

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

ОЛЕНА ЗАЄЦЬ

**ОСОБОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗІБРАННЯ
У СКЛАДІ ІСТОРИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ
КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ
У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Монографія

Київ
2018

УДК 021:2-523.6(477-25)НБУВ"17-19"

Науковий редактор

д-р іст. наук Г. І. Ковальчук

Рецензенти

канд. іст. наук С. Р. Кагамлик

канд. іст. наук І. В. Хроненко

канд. іст. наук Н. П. Бондар

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 3 від 17 липня 2018 р.)

Засць О. Особові та інституційні зібрання у складі історичної бібліотеки Києво-Печерської лаври у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : монографія / Олена Засць. – Київ, 2018. – 240 с.; іл. ISBN 978-966-02-8692-4

Видання є результатом наукового опрацювання фонду історичної бібліотеки Києво-Печерської лаври, що зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, на предмет виявлення печаток, штампів, екслібрисів, наліпок, які свідчать про колишніх власників книг. З'ясування первинних господарів книжок стало поштовхом до вивчення архівних матеріалів Києво-Печерської лаври, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві. Під час дослідження виявлено нові факти з наративної історії монастиря. Саме завдяки збереженим приватним книжковим колекціям повернені з небуття відомі свого часу представники православ'я, відображено характерні риси книжкової культури православного духовенства впродовж XVII – початку XX ст. В роботі доводиться велике значення бібліотеки в історії Києво-Печерської лаври та української культури і, як наслідок, внесення монастиря до об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО від України.

Розраховано видання на істориків, студентів, дослідників, які цікавляться вітчизняною історією, любителів старовини.

УДК 021:2-523.6(477-25)НБУВ"17-19"

ISBN 978-966-02-8692-4

© О. Засць, 2018

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського НАН України, 2018

ЗМІСТ

Бібліотека Києво-Печерської лаври: історія та сучасний стан	7
---	---

Розділ I

ОСОБОВІ КОЛЕКЦІЇ У СКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ

Приватні книгозбірні митрополитів та архімандритів	23
Про бібліотеку митрополита Київського і Галицького Флавіана (Городецького)	37
Митрополит Київський і Галицький Антоній (Храповицький) і його бібліотека	51
Архімандрит Антоній (Петрушевський) і його бібліотека	63
Книжкові зібрання ченців у складі бібліотеки Києво-Печерської лаври як фактор книжкової культури свого часу	73
Колекція ієромонаха Києво-Печерської лаври Досифея (Гващенка)	83
Ієросхимонах Києво-Печерської лаври Антоній (Медведев) і його книги	91

Розділ II

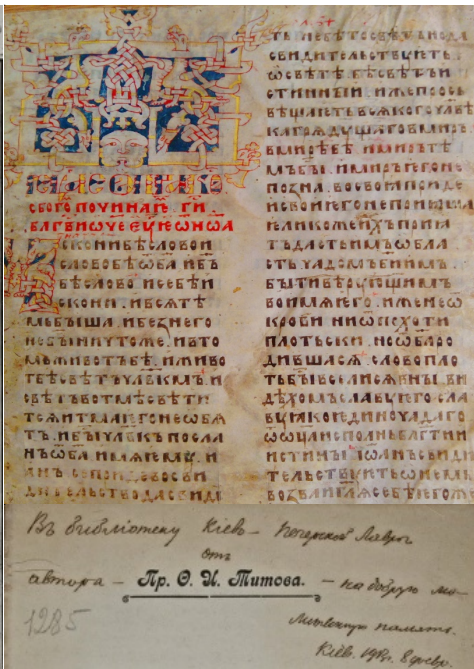
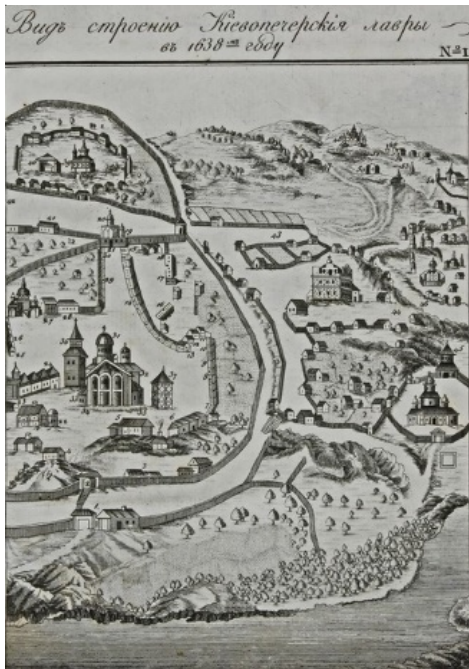
БІБЛІОТЕКИ ЛАВРСЬКИХ УСТАНОВ ТА МОНАСТИРІВ

Історія друкарні Києво-Печерської лаври та її бібліотеки	101
Бібліотека лікарні при Микільській Больницькій церкві та книги ченців Больницького монастиря	111
Книги з інших установ Лаври у складі бібліотеки	123
Висновки	126
Використані джерела	130
Використана література	133

Додатки

Додаток 1. Книги Петра Могили в складі бібліотеки Києво-Печерської лаври	140
Додаток 2. Книги архімандрита Іоанікія (Сенютовича)	143
Додаток 3. Книги з бібліотеки Іоанна (Максимовича)	147
Додаток 4. Книги архімандрита Мелетія (Носкова)	149
Додаток 5. Книги з бібліотеки митрополита Флавіана (Городецького)	151
Додаток 6. Каталог бібліотеки ієромонаха Ієроніма (Ковпецького)	155
Додаток 7. Каталог бібліотеки ієромонаха Інокентія (Паскевича)	161
Додаток 8. Каталог бібліотеки ієромонаха Софронія (Михалевича)	169

Додаток 9. Каталог бібліотеки ієромонаха Никодима (Рудзинського)	172
Додаток 10. Каталог бібліотеки Олександра (Рудиковського)	178
Додаток 11. Каталог бібліотеки ієромонаха Досифея (Івашенка).....	184
Додаток 12. Каталог книг з бібліотеки при друкарні Києво-Печерської лаври	215
Додаток 13. Книги з бібліотеки Микільського Больницького монастиря	222
Додаток 14. Каталог бібліотеки духовника ієросхимонаха Миколая	230
Іменний алфавітний покажчик	234

Евгений (Болховитинов). Описание Киево-Печерской лавры. Киев: в Типографии Киево-Печерской лавры, 1826. 131, 191, [7] с.; карт. Корпус № 31 – Библиотека монастыря

МАНАСТИРСКИЕ И ЦЕРКОВНЫЕ БИБЛИОТЕКИ

В летоку 1926 року Академія Наук передала в адміністративно-наукове керування ВВУ 6-ки: Печерської Лаври, т.з. Блаженієвську, манастирів Нікольського, Михайлівського в Видубицького та 6-ку Софійську до Собору В.В.У. перевела бібліотеку Видубицького манастиря в помещення цього манастиря /нова Китаю/, де і знаходилося було використувати, до помещення Лаврської бібліотеки; туди ж перевезено в бібліотеку Нікольського манастиря - через те, що в помещенні цього манастиря за нею не було догляду. Бібліотеки Лаврської, Блаженієвської та означені 2, перевезені в Видубицького та Нікольського манастиря, поставлено під догляд спеціального відділу Періодика ВВУ, професора М.І. Сегерди; 6-ки Михайлівського манастиря та Соф. Собору В.В.У. залишили під догляд нештатних співробітників ІАН - Варініка та Павлака Черського.

Огляд названих бібліотек такий:

1/В-на подлинні Печерської Лаври /друкований каталог 1912 р./ Загальнолітературних книг - 8.781 назв, приблизно - 18.000 книжкових одиниць, в тім числі багато стародруків, крім того 459 рукописів, переважно літописних 3.412 книжков. одиниць. Разом коло 18.071 одиниць.

2/ Фіз. бібліотека: загальнолітературних /друкованих каталогів до 1914/ 11.076 назв, приблизно - 14.000 книжкових одиниць; некаталоговізованих 3.606 кн. од. Разом біля 17.606 оди.

3/ Бібліотека Нікольського манастиря, коло 1.600 книжок, коло 400 книг журналів, 16 рукописів. Разом понад 2.000 одиниць.

-57-

4/ Бібліотека Видубицького манастиря: коло 3.000 книжок, коло 600 кн. журналів, 76 рукописів. Разом понад 3.600 од.

5/ Бібліотека Михайлівського манастиря: коло 1.600 книжк., коло 2.300 журналів, крім того 2.782 стародруків, рукописів - 114. Разом біля 6.682 од. Рукописів 114.

6/ Бібліотека Соф. Собору: 3.482 книжки та 762 рукописів; разом 4.208 од.

Прийнявши означені 6 бібліотек і з'ясувавши при цьому недостатню їх упорядкованість, а також те, що багато книжок із цих бібліотек перебувають на руках у різних осіб /за їхніми розписками/ В.В.У. поставила завданням у роботі цих бібліотек на найближчий час - упорядкувати закаталоговізовані книжки та зібрати відсутні, а використувати бібліотеки широким обсягом для наукових робітників та доставити потрібні книги і рукописи на вимогу наукових робітників, до головного приміщення ВВУ для використування їх в науковій читальні. За час після прийняття манастирських та церковних бібліотек Всеукраїнським Бібліотечним підсумом керування /то значить - за 7 місяців, - з квітня 25 р. видано з них науковим робітникам 469 кн. та рукописів.

ІІ. ПЕРСОНАЛ В-НИ в ЛОГО ТАРЖИФІКАЦІЯ ЗАХОДИ до КРАНОГО ОРГАНІЗАЦІЇ та ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ЛОГО ПРАЦІ. УПРАВЛІННЯ В-КОТ. ОБСЛІДУВАННЯ В-НИ та ІІ РОБОТИ КОМПІОТ РОІ. ОЦІНКА ІІ ДІЯЛЬНОСТІ в БОКУ УКРАЇНИ.

На 1924-25р.РНК затвердила для Бібліотеки штат в 57 посад, а також таржіфікацію:

Спеціальний персонал:

Директор - І. XIV гр. - 86 жарт.

**Бібліотека Києво-Печерської лаври:
історія та сучасний стан**

У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) зберігається фонд історичної бібліотеки Києво-Печерської лаври, яка збиралася століттями. Після революційних подій 1917–1920 рр. це історичне зібрання було передано Всенародній бібліотеці України 1921 р. Розстановка книг залишена за старими шифрами, що складаються з першої римської цифри та другої арабської у вигляді дробу. Заінвентаризований і звірений цей фонд у 80-х роках ХХ ст. за друківаними каталогами 1908 і 1912 рр., якими користуються і досі. Крім внесених в каталоги книжок, до Всенародної бібліотеки України передали також масив видань, що не мають шифрів бібліотеки Лаври, так званий «Сток Лаври», але на них є печатка бібліотеки монастиря. Сюди входить бібліотека Антонія (Петрушевського), поодинокі екземпляри з бібліотеки митрополита Флавіана (Городецького) та книжки з друкарні Лаври. Окремо розміщена бібліотека митрополита Київського і Галицького Антонія (Храповицького) з власними шифрами. Стародруки з історичної бібліотеки Лаври протягом 1920–1930-х рр. були виокремлені і передані до відділу стародруків та рідкісних видань у штучно створені колекції інкунабул *, палеотипів **, кириличних стародруків, видань громадянського друку, рідкісних видань. Вилучені з книгозбірні журнали залишились у відділі історичних колекцій у штучно сформованому фонді релігійної дореволюційної періодики, ноти – у відділі музичних фондів, рукописи – в Інституті рукопису, відбитки гравюру, мідні дошки, альбоми та види Лаври – у відділі образотворчого мистецтва, карти – у відділі картографії.

Загалом бібліотека Києво-Печерської лаври є однією з найбільш упорядкованих з усіх монастирських, що зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій і такою, що користується попитом завдяки систематичному та алфавітному каталогам.

Предметом цього дослідження було обрано книги, та шляхом вивчення власницьких написів, об'єктом дослідження стали люди – власники книжок,

* Інкунабула – книга або односторонній відбиток, видрукований в Європі від початку книгодрукування до 1 січня 1501 р.

** Палеотип – європейська книга, друківана з 1501 до 1551 р.

читачі та ін. І. В. Гете писав: «Під кожною могильною плитою лежить всесвітня історія». Так само можна сказати, що кожна книжка, яку писали, читали, гортали, сприймали прочитане, коментували є річчю вартою уваги, яка дозволяє краще зрозуміти автора, власника і світоглядні уявлення того часу.

Потрібно зазначити, що книжкове зібрання Києво-Печерського монастиря поділяло загальну долю обителі. У часи ворожих нападів, розорень і пожеж воно також страждало. Кінець XVI – перша половина XVII ст. були важкими часами для православ'я. Архімандритам Никифору Туру, Єлисею Плетенецькому, Захарії Копистенському, Петру Могилі доводилося боротися проти унії і полемізувати зі своїми супротивниками. Це вимагало глибоких історико-богословських знань, які почерпувалися з вітчизняних, латинських, грецьких, польських книг. Так збільшувалася монастирська бібліотека. Наприкінці XVI ст. в бібліотеці Лаври було більше 60 рукописних книг. Про це довідуємось з опису рухомого і нерухомого майна монастиря, складеного 24 квітня 1593 р. при набутті посади архімандритом Никифором Туром¹. Із запровадженням друкарні на території обителі на початку XVII ст. потреба в книгах стала ще більшою, бо підготовка видань до друку також потребувала багато документів для перекладів, зразків для звірки перевидань.

Ще в першій половині XVII ст. в Лаврі було побудовано чи відведено окреме приміщення для бібліотеки монастиря. У відомому творі Афанасія Кальнофойського «Тератургіма» (1638 р.) у переліку будівель Лаври під № 23 описано окремих будинок бібліотеки (приблизно на місці сучасної Трапезної церкви) під назвою «Bibliotheka xiag cerkiewnych Ruskich y Slawian»². Митрополит Євгеній (Болховітинов) посилаючись на працю Афанасія Кальнофойського, приводить карту, на плані якої є це невелике приміщення³.

1718 р., за архімандрита Іоанікія (Сенютовича), сталася страшна пожежа в Печерському монастирі, постраждала й бібліотека. Після пожежі збирання книг продовжилось на хорах Успенського собору. 1782 р. за реєстром книг бібліотеки налічувалось 919 назв⁴. Проте книги знаходилися не тільки на

¹ Опись движимого и недвижимого имущества, принадлежавшего Киево-Печерскому монастырю, составлена при передаче этого монастыря архимандриту Никифору Туру 24 апреля 1593 г. // Архив Юго-Западной России. 1859. Ч. 1. Т. 1. С. 384–385.

² Kalnofoyski Athanasius. ТЕРАТОУРГНМА lubo cuda... Kijow: Z drukarni Kijowopieczarskiey, 1638. С. 22.

³ Евгений (Болховитинов). Описание Киево-Печерской лавры с присовокуплением разных граммат и выписок, объясняющих оное, также планов Лавры и обеих пещер. Киев, 1826. Карта 1.

⁴ О Лаврской библиотеке // ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України у м. Києві). Ф. 128. Оп. 1 заг. № 406. Ч. III. Арк. 35.

хорах Успенського собору. Відомо, що 1791 р. книги зберігалися в друкарні, у церковній ризниці. Бібліотеки існували в підвідомчих Києво-Печерській лаврі Китаївській та Голосіївській пустинях, Зміївському монастирі, в деяких приходських церквах, що були в лаврських вотчинах. Окремо, в ризниці, зберігалися книги, що належали митрополитам та архімандритам Лаври ⁵. Отже, у бібліотеці Лаври ще тоді виділялася колекційна частина.

Уряд був зацікавлений у тому, щоб зосередити всі основні джерела з історії в Москві. 1779 р. після указу імператриці та обер-прокурора Святійшого Синоду О. І. Мусіна-Пушкіна, в якому говорилося, що треба надати відомості про наявність в Києво-Печерській лаврі літописів, архімандрит Зосима (Валькевич) повідомляв, що спеціально визначені вчені люди вже займалися в бібліотеці Лаври і не знайшли нічого такого, щоб російської історії стосувалося ⁶. 21 липня 1804 р. знову надійшов указ від Святійшого Синоду митрополиту Київському і Галицькому Серапіону (Александровському) про те, що треба надати повний реєстр старих бібліотек на наявність в них літописів і хронографів для запровадження Імператорського товариства історії і старожитностей російських при Московському університеті. Києво-Печерська лавра надала такий звіт, де значилося 10 книг ⁷. Після того неодноразово надходили укази Святійшого Синоду про надання списків старовинних книг.

До середини XVIII ст. лаврська бібліотека лише збиралася, але не мала ще належного устрою. В архівних справах того часу немає згадок про окремих осіб, яким би доручалось впорядкування бібліотеки. З другої половини XVIII ст. згадуються бібліотекарі та реєстри книг. У 1767 р. – лаврський бібліотекар ієромонах Феофілакт, у 1769 р. – ієродиякон Аверкій, з 1778 р. до 1797 р. – ієромонах Іоль, у 1798 р. бібліотекарем було призначено ієромонаха Антонія (Смирніцького), який 1806 р. склав каталог і передав на розгляд Духовному собору, протягом 1824–1826 рр. бібліотекарем був ієромонах Авксентій (Галинський), у 1827 р. – ієромонах Ієронім, в 1833–1835 рр. – ієромонах Мартирія, в 1835–1841 рр. – ієромонах Феодосій (Карбала), у 1841–1843 рр. ієромонах, пізніше ігумен Руф (Радецький) та ін. ⁸

Митрополит Євгеній (Болховітінов) у 1822 р. призначив ревізію в лаврській бібліотеці, тоді коли нею завідував намісник Лаври Антоній (Смирніцький). Хоч він мав чудові якості, які належало мати ченцю, був добрим організатором,

⁵ Там само. Арк. 5.

⁶ Там само. Арк. 65.

⁷ Там само. Арк. 35.

⁸ Титов Ф. Критико-библиографический обзор новейших трудов по истории русской церкви // Труды Киевской духовной академии. 1911. Т. 1. С. 610–611.

але ревізія виявила не порядок в бібліотеці. Тоді митрополит призначив бібліотекарем ієромонаха Авксентія (Галинського), який у 1826 р. склав каталог на 92 арк., що наразі зберігається в Інституті рукопису НБУВ у фонді бібліотеки Києво-Софійського собору (Ф. 301. № 9 (614)). Крім того, митрополит Євгеній встановив порядок, за яким один екземпляр будь-якої книги, що друкувалася в лаврській друкарні, мав передаватися до бібліотеки⁹. 7 серпня 1822 р. митрополитом Євгенієм та намісником Лаври була підписана інструкція за № 1025, де говорилося, що бібліотекарю дозволялося видавати під розписку книги для братії в невеликій кількості не більше, як на півроку, а видача книг, особливо рукописів, стороннім заборонялася зовсім¹⁰.

У 1845 р., після клопотання Київської духовної консисторії, було надано дозвіл користуватися бібліотекою Києво-Печерської лаври членам Київської тимчасової комісії для розбору давніх актів: професору М. Іванишеву, співробітнику С. Гогоцькому, учителям З. Коробкіну, П. Кулішу, колезькому асесору М. Крижановському – для опису книг і рукописів, які зберігаються в архівах і бібліотеках Києво-Печерської лаври, Софійського монастиря, Пустинно-Микільського монастиря, Духовної академії. Правда, брати книги додому з бібліотеки дозволялося лише професору М. Іванишеву. Хоч Комісія мала дуже високе покровительство та Духовний собор не порушив правила користування бібліотекою¹¹. Архімандрит Лаври Лаврентій (Макаров) брав книги для себе, а віддавав під розписку М. Крижанівському¹².

Питання про кожен невчасно повернуту книгу розглядалося на Духовному соборі, вживалися заходи через ректора навчального закладу, консисторію, інші важелі впливу. Нові видання потрапити в бібліотеку могли тільки через рішення Духовного собору. Так само можна було отримати дозвіл на роботу з книгами.

У 1853 р. митрополит Московський Філарет (Дроздов) подав пропозицію, яку затвердив Святійший Синод, щоб все майно в монастирях було переписане в спеціальні списки, копії яких мали зберігатися в консисторії. Ці описи майна мали складатися з трьох частин. Третя частина мала бути описом книг бібліотеки і складатися з 10 пунктів: рукописи на пергаменті, рукописи на папері, друковані книги Священного Писання, богослужбові книги, твори святих отців, інші книги духовного змісту, книги історичні, грамоти та стародавні акти, господарчі документи, білети державного казначейства¹³.

⁹ Там само. С. 611–612.

¹⁰ О Лаврской библиотеке // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 заг. № 406. Ч. III. Арк. 84.

¹¹ Там само. Арк. 215.

¹² Там само. Арк. 195.

¹³ Указы Киевской духовной консистории за 1853 г. // ДАК (Державний архів м. Києва). Ф. 3. Оп. 1. Спр. 152.

У 1864 р. бібліотекар ієромонах Арсеній (Радкевич) надав звіт, в якому говорилося, що в бібліотеці 3203 назви книг російською мовою і церковнослов'янською, латиною—2102. Загалом було 6598 книг, 5305 назв¹⁴.

У 1874 р. з'явився указ Святійшого Синоду від 11 грудня за № 3449 про передачу рукописів, що зберігаються у монастирях, до Київської духовної академії. Цю пропозицію подав Святійшому Синоду архієпископ Литовський і Віленський Макарій (Булгаков), який за дорученням Святійшого Синоду в 1874–1875 рр. інспектував всі чотири духовні академії Російської імперії та працював в бібліотеках для написання своєї «Истории русской церкви». Він побачив, що в Київській академічній бібліотеці мало рукописів, і запропонував передати їй цінні книги і рукописи Києво-Софійського собору, Києво-Печерської лаври, Микільського, Михайлівського Золотоверхого, Видубицького монастирів, а також Почаївської лаври, Тригірського, Загорівського, Дерманського, Мелецького монастирів, Любарської та інших церков. Це треба було зробити начебто для кращого збереження історичних пам'яток і для зручності користування ними. У 1879 р. академія нагадала Лаврі про цей указ та про те, що згодна скласти реєстр і перевезти книги. Однак Духовний собор Києво-Печерської лаври зволікав із виконанням. Річ у тому, що Софійський кафедральний собор надіслав до Святійшого Синоду листа, де зазначалося, що в бібліотеці Софійського собору 1500 книг і 695 рукописів, більшість із яких такі, як і в бібліотеці Київської духовної академії. Студенти та викладачі ніколи не мали ніяких перепон у користуванні бібліотекою Софійського собору. Натомість у ній – рукописи митрополита Євгенія (Болховітінова), який похований у стінах Софійського собору і заповідав свої книги саме до цієї бібліотеки. Адже бібліотеки патріарша, синодальна, синодальної друкарні, зберігаються без централізації. Це краще і з пожежної безпеки. Тому Софійський кафедральний собор просив у Святійшого Синоду дозволу залишити бібліотеку на місці. Синод задовольнив прохання тому, що вона недалеко від Київської духовної академії, з умовою, щоб студенти і викладачі вільно нею користувалися¹⁵. Духовний собор Києво-Печерської лаври під час цих подій займав очікувальну позицію, а після вирішення питання з бібліотекою Софійського собору також не передав нічого.

Києво-Печерська лавра в 1867 р. передплачувала 22 періодичні видання (Єпархіальні відомості з усіх губерній, де вони видавалися, 6 найменувань газет («Санктпетербургские ведомости», «Московские ведомости», «Биржевые ведомости», «Киевские губернские ведомости», «Киевлянин», «Современное воскресное прибавление к Московским ведомостям»), усі

¹⁴ О Лаврской библиотеке // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 заг. № 406.

¹⁵ О передаче рукописных и старинных книг из библиотеки Киево-Печерской лавры в Киевскую духовную академию // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 заг. № 2668. Арк. 1–27.

релігійні журнали імперії. Іноді бібліотека Києво-Печерської лаври поповнювалася шляхом купівлі нових книжок, на які виділяв кошти Духовний собор. Це книги не обов'язково релігійного змісту, а й світські, такі як Повне зібрання законів Російської імперії у 24 томах (1848 р.), деякі книги з історії. Але основним джерелом наповнення бібліотеки були дари за заповітами митрополитів, архімандритів та братії Лаври.

Про багатство бібліотеки свідчить той факт, що коли в 1866 р. надійшов указ імператора про необхідність мати в монастирських бібліотеках обов'язковий перелік книг із 31 назви, то виявилось, що в бібліотеці Лаври є всі з цього переліку¹⁶.

Як говорилося раніше, після пожежі 1718 р. бібліотеку розмістили на хорах Успенського собору, та коли в 1745 р. була побудована лаврська дзвіниця, туди почали складати книги, що некористувалися попитом, зокрема, іноземними мовами. У 1848 р. бібліотекар ієромонах Палладій скаржився, що приміщення другого поверху дзвіниці для бібліотеки тісне, книги стоять у 3 і 4 ряди. Пізніше, в 1864 р., бібліотекар ієромонах Миколай також просив перенести книги іноземними мовами назад на хори Успенського собору¹⁷. На дзвіницю книги перемістили не випадково. Вона не опалювалася, а отже не було небезпеки пожежі. В нижньому ярусі містився архів Києво-Печерської Лаври, на другому – бібліотека, дзвіниця містилась в третьому ярусі, на четвертому – годинник.

Лаврська бібліотека виконувала роль важливого культурно-освітнього осередку. Поповнювати її фонди було справою честі для багатьох видатних осіб. Так, професор О. Кістяківський перші примірники своєї книги «Права, за якими судиться малоросійський народ» у 1879 р. приніс у Лавру. Архімандрити монастирів, архієпископи, священники, у тому числі з далеких губерній, надсилали власні книги в дарунок Лаврі з проханням прийняти. Світські люди також дарували книги, в тому числі стародруки, з проханням поминати померлих родичів чи молитися за здоров'я або за народження дітей. Значні книжкові дарунки робили великий російський промисловець і землевласник Григорій Дмитрович Строганов, купець Іван Никифорович Буданов та ін. Каталоги бібліотеки неодноразово переписувалися, вносилися нові книги¹⁸.

У 1899 р. бібліотека була повністю перенесена з хорів Успенського собору на другий ярус лаврської дзвіниці¹⁹. У 1908 р. з'явився I том

¹⁶ О Лаврской библиотеке // ЦДІАК України. Ф. 128, Оп. 1 заг. № 406. Ч. III. Арк. 87.

¹⁷ Там само. Арк. 72.

¹⁸ Там само. Арк. 74–75.

¹⁹ Титов Ф. Критико-библиографический обзор новейших трудов по истории русской церкви // Труды Киевской духовной академии. 1911. Т. 1. С. 610–611.

друкованого каталогу бібліотеки Києво-Печерської лаври, у 1912 – II том. Уклав його бібліотекар Лаври ієромонах Михайл (Тростянський). У першому томі були вказані книги зі Святого Письма, богослов'я, літургії і церковної археології, гомілетики, церковного і громадянського права. У другому томі подався опис книг з філософії, літератури, історії, математики, природознавства, політекономії, періодичних видань та ін. У каталозі вказувалися шифри книг і був алфавітний покажчик авторів, перекладачів, видавців та редакторів. Усього описано 8781 назва книг²⁰.

У 1903 р. митрополитом Київським і Галицьким і священноархіандритом Києво-Печерської лаври був призначений Флавіан (Городецький). Він мав чудове книжкове зібрання, сформоване за зразком бібліотеки його вчителя – єпископа Гурія (Карпова). Для того, щоб його бібліотека добре зберігалася і могла бути корисною людям, митрополит Флавіан вирішив передати її Києво-Печерській лаврі і збудував для неї окреме приміщення (зараз це корпус № 5 Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, в якому експонується виставка мікромініатюр Миколи Сядристого). У будинку бібліотеки були великі читальні зали, в яких знайомитися з книгами мали можливість не тільки ченці Києво-Печерської лаври, а також священники, викладачі та студенти Київської духовної академії й університету святого Володимира, вчені з Києва, Москви, Петербурга та інших міст²¹. До читальної зали бібліотеки Флавіана видавали книги за каталогами із лаврського книгосховища на дзвіниці.

Національно-визвольні змагання 1917–1920 рр. закінчилися перемогою більшовиків. Встановлення влади супроводжувалося націоналізацією промисловості, торгівлі, транспорту, фінансів. В архівних справах того часу можна знайти документи, в яких вище духовенство висловлювало прохання до Ради Народних Комісарів захистити церковне майно від пограбувань, на що була відповідь, у якій пояснювалося, що існує документ від 23 січня 1918 р. про відділення церкви від держави і школи від церкви²². Тому для захисту свого майна печерські ченці організували церковну общину «Києво-Печерська Успенська лавра», яку внесли до реєстру церковних общин. Раді

²⁰ Систематический каталог книг библиотеки Киево-Печерской Лавры : в 2 т. / сост. Михаил (Тростянский). Киев, 1908–1912.

²¹ Бібліотека митрополита Флавіана : каталог колекції з фондів відділу стародрукованих, рідкісних та цінних книг / Упоряд. О. Марченко; ред. С. Смілянець, Н. Хівренко; вступ. ст. Н. Удод; Нац. іст. б-ка України. Київ, 2011. С. 5.

²² Декрет СНК РСФСР от 23.01.1918 «Об отделении церкви от государства и школы от церкви». Дата оновлення: 05 02. 2013. URL: wikisource.org/wiki/Декрет_СНК_РСФСР_от_23.01.1918_Об_отделении_церкви_от_государства_и_школы_от_церкви (дата звернення 25. 12. 2017).

церковної общини Київським губернським комітетом охорони пам'яток мистецтва і старовини було видане посвідчення в тому, що архів і бібліотека, які знаходяться в приміщенні дзвіниці, а також бібліотека митрополита Флавіана, що зберігають книги науково-богословського змісту та книги, які мають історико-археологічне значення, взяті на облік Київським губернським комітетом охорони пам'яток мистецтва і старовини згідно з актом № 320 від 21 липня 1921 р.²³ На жаль, це не врятувало монастир від розкрадання, зокрема жителями Інвалідного містечка, яке київська влада розмістила тоді на території Лаври.

2 серпня 1921 р. комісія від Академії наук у складі Ю. О. Меженка, В. В. Міяковського, І. В. Моргілевського, Ф. І. Шміта оглянула бібліотеки Лаври і вирішила, що зважаючи на те, що ці бібліотеки мають добрий склад і велику наукову вагу, просити в Київського губернського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини передати бібліотеки в безпосереднє завідування і розпорядження Всеукраїнської академії наук (ВУАН). Тому ВУАН звернулася до Київського губернського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини з проханням про передачу бібліотек Лаври і митрополита Флавіана до Всенародної бібліотеки України (ВБУ). Академія відрядила для прийому майна Я. І. Стешенка, який 16 серпня 1921 р. прийняв від представника Київського губернського комітету охорони пам'яток мистецтва та старовини Ф. М. Морозова фундаментальну бібліотеку Лаври і митрополита Флавіана за друкованими каталогами. Обидві бібліотеки передавалися у відання Академії із залишенням їх на місці без права вивезення, про що було складено відповідний акт. Архів Лаври також було передано ВУАН 21 жовтня 1921 р., без права вивезення²⁴.

Засідання управи ВУАН ухвалило доручити догляд за бібліотеками Ф. М. Морозову, бо його 17 серпня 1921 р. призначили науковим співробітником Археологічної комісії ВУАН із спеціальним дорученням (для догляду за академічним майном та установами в Києво-Печерській лаврі)²⁵. Його робота полягала в завідуванні бібліотеками Видубицького, Пустинно-Микільського, Флорівського, Михайлівського монастирів та Софійського кафедрального собору. Посаду бібліотекаря у бібліотеці Лаври посів ієромонах Єрмоген Голубєв. У 1925 р. Федір Михайлович Морозов звітував про те, що закаталогізовано книги Антонія (Храповицького), архімандрита Антонія

²³ Гришин А. Д. Огляд матеріалів з історії Києво-Печерського монастиря (1917–1930 і 1941–1961 роки) // Лаврський альманах. 2003. Вип. 9. С. 8–18.

²⁴ Матеріали про передачу фундаментальної та Флавіанівської бібліотек бувшої КПЛ у відання та користування ВУАН 16 липня 1921 р. – 2 квітня 1925 р. // ІР НБУВ. Ф. 52. № 27. Арк. 1.

²⁵ Там само. Арк. 4.

(Петрушевського), коректорську бібліотеку друкарні, встановлено розібрані шафи і закаталагізовано книги з бібліотеки Микільського монастиря, розшукано 600 книг в різних місцях Лаври та повернуто частину книг, що брали на абонемент до 1922 р. Також у бібліотеці Києво-Печерської лаври заснована читальня, яка відвідується інвалідами та жителями Інвалідного містечка, але зимою вона не опалюється, тому читачів мало ²⁶.

29 вересня 1926 р. ВУЦВК і Рада Народних Комісарів УСРР ухвалили постанову «Про визнання колишньої Києво-Печерської лаври історико-культурним державним заповідником і перетворення її на Всеукраїнський музейний городок». Згідно з постановою, до складу заповідника увійшли: Музей культур і побуту, музеї нумізматики, староукраїнської будівельної техніки, українських старожитностей, ІВсеукраїнська реставраційна майстерня, друкарня Всеукраїнської академії наук, храми, фортечні мури, Ближні та Дальні печери, дзвіниці, архівний фонд Києво-Печерської лаври, бібліотеки ²⁷. Народний комісаріат освіти взяв Музейний городок на баланс 29 вересня 1926 р. ²⁸ Секретар сектору науки Народного комісаріату освіти УСРР звернув увагу ВБУ на незадовільний стан бібліотечних фондів у Лаврі: приміщення не опалювалося, часто стояло без вікон, книги піддавалися впливу вологості і пороку (ченці неодноразово склили вікна в приміщенні бібліотеки на другому поверсі дзвіниці, але їх знову вибивали) ²⁹. У відповідь на це ВБУ відзначила, що для належного наукового опрацювання монастирських фондів їх треба сконцентрувати у власних приміщеннях. Сектор науки Народного комісаріату освіти наказом від 22 серпня 1930 р. ухвалив рішення про переміщення бібліотек Лаври, митрополита Флавіана, Видубицького, Микільського, Михайлівського монастирів, Софійського собору до будинку ВБУ ³⁰. Проте директор Музейного городка П. Курінний не дозволяв це зробити. Народний комісаріат освіти в особі керівника сектору науки Коника вимагав не чинити перепон на переміщення монастирських фондів, що переховуються в Михайлівському монастирі і Софійському соборі, а в

²⁶ Звіт завідувача монастирськими бібліотеками Ф. Морозова за 1921–1925 рр. // ІР НБУВ. Ф. 52. № 32. Арк. 3.

²⁷ Історія Лаври XIX–XXI // Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. URL: <http://www.kplavra.kiev.ua/ua/node/289> (дата звернення: 04.02.2018)

²⁸ Дубровський В. Історико-культурні заповідники та пам'ятки України. Харків, 1930. С. 46.

²⁹ План работ по библиотеке ВУАН в Киево-Печерской лавре и имени митрополита Флавиана // ІР НБУВ. Оп. 52. № 32. Арк. 1–3.

³⁰ Филиалы. Переписка с президиумом Академии наук УССР, филиалами библиотеки и др. по вопросам комплектования охраны фондов и организации работы библиотеки 22. 08. 1930 – 12. 11. 1930 // Архів НБУВ. Оп. 1. № 339. Арк. 91.

Лаврській бібліотеці забезпечити нормальні умови для охорони, консервації і використання фондів, а стародруки негайно передати ВБУ. 3 грудня 1931 р. була утворена комісія в складі представника ВБУ Г. Коляди, директора та представників Музейного городка П. Курінного, Н. Цельтнера, С. Муренка, Ю. Охтирка, П. Беренштейна, П. Балицького, Т. Магеровського, Я. Новицького. Під час огляду бібліотеки комісією було складено акт, в якому було зафіксоване таке:

1. Приміщення без пошкоджень стін, стеля ціла, вікна засклені на одну раму, у внутрішніх рамах немає скла.

2. Повітря сухе, холодне, чисте. Знайдено лише групу книжок у шафі біля вікна, в якому восени цього року були побиті шибки – на цих книгах ознаки вологості. Книжки ці стоять поряд з сухими.

3. Будь-яких приладів вентиляції і опалення немає і не було.

4. Меблі, шафи та книжки покриті шаром порошу, з чотирьох місць на стелі тонким шаром відпадає вапно. Книжки в цілому в задовільному стані. Деінде в найбільш старих частинах фонду є шкідник з активним процесом.

5. Боротьба з вогкістю полягає в тому, що наприкінці квітня було відчинено вікна, зроблено протяг. Боротьбу з шкідником ВБУ не проводила.

6. Порох з березня до грудня 1931 р. чистили двічі силами ВБУ і один раз силами Музейного городка. Книги обмітали один раз, не виймаючи з полиць. Бібліотеку обслуговує один науковий співробітник раз на декаду протягом трьох годин ³¹.

Комісія, в якій було більше представників Музейного городка, визнала приміщення цілком придатним, якщо ВБУ проведе ремонт і постійно присилатиме технічних працівників для прибирання приміщення. Але представник ВБУ Г. Коляда мав власну думку, яку виклав в акті. Вона полягала в тому, що найціннішу частину бібліотеки треба негайно перевезти до центрального приміщення, де є можливості для більш раціонального опрацювання і використання. Не можна визнати за доцільне подальше перебування цієї збірки на дзвіниці ³².

8 січня 1934 р. представники Всенародної бібліотеки України склали акт про обстеження Лаврського відділу. У ньому говорилося, що Лаврський відділ ВБУ має приміщення дзвіниці, де розмішена: а) бібліотека Печерської лаври; б) збірка архімандрита Петрушевського; в) відділ рукописів Лаври; г) газети і брошури. На книги є друковані каталоги, а на рукописи є каталог М. І. Петрова, на газети каталогу немає. Крім того, у віданні ВБУ є ще

³¹ Филиалы библиотеки. Переписки с Президиумом Академии наук УССР, филиалами библиотеки по вопросам комплектования, охраны фондов и организации работы 03.03.1931–25.12.1931 // Архів НБУВ. Оп. 1. № 371. Арк. 20–21.

³² Там само. Арк. 33.

кімната в нижньому поверсі колишньої бібліотеки Флавіана, де знаходяться книжки з Пустинно-Микільського, Видубицького монастирів³³.

Після постанови Народного комісаріату освіти УСРР від 30 жовтня 1934 р. «Про нові вимоги до закладів освіти і культури», керівництво Музейного городка почало просити забрати від них книги, які стосуються культів³⁴, тому що Народний комісаріат освіти УСРР поставив вимогу негайно вилучити книги, що стосуються культів з установ освіти та культури, якою був Музейний городок³⁵.

У серпні 1935 р. бібліотеки Києво-Печерської лаври, Пустинно-Микільського і Видубицького монастирів перевезли до Подільської філії ВБУ в Братському корпусі Київської духовної академії по вул. Г. Сковороди, 2, де були зосереджені бібліотеки монастирів та релігійних освітніх закладів³⁶. Там з усіх колекцій вилучали газети, які передали до газетного відділу, альбоми та репродукції – до відділу естампів (зараз відділ образотворчих мистецтв), ноти і збірники музичних творів – до відділу музичних фондів, рукописи – до відділу рукописів (зараз Інститут рукопису), а найбільш цінні стародруки – до відділу стародруків. Художню і довідкову літературу було передано до основного фонду. У Подільській філії бібліотека Києво-Печерської лаври стояла на третьому поверсі згідно шифрів, книги з неї видавалися лише за наявності листа-клопотання та дозволу дирекції бібліотеки.

Наступні зміни в бібліотеці Лаври були пов'язані з початком Перебудови, зі святкуванням 1000-ліття Хрещення Русі, з набуттям Україною незалежності, відкриттям Університету «Києво-Могилянська академія» та перевезенням фондів Подільської філії в 1991 р. до приміщення Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР імені В. І. Вернадського по вул. Володирській, 62. У 1996 р. головна наукова бібліотека України отримала статус Національної. Було ліквідовано будь-які обмеження доступу до інформації. Це стало поштовхом до наукового опрацювання законсервованих

³³ Переписка с сектором науки Наркомпроса УССР с филиалами библиотеки по вопросам комплектования, охраны фондов и организации работы Михайловского и Лаврского филиалов библиотеки 16.01.1933–20.10.1933 // Архів НБУВ. Оп. 1. № 445. Арк. 10

³⁴ Антипович К. Місто музеїв. Музеї на передові позиції культурного фронту // Соціалістичний Київ: Журнал Київської міської ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. 1935. № 9. С. 33.

³⁵ Розпорядження Народного комісаріату освіти 17. VIII. 1934 р. // ІР НБУВ. Ф. 33. № 2794. Арк. 1.

³⁶ Всенародна бібліотека України до Сектора науки Наркомоса УСРР від 1 листопада 1930 р. [про недоцільність збереження монастирських й церковних фондів в 4-х різних місцях і зосередження їх у Подільській філії] // Архів НБУВ. Оп. 1. № 339. Арк. 91.

фондів Києво-Печерської лаври та інших релігійних установ і початку їх електронного представлення.

З бібліотекою Києво-Печерської лаври пов'язано багато досліджень.

Рукописи з бібліотеки Києво-Печерської лаври зацікавили М. І. Петрова ще в 1896 р. Він їх проаналізував за походженням, часом, і зробив каталог. Цей каталог рукописів є основним джерелом для дослідження монастирських бібліотек і зараз ³⁷.

Друкований каталог основного фонду бібліотеки склав ієромонах Михаїл (Тростянський Іоанн Васильович; 1859–?) у 1908 р. (Т. 1) і 1912 р. (Т. 2) Укладач пояснив у передмові, що книги лаврської бібліотеки раніше були вписані у п'ять каталогів. Це було незручно користувачам. Ще краще, щоб друкований каталог бібліотеки був у інших установах. Саме тому Духовний собор Лаври зробив розпорядження про створення систематичного друкованого каталогу за зразком Київської духовної академії. Але отець Михаїл пішов далі – на додачу до створеного каталогу, в кінці 2-го тому зробив алфавітний покажчик авторів. Отже, ще перебуваючи у монастирі, книжковий фонд бібліотеки був систематизований і мав довідково-бібліографічний апарат.

2007 р. Л. А. Гнатенко описала всі манускрипти XIV–XV ст. Інституту рукопису НБУВ, а О. А. Іванова – рукописи XVI ст., у тому числі Києво-Печерської лаври. В каталозі відображена найдавніша книга бібліотеки – унікальне рукописне «Лаврське Євангеліє», яке датують 1370 р. У березні 1554 р., згідно з описом церковного майна, воно було без оправи і знаходилося в Успенському соборі Києво-Печерської лаври. Виявив його і описав Г. Крижановський у 80-х роках XIX ст. ³⁸ Наразі воно зберігається в Інституті рукопису НБУВ (Ф. 306, № 4 п) ³⁹. 60-ми роками XV ст. датується «Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського», що був переписаний у м. Вітебську (Ф. 306, № 11 п). У 1461 р. завершено переписування «Службника» (Ф. 306, № 21 п), 80-ми роками XV ст. датується «Апостол апракос повний» (Ф. 306 № 8 п), 80–90-ми роками XV ст. «Апостол» (Ф. 306, № 7 п), кінцем XV ст. «Ліствиця» (Ф. 306, № 236) ⁴⁰. Третьою чвертю

³⁷ Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в г. Киеве. Москва, 1896. Вып. 2.

³⁸ Крыжановский Г. Рукописные Евангелия киевских книгохранилищ. Киев, 1889. С. 35–46.

³⁹ Гнатенко Л. Слов'янська кирилична рукописна книга XIV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : Каталог. Київ, 2007. С. 94–98.

⁴⁰ Гнатенко Л. Слов'янська кирилична рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог. Київ, 2003. С. 25–29.

XVI ст. датується рукопис «Бесіди Іоанна Златоуста на Євангеліє від Матфея» (Ф. 306, № 13), 30–50-ми роками XVI ст. «Тріюдь цвітна» (Ф. 306, № 26), 1553–1554 рр. «Патерик Києво-Печерський» (Ф. 306, № 386 п), 1568–1569 рр. «Устав церковний» (Ф. 306, № 20), 60-ми роками XVI ст. «Службник» (Ф. 306, № 22), 70-ми роками XVI ст. «Кормча» (Ф. 306, № 80), 70–80-ми роками XVI ст. «Мінея святкова», 40–80-ми роками XVI ст. «Твори Максима Грека» (Ф. 306, № 285), 60–80-ми роками XVI ст. «Ліствиця» (Ф. 306, № 235), 90-ми роками XVI ст. «Збірник полемічний» (Ф. 306, № 198), останньою третиною XVI ст. «Сказання про заснування Свенського монастиря» (Ф. 306, № 389), кінцем XVI ст. «Слова Григорія Богослова з тлумаченнями Никити Іраклійського» (Ф. 306, № 213), кінцем XVI ст. «Устав церковний» (Ф. 306, № 19)⁴¹. «Євангеліє учительне», другою чвертю XVII ст. (Ф. 306, № 287)⁴². Загалом у бібліотеці Києво-Печерської лаври знаходиться 415 рукописів, описаних М. І. Петровим, всі вони без виключень перебувають в Інституті рукопису НБУВ.

У бібліотеці Києво-Печерської лаври були, безперечно, європейські і вітчизняні першодруки. У відділі стародруків і рідкісних видань Інституту книгознавства НБУВ є найстаріші дві інкунабули: Eusebius Pamphilus (267–338). *De Traeparatione evangelica*; trans. lat. Georgius Trapezuntius. Venezia, [Bartholomaeus de Zanis], 1500. 68 арк. 2°⁴³ та Schedel Hartmann (1440–1514). *Liber chronicarum*. Nürnberg: Anton Koberger, 1493. 6–326 арк. 2°⁴⁴ і 35 палеотипів⁴⁵.

У відділі стародруків та рідкісних видань знаходяться рідкісні кириличні видання XVI ст. зі складу колекції Києво-Печерської лаври. Це, зокрема, 6 примірників Острозької Біблії 1581 р. під шифрами Кир. 762, Кир. 763, Кир. 764, Кир. 766, Кир. 788, Кир. 7776п, три екземпляра острозького видання 1594 р. «Книги о постничестве» Василя Великого під шифрами Кир. 1193п, Кир. 1194п, Кир. 4477п, та Службник (Вільнюс, бл. 1598, з шифром Кир. 983). Про зміну їх власників, виходячи з маргінальних написів, опублікувала статтю співробітник відділу стародруків Н. П. Бондар⁴⁶.

⁴¹ Іванова О. А. Слов'янська кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : наук. кат. : палеогр. альбом. Київ, 2010. С. 98.

⁴² Чуба Г. Українські учительні Євангелія : дослідження, каталог, описи. Київ–Львів, 2011. С. 147.

⁴³ Зданевич Б. Каталог інкунабул. Київ, 1974. № 181. С. 66.

⁴⁴ Там само. № 427. С. 147.

⁴⁵ Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины ; сост. М. А. Шамрай и др. Киев, 1995. 546 с.

⁴⁶ Бондар Н. П. Стародруки XVI ст. з монастирських збірок у фондах НБУВ // Наукові праці НБУВ. Вип. 37. Київ, 2013. С. 339–341.

Релігійні періодичні видання, в тому числі й лаврські, опрацювала та склала каталог Л. М. Дениско ⁴⁷.

Мідні гравірувальні дошки печерської друкарні з бібліотеки Лаври, що наразі зберігаються у фонді відділу образотворчого мистецтва НБУВ, описав колектив цього відділу ⁴⁸.

Визначну роль ченців Києво-Печерської лаври в поширенні знань в Україні та за її межами протягом XVII–XVIII ст. переконливо обґрунтувала в монографії С. Р. Кагамлик ⁴⁹. Переміщення монастирських старожитностей та стародруків у зв'язку з організацією Музею культур та побуту в 1922–1923 рр. описав К. К. Крайній ⁵⁰.

Однак основна частина бібліотеки ще не розглядалася на предмет встановлення первісних власників, а особливістю книжкового зібрання обителі було те, що основним джерелом наповнення її були заповіти настоятелів, братії, дарунки авторів. Духовний собор Лаври виділяв кошти лише на передплату періодичних видань.

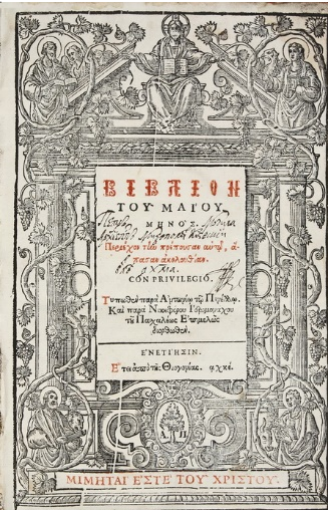
Вважаю за приємний обов'язок подякувати всім, хто знайомився з текстом або фрагментами цієї праці на різних стадіях її підготовки і висловив свої зауваження, поради, побажання. Це передусім Ковальчук Галина Іванівна, Кагамлик Світлана Романівна, Бондар Наталія Петрівна, Хроненко Ігор Вікторович, Мяскова Тетяна Євгенівна, Афанасьєва Зоя Борисівна, Шекера Ірина Степанівна, Котлярова Тетяна Володимирівна, Дубас Тетяна Петрівна, Чернухін Євген Костянтинович. Щиро вдячна всім за допомогу.

⁴⁷ Дениско Л. М. Релігійні православні періодичні видання XIX – початку XX століття у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : Каталог. Київ, 2001. 199 с.

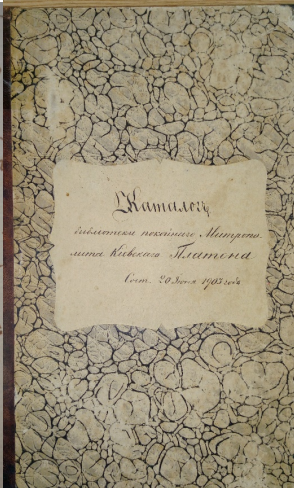
⁴⁸ Фоменко Д., Цинковська І., Юхимець Г. Мідні гравірувальні дошки українських друкарень XVII–XIX ст. у фондах НБУВ: Каталог. Київ, 2014. 359 с.

⁴⁹ Кагамлик С. Р. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII–XVIII ст.) Київ, 2005. 551 с.

⁵⁰ Крайній К. К. Київське церковно-археологічне товариство // Лаврський альманах. Вип. 4. (Спецвипуск). 95 с.

Сво Баронамъ руко
 пису, кнѣво Стефану
 Лазару Топи Князъ Ар
 македонскаго Царства
 своему Писителю и
 Таворъ бискупу, емоу
 году евангелъ Книгы
 свѣта
 Шанскаго Князъ Ар
 македонскаго Царства
 1769 г. Февраль 15го числа
 С. Петербургу.

Manuscript
 inscribed on parchment. Manuscript
 summa Kabbala. Manuscript
 Num. 2035 n. 1782 n. 14

397 n. 31
 Оумо
 кнѣвоми убо бискупомъ
 Митрополитомъ Митрополитомъ
 Проводевающимъ Митрополитомъ
 Иоаннѣмъ.

Ex Libris Joanicij Seniota
 Vicarij Sedis Metropolit.
 1768. anno.

Въ кнѣво глаголетъ Агласъ, или, описаніе вещей частей света. составлена естъ, воу Антонія
 Магиса Лангиска Ливонскаго. По счету въ левоу естъ. До числа Духа и Леолатере, Рудоуоу
 Лавіи Писителскаго. Котороу, емоу естъ, аще по счету ивнѣ Лавіи на ерѣтѣ, той долностуе етъ
 Лавіи да Лавіи ерѣтѣ, и долностуе такоу ерѣтѣ Лавіи на ерѣтѣ. Аще что Лавіи ерѣтѣ
 Лавіи и Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ,
 Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ,
 Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ, аще ивнѣ Лавіи ерѣтѣ,

Розділ I
ОСОБОВІ КОЛЕКЦІЇ
У СКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ
КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ

Приватні книгозбірні
митрополитів та архімандритів

Бібліотека Києво-Печерської лаври формувалася протягом багатьох століть. Власне, її історія відображає розвиток культури читання і збирання книг чернецтвом в Україні. Наразі поширеним в історичних дослідженнях є твердження про те, що православна церква в Російській імперії – це знаряддя проведення великодержавної політики зросійщення в Україні. З цією метою київських митрополитів призначали переважно з росіян. Однак не можна заперечувати, що, оселившись у Києві і прослуживши багато років у Києво-Печерській лаврі, вони ставали патріотами цієї землі і багато робили для розбудови освіти й культури нашого краю. У більшості з них це було останнє місце служіння, вони заповідали Лаврі власні колекції подарунків, книг та ін.

Традицію книжкового збирання митрополитів із подальшою передачею в громадські установи чи обителі започаткував Петро Могила (1597–1647). У процесі дослідження не було виявлено фактів дарування книг монастирю до Петра Могили. Можна припустити, що настоятелі, братія залишали книги і раніше, але не робили власницьких написів, щадили книги, або якщо і були з написами, то їх втрачено. Власне, до Петра Могили ще книги не були так поширені, бо книгодрукування тільки починалося. Лише після Петра Могили лаврські ченці – випускники Києво-Могилянської академії – почали збирати книги церковнослов'янською, польською, грецькою, латинською мовами, які залишилися в монастирі.

Петро Могила став архімандритом Києво-Печерської лаври 21 березня 1627 р. у віці 30 років. Перебуваючи на цій посаді, він зібрав одну з найбільших бібліотек в Україні на той час. У ній були книги латиною творів Сенеки, Горація, Цезаря, Цицерона, Макіавеллі, трактати Авіцени, польські хроніки, руські літописи, хронографи. До його бібліотеки ввійшли книги, успадковані від Іова Борецького – протеже і духовного наставника. Бібліотека Петра Могили в 1770-х роках, за розвідками Л. Шаріпової, становила 2131 книгу⁵¹. Більшість – з його власноручними написами – зберігається в колекції Київської духовної академії, однак є такі й у фонді Києво-Печерської лаври.

Зараз у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ у складі бібліотеки Києво-Печерської лаври зберігається 14 книг з екслібрисами

⁵¹ Charipova, Liudmila. Latin books and the Eastern Orthodox clerical elite in Kiev, 1632–1780. Manchester, 2006. P. 66.

Петра Могили та 1 – у відділі стародруків та рідкісних видань: «Євангеліє учительне, або Збори повчань на всі неділі та свята року» (Київ, 1637, шифр Кир. 677). Євангеліє має передмову, написану самим митрополитом, в якій він переконував якомога частіше читати це Учительне Євангеліє і самим повчатися від нього, і інших наставляти в питаннях істини віри і спасіння. У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій це 8 латинських та 6 грецьких стародруків, або 9 назв (разом 14 книжкових одиниць), бо «BIBLIОНН», або книги житій святих грецькою мовою у 6 книгах (див. Додаток 1).

В бібліотеці Лаври виявлено також книгу, що належала наступнику Петра Могили – Сильвестру Косову (?–1657). Це твори Сурґіанус Thasins, Caecilius. Opera [Edidit Erasmus Roterodamus]. Basile [Basel]: ex offic. Frobeniana, apud Joannem Frobenium, II 1520. 515 p. 2°. Шифр Pall. 1223.

А от книг з екслібрисами наступників Сильвестра Косова – митрополитів Діонісія Балабана (1658–1663), Йосифа Нелюбовича-Тукальського (1663–1676), Гедеона Четвертинського (1685–1690) в бібліотеці Лаври немає, хоча, можливо, такі були, але втрачені пізніше під час пожежі.

Значним є внесок у книжкову спадщину бібліотеки архимандритів Лаври. Добре збереглися книжки архимандрита Іосифа Тризни. Він у січні 1647 р. став архимандритом Києво-Печерського монастиря. Під час його настоятельства відбулося приєднання українських земель до Московської держави. Хоч він разом з митрополитом Сильвестром Косовим відмовлявся присягати на вірність царю на Переяславській раді, однак через кілька тижнів пішов на це під тиском Хмельницького та козаків. У бібліотеці є 3 латинські стародруки з його екслібрисами:

1. Sacrorum Bibliorum vulgatae editionis Concordantiae, ad recognitionem iussu Sixti V. Pont Max. Antverpiae: Ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1642. XX, [462] p. 2°. Напис «Joseph Tryzna». Шифр IV 2/11.

2. Hieremias Drexelius (1581–1638). Aeternitatis prodromus mortis nuntius quem sanis, aegrotis, moribundis. Coloniae Agrippinae: Sumpt. Cornel ab Egmond et Sociorum, 1645. [12], 335, [9], [6], 152, [1], [10], 178, [1] p. 16°. Напис «Iosiphus Tryzna Archimandrita Pieczar». Шифр VIII 7/59.

3. Johannes Chrysostomus (349–407). Opera ... quotquot per Graecorum exemplarium facultatem in Latinam linguam hactenus traduci potuerunt... [Interpr.: L. Bruni, Erasmus Rot., D. W. Musculus. T. 1–5]. Basileae [Basel]: in office. Frobeniana, per Hieronymum Frobenium, Nicolaum Episcopium, Joannem Hervagium, 1547. 24 p. 2°. Напис «Iosiph Tryzna». Шифр Pall. 1224.

Наступником Іосифа Тризни на посаді архимандрита Києво-Печерської лаври та управляючим друкарнею 1656–1689 рр. був Інокентій Гізель. Він брав участь у виданні «Києво-Печерського Патерика» (1661), а також,

вірогідно, був автором «Синописа» – першого підручника з вітчизняної історії. Існує рукопис цього твору з бібліотеки Лаври (ІР НБУВ. Ф. 306. № 359). Збереглася книга Іоанікія Галятівського «Ключ разумения» (Львів, 1665, шифр Кир. 608), з дарчим написом від автора Інокентію Гізелю.

Книгозбірні Києво-Печерської лаври заповів свої книги відомий релігійний письменник, архімандрит Пустинно-Микільського монастиря Антоній (Радивилівський). У бібліотеці Софійського кафедрального собору залишилися його книги кирилицею, у бібліотеці Пустинно-Микільського монастиря – рукописи, а в книгозбірні Києво-Печерської лаври – 2 стародруки латиною:

1. Ioanne de Rada Aragonio (1545–1608). *Controversiae theologicae inter S. Thomam, et Scotum; super quatuor sententiarum libros. Prima pars. Venetiis: Apud Ioannem Guerilium, 1618. 675 p. 2°.* Напис: «Ex libris Antonij Radiwiiowsky». Шифр III 5/60;

2. Puento, Luis de la (1554–1624). *R.P. Ludovico de Ponte Vallis-oletano, e Societate Iesu. Dux spiritualis, in quo agitur / interprete p. Melchiore Trevinio eiusdem Societatis Iesu presbytero. Coloniae Agrippinae: Sumptibus Ioannis Kinchii Sub Monocerote, 1617. 720, 10 p. 8°.* Напис: «Ex libris Antony Radziwiiowsky». Шифр IV 5/11.

Непересічною в історії Києво-Печерської лаври була постать архімандрита Іоанікія (Сенютовича). За його перебування на цій посаді у 1715–1729 рр. сталася страшна пожежа в Лаврі в 1718 р., яка знищила більшу частину бібліотеки. В «Історії Русів» так говориться про ті події: «Неоціненною втратою вважалася найперша в Росії, численна й найдавніша бібліотека, зібрана й збагачена великим князем Київським Ярославом Володимировичем і збережена в печерах від усіх попередніх ворожих нападів і руїн. У ній зберігалися тисячі рукописних книг і всіляких дорогоцінних манускриптів, писаних різними мовами, і багато з-поміж них таких, що ученим мужам не відомі, а особливо всі записки й документи, що до історії правління слов'янських племен та царств, їх законів і устроїв»⁵².

Можливо автор «Історії русів» перебільшує щодо присутності саме на території Лаври бібліотеки Ярослава Мудрого, бо пізніше ні митрополит Євгеній (Болховітінов), ні інші дослідники, ближчі до того часу, не згадували про те, що в Лаврі була найдавніша бібліотека Ярослава Мудрого⁵³. Але те, що лаврська бібліотека зазнала втрат, підтверджується багатьма джерелами.

Поволі відбудовувався монастир і відновлювалася бібліотека. Архімандритом Іоанікієм (Сенютовичем) були куплені в Москві кілька

⁵² *История русов или Малой России / сочинение Георгия Конисского архиепископа Белорусского. Москва, 1846. С. 283.*

⁵³ Болховітінов Євгеній (митрополит). *Вибрані праці з історії Києва / упор., вст. ст. та додатки Тетяни Ананьєвої. Київ, 1995. С. 189–190.*

старих книг для поповнення бібліотеки. Це, зокрема, «Бесіди» Іоанна Златоустого (Москва, 1665), де зберігся напис «Року 1721 марта 1 сия книга куплена в Москве до Святой обители Киево-Печерской за всечестного его милости господина отца Иоаникия Сеньютовича в той же святой Великой лавре на той час будучого архимандрита благословлена до Великой церкви Успения Пресвятой Богородицы й облюденя для общей потребы монастырской положена» (шифр Кир. 1280 П). «Псалтир» (Москва, 1697, шифр Кир. 4300 П), та «Соборник» (Москва, 1700, шифр Кир. 3117 П) мають такі ж написи. Примірники зберігаються у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ. Іоанікій (Сеньютович) передав до бібліотеки Лаври також власне зібрання (див. Додаток 2), яке складалося з 20 латинських стародруків, Острозької Біблії (Острог, 1581, шифр Кир. 4476 П) та примірник видання «Лексикон трехязычный сиречь речений славянских, эллиногреческих и латинских сокровище из различных древних и новых книг собранное и по славянскому алфавиту в чине разположенное» (Москва, 1709, шифр Кир. 4476 П). У науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка зберігається «Лікарство на оспалый умисл чоловічий» (Острог, 1607) з написом «Из книг библиотеки святой Киевской лавры Иоаникия архимандрита приписана» з печаткою і наліпкою лаврської бібліотеки.

Співчуваючи Лаврі через пожежу, свої книги заповів у бібліотеку викладач Києво-Могилянської академії, що був архимандритом Київського Пустинно-Микільського монастиря в 1709–1726 рр. Христофор (Чарнуцький). Таке бажання було всупереч монастирським правилам, згідно з якими будь-яке майно ченця успадковує обитель. Через опір братії цього монастиря не вдалося відразу виконати волю покійного – поховати його в Києво-Печерській лаврі, де він, як повідомляв Синоду печерський архимандрит Іоанікій (Сеньютович), «воспринял монашенский образ и обещал жить до кончины своей». З цього приводу почався судовий процес між Лаврою і Пустинно-Микільським монастирем, завершенням якого стала ухвала Синоду від 21 вересня 1726 р., яка зобов'язала Київську митрополію прослідкувати, щоб поховали архимандрита Христофора, згідно з його бажанням, у Києво-Печерській лаврі. У своєму духовному заповіті Христофор (Чарнуцький) вказував: «Имение мое власными трудами нажитое тако распоряжаю: книги латинские, польские и русские легкие на погорелую Киево-Печерскую библиотеку». За бібліотечним реєстром у ній значилося 119 друкованих книг (7 церковнослов'янською мовою, 112 польською та латиною) та 51 рукопис⁵⁴.

Подарував бібліотеці Києво-Печерської лаври 7 стародруків латиною

⁵⁴ Кагамлик С. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII–XVIII ст.): монографія. Київ, 2005. С. 441.

святитель Іоанн (Максимович), архієпископ Чернігівський, пізніше митрополит Тобольський (див. Додаток 3). Після закінчення Києво-Могилянської академії в 1675 р. він був залишений викладачем латинської мови. В автобіографічному творі «Путник» про цей період свого життя він повідомляє, що «від юності моєї багато безліч книг зібрав і тримав як велике багатство»⁵⁵. Тоді ж він прийняв постриг у Києво-Печерській лаврі. Завдяки богословським знанням і проповідницькому таланту Іоанну було надано посаду лаврського проповідника. У 1680 р. його призначено економом Києво-Печерської лаври, а в 1681 р. намісником Свенського монастиря, куди переселилися ченці в зв'язку з набігами турків на Київ. Звідти в 1695 р. він був переведений в Єлецький Успенський монастир Чернігова, а в 1711 р. призначений митрополитом Тобольським і всього Сибіру. Там книжкові зібрання владик поповнювали бібліотеку Тобольського архієрейського дому – найбільшу бібліотеку краю⁵⁶.

Добре збереглася книга Лазара Барановича «Меч духовний» (Київ, 1666, шифр Кир. 88 П), яка належала митрополиту Київському і Галицькому Варлааму (Ясинському) з написом «Митрополита Київського Варлаама», що знаходиться у відділі стародруків та рідкісних видань.

Основна частина книгозбірні митрополита Рафаїла (Заборовського) (1731–1747) перебуває у складі бібліотеки Київської духовної академії, що відображено в каталозі Л. Шаріпової⁵⁷, однак і в бібліотеці Києво-Печерської лаври залишився один стародрук латиною: Druzbecki, Gaspere (1587–1662). Fasciculus exercitiorum et considerationum, de praecipuis veritatibus Christiani sive et sapientiae ad efformationem Christianae vitae, consecutionem salutis Aeternae, collectus. Cracoviae: Typis Viduae & Heredum Francisci Cezary, 1666. [6], 518, [6] р. 8°. Напис: «Hunc librum habeo post descendum illustrissimi metropolitae Rafail Zabogowicz». Шифр V 6/68.

Митрополит Рязанський і Муромський Стефан (Яворський) свою бібліотеку пожертвував Ніжинському Благовіщенському монастирю, однак кілька книг подарував Лаврі, зокрема, Іоанна Златоуста «Беседи на 14 посланий апостола Павла» (Київ, 1623, шифр Кир. 1110), Іоанна Златоуста «Маргарит» (Москва, 1641, шифр Кир. 2987), Симеона Полоцького «Псалтир у віршах» (Москва, 1680, шифр Кир. 3049).

Добре збереглися рідкісні книги з бібліотеки відомого гравера Києво-

⁵⁵ «Путник» – автобіографическое сочинение святителя Иоанна (Максимовича); вступ. ст. Серафима (Шлыкова). Дата оновлення: 03.08.2012. URL: <https://www.sedmitza.ru/data/2013/03/08/1235482128/Putnik1.pdf> (дата звернення 25.05.2018)

⁵⁶ История литературы Урала кон. XIV–XVIII вв. Москва, 2012. С. 242.

⁵⁷ Charipova, Liudmila. Latin books and the Eastern Orthodox clerical elite in Kiev, 1632–1780. Manchester, 2006. P. 198–203.

Печерської друкарні архімандрита Антонія (Тарасевича). Ці книги містять найкращі зразки європейської гравюри стилю бароко. Господар книг був знавцем у справі художнього друку і сам причетний до нього:

1. Біблія. Острог, 1581. [8], 276, 180, 30, 56, 78 арк. 4°. Напис «Post obitum Antonij Tarasewicz venit in numeris Librorum Bibliotheca Pecariensis». Шифр Кир. 762.

2. Guevara, Antonio de (1480–1544). *Horologium principum, quod ad normam vitae M. Aurelii Severi, imperatoris nobillissimi & philosophi prudentissimi. Francofurti ad Moenum: Impensis Joh. Baptistae Schoenwetteri Typis Matthaei Kempfferi, 1664. 754, [26] p. 8°.* Напис «Ex cath. Lib Danielis F. Post Obitum Antonij Tarasewicz Bibliotheca S. Magna Laura Kijovopetchariensi monasteri A. 1728». Шифр XII 5/16. Це історія правління імператора Марка Аврелія Севера за перекладом Антонія Гевари.

3. Atlas. Amstelodami: apud Fredericum de Wit, in Platea Vitulina vulgo de Kalver-straet, sub figno de Witte Pascaert, [1640]. [56] s. 1°. Напис «Антония Тарасевича наместника Печерского». Шифр XIX 7.

4. Cupio, Jakobo. *Diversa animalia quadrupedia ad vivum delineata a Iacobo Cupio Atque aeri insculpta a R. Persyn Iam vero in lucem edita per Nicolaum Ioannis Visscherum, 1641. 131 s. 2°.* Напис «Сия книга отца Антония Тарасевича наместника Печерского наданная церкви Печерской. Аще кому нужда постигнут найдут, затаят не отдадут назад то постигнет его неблагословение и анафема». Шифр XIX 94. Книга подає перспективи і зразки архітектури, зображення свійських тварин, птахів, побутових композицій, батальних сцен, проекти парків, зображення кораблів.

5. *Serenissimorum Austriae Ducum, Archiducum, Regum Imperatorum Genealogia a Rudolpho I Habsburgensi, Caesare, ad Ferdinandum II Rom. Imp. Semper Augustum & c. Ari incisa a Wolfgango Kiliano, Eiconographo Augustano Augustae Vindelicorum: Sumptibus Wolgangi Kiliani: 1623. [146] p. 2°.* Напис «Сия книга отца Антония Тарасевича отдана церкви Печерской Богоматери обители, которая постраждала». Шифр XIX 106. Це книга видавця Вольфганга Кіліана про генеалогію герцогів Австрії, ерцгерцогів, королів, імператорів від Рудольфа Габсбурга.

6. Marolois, Samuel (1572–?). *Opera mathematica ou oeuvres mathematic ques, traictans de Geometrie, perspective, architecture, et fortification. Hagae-Comitis: ex officina Henrici Hondii, 1616. 58 p., 70 ill. 2°.* Напис «Отца Антония Тарасевича Наместника Печерского для церкви Пречестныя Богоматери чудотворной Лавры Печерской, которую аще кто в потребу себе потребует надеть, тот долженствует отдать до рук надлежащих». Шифр XIX 44.

Архімандрит Лаври Іларіон (Негребецький) (1737–1740) був вихованцем Києво-Могилянської академії, після закінчення якої в 1720 р. прийняв чернечий

постриг у Києво-Печерській лаврі. У 1721 р. він став ієродияконом, у 1722 р. ієромонахом, у 1722–1734 рр. був друкарем, водночас викладав курс риторики і богослов'я в академії, був членом Духовного собору Лаври, з 1735 р. – ігуменом приписаного до Києво-Печерської лаври Зміївського Преображенського монастиря. Архімандрит Іларіон приділяв велику увагу благоустрою монастиря, облаштуванню друкарні, залучав до служби в Лаврі випускників Київської академії⁵⁸. Два латинські стародруки з його книг до сьогодні збереглися в бібліотеці Києво-Печерської лаври:

1. *Omnia Quotquot extant D. Ambrosii episcopi Mediolanensis opera primum per Des. Erasmus Roteradamum, mox per Sig. Gelenium ... Basileae, 1567.* [48], 366 р. 2°. Напис «Ex libris archimandrite Hilariona Nehrebecki». Шифр IX 2/7;

2. *Masen Jacob (1606–1681). Speculum imaginum veritatis occultae, exhibens symbola, emblemata, hieroglyphica, aenigmata, omni tam materiae, quam forma varietate / authore Jacobo Masenio. Coloniae Agrippinae: Sumptibus Jacobi Promper, 1714.* [34], 1122, [36] S. 8°. Напис «Ex libris archimandrite Hilariona». Шифр V 7/103.

Архівна справа 1740 р. відображає листування між Бергером Шліонським і Києво-Печерською лаврою. Мова йде про книжки латинські (три скрині), замовлені архімандритом Києво-Печерської лаври Іларіоном за реєстром із Шльонська (Сілезія) у «отців єзуїтів» через пана Іоанна Равича з Київського магістрату. Книжки замовлено «для всегдашна великіе нашой Лаври потреби» та для поповнення «библиотеки, которая в 1718 году совсемь сгорела»⁵⁹. Те, що архімандрит Іларіон не втрачав можливості придбати книги скасованих монастирів, хоч і католицьких, говорить про, те, що він був добрим господарником, та те, що великої різниці в доматиці між церквами ще не було. Православна і католицька церква користувалися одними джерелами – працями отців церкви латиною.

10 квітня 1786 р. відбулася секуляризаційної реформа та видано указ «Про штати Київської, Чернігівської... єпархій», за яким у монастирів забрали всі маєтки, залишили лише невелику кількість землі та служителів. Замість цього призначали грошове утримання відповідно штату, який не мав перевищувати норму. До титулу митрополита Київського з того часу додалось звання священноархімандрита Києво-Печерської лаври. Намісник Лаври став призначатися Святійшим Синодом. Члени Духовного собору Лаври – соборні старці – в кількості 12 осіб обиралися зі складу братії, а затверджувались митрополитом Київським⁶⁰.

⁵⁸ Звід пам'яток історії та культури України: енцикл. вид.: у 28 т. Київ, 1999. Кн. 1. Ч. 1. А – Л. С. 582.

⁵⁹ Переписка 1740 р. з Бергером Шліонським // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 маловажливі. Спр. 10. Арк. 5.

⁶⁰ Евгений (Болховитинов). Описание Киево-Печерской лавры с присовокуплением

Ці реформи в Лаврі відбувалися за архімандрита Зосими (Валькевича). Він став останнім Києво-Печерським архімандритом, якого вибрала братія, останнім ставропігійним настоятелем Лаври. У зв'язку з реформою, у 1786 р., Зосиму відправили архімандритом в Голосіївську пустинь. У цьому монастирі, згідно штату третього класу, могло перебувати не більше 12 ченців. Архімандриту призначили пристойну пенсію – 1000 руб. на рік. Після смерті архімандрита Зосими в 1793 р. його книги надійшли до бібліотеки Лаври. Очевидно, спеціально бібліотеку отець Зосима не збирав, він був добрим начальником і будівничим, а книги були переважно подарованими. Наразі в бібліотеці Києво-Печерської лаври віднайдені такі книги, що належали отцю Зосимі:

1. Псалми Давидові. [Б. м.], 1777. 192 с. 4° (Грецькою мовою). Напис «Из книг иеромонаха Зосимы». Шифр II 6/47.

2. Платон (Левшин, Петр Григорьевич; 1737–1812). Православное учение или сокращённая христианская богословия для употребления его императорского высочества, пресветлейшего всероссийского наследника, благоверного государя цесаревича и великого князя Павла Петровича. Санктпетербург: Типография Императорской академии наук, 1765. 173 с. 2°. Напис «Его высокопреподобию Киево-Печерской лавры г. отцу архимандриту Зосиме от Платона». Шифр III 4/32.

3. Великий пролог. [Б. м.], 1777. [8], 504 с. 2°. (Грецькою мовою). Напис «Из книг иеромонаха Зосимы». Шифр V 2/177.

4. Тверския семинарии школьные упражнения 1778 года. 23 с. 2°. Напис «Ставропигиальной Киево-Печерской лавры господину отцу священно-архимандриту Зосиме с истинным усердием и почитанием». Шифр XIII 4/32.

5. Увещание во утверждение истины. Санктпетербург: Синодальная типография, 1766. [2], 133 л. 4°. Напис «Его высокопреподобию Киево-Печерския лавры господину отцу архимандриту Зосиме, своему приятелю и благодетелю сию своих трудов книгу посылает Свято-Троицкой лавры архимандрит Платон 1769 июня 15 дня С. Петербург». Шифр XXIV 6/21.

Наявністю оригінальних видань вирізняється зібрання книг архімандрита Мелетія (Носкова; 1776–1851). Він походив із сім'ї священника Введенської церкви Києва, навчався в Києво-Могилянській академії, пізніше викладав там російську, грецьку, німецьку мови, арифметику. У 1809 р. прийняв чернечий постриг, того ж року був висвячений в ієромонаха, у 1814 р. став соборним ієромонахом Києво-Печерської лаври, у 1815 р. – архімандритом Київського Видубицького Михайлівського монастиря. З 1816 р. виконував

разных граммат и выписок, объясняющих оное, также планов Лавры и обеих пещер. Киев, 1826. С. 65.

обов'язки ректора Києво-Могилянської академії і викладав богослов'я, був настоятелем Братського Богоявленського монастиря. Після закриття академії 1817 р. був послідовно архімандритом кількох монастирів: Домницького Різдва Пресвятої Богородиці, Чернігівського Єлецького Успіння Пресвятої Богородиці, Острозького Спаського, Лубенського Мгарського Свято-Преображенського та одночасно ректором духовних семінарій: Чернігівської (1817–1824), Волинської (1823–1824), Полтавської (1824–1838). У 1838 р. його призначили архімандритом Свіязького Богородичного монастиря. З 1843 р. перебував на спочинку у Києво-Печерській лаврі. До сьогодні на некрополі Дальніх печер зберігся чавунний надгробок отцю Мелетію, встановлений родичем покійного⁶¹. Бібліотеці Лаври архімандрит Мелетій залишив переважно навчальні посібники (Додаток 4).

Дореформи 1786 р. митрополити Київські могли обирати місцем проживання Лавру або Києво-Софійський монастир. Тому своє майно і бібліотеку, якщо така була, митрополити заповідали бібліотеці Софійського кафедрального собору, або Києво-Печерської лаври, або Київської духовної академії на власний розсуд. Так, митрополит Тимофій (Щербацький) (1748–1757) залишив свою книжкову колекцію бібліотеці Софійського кафедрального собору. Та з часом ця традиція втратилася, бо за статутом монастиря все майно ченця мало відійти обителі, Лавра, звісно, домагалася того, щоб це майно отримати. Митрополит Євгеній (Болховітінов) для того, щоб його книги надійшли до Софійської бібліотеки, писав заповіт⁶². Його наступники мали значні приватні книжкові колекції, про що свідчать описи майна економа Лаври та звіти Києво-Печерського Лаврського подвор'я в Санкт-Петербурзі, які після смерті митрополитів завжди відправляли до Духовного собору Лаври. Опис майна в Лаврі після смерті митрополита також складався в присутності судового пристава. У Санкт-Петербурзі в будинку, що належав Києво-Печерській лаврі, майно та всі речі запаковували в ящики для поштового відправлення в Київ і складали акт. Так було після смерті митрополита Арсенія (Москвіна) (1860–1876) та Філофея (Успенського) (1876–1882). З архівної справи відомо, що пакували книги в кілька ящиків, отже, книжок було багато⁶³. Зараз у бібліотеці далеко не всі книги, які належали митрополитам, мають екслібриси, чи автографи, що дозволило б їх віднести до власності митрополитів Арсенія і Філофея. Отже, ці митрополити мали книги, користувалися ними, алене турбувалися упорядковувати свої зібрання, зробити якісь ознаки належності книг.

⁶¹ Проценко Л. Поховання Мелетія Носкова. URL <http://pamyatky.kiev.ua/streets/lavra/blizhni-pecheri-1120-st/pohovannya-meletiya-noskova-1851> (дата звернення: 25. 05. 2018).

⁶² Рукавіщина-Гордзієвська Є. В. Київський митрополит Євгеній (Є.О. Болховітінов): Біобібліографія. Бібліотека. Архів. Київ, 2010. С. 36.

⁶³ О назначении высокопреосвященнейшего Платона архиепископа Херсонского и

Теж саме можна сказати про митрополитів Платона (Городецького) (1882–1891), Іоанікія (Руднева) (1891–1900) та Феогноста (Лебедєва) (1900–1902). Митрополит Іоанікій (Руднев) помер 7 червня 1900 р. Згідно з описом майна, що залишився після його смерті, книг і брошур надійшло до бібліотеки 1090 одиниць⁶⁴. На них був складений 25 липня 1900 р., тобто більше ніж через місяць, «Каталог библиотеки митрополита Киевского Иоанникия (систематический)». Книг із дарчими написами владиці виявлено 46, більшість з них не має ніяких поміток, тому, щоб зберегти пам'ять про господаря книг, перед тим як віддати до бібліотеки Лаври, на них склали каталог. На ньому є печатка «Духовного собора Киево-Печерской лавры»⁶⁵. Наразі всі книги митрополита Іоанікія збережені в складі Лаврської бібліотеки. Книги, які мають написи, дарувалися на згадку, на знак поваги, та свідчать про розмаїття духовно-морального читива того часу. На одній із книг є напис: «В библиотеку его святейшества Иоанникия, митрополита Московского и Коломенского от Олонецкого и Петрозаводского епископа Павла 12 июня 1886 г.». Отже, сучасникам було відомо, що він збирає книги.

Щоб зберегти пам'ять про іншого власника лише 20 липня 1903 р. був складений каталог книгам митрополита Платона (Городецького), хоча помер владика 1 жовтня 1891 р. Згідно з описом майна, який залишився після смерті митрополита Платона, було 960 книг⁶⁶, невелика кількість книг та географічних карт надійшла поштою пізніше з Києво-Печерського Лаврського подвор'я⁶⁷. Була у владика велика підбірка періодичних видань і власний архів⁶⁸. Певно його книжкове зібрання зберігали окремою колекцією в бібліотеці Лаври більше десяти років, а потім зробили каталог за зразком митрополита Іоанікія, і долучили до книгозбірні обителі. Саме завдяки зібранню митрополита Платона бібліотека Лаври поповнилася підбіркою єпархійних відомостей з усіх кінців імперії (Донские епархиальные ведомости 1869–1888; Иркутские 1882–1889; Кишиневские 1883–1890; Костромские 1887–1890; Нижегородские 1886–1890; Оренбургские 1884–1890; Орловские 1883–1890; Подольские 1883–1890; Полтавские 1883–1890; Рижские 1888–

Одесского митрополитом Киевским и Галицким // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1109. Арк. 291.

⁶⁴ О назначении митрополита Киевского и Галицкого Иоанникия // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1110. Арк. 116.

⁶⁵ Библиотека митрополита Киевского Иоанникия (систематический). г. Киев. Сост. 25 июля 1900 г. // ІР НБУВ. Ф. 397. № 30–31. 88 арк., 54 арк.

⁶⁶ О назначении высокопреосвященнейшего Платона, архиепископа Херсонского и Одесского митрополитом Киевским и Галицким // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1109. Арк. 293.

⁶⁷ Там само. Арк. 291.

⁶⁸ ІР НБУВ. Ф. 174. Фонд митрополита Платона (Городецького).

1890; Рязанские 1883–1890; Самарские 1883–1890; Смоленские 1883–1889; Таврические 1883–1890; Тверские 1883–1890; Херсонские 1873–1890; Черниговские 1884–1890)⁶⁹. Бібліотека митрополита Платона відображає тогочасні події, нові історичні дослідження, актуальні на той час течії богослов'я та свідчить про значний книжковий матеріал, який видавався в країні.

Митрополит Феогност (Лебедев) пробув на київській кафедрі лише два роки (1900–1902). Згідно з описом його майна від 23 січня 1903 р. в присутності судового пристава О. Острожинського, в Києві в митрополичих покоях було 2500 книг різних назв, які мали надійти до бібліотеки Лаври⁷⁰. Та лише 5 книг з маргінальними написами Феогноста віднайдено наразі в бібліотеці Лаври. Він так само не упорядкував свій книжковий спадок. Хоч на книгах немає ніяких власницьких написів, наліпок чи печаток, можна не сумніватися, що всі книги надійшли до бібліотеки, бо господарча звітність і облік у Лаврі були зразковими.

Значний внесок у культуру книжкового збирання вищого духовенства Лаври зробив митрополит Флавіан (Городецький) (1903–1915). Окрім того, що його зібрання переважало чисельністю всі попередні (близько 20 тис. книг), він доклав зусиль до створення каталогу своєї бібліотеки та побудував для неї окреме приміщення на території Лаври (корпус № 5).

Майже у той самий час, у 1912 р., залишив обителі бібліотеку і намісник Лаври в 1896–1909 рр. Антоній (Петрушевський). Вона складалася з 859 назв, у кількості 1060 книжних одиниць. Книги архімандрита Антонія разом з укладеним каталогом надійшли до бібліотеки Лаври.

У 1915 р. у підвалах Києво-Печерського Лаврського подвор'я в Санкт-Петербурзі була попокована багата бібліотека митрополита Володимира (Богоявленського) (1915–1918), що була знищена через дев'ять років під час повені⁷¹. Чому він її не привіз до Києва, можна лише робити припущення.

У 1919 р. до складу бібліотеки Києво-Печерської лаври потрапила частина книг митрополита Антонія (Храповицького) (1918–1919), а саме 1615 книжкових одиниць. Каталогу не було, але на книгах є наліпки з шифрами, зроблені власником, коли він ще був архієпископом Харківським (1914–1918).

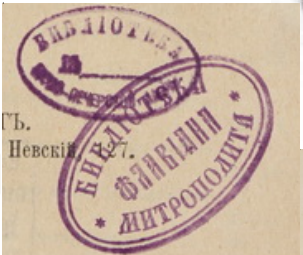
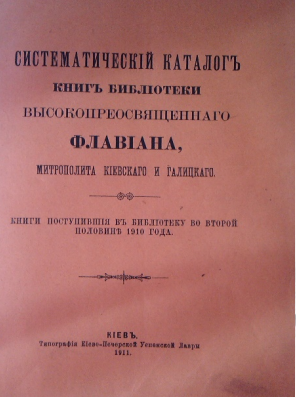
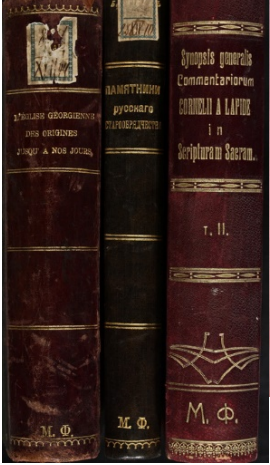
Цілеспрямовано, як у навчальному закладі, в бібліотеці Києво-Печерської

⁶⁹ Каталог библиотеки покойного митрополита Киевского Платона составлен 20 июня 1903 г. // ИР НБУВ. Ф. 397. № 32. 156 арк.

⁷⁰ О назначении высокопреосвященнейшего Феогноста митрополитом Киевским и Галицким // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1111. Арк. 189–199.

⁷¹ Успенская церковь на Васильевском острове. Дата оновлення: 17. 06. 2018. URL: //ru.wikipedia.org/wiki/Успенская_церковь_на_Васильевском_острове (дата звернення 21.07. 2018)

лаври фонди не формувалися, але є література з усіх галузей знань. Можна припустити, що її основу склали саме митрополичі колекції. Треба ще зважити, що етична культура в середовищі вищого духовенства другої половини ХІХ ст. була такою, що дарувати книги було почесно. Більше того, за відсутності сім'ї та матеріальних витрат, саме в книгах відображалися інтелектуальні уподобання власників. Бібліотеки митрополитів і архіандритів відображають характер і життєву позицію власників, їх ставлення до навчання, саморозвитку, толерантність і широке мислення чи навпаки. Одні з них бережно ставились до подарованих книг, але не купували самі. Інші купували лише такі, які потрібні для роботи, а деякі всі свої невеликі доходи вкладали саме в книжки. Приватні бібліотеки вищого чорного духовенства є частиною культури свого часу.

**Про бібліотеку
митрополита Київського і Галицького Флавіана
(Городецького)**

З усіх митрополитів найбільший подарунок бібліотеці Києво-Печерської лаври зробив митрополит Флавіан, який передав власну унікальну бібліотеку, що налічувала близько 20 тис. книг, і побудував для неї окреме приміщення.

Однак спочатку треба звернутися до постаті владики Флавіана. Митрополит Київський і Галицький Флавіан (Городецький, Микола Миколайович) народився 26 липня 1840 р. в м. Орел, у сім'ї дворян. Залишившись сиротою, він отримав добре домашнє виховання й освіту в родині глибоко віруючої тітки. У 1861 р., навчаючись на останньому курсі Московського університету, Микола залишив його й пішки попрямував 90 верст до Микола-Пешноського монастиря. У 1866 р., у віці 26-ти років, Микола прийняв постриг з іменем Флавіан. Разом з архімандритом Гурієм (Карповим) був направлений до Риму, звідти – до Казані, куди архімандрита Гурія призначили єпископом Чебоксарським. У лютому 1868 р., у зв'язку з переведенням Гурія на Сімферопольську кафедру, ієромонаха Флавіана зарахували до складу братства Таврійського архієрейського дому та законовчителя Таврійського єпархіального жіночого училища.

З 1873 р. протягом десяти років Флавіан проходив місіонерське служіння в Китаї. Православна паства в Китаї збільшувалася з кожним роком, і тому в 1879 р. ієромонах Флавіан був призначений на посаду начальника Православної Пекінської місії з возведенням у чин архімандрита. У 1885 р. Флавіана перевели на посаду єпископа Люблінського, вікарія Холмсько-Варшавської єпархії, у 1891 р. призначили єпископом Холмським і Варшавським, у 1898 р. архієпископом Карталинським і Кахетинським зі званням екзарха Грузії, у 1901 р. – архієпископом Харківським і Охтирським, 4 лютого 1903 р. його було возведено в чин митрополита Київського і Галицького священно-архімандрита Києво-Печерської Успенської лаври ⁷².

25 лютого 1903 р. митрополит прибув до Києва. До зустрічі з ним архімандрит Антоній (Петрушевський) підготував звіт про лаврське господарство, в якому описувалася бібліотека. Говорилося, зокрема, що книгозбірня Лаври розміщувалася на другому ярусі дзвіниці. До складу бібліотеки входили: а) рукописи (416 одиниць); б) книги церковнослов'янською

⁷² Александр Рожинцев. Андреевский кавалер – Митрополит Киевский и Галицкий Флавиан (Городецкий). Дата оновлення: 17.11.2009. URL: <https://rusidea.org/forum/viewtopic.php?f=6&t=2200> (дата звернення: 25.05.2018).

і російською мовами (9846 одиниць); в) журнали (2054 одиниць) – усе це зберігалося у 132 шафах і 3 вітринах ⁷³.

Митрополит Флавіан привіз до Києва власну бібліотеку, яка мала розділи, хоч і не була упорядкована. Він бачив недолік Лаврської бібліотеки – відсутність читальної зали, і через це відсутність культури читання братії. Проте її перевагами були наявність систематичного каталогу книг та розстановка літератури в шафах згідно з цим каталогом. Тематичні розділи митрополит запозичив з Лаврської бібліотеки і почав поступове впорядкування своєї книгозбірні. Матеріальні можливості в митрополита збільшилися, але він продовжував жити скромно. Він написав заяву до Духовного собору Києво-Печерської лаври, що не бажає отримувати свою платню, як священноархіандрит, а буде складати всі гроші на окремий рахунок у Лаврському казначействі, і надавати йому певну суму в міру накопичення тільки за письмовим проханням ⁷⁴. З цієї суми він не брав нічого собі, але в жовтні 1905 р. за його письмовим розпорядженням було видано 20 тис. руб. на будівництво нової церкви між митрополичими покоями і братською кухнею, 3 тис. руб. Київському товариству попечительства про бідних, 40 тис. на будівництво бібліотеки ⁷⁵.

Будівництво приміщення бібліотеки велося до 1908 р. під керівництвом архітектора Є.Ф. Єрмакова зусиллями намісника Києво-Печерської лаври архіандрита Антонія (Петрушевського).

Одним з джерел знань є бухгалтерська звітність, зокрема кошторис особистих витрат і доходів митрополита. Журнал вихідної документації канцелярії митрополит Флавіан писав особисто. З цього журналу видно, що для нього притаманна була велика повага до керівників нижчих підрозділів: вирішення фінансових питань Лаври переправляв на розгляд архіандрита Антонія, будь-яких тривалих відлучок ченців не дозволяв, питання дисципліни і покарання за непристойну поведінку покладав на намісників монастирів, питання про зарахування до семінарій і проступки студентів – на ректорів академії та семінарій, ретельно підходив до висвячення нових священників, перед призначенням псаломщиків посилав їх на іспит. Коли багато священників просилися в Лебедин, навіть маючи парафії, писав: «Зачем? Богу служить или деньги зарабатывать?» ⁷⁶. Він економив і свої гроші, й гроші інших

⁷³ Личное дело митрополита Флавиана // ЦДІАК України. Ф. 128, Оп. 1 черн. Спр. 347. Арк. 59.

⁷⁴ Реестр исходящей документации канцелярии Киевского митрополита за 1905 г. // ЦДІАК України. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 257. Арк. 52.

⁷⁵ Там само. Арк. 60–72.

⁷⁶ Реестр исходящей документации канцелярии Киевского митрополита за 1906 г. // ЦДІАК України. Ф. 182. Спр. 258. Арк. 81.

священиків. Коли Київська духовна консисторія вже вирішила і просила резолюцією зобов'язати всі парафії передплачувати журнал «Церковно-приходская школа», він написав: «Уже и так обязаны выписывать «Народное образование», не нахожу обязательным еще один журнал». Сам він грошей ні в кого не просив – економив на собі, не витрачав зайвого. А коли архієпископ Волинський Антоній (Храповицький) просив дозволу на збір грошей по київських парафіях на будівництво церкви в с. Яйно Ковельського повіту та в м. Овруч Волинській єпархії, дав дозвіл лише на місяць ⁷⁷.

Митрополит Флавіан узагалі багато уваги приділяв розвитку бібліотек, підтримував їх організацію. Зокрема, коли призначали протоієрея Миколу Стелецького новим бібліотекарем Софійського кафедрального собору, митрополит Флавіан зі знанням справи створив комісію для перевірки наявності книг і складання акта прийому ⁷⁸. Він завжди затверджував відправлення книг Печерської друкарні до єпархіальної місіонерської бібліотеки ⁷⁹. Створений ним в Києві Місіонерський комітет був перетворений у Єпархіальну місіонерську раду, яка розсилала брошури та листки релігійно-морального змісту парафіяльним священикам. Рада утримувалася за рахунок особистих коштів митрополита. Він також надав грошову допомогу Церковно-історичному археологічному товариству.

У роки I Світової війни з ініціативи владики Флавіана в Києво-Софійському митрополичому будинку був відкритий госпіталь на 100 ліжок. Києво-Печерська лавра надала приміщення в Будинку для прочан для 1000 поранених, 500 хворих і 1000 осіб, що виготовляли обмундирування.

Помер митрополит Флавіан у день пам'яті святителя Павла Тобольського, про канонізацію якого клопотав у Синоді, а саме – 4 листопада 1915 р., і похований у Хрестовоздвиженській церкві Лаври ⁸⁰.

За словами Антонія (Храповицького) ченці Києво-Печерської лаври його обожнювали, такою любов'ю братії не користувався в Києві жоден митрополит. Причиною такого захопленого почуття була, по-перше, простота й ласка владики до ченців і послушників, а по-друге, та обставина, що він все, що отримав як священноархімандрит Лаври, повернув назад ⁸¹.

⁷⁷ Там само. Арк. 43.

⁷⁸ Реестр исходящей документации канцелярии Киевского митрополита за 1907 г. // ЦДАК України. Ф. 182. Спр. 262. Арк. 94.

⁷⁹ Там само. Арк. 86.

⁸⁰ Некролог // Киевские епархиальные ведомости. 1915. № 46–47–48. Ч. неоф. С. 1079–1088.

⁸¹ Антоний (Храповицкий). Слово пред отпеванием тела митрополита Флавиана, произнесенное 9 ноября 1915 года высокопреосвященным синодальным членом, Антонием, архиепископом Харьковским и Ахтырским // Киевские епархиальные ведомости. 1915. № 46–47–48. Ч. неоф. С. 1092.

Отже 1 жовтня 1909 р. у Лаврі була відкрита братська читальня бібліотеки Флавіана в новому приміщенні, побудованому на кошти митрополита. Вона мала добре організований довідково-бібліографічний апарат, бо в друкарні Києво-Печерської лаври був виданий «Систематический каталог книг библиотеки высокопреосвященного Флавиана, митрополита Киевского и Галицкого» та щорічно випускався каталог нових надходжень. У замовлених спеціально для бібліотеки нових шафах розмістили 670 назв книг з лаврської бібліотеки⁸². Були розроблені правила користування читальною бібліотекою митрополита Флавіана. Бібліотекар був один, але за друкованими каталогами видавав книги читачам з обох бібліотек. Він же складав замовлення Духовному собору на придбання книг та періодичних видань до обох бібліотек та щороку і щомісяця подавав звіт до Духовного собору Лаври про роботу читальні⁸³.

У січні 1920 р. частина приміщень Лаври перейшла у відання Київського губернського відділу соціального забезпечення. Разом з тим на власність монастиря претендували Київський губернський земельний відділ та Київський губернський відділ народної освіти. У серпні 1920 р. питання про розподіл майна між трьома зацікавленими сторонами вирішилося. Київському губернському земельному відділу відійшло виключно сільськогосподарське майно, Київському губернському відділу народної освіти – обидві бібліотеки та надбання наукового значення (не пояснювалося, яке). Усі інші приміщення передавалися до Київського губернського відділу соціального забезпечення. В його обов'язки входило турбуватися про всіх німців: інвалідів, біженців, постраждалих від погромів, бойових дій і т. п. Невдовзі на воротах з'явилась табличка «Інвалідний городок». Крім цього, на території Лаври на початку 1921 р. розмістили військову частину, хлібзавод, гуртожиток заводу «Арсенал»⁸⁴. Ні братія, ні Київський губернський відділ народної освіти не могли забезпечити охорону бібліотекам Лаври.

21 липня 1921 р. за актом № 320 бібліотека митрополита Флавіана та лаврська бібліотека й архів були взяті на облік Київським губернським комітетом охорони пам'яток мистецтва і старовини⁸⁵. В акті вказувалося, що ці цінності не можуть бути реквізовані, вивезені, відчужені або переміщені урядовими чи громадськими установами без відома і згоди Комітету. Через

⁸² В Духовный собор Киево-Печерской лавры Рапорт библиотекаря игумена Михаила // ЦДАК України. Ф. 128. Оп. 1 благоч. Спр. 3360. Арк. 1.

⁸³ Там само. Арк. 2–5.

⁸⁴ Щеглов Г. Э. Хранитель. Жизненный путь Федора Михайловича Морозова. Минск, 2012. С. 202.

⁸⁵ Листування з питань передачі матеріалів, що належать ВБУ, колишніх монастирських бібліотек // Архів НБУВ. Оп. 1. Спр. 391 а. Арк. 12.

кілька днів Всеукраїнська академія наук звернулася до Київського губернського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини з проханням передати їй лаврську бібліотеку «очень нужную для текущего академического труда»⁸⁶. 16 серпня 1921 р. відбулася передача обох бібліотек Всенародній бібліотеці України при Всеукраїнській академії наук, а 21 жовтня й архіву⁸⁷.

Засідання управи Всеукраїнської академії наук ухвалило доручити догляд за бібліотеками Ф. М. Морозову⁸⁸. Він же 17 січня 1922 р. відібрав предмети для заснування у Києво-Печерській лаврі Музею культів та побуту, і розмістив їх на хорах Великої Успенської церкви, про що свідчить акт, складений у присутності експерта Ф. Л. Ернста⁸⁹. Ф. М. Морозов писав у цей час: «Новым страшным злом для России явилось учреждение Внешторга», де приймалися ювелірні вироби, церковне золото, антикваріат без пояснень⁹⁰. Охороняти лаврські цінності ставало все важче, коли на території Лаври було стільки знедолених і озлоблених людей. Ф. М. Морозов тільки встигав де з описом, де без опису зносити цінні в історичному аспекті речі на хори собору, а книги до бібліотеки. 26 травня 1922 р. на засіданні Київського комітету з охорони пам'яток мистецтва і старовини було прийнято постанову «Про організацію Музею культів і побуту». Після довгих переговорів до «Музею культів і побуту» перейшла найцінніша частина колекції Церковно-археологічного музею, над якою на той час нависла реальна загроза знищення. Експозицію розмістили в Будинку митрополита. Велика кількість історичних цінностей, що зберігалися в ризниці, церквах, бібліотеках та інших приміщеннях Києво-Печерської лаври, стала основою цього музею, першим директором призначено губінспектора політпросвіти О. В. Вінницького, головним хранителем – Ф. М. Морозова, який 20 січня 1923 р. склав перший звіт про роботу «Музею культів і побуту в Києво-Печерській лаврі». За півроку музей відвідали близько 1200 чоловік. Канцелярську роботу виконував чернець Ермоген (Голубев), який був одночасно секретарем бібліотечної комісії Академії наук і завідував лаврськими бібліотеками⁹¹.

У липні 1925 р. Ф. М. Морозова звинуватили в тому, що він взяв книги і майно Володимирського братства без належного акта прийому майна, а з Пустинно-Микільського, Флорівського монастирів перевозив книги за

⁸⁶ Там само. Арк. 91.

⁸⁷ Виписки з протоколів засідань Управи Всеукраїнської академії наук за 1921 р. // ІР НБУВ. Ф. 52. № 27. Арк. 1.

⁸⁸ Бібліотека Флавіана // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 3 заг. Спр. 751. Арк. 3.

⁸⁹ Там само. Арк. 100.

⁹⁰ Щеглов Г. Э. Знач. праця. С. 214.

⁹¹ До правління Української академії наук бібліотекаря Києво-Печерської лаври Ермогена Голубева 19 липня 1922 р. // ІР НБУВ. Ф. 52. № 28. Арк. 1.

власні кошти, і взагалі не здатен до систематичної роботи. Можливо, роль зіграло те, що він до роботи активно залучав ченців і більше працював над створенням Музею на території Лаври, який був у підпорядкуванні Народного комісаріату освіти, ніж над бібліотеками, що були у віданні Академії. Директор Всенародної бібліотеки С. П. Постернак видав мандат співробітнику О. І. Полуляху на те, щоб той опечатав належні Академії наук бібліотеку Києво-Печерської лаври і бібліотеку Флавіана, а також Видубицького монастиря, склав акт і прийняв під розписку від Ф. М. Морозова ключі від бібліотек, що й було зроблено⁹². А 18 липня 1925 р. Ф. М. Морозова звільнили⁹³.

З весни 1925 р. Музей культур та побуту в Києво-Печерській лаврі очолив П. П. Курінний. Він не хотів випускати зі своєї юрисдикції всього, що перебувало на території Лаври. Ключі від бібліотеки Флавіана тимчасово знаходилися у П. П. Курінного для дослідження фондів. Він О. І. Полуляху їх не віддав. На засіданні Ради ВБУ від 28 квітня 1925 р. обговорювалося питання адміністрування монастирськими бібліотеками і вирішення його відклали доти, поки не буде отримано ключі від П. П. Курінного, який, навпаки, написав листа до Ради ВБУ про те, що лаврські бібліотеки стоять в особливих умовах до Лаврського музею, бо в ньому існує окремий відділ письма і друку – Музей книги, який користується матеріалами з бібліотек Лаври⁹⁴. Він попросив ще з Лаврської бібліотеки 23 стародруки XVI–XVII ст. у тимчасове користування для музею⁹⁵. П. П. Курінний сподівався, що утримає всі фонди на території Лаври. Коли 10 жовтня 1925 р. в Музеї культур та побуту зіпсувалася проводка, викликали монтера Лаври К. І. Захарчика, який почав ремонт із несправним запобіжником, внаслідок чого виникло загоряння в будинку бібліотеки Флавіана. Комендант музейних будинків І. М. Губер зірвав печатку з дверей бібліотеки і почав заливати водою пожежу на горищі. Приміщення всередині не постраждало, залишилися тільки патьоки води на стінах. Про це склали акт і надіслали до ВБУ. П. П. Курінний у цей час з Умані надіслав телеграму в музей: «Негайно ремонтуйте бібліотеку коштом музею!»⁹⁶. П. П. Курінний ні в якому разі не хотів пускати співробітників ВБУ до бібліотеки Флавіана.

29 вересня 1926 р. ВУЦВК і Рада Народних Комісарів УСРР ухвалили постанову «Про визнання колишньої Києво-Печерської лаври історико-

⁹² Бібліотека Флавіана // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 3 заг. Спр. 751. Арк. 5–6.

⁹³ Книга регистрации входящей корреспонденции с описанием содержания // Архів НБУВ. Оп. 1. № 118. Акр. 6.

⁹⁴ Бібліотека Флавіана // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 3 заг. Спр. 751. Арк. 10.

⁹⁵ Там само. Арк. 13.

⁹⁶ Там само. Арк. 16.

культурним державним заповідником і перетворення її на Всеукраїнський Музейний городок». Це підвищило статус музейного закладу в претензіях на майно на території Києво-Печерської лаври. Суперечливе становище між ВБУ і Музейним городком проіснувало до 6 серпня 1930 р., коли в результаті клопотань Музейного городка заступник голови Укрнауки К. Й. Коник надіслав наказ, у якому говорилося, що всі бібліотеки колишніх монастирів закріплюються за ВБУ та сконцентровуються в Музейному городку⁹⁷. Але таке рішення, звісно, не влаштувало ВБУ, бо так вона не мала змоги ні користуватися належними їй бібліотеками Лаври і Флавіана, ні охороняти їх. Той самий К. Й. Коник після аргументів ВБУ 25 серпня 1930 р. виніс постанову: «Сектор науки ВУАН звертає увагу на кепський стан збереження бібліотечних фондів, що знаходяться в приміщеннях, які належать Музейному городку, тому ті книги, які мають значення для історії Лаври, залишити, а стародруки й рукописи забрати негайно»⁹⁸.

Однак П. П. Курінний не дозволяв кілька місяців забрати книги ні з одної, ні з іншої бібліотеки, мотивуючи це тим, що він подав клопотання до народного комісара освіти. У результаті 29 березня 1931 р. надійшло розпорядження народного комісара освіти з проханням прискорити передачу Музейному городку лаврської бібліотеки, бо без неї гальмується його робота⁹⁹.

У відповідь на це ВБУ в особі директора Н. М. Миколенка пояснювала сектору науки Народного комісаріату освіти, що на території Лаври знаходяться книжкові матеріали, що їх ВБУ залишила на тимчасове зберігання, як то: бібліотеки колишнього Микільського та Видубицького монастирів з шафами, полицями та бібліотеки митрополитів Володимира й Антонія. Ці фонди є до цього часу незакаталогізованими. Крім того, серед книг бібліотеки є немало літератури, що за своїм значенням не може бути використана в системі Музейного городка. Це загальноісторичні матеріали, україніка, матеріали в галузі прикладних наук, і тому ВБУ просить у Народного комісаріату освіти видати розпорядження, щоб ВБУ вивезла такі фонди до своїх книгосховищ, а також нехай народний комісар освіти точно визначить, які фонди потрібно передати з Лаврської бібліотеки Музейному городку. Ті матеріали, що не потрібні музею, ВБУ забере¹⁰⁰. Тоді народний комісар освіти запропонував терміново передати Музейному городку Флавіанівську бібліотеку, а ВБУ залишити Лаврську. Відносно ж книг, які мали значення як експонати для музею або як джерело для антирелігійної роботи, утворити

⁹⁷ Там само. Арк. 29.

⁹⁸ Там само. Арк. 30.

⁹⁹ Там само. Арк. 33.

¹⁰⁰ Там само. Арк. 172.

паритетну комісію з двох чоловік, яка й вирішить питання про передачу. Така комісія була створена. Від ВБУ до неї увійшли М. І. Сагарда і Г. І. Коляда. Вони, згідно з дорученням президії ВБУ, вирішили визнавати за книги Флавіанівської бібліотеки ті, що внесені до друкованих каталогів, а також ті, на яких є печатка «Бібліотека митрополита Флавіана». Директор Музейного городка П. П. Курінний вимагав негайно виконати наказ НКО й завершити всю передачу до 1 липня 1931 р. У результаті звірки фонду М. І. Сагардою і роботи Г. І. Коляди з повернення книг, взятих на абонемент, на 28 червня 1931 р. були готові передати першу і другу кімнати бібліотеки Флавіана. Однак П. П. Курінний категорично заперечував, щоб здавали першу другу кімнати, а не всі три. Він не погоджувався прийняти акти попередньої передачі, а вимагав, щоб акт складався з одного аркуша: «Майно здав – майно прийняв». Того ж дня, 28 червня 1931 р., П. П. Курінний поїхав до Харкова в цій справі, а М. І. Сагарда подав рапорт до президії ВБУ, зазначаючи, що «Не можна говорити дипломатично з П. П. Курінним так само, як п'ять років назад, що він (П. П. Курінний) уже претендує на книжки бібліотек митрополита Антонія (Храповицького) та архимандрита Антонія (Петрушевського), бібліотеки Видубицького та Микільського монастирів. Він (П. П. Курінний) переконаний, що всі книжки залишаться на своїх місцях»¹⁰¹.

У результаті акт передачі Флавіанівської бібліотеки Музейному городку був підписаний 27 липня 1931 р. До нього було додано список книжок, що їх ВБУ вважала за потрібне долучити до своїх фондів, а в тексті акта зазначено, що ці книжки Музейному городку не передаються. Список складався з 253 назв¹⁰². На думку М. І. Сагарди, «П. П. Курінний надто широко розуміє завдання Музейного городка як Всеукраїнського осередку всебічного дослідження релігійних питань, вважає неможливим вилучити з Флавіанівської бібліотеки «Холмський народний календар», який просила ВБУ, на тій підставі, що ця збірка є для них етнографічним матеріалом, а «Biblia poliglota» цінна тим, що Музей повинен мати повну збірку Біблій»¹⁰³. Однак ВБУ претендувала лише на ті видання, яких не було в її фондах і в усій УСРР. На першому місці стояли книжки відділу україніки та ті, які торкалися польського питання. Список звіряли співробітники ВБУ та Всеукраїнського Музейного городка і переконалися, що в ВБУ таких книжок немає. Та П. П. Курінний затягував із передачею книг за списком, хоч ВБУ неодноразово зверталася до Народного комісаріату освіти дати розпорядження

¹⁰¹ Там само. Арк. 228–229.

¹⁰² Книги з Флавіанівської бібліотеки, що ВБУ вважала за доцільне прилучити їх до своїх фондів // Архів НБУВ. Оп. 1. Спр. 391. С. 138–161.

¹⁰³ Там само. Арк. 231.

про передачу ¹⁰⁴. Невідомо, як вирішилося це питання, бо 57 книжкових одиниць у фондах НБУВ атрибутовано і деякі з них – саме польської тематики, однак рідкісних видань, як-от: «Biblia poliglota»; листи імператриці Катерини II до різних осіб, проект реформи архівної справи Самоквасова Д. Я.; мемуари Лейбніца про Петра I (Санкт-Петербург, 1873); «Воспоминания Лубяновского Ф. П. за 1777–1834 гг.» (Москва 1872); Мазюкевич М. Н. «Воспоминания о 1876–1878 гг.» (Санкт-Петербург, 1900); Макаров Н. П. «Мои семидесятилетние воспоминания» (Санкт-Петербург, 1882); Меньков П. К. «Записки: Т. 1: Дунай и немцы (Восточный вопрос 1853–1855 гг.), Т. 2: Дневник, Т. 3: Сборник статей» (Санкт-Петербург, 1898); Мещерский В. П. «Мои воспоминания» (1850–1881) (Санкт-Петербург, 1897); «Остафьевский архив князей Вяземских: Переписка князя П. А. Вяземского с А. И. Тургеневым 1812–1845л» (Санкт-Петербург, 1899–1909); Паренсов П. Д. «Из прошлого. Воспоминания офицера Генерального штаба» (Санкт-Петербург, 1898–1908); Пасек Т. П. «Из дальних лет. Воспоминания: в 3 т.» (Санкт-Петербург, 1903–1906); «Письма гданьских деятелей в царствование императора Александра I 1807–1829» (Санкт-Петербург, 1883); «Memoires de la Ctesse Potocka 1794–1820» (Paris, 1858); «Воспоминания Владимира Александровича Соллогуба» (Санкт-Петербург, 1887); «Memoirs of Prince Adam Czartoryski and his correspondence with Alexander I With documents relative to the prince's negotiations with Pitt, Fox, and Brougham, and an account of his conversations with Lord Palmerston and other English statesmen in London in 1832» (Paris, 1887); «Дневник Л. М. Чичагова» (Санкт-Петербург, 1887); «Военно-походный журнал 1711–1712 гг. графа Б. П. Шереметьева» (Санкт-Петербург, 1898), які були в списку, в фондах НБУВ немає.

Та невдовзі після перевірки комісією ЦК КП(б)У за «отсутствие классового подхода в научной деятельности, увлечение стариной и непонимание процесса нового социалистического музейного строительства» П. П. Курінний був підданий різкій критиці ¹⁰⁵. Уночі 25 лютого 1933 р. він був заарештований, а 8 березня 1933 р. написав заяву, в якій зазначав: «Бажаючи цілковито і широко роззброїтися в усій своїй попередній контрреволюційній діяльності проти пролетарської революції та радянського будівництва, повідомляю, що всю свою попередню контрреволюційну діяльність вважаю помилковою й цілковито засуджую». 5 травня 1933 р. він був звільнений з роботи, «зважаючи на те, що з 23. II ц. р. не виконує обов'язків наукового співробітника». 16 липня 1934 р. його від підписки про невиїзд звільнили ¹⁰⁶, але

¹⁰⁴ Про бібліотеку Лаври // ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 1. Спр. 705. Арк. 231.

¹⁰⁵ Гришин А. Д. Відомості про співробітників Заповідника (20–30 роки) // Лаврський альманах. 2002. № 7. С. 42–49.

¹⁰⁶ Справа Петра Курінного // ЦДАГО України. Ф. 263. Оп. 1. № 48628. Арк. 5.

позбавили права працювати за фахом, викладати та друкувати ¹⁰⁷.

Бібліотеку Києво-Печерської лаври разом із збірками митрополита Антонія (Храповицького), архімандрита Антонія (Петрушевського) інших монастирів у 1935 р. вивезено до Подільської філії ВБУ, де сконцентрувалися бібліотеки релігійних установ і монастирські колекції. На території Києво-Печерської лаври в 1939 р. на основі бібліотеки митрополита Флавіана та колекції Потоцького Павла Платоновича (1857–1938), з якої бібліотека складала 17 тис. томів, засновано Історичну бібліотеку України в Аптечному корп. № 24.

Під час гітлерівської окупації П. П. Курінний з 1941 р. був інспектором охорони пам'яток окупаційної міської управи в Харкові, з 1942 р. – заступником директора Крайового музею первісної та стародавньої історії в Києві. У 1943 р. він супроводжував потяг із фондами українських музеїв, які вивозила гітлерівська Німеччина з території України до Кракова, а згодом у м. Гохштадт (Німеччина) ¹⁰⁸. З лютого 1944 р. П. П. Курінний проживав у Німеччині, де став одним із фундаторів Української вільної академії наук.

Важко судити про мотиви поведінки П. П. Курінного в роки II Світової війни. Як директор Музейного городка, він відстоював інтереси Музею, вболівав за те, щоб не розбазарювалися музейні цінності Лаври, бібліотек митрополита Флавіана та монастирської Києво-Печерської лаври, за це й потрапив під горнило репресій.

У 1995 р. з Німеччини було повернуто в Україну понад 700 примірників рідкісних українських і російських видань, вивезених під час війни з Києва. На книгах значилися штампи бібліотеки Української академії наук у Києві та бібліотек музейних закладів, що свого часу входили до Всеукраїнського музейного містечка на території Києво-Печерської лаври, в тому числі кілька одиниць з бібліотеки Флавіана. Ці книги перебували в Музеї на палях в Унтерульдінгені, що за 70 км від Мюнхена. Надіслані з Німеччини книжки за наявними бібліотечними штампами були повернуті до установ, яким вони належали від початку ¹⁰⁹. Тримання книг у Національній історичній бібліотеці України стало поштовхом до дослідницької роботи з відродження колекції митрополита Флавіана, наслідком якої стало видання у 2011 р. каталогу

¹⁰⁷ Білокінь С. Словник музейників України (1917–1943). Дата оновлення: 31.08.2015. URL: www.s-bilokin.name/Personalia/MuseumWorkers.html. (дата звернення 18.02.2018).

¹⁰⁸ Кот С. І. Курінний Петро Петрович // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2008. 568 с.: іл. Дата оновлення: 26. 05. 2018. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kurinnii_P (дата звернення: 26.05.2018).

¹⁰⁹ Ралдугіна Т. П. Щоденник П. Ф. Курінного: свідчення сучасника Української революції. Дата оновлення: 12. 03. 2010. URL: <http://vuzlib.com/content/view/1821/52/>. (дата звернення 12. 02. 2018).

наявних у її фонді книг із бібліотеки Флавіана ¹¹⁰. Згідно з каталогом, у Національній історичній бібліотеці України зберігається 180 одиниць. Кілька примірників з печатками бібліотеки митрополита Флавіана представлено на сайті Наукової бібліотеки імені М. Максимовича КНУ Тараса Шевченка ¹¹¹. У фондах НБУВ також є книги з екслібрисами митрополита Флавіана. У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій таких віднайдено 58 книжкових одиниць (див. Додаток 5). Однак пошук триває.

¹¹⁰ Бібліотека митрополита Флавіана: (каталог колекції з фондів відділу стародрукованих, рідкісних та цінних книг) / упоряд. О. Марченко; ред. С. Смілянець, Н. Хівренко; вступ. ст. Н. Удод; Нац. іст. б-ка України. Київ, 2011. 49 с.

¹¹¹ Електронний каталог. Наукова бібліотека М. Максимовича. URL: www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id. (дата звернення 16. 02. 2018).

Епископ Антоний

318
Архиепископ АНТОНІЯ.
18 31-32

ПРАВДА
о Киевской Духовной Академіи.

ОТВѢТЪ
по ВЫСОЧАЙШЕ назначенной ревизіи Киевской Духовной Академіи въ Мартѣ и Апрель 1908 года.

ВЫНУЖДЕННЫЙ ОТВѢТЪ
НА НЕЗАКОННО
Архиепископомъ Волынскимъ Антоніемъ
БРАСЛАВЕРУ
„Отчетъ по ВЫСОЧАЙШЕ назначенной ревизіи Киевской Духовной Академіи въ Мартѣ и апрѣль 1908 года“.

ПОЧАЕВЪ.
Телеграфъ Поголо-Успенской Дяри.
1908 г.

КІЕВЪ.
1918.

*автора
с Митрополита Муромова.*

**Митрополит Київський і Галицький
Антоній (Храповицький) і його бібліотека**

Приватна колекція митрополита Київського і Галицького Антонія (Храповицького) залишилася в Києво-Печерській лаврі в митрополичих покоях у 1919 р., при відступі з Києва Добровольчої армії, тому потрапила до книгозбірні Лаври.

Біографія митрополита Антонія ґрунтовно описана в 10-томній праці єпископа Никона (Рклицького)¹¹², життю і діяльності владики присвячені десятки досліджень. Та за недовгий час перебування митрополита Антонія в Києві збереглося багато матеріалів, не введених в обіг. Це документи канцелярії митрополита, його розпорядження Духовному собору як священноархімандрита Києво-Печерської лаври, приватна бібліотека.

Народився Храповицький Олексій Павлович 17 березня 1863 р. в с. Ватагіно Крестецького повіту Новгородської губернії. Рід Храповицьких дуже старий. Записочки імператриці Єлизавети Петрівни, що становлять господарські розпорядження Василю Івановичу Храповицькому, були надруковані в журналі «Русская старина» Т. VIII за 1873. Його син Олександр (1749–1801) – прадід митрополита, був сенатором, статс-секретарем імператриці Катерини II, залишив цікавий щоденник мемуарів¹¹³. Дід владики Антонія – Павло Олександрович, у своєму маєтку в с. Ватагіно мав гарну бібліотеку. Батько Павло Павлович працював у земських установах, пізніше в Державному дворянському і селянському банку.

У 1881 р., після закінчення гімназії, Олексій вступив до Санктпетербурзької духовної академії. Через 4 дні після закінчення у 1885 р., у віці 22-х років, прийняв постриг з ім'ям Антоній і був призначений викладачем Санктпетербурзької духовної академії. Його духовна кар'єра без перешкод стрімко йшла вгору завдяки чудовій класичній освіті, гарним здібностям, підтримці батька та харизматичному характеру. Підхід Антонія до постригу студентів спричинив його конфлікт із Московским митрополитом Сергієм (Ляпідевським), який вважав, що не слід брати в ченці раніше 30 років¹¹⁴. У 1895 р. архімандрита Антонія перевели в Казань на посаду ректора

¹¹² Никон (Рклицкий). Жизнеописание Блаженнейшего Антония, митрополита Киевского и галицкого : в 10 т. Нью-Йорк, 1958–1960.

¹¹³ Дневник А. В. Храповицкого 1782–1793. Санкт-Петербург, 1874. XII, XXIV, 610 с.

¹¹⁴ Антоний (Храповицкий). В защиту наших академий (два письма в редакцию). Казань, 1896. 40 с.

Казанської духовної академії¹¹⁵. Там за короткий час «Дисципліна ослабела... Студенти... стали по призыву его заниматься церковно-общественной деятельностью, иногда в явный ущерб академическим обязанностям, значение которых тем самым подрывалось»¹¹⁶.

27 квітня 1902 р. Антоній був переведений на Волинську кафедру єпископом Волинським і Житомирським та Почаївської Успенської лаври священноархіандритом. Там він у 1905 р. став одним із організаторів партії «Союз русского народа», очолював Волинське відділення. На розіслану в 1905 р. Синодом правлячим архієреям анкету про можливі церковні реформи Антоній відповів 4 доповідними записками зі своїми пропозиціями¹¹⁷.

У березні-квітні 1908 р. він керував ревізією Київської духовної академії, яка призвела до звільнення її ректора – єпископа Платона (Рождественського). Ці події знайшли відображення в брошурах владики Антонія «Отчет по высочайше назначенной ревизии в Киевской духовной академии»¹¹⁸ та «Вынужденный ответ на изданную архиепископом Волынским Антонием брошюру «Отчет по высочайше назначенной ревизии в Киевской духовной академии»¹¹⁹.

У березні-грудні 1906 р. архієпископ Антоній був членом Передсоборного присутствія при Святійшому Синоді, де головував у VI відділі «У справах віри: про єдиновір'я, старообрядництво та інші питання». В його особовій бібліотеці є всі зазначені вище брошури, протоколи і доповіді Передсоборного присутствія¹²⁰.

У липні 1908 р. він головував на 4-му Всеросійському місіонерському з'їзді в Києві. 14 червня 1911 р. рада Казанської академії присудила йому

¹¹⁵ Сухова Н. Ю. Письма митрополита Антония (Храповицкого) к епископу Борису (Плотникову) (1886–1900 гг.) // Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия 2: История. История русской православной церкви. 2015. Вып. 5(66). С. 67–89.

¹¹⁶ Отзыв доцента В. Д. Юдина на кандидатскую диссертацию диакона Александра Крали по кафедре Истории русской церкви на тему: «Деятельность митрополита Антония (Храповицкого) в должности ректора Духовных академий» // Богословский вестник. 2004. № 4. С. 562–570.

¹¹⁷ Антоний (Храповицкий). 1-я, 2-я, 3-я, 4-я докладные записки Святейшему Правительственному Синоду. Почаев, б. г. 20 с., 20 с., 26 с., 11 с.

¹¹⁸ Антоний (архиепископ). Отчет по высочайше назначенной ревизии Киевской духовной академии в марте и апреле 1908 года. Почаев, 1909. 72 с.

¹¹⁹ Вынужденный ответ на изданную архиепископом Волынским Антонием брошюру «Отчет по высочайше назначенной ревизии в Киевской духовной академии в марте и апреле 1908 г.» Киев, 1910. 144 с.

¹²⁰ Журналы и протоколы заседаний высочайше учрежденного Передсоборного присутствия: в 4 т. Санктпетербург, 1906–1907.

ступінь доктора богослов'я. У 1912 р. Антоній головував на першому Всеросійському єдиновірчому з'їзді. Тоді ж був призначений членом Святійшого Синоду із залишенням на Волинській кафедрі. Протягом 1912–1913 рр. архієпископ Антоній брав участь у роботі Передсоборної наради. 4 травня 1914 р. його перевели на іншу кафедру. Він став архієпископом Харківським і Охтирським.

Архієпископ Антоній був затребуваним і перебував у центрі духовного життя Російської імперії, однак не зрозумів причин появи соціалізму, потреб змін у церкві, хоча йому говорили про це не раз і М. А. Бердяєв, і Л. М. Толстой¹²¹, і митрополит Андрей (Шептицький)¹²², і представники Єпископальної церкви Америки¹²³.

Із початком I Світової війни і захопленням російськими військами Галичини імператор підтримав призначення єпископом Холмським Євлогія (Георгієвського), а Константинопольський патріарх призначив екзархом у Галичині і Карпатській Русі архієпископа Антонія. На книгах шематизмів (списки духовних осіб парафій та церковного майна в греко-католицьких єпархіях) Перемишльської, Самборської і Сяноцької єпархій з бібліотеки Антонія збереглося його рукою написане на обкладинках слово «Отменить» (шифр 4 6/61).

Місіонерський запал архієпископа Антонія та єпископа Євлогія не підтримував генерал-губернатор Г. О. Бобринський, який розпорядився, щоб посиляли православних священників у єпархії тоді, коли за відкриття православної церкви проголосувало 75 % населення парафії, але єпископ Євлогій порушував це розпорядження. Ключі від храмів у настоятелів греко-католиків відбирали з жандармами¹²⁴.

За невиконання обов'язків очільника Харківської єпархії 1 травня 1917 р. Антоній був звільнений Гімчасовим урядом з посади архієпископа Харківського і Охтирського з призначенням проживання у Валаамському монастирі. Звідти Антоній був обраний делегатом від ченців на Всеросійський Помісний

¹²¹ Антоний (Храповицкий). Возможна ли нравственная жизнь без христианской религии? (по поводу «Критики догматического богословия» Л. Н. Толстого). Казань, 1897. 36 с.

¹²² Голованов С. Собиратель украинской церкви (к 145 годовщине от дня рождения Андрея Шептицкого // Релігія в Україні: Дата оновлення: 29. 07. 2010. URL: <http://www.religion.in.ua/main/history/5406-sobiratel-ukrainskoj-cerkvi.html>. (дата звернення 26.05.2018).

¹²³ Переписка высокопреосвященного Антония, архиепископа Харьковского с представителями епископальной церкви в Америке. Харьков, 1918. С. 13.

¹²⁴ Позняк С. Особливості місіонерської діяльності російської православної церкви в Галичині в роки I Світової війни // Проблеми слов'янознавства. 2003. Вип. 53. С. 69.

собор, який розпочав роботу 15 серпня 1917 р. Тоді ж 16 серпня на єпархіальних зборах у Харкові Антонія було знову обрано архієпископом Харківським. На Всеросійському соборі він отримав найбільше голосів із трьох кандидатів на патріарший престол. Однак за жеребом 5 листопада 1917 р. патріархом став митрополит Московський Тихон (Беллавін).

У лютому 1918 р. кандидатура Антонія (Храповицького) розглядалась на вільну кафедру митрополита Київського і Галицького. За правилами Всеросійського собору для обрання митрополита потрібно було 2/3 голосів. Та правило було одноразово вилучено патріархом для цих виборів і встановлено норму простої більшості. Так 19 травня 1918 р. делегати Київських єпархіальних зборів обрали митрополитом Антонія ¹²⁵.

У цей час у Харкові архієпископ Антоній всіляко йшов на компроміс із Центральною Радою і навіть дав розпорядження читати служби в перший день Паски українською мовою ¹²⁶.

По приїзді в Київ митрополит Антоній зустрічався з гетьманом П. Скоропадським, який заявив, що державна влада, незважаючи ні на які рішення, вважає його архієпископом Харківським. Митрополит Антоній надіслав на адресу патріарха Тихона телеграму з клопотанням про соборне зняття відлучення від церкви з гетьмана Івана Мазепи, оскільки той був відлучений не за злочини проти віри і церкви, а за злочини державного характеру, що Мазепа любив православну церкву, був відданий їй, що ним побудовано багато храмів і монастирів. Та нарада архієпископів на чолі з патріархом неблагословила це. Панахиду по гетьману Мазепі за дорученням митрополита відслужив єпископ Черкаський Назарій (Блінов) ¹²⁷.

Перебуваючи в Києві, Антоній почав шукати собі прихильників. В Інституті рукопису НБУВ зберігається багато запрошень, листівок, записок, написаних рукою митрополита на ім'я професора Київської духовної академії Ф. І. Тітова. Митрополит Антоній прагнув залишити по собі пам'ять у Києві, так само, як митрополит Феогност (Лебедев) – реставрував розписи Успенського

¹²⁵ Зеньковський В. Пять месяцев у власти: воспоминания. Москва, 1995: электрон. версія книги. URL: <https://predanie.ru/zenkovskiy-vasiliy-protiery/book/218603-pyat-mesyacev-u-vlasti>.

¹²⁶ Телуха С. С. Суспільно-політичні погляди митрополита Антонія (Храповицького) щодо революційних подій 1917–1920 рр. // Грані (науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах). 2009. № 4 (66). С. 23.

¹²⁷ Стародуб А. В. Резолюции митрополита Антония (Храповицкого) за 1918 год как источник по истории русской православной церкви // Церковные ведомости: духовное наследие катакомбной церкви и русской православной церкви за границей: духовно-просветительское миссионерское издание: электронна версія. Дата оновлення: 24. 12. 2017. URL: [//catacomb.org.ua/modules](http://catacomb.org.ua/modules) (дата зверення 28. 05. 2018).

собору Києво-Печерської лаври, Флавіан (Городецький) – побудував лікарню та бібліотеку. Але Антоній не розумів, що ці будівельні роботи велися не митрополитами, а намісником Києво-Печерської лаври архімандритом Антонієм (Петрушевським), на той час уже покійним.

З метою організації реставрації розписів Софійського собору митрополит Антоній вирішив зібрати всю інтелігенцію Києва для обговорення цього питання і налагодження дружніх зв'язків. На нараду попередньої комісії з перебудови Києво-Софійського собору 24 вересня – 7 жовня 1918 р. митрополит Антоній запросив професора Ф. І. Тітова особисто, а також професорів В. С. Іконнікова, Д. В. Айналова, Н. П. Кондакова, П. П. Покришкіна, В. З. Завитневича, Ф. І. Шмідта, архітекторів: Ф. В. Кораллова, П. Ш. Голандського, О. В. Кобелева, В. А. Осьмака, І. В. Маргілевського, інженера В. Г. Леонтовича, протоієреїв М. Д. Золотоверховнікова, Н. А. Браиловського, В. Д. Прилуцького, археолога М. Ф. Біляшівського. Для цих нарад було куплено харчів на 1551 руб. 25 коп. Усі 13 рахунків були надіслані для сплати економу Києво-Печерської лаври.

Можливо, митрополит Антоній сподівався, що цей захід сприятиме налагодженню дружніх стосунків з київською інтелігенцією, закладе план дій на реставрацію Києво-Софійського кафедрального собору. Для дворянина за походженням, власника маєтку, будинків з прислугою в Петербурзі, це було кілька обідів, але судячи з бухгалтерської звітності Києво-Печерської лаври, такі витрати були вперше, хоча раніше велися значні будівельні роботи. Митрополит Антоній був щедрою, некористолюбною людиною, але пожертви робив з свого кружечного доходу як священноархімандрита Києво-Печерської лаври. Так, він звелів послати 200 руб. священнику с. Єленка Калузької губернії, який просив надати парафію, бо скляний завод в с. Єленка закрили, робітники розійшлися, немає доходу й сім'я ієрея з десяти дітей голодує. Також митрополит просив видати регенту криласу ієромонаху Флавіану за роз'їзди по Києву 50 руб., типографу 4808 руб., своєму келійнику без пояснень 2500 руб., на потреби Добровольчої армії 10 тис. руб., єпископу Назарію за управління Лаврою 8 тис., ченцю для Антонія 10 тис., регенту Камишевському 5200 руб., переслати в Таганрог 26 882 руб. 66 коп., 1100 руб. отримав особисто, 5000 руб. отримав поштою ¹²⁸.

З приходом до Києва Директорії в грудні 1918 р. спочатку заарештували тільки архієпископа Євлогія (Георгіївського). При арешті начебто сотник А. Я. Чайковський з Галичини сказав: «Директорія скасовує Ваш собор і проведе інший». Коли ж митрополит зауважив йому, що за правилами вселенських соборів нікому не дозволяється скликати собор, крім митрополита, той йому відповів: «Він же і відкріє такий собор». Тому на нараді єпископів

¹²⁸ Там само. Арк. 5–26.

митрополит Антоній, посилаючись на Діяння собору 1666–1667 рр., ініціював постанову про прокляття собором усіх, хто намагатиметься проводити на Україні самочинні собори і вводити латинську унію ¹²⁹. 18 грудня 1918 р. митрополит Антоній також був заарештований Директорією. З Києва його разом з архієпископом Євлогієм перевезли до Тернополя, потім у Бучач. Наприкінці грудня 1918 р. Директорія доставила туди єпископа Чигиринського Никодима (Кроткова), архимандрита Віталія (Максименка) і двох ченців. Ці події описані в спогадах архієпископа Євлогія ¹³⁰. Утримували їх під арештом у василіанському монастирі близько п'яти місяців.

У зв'язку з захопленням польськими військами Галичини митрополит Антоній та архієпископ Євлогій були звільнені, але не змогли організувати свій виїзд. Через кілька днів, 8 червня 1919 р., на свято Трійці, вони були заарештовані польською армією, перевезені до Львова, а потім до Кракова. Пізніше утримувалися під арештом у монастирі м. Біляни (біля Кракова). Завдяки втручання уряду Франції та інших країн Антанти їх звільнили ¹³¹.

У ніч на 8 вересня 1919 р. разом з військами А. І. Денікіна митрополит Антоній повернувся до Києва. На вокзалі його зустрічали намісник Лаври Климент (Жеретієнко) з двома підводами. До Києва митрополит повертався з багажем ¹³². У перші дні після повернення він розглянув справу про протиправні дії протоієреїв М. Грушевського, Н. Завадського, В. Липківського, М. Ольшевського, Н. Петрушевського, І. Тарновського, П. Тарновського, С. Филипенка, Н. Шараєвського, дияконів Ф. Гаркавенка, А. Дурдуківського, А. Недзельського, С. Хрипка, які скликали Всеукраїнську православну раду. Єпископ Назарій (Блінов), який виконував обов'язки митрополита, вже написав про ці події рапорт патріарху Тихону. Однак митрополит Антоній вирішив «не виносити сміття з хати» і наклав резолюцію 12 вересня 1919 р.: «За неможливістю отримати відповідь патріарха на цей рапорт, доручаю

¹²⁹ Копія акта об упразненні Директорією православного собору // ЦДІАК України. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 310. Арк. 1–2.

¹³⁰ Путь моей жизни: воспоминания митрополита Евлогия (Георгиевского), изложенные по его рассказам Т. Манухиной. Москва, 1994. 620 с.

¹³¹ Милякова Л. Б. Арест петлюровской Директорией митрополита Киевского Антония (Храповицкого) и архиепископа Волынского Евлогия (Георгиевского) в декабре 1918 г. // Ежегодная XV богословская конференция 2005 г. : Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет. Москва, 2005. С. 348–353: електронна версія збірника. URL : http://pstgu.ru/scientific/periodicals/conference/archives/articles/XV_I

¹³² Дело о назначении Харьковского и Охтырского архиепископа Киевским митрополитом и архимандритом Лавры // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 мон. Спр. 391. Арк. 19.

раді єпископів провести слідство над цими 13-ма священиками, а до закінчення суду позбавити їх усіх посад, заборонити їм служити в церкві і попередити, що якщо вони не будуть дотримуватися цієї резолюції, то будуть позбавлені сану, а надалі собор єпископів буде відлучати від сану всіх, хто не визнає його рішень»¹³³. Він неодноразово звертався до Київського губернатора, коменданта Києва з проханням допомогти забрати ключі від Андріївської церкви¹³⁴.

Друге, що зробив митрополит Антоній за нетривалий час другого перебування у Києві, це остаточно розладнав фінанси Києво-Печерської лаври. Більшовики конфіскували його зарплату, яку мала платити Лавра як священноархімандриту за час відсутності (22 488 руб. 55 к.). Однак, коли митрополит повернувся, то 17 вересня 1919 р. зобов'язав Духовний собор Лаври пожертвувати ці гроші Добровольчій армії. Із майбутньої зарплати він пожертвував 10 тис. руб., також закликав надати гроші та білизну і розмістити в лаврській лікарні військовий шпиталь Добровольчої армії¹³⁵. Щоб виконати вимоги митрополита, Лавра змушена була продати Либідську дачу, «...бо монастир мав потребу в коштах і потреба була така велика, що не було за що купити продовольство для братії»¹³⁶. Коли митрополит Антоній переконався, що ченці в Лаврі бідують, а священики не отримують пенсій, то звернувся листами до головнокомандувача армії А. П. Денікіна, генерала А. М. Драгомирова про надання короткострокової позики в 1 млн. руб.¹³⁷ Де військові мали взяти такі гроші, на думку владики, не відомо.

Залишив митрополит Антоній Київ у листопаді 1919 р., а 19 листопада 1920 р. евакуюювався разом з армією та іншими біженцями в Константинополь. У лютому 1921 р. переїхав до Сербії, де в листопаді-грудні 1921 р. провів перший закордонний (Карловацький) собор. До своєї кончини в 1936 р. він очолював Російську православну церкву за кордоном¹³⁸. Зараз митрополит Антоній поважається як ідеолог Російської православної церкви за кордоном, яка має розгалужену мережу парафій і проводить богословські конференції та інші заходи¹³⁹.

¹³³ Резолюции митрополита Антония, не внесенные в опись 1919 г. // ЦДІАК України. Ф. 182. Оп. 2. Спр. 52. Арк. 1.

¹³⁴ Письма митрополита Антония // ЦДІАК України. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 303. Арк. 2.

¹³⁵ Предложения митрополита Антония собору Лавры // ЦДІАК України. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 316. Арк. 5.

¹³⁶ Дело о продаже участка Лыбедской дачи // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 3 заг. Спр. 761. Арк. 1–6.

¹³⁷ Письма митрополита Антония белогвардейским генералам // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 3 заг. Спр. 766. Арк. 7.

¹³⁸ Зеньковский В. Знач. твір.

¹³⁹ Наследие митрополита Антония Храповицкого и его роль в церковной,

Отже, у митрополичих покоях Києво-Печерської лаври залишилася його приватна бібліотека. Складколекції дуже оригінальний і становив 1871 одиниць збереження (сюди ж входили журнали та брошури) ¹⁴⁰. Бібліотека відображала інтереси митрополита Антонія. Хронологічні межі видань – 1851–1918 рр. Примірники переважно в м'якій обкладинці. На 565 книгах із 1626, що становлять наразі окрему бібліотеку митрополита Антонія (Храповицького), є дарчі написи митрополиту від авторів чи шанувальників. Маргіналії на полях деяких примірників говорять про нетерпимість господаря книг до нетрадиційних для православ'я думок і запальну вдачу.

Óñéí èæéí í áæáí áóèè àèàíí èéí í à ø ñòù òí çáæ³á³ ì àð òù í ñí áèèèá³ í àè³ èè í à èí ò³í öýð «Áèáèèí òàèà Òàðùéí àñéí àí àððèáí èñéí í à» çø èð òàì è, çàááýèè ýèè èí èæò³ý í æé èè í à ç³óáí óáæèñý çáæ³í òáéí þ Èè³ áí -í à-àðñùéí çèààðè.

Áí Í àðð í àí òí çáæ³éó ááæ³í òàèè àèààèèà àèèþ -èà ñéí áí èèè, èí èæè ç ò³éí ñí ò³ç í í àèð òàè³áéí èð òà-³é, òáí òè ñàðááí ùí á³-í èð áí àí ñéí á³á, òàèèð, ýè ññèáí ò Í àèóñ³ ò, á í òð áí æé È³í òñèèé, òð òí í³ Ñòðèáí í ñùèèé, Òáí àí òèð È³í òñèèé, á ò òáí Ñ³ð³, ò³ áí í Çèàòí òñò, Áááðñòèí Áèàæáí í èé, à òàéí æñó-àñí³ í à òí é -àñ áí ñè³áæáí í ý ñòàðí çàá³óí èð èí èá.

Äðóáèé òí çáæ³é í ñòèà ó ñí á³ òáí òè ç ñòí ò³ç Òí ñ³ç Í òàáí ñèàáí í çòáðèèè í à çç òàðèèð ò³ç í òè-í í ó ñþ àè æ áòí àýòù èí èæè ç ñòí ò³ç Áàèàð³ç Ñàðá³ç Áàèè-èí è, ýè³ á òí é -àñ áí ñèèàáó Òí ñ³ç í à áòí àèèè.

Òðáð³é òí çáæ³é, í àáóòù, ñòáí í àèá í ñí áèèàèé³ í òáðáñ àèý àèàñí èèà³ áóá àèááçáí èé á àí³ àðáð³þ, òí í ó ù í ° ò³èùèè áá³ èí èæè ç í òàèùí í àí áí àí ñéí á'ý È. Á. Ñí èí èí àà³ í . Á. Í í èðí àñùéí àí, òí -à ø èð òè í à èí ò³í öýð ñá³á-àòù, ù í ð áóéí è³èùèà ááñýòè³á.

Ó -àðááðòí ò ó òí çáæ³é ° æóðí àèè³ í òí òí èí èè çàñ³ááí ù Í àðááñí áí òí í àí í òèñòòòá³ý, ñòí ò³ç í í àñòèð³á, òáðèí á, ò³ àðð³é, æèò³ý ñáýòèð àñ³ çá³ò-èçí ýí í ç òáðèèè, çá³òè Ñáýò³éð í àí Ñèí í áó òà ñòí ò³ç Áñàèáí ñùéí ç òáðèèè.

Ó í 'ýòí ò ó òí çáæ³é çáðáí í è³òáðáòóðó ç ñòí ò³ç áð³ç, Áí ñí³ ç³ Ááðóááí àéí è, Òðáí ò³ç Í àèááí í³ç òáðèí áí èè òñòð³é, ñóáí òñòð³é ó èèð èðàç áð, òáðèí áí à çàéí í í àááñòáí, áí èòí áí òè ç í ááí áí òáí í ýðáð í òí, ýè³í òí í í í óþ òùñý, à òàéí æ ñèóæáí áà è³òáðáòóðà, í òí í í á³á³ òà ò àðáð³áèè í òí ñòáí í àèù á í òááí ñèàá'ý í à í èí èèöýð Òí ñ³éñùéí ç³ í áð³ç.

Ø í ñòèé òí çáæ³é í òèñáý-áí èé òáðèí áí èí ñòàðí æèðí í ñòýì : áçáí í àì, òèçí èòýì, ñòàðí àéí í èí³ èí í àì òà³ í.

общественной и культурной жизни в конце XIX – начале XX века : ежегодная богословская конференция в Свято-Троицкой семинарии Русской православной церкви за границей. Джорданвилль, 2006. Дата оновлення: 09. 10. 2006. URL: russianorthodoxchurch.ws/synod/2006/10colloquiumend.html (дата звернення 28. 05. 2018).

¹⁴⁰ План работ по библиотеке религиозных культов ВУАН бывшей Киево-Печерской лавры и имени митрополита Флавиана // IP НБУВ. Ф. 52. № 32. Арк. 3.

Загалом, оцінюючи роль митрополита Київського і Галицького Антонія (Храповицького) у політичному житті Російської імперії на початку XX ст., треба сказати, що він мав авторитет консервативного діяча, і ця течія була затребувана. Бібліотека митрополита Антонія з величезною кількістю дарчих написів – це джерело знань для розуміння подій у церкві кінця XIX – початку XX ст. Владика Антоній не сприйняв соціалістичних ідей, більшовицького перевороту, не визнавав необхідності змін у церкві. Своїми анафемами Директорії, потім більшовицькому уряду він спричинив зворотні репресії на себе і православну церкву.

Електронний каталог бібліотеки митрополита, що зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства ¹⁴¹, та електронна виставка присвячена 150-річчю з дня народження ¹⁴² є на сайті НБУВ.

¹⁴¹ Каталог бібліотеки митрополита Антонія (Храповицького). Дата оновлення: 08.01. 2015. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/1914> (дата звернення 28. 05. 2018).

¹⁴² 150 років з дня народження митрополита Антонія (Храповицького). Дата оновлення: 17. 03. 2013. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/648> (дата звернення 28. 05. 2018).

КРАТКОЕ РУКОВОДСТВО

ДЛЯ ЗАЩИТЫ ДѢЛЪ ДУХОВНАГО ВѢДОМСТВА
НА СУДѢ ГРАЖДАНСКОМЪ,

съ извѣстными положеніи о земскихъ участковыхъ начальникахъ, правилъ объ устройствѣ судебной части въ мѣстностяхъ, въ которыхъ введено положеніе о земскихъ участковыхъ начальникахъ, и временныя правила о волостномъ судѣ.

Составлено

Секретаремъ Владимирской Духовной Конногории
А. Ф. Филипповскимъ.

ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ.

(Печатано съ 1-го изданія безъ перерыва).

Губ. гор. ВЛАДИМИРЪ.
Лито-Типографія П. Ф. Новгородскаго.
1890 г.

№ 68
Его Преосвященству
Наибольшему Намѣстнику
и Священному вѣдѣтелю
Польскій и Еврейскій
вопросы.
(Дополненіе къ кн. П. Н. Чичерина).
Возвращеніе профессора Императорскаго Св. Владимирскаго
Университета.
Н. К. Ретивскаго.

Громозека Кирилл Петрушева

*Краткая статистическая записка о моей службѣ въ
должности Намѣстника Св. Кіево-Печерской Лавры.*

СИСТЕМАТИЧЕСКІЙ КАТАЛОГЪ
книгъ библіотеки
Бывшаго Намѣстника Кіево - Печерской Успенской Лавры
Архимандрита Антонія /Петрушевскаго/
съ 1896 по 1909 гг.

**Архімандрит Антоній (Петрушевський)
і його бібліотека**

Унікальність людської особистості, її моральних цінностей можна зберегти у віках не тільки через рукописні праці, але й через приватні книжкові зібрання, подаровані пізніше громадським установам. В українській і російській історіографії іноді виникає твердження про ортодоксальність і обмеженість православного духовенства. Але, як і в інших станах, у середовищі чорного духовенства були дуже різні люди. Про їхні інтереси, професійні, людські якості можна судити з різних джерел, у тому числі з особових бібліотек.

У складі бібліотеки Києво-Печерської лаври знаходиться колекція книг намісника Києво-Печерської лаври протягом 1896–1909 рр. архімандрита Антонія (Петрушевського). Вона не внесена до друкованих каталогів Лаври 1908 і 1912 рр., однак збережена практично в цілісному вигляді. Склад бібліотеки своєрідний, економічно-практичного напрямку, пов'язаний з життям і діяльністю архімандрита.

Купріян Гервасійович Петрушевський народився 27 травня 1828 р. у м. Листвен Звенигородського повіту Київської губернії в родині православного священика Гервасія і Параскевії Петрушевських. Початкову освіту отримав удома та в повітовому училищі. Студентом Київської духовної семінарії став у 1849 р. У той час її ректором був архімандрит Антоній (Амфітеатров). Під час навчання і проживання в бурсі Купріян познайомився з одним із студентів Київської духовної академії Миколою Шершиловим, дружбу з яким проніс через усе життя.

Ще студентом Купріян одружився з Констанцією, дочкою священика. Зразу після закінчення семінарії в 1850 р. був висвячений на ієрея та одержав призначення до м. Катеринополь Київської губернії, де служив його батько. Отець Купріян рано овдовів і всі зусилля кинув на будівництво нової церкви в Катеринополі, хоч у місті було вже дві – Воскресенська і Михайлівська. У цій новій церкві він служив парафіяльним священиком, а також учителем Закону Божого в Катеринопольському приходському училищі та в шостій артилерійській бригаді, був наглядачем церковно-приходських шкіл другого округу Уманського повіту, головою ради училища в Умані, членом повітового комітету з історичного опису церков Київської єпархії. За старанну роботу єпархіальне керівництво нагородило його набедреником, скуфією і камилавкою¹⁴³. Крім того, Київська духовна консисторія часто доручала

¹⁴³ Пятидесятилетие священнического служения наместника Киево-Печерской Успенской лавры архимандрита Антония (18 июня 1850 г. – 18 июня 1900 г. // Киевские епархиальные ведомости. 1900. № 13. Неофициальная часть. С. 585–587.

йому розгляд судових справ священників у межах Звенигородського й Уманського повітів ¹⁴⁴.

У січні 1871 р. отець Купріян перейшов на службу в Литовську єпархію на запрошення свого товариша по бурсі, а тепер ректора Литовської семінарії, архімандрита Євгенія (Шерешилова). Він переїжджав разом з преосвященним Євгенієм з Вільно в Гродно, з Гродно в Ковно, з Ковно в Мінськ, а з Мінська в Астрахань. В усіх цих переміщеннях на отця Купріяна покладалися обов'язки завідуючого господарською частиною. Там, де оберталися великі гроші, туди призначали отця Купріяна, і завжди все було прозоро й чесно і закінчувалося очікувано хорошим результатом – будівництвом шкіл, церков, заводів чи інших установ. Досягав цього він завдяки глибокому знанню економічних обставин, законодавства, особистому контролю бухгалтерії.

Будучи економом Гродненського архієрейського дому, отець Купріян був також депутатом від духовенства в Гродненській палаті кримінального і цивільного суду, членом Гродненського будівельного присутствія. В 1874 р. Священний Синод нагородив його наперсним хрестом. 30 травня 1875 р. відбулося переміщення отця Купріяна в Ковенську єпархію, де він також був економом Ковенського архієрейського дому. 9 липня 1878 р. він посів таку ж посаду в Мінській єпархії ¹⁴⁵. Щоб бути обізнаним у змінах у законодавстві, способах будівництва, новими матеріалами, отець Купріян замовляв економічну та юридичну літературу з різних куточків держави.

Отець Купріян не вірізнявся честолюбством. Лише в 1878 р. указом Святійшого Синоду його було возведено в сан протоієрея у віці 50 років.

У 1881 р. разом з єпископом Євгенієм він переїхав у Астраханську єпархію. Там став секретарем правління духовної семінарії, членом комісії для перевірки кандидатів на посади псаломщиків, старшим членом будівельного комітету з перебудови Астраханської єпархіальної бібліотеки та будівництва нового корпусу при жіночому єпархіальному училищі, економом архієрейського дому, настоятелем Покрово-Болдинського Астраханського монастиря. За старанну службу на всіх цих посадах отець Купріян 15 травня 1883 р. був нагороджений орденом св. Анни 3-го ступеня, а 5 квітня 1887 р. – 2-го ступеня ¹⁴⁶. За цей час в Астрахані було побудовано жіноче єпархіальне училище, відкрита єпархіальна бібліотека, книжковий склад, запроваджено братство для боротьби з розколом і сектами, на приватні кошти перебудовано

¹⁴⁴ 50-летний юбилей священства архимандрита-наместника Киево-Печерской лавры о. Антония. Киев, 1900. С. 29.

¹⁴⁵ Там само. С. 30.

¹⁴⁶ Формулярные списки братии за 1907 г. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1. Спр. 358. Арк. 5.

Троїцький кафедральний собор. Особливо багато зусиль отець Купріян доклав у справі відкриття Воскресенсько-Мироносицького жіночого монастиря біля Чорного Яру. Через це він розійшовся в поглядах зі своїм другом, преосвященим Євгенієм, який з недовірою поставився до намірів К. Ф. Полієвктової (пізніше ігумені Євсевії), яка облаштувала притулок для калмицьких дітей у своєму маєтку, а потім відкрила жіночий монастир біля Чорного Яру. Отець Купріян допомагав їй в організації і не вважав за можливе поступитися єпископу Євгенію, бо бачив його упередженість ¹⁴⁷.

У серпні 1889 р. єпископа Євгенія було призначено єпископом Ставропольським і Катеринодарським. Отцю Купріяну треба було також готуватися до переїзду, тому попросив місячну відпустку щоб відвідати батьківщину та поклонитися київським святиням. У Києві після служби він підійшов до митрополита Платона. Той саме шукав людину на посаду економа Софійського митрополичого дому і запропонував отцю Купріяну цю посаду. Преосвящений Євгеній надіслав найкращу характеристику протоіерею Купріяну, і вже 30 вересня 1889 р. отець Купріян приступив до виконання обов'язків ¹⁴⁸.

Протоіерею Купріяну був 61 рік, його ім'я як гарного господарника і чесною людиною було відомим у багатьох єпархіях. Під час численних переміщень він щоразу стикався з новими економічними обставинами, різними людьми, давно усталеними порядками, які не завжди охоче піддавалися зміні. Отець Купріян багато працював особисто, цим спонукав до діяльності інших людей, учив порядку. Практичний досвід отця Купріяна був достатнім, щоб не боятися братися за будь-яку справу ¹⁴⁹.

В Києві отець Купріян почав свою діяльність з посади голови правління Київського єпархіального свічного заводу. Спочатку він домігся банківської позики 50 000 руб., в той час коли вартість заводу складала близько 40 000 руб. Ще завод придбав власну воскобілильню в Проневському митрополичому гаю, де була сонячна ділянка з великою кількістю води. На цій ділянці за кілька місяців були побудовані житлові будинки, господарчі сараї з сотнями ліжок для біління і п'ятиаршинним парканом навколо всієї ділянки. Правда, борг заводу досяг значних розмірів, однак і його вартість збільшилася до 200 000 руб. Отець Купріян особисто цікавився всіма

¹⁴⁷ Пальмов Н. Памяти архимандрита Антония (Петрушевского), бывшего наместника Киево-Печерской лавры // Астраханские епархиальные ведомости. 1912. № 31. С. 5.

¹⁴⁸ Формулярные списки братии за 1907 г. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп.1. Спр. 358. Арк. 8.

¹⁴⁹ Н. П. [Николай Пальмов]. Преосвященный Евгений, бывший епископом Могилевским и Мстиславским (биографический очерк). Могилев на Днепре, 1906. С. 20.

подробницями ведення господарства, завів зразковий порядок у заводській виробничій звітності й бухгалтерії. Будучи головою правління заводу, він провів усі дозволені законом заходи щодо припинення торгівлі парафіновими свічками приватними особами. Незважаючи на такі жорсткі з його боку заходи, він залишився в пам'яті поблажливим до людських недоліків і за 4 роки діяльності на посаді голови правління свічного заводу запам'ятався незлобивою й терпінням. У 1900 р. правління заводу з гордістю хвалилося, що вартість заводу тепер 400 000 руб. і з наступного року не матиме ніяких кредитних зобов'язань ¹⁵⁰.

У 1896 р. звільнилася посада намісника Києво-Печерської лаври. І хоча отець Купріян був не ченцем, а вдівцем, указом Святійшого Синоду № 2928 від 14 червня 1896 р. він був призначений намісником Києво-Печерської лаври ¹⁵¹. 5 липня 1896 р. отець Купріян прийняв чернечий постриг в Ближніх Антонієвих печерах Києво-Печерської лаври від настоятеля Києво-Видубицького монастиря архімандрита Євлогія (Вассіановського). Ім'я, яке було йому дане в чернецтві, – також Антоній, а 10 липня він був возведений в сан архімандрита.

Деякого суму додавало те, що в серпні 1896 р. був звільнений за власним бажанням єпископ Могилівський і Мстиславський Євгеній. Стан його був тяжкий, все своє майно (колекцію монет, бібліотеку) він заповів Могилівській жіночій гімназії, приватний архів – Могилівській консисторії, який зараз зберігається у Литовській республіці ¹⁵², колекцію рукописів – Церковно-археологічному музею при Київській духовній академії. Восени 1896 р. по дорозі до Криму він заїхав до свого товариша в Київ, де через незадовільний стан здоров'я змушений був зимувати, помер 22 березня 1897 р., похований у церкві Зачаття св. Анни на Дальніх печерах ¹⁵³.

Святіший Синод 30 квітня 1902 р. нагородив архімандрита Антонія Біблією за особливі турботи щодо реставрації Великої Лаврської церкви. Князь Болгарський 5 липня 1902 р. нагородив його орденом за громадські справи з дозволом носити болгарський орден. Червоний Хрест нагородив архімандрита Антонія медаллю за надання допомоги пораненим воїнам у роки російсько-японської війни, а з нагоди 50-річчя служби в священницькому

¹⁵⁰ 50-летний юбилей священства архимандрита-наместника Киево-Печерской лавры о. Антония. Киев, 1900. С. 10.

¹⁵¹ Формулярные списки братии за 1907 г. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1. Спр. 358. Арк. 12.

¹⁵² Центральний державний історичний архів Литви. Ф.1210 (136 справ).

¹⁵³ Поховання Євгенія (Шерешилова) 1897 р. // Звід пам'яток історії та культури. Дата оновлення: 22. 05. 2015. URL: <http://pamyatky.kiev.ua/streets/lavra/dalni-pecheri-1112-st/pohovannya-yevgeniya-shereshilova-1897> (дата звернення 28. 05. 2018).

сані 17 липня 1900 р. імператор Микола II нагородив його орденом святої Анни 1-го ступеня ¹⁵⁴.

Про великий авторитет архімандрита Антонія як доброго господарника свідчить той факт, що коли він попросив поховати себе після смерті в Києво-Печерській лаврі біля Різдно-Богородицької церкви на Дальніх печерах, то незважаючи на те, що на Печерську діяла фортеця під керівництвом Головного інженерного управління, і поховання при церквах, які знаходилися в Печерській цитаделі, були заборонені, імператор 11 травня 1904 р. дозволив поховати архімандрита Антонія там, де він просив, «враховуючи, що більше ніж 50 років він служив церкві, переміщаючись на різні посади, і за те, що більше 8 років є намісником Лаври не без користі для останньої» ¹⁵⁵.

23 серпня 1909 р. архімандрит Антоній подав прохання Святійшому Синоду про звільнення з посади намісника Києво-Печерської лаври з залишенням у складі братії, і про переміщення на цю посаду намісника Почаївської лаври архімандрита Амвросія (Булгакова). Дещо дивним видається, що архімандрит Антоній давав поради Святійшому Синоду, однак 30 вересня того ж року прохання було задоволене ¹⁵⁶.

Ще одна риса архімандрита Антонія, яку відзначали всі без винятку сучасники, – це надзвичайна скромність, простота, розважливість. Навіть ставши архімандритом Києво-Печерської лаври, він залишився тим же скромним і добрим сільським батюшкою, як говорилося в багатьох листах ювіляру з нагоди 50-річчя священницької діяльності ¹⁵⁷. Про свою роботу в Києво-Печерській лаврі та все, що було здійснено за 13 років намісництва, архімандрит Антоній доповів у «Короткій статистичній записці про службу на посаді намісника Києво-Печерської лаври» ¹⁵⁸.

Архімандрит Антоній зібрав власну бібліотеку книг економічно-практичного змісту, до якої на машинці надрукував каталог ¹⁵⁹. Після його смерті усі книги разом із каталогом передали до бібліотеки Києво-Печерської лаври ¹⁶⁰.

¹⁵⁴ Формулярные списки братии за 1907 г. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1. Спр. 358. Арк. 16–17.

¹⁵⁵ Личное дело наместника Киево-Печерской лавры архимандрита Антония 1850–1912 гг. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. дела. Спр. 151. Арк. 19.

¹⁵⁶ Там само. Арк. 50.

¹⁵⁷ 50-летний юбилей священства архимандрита-наместника Киево-Печерской лавры о. Антония. Киев, 1900. С. 12–33.

¹⁵⁸ Антоний (архимандрит). Краткая статистическая заметка о моей службе в должности наместника св. Киево-Печерской лавры. Киев, 1911.

¹⁵⁹ Систематический каталог библиотеки наместника Киево-Печерской лавры архимандрита Антония 1896–1909 гг. // ІР НБУВ. Ф. 160. № 2954.

¹⁶⁰ О библиотеке Флавиана // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 заг. Спр. 751. Арк. 20.

Оскільки друковані каталоги бібліотеки Києво-Печерської лаври вийшли в 1908 і 1912 рр., а помер архімандрит Антоній у жовтні 1912 р., то його бібліотека не відображена в каталогах і залишилася окремою колекцією в складі бібліотеки Києво-Печерської лаври. Вона знаходиться у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ і становить 859 видань. На книгах стоїть печатка «Библиотека архимандрита Антония 1896–1909 р. наместника Киево-Печерской лавры». Сам архімандрит поділив свою бібліотеку на такі розділи: Святе Письмо, патрологія, богослов'я (догматичне, порівняльне, моральне), аскетика, повчальне читиво, богослов'я пастирське, гомілетика, законодавство церковне, законодавство цивільне, літургіка, дослідження пробогослужіння, церковний спів, церковна археографія і іконографія, біблійна історія, церковна історія, всесвітня історія, російська історія, агіографія, церковна ієрархія та опис епархій, біографії та послання ієрархів російської церкви, життєписи визначних осіб чорного та білого духовенства, описи російських монастирів, соборів і церков, описи чудодійних ікон, історія духовних навчальних закладів, розкол і сектантство, місіонерство, благодійні братства і товариства, політика й актуальні питання сучасності, філософія і психологія, педагогіка, словесність, природничі науки і сільське господарство, медицина, періодичні видання.

Богослов'я представлене переважно роботами сучасників архімандрита Антонія: Амвросія (Подобєдова), Астаф'єва Н. А., Василя (Жудро), Волніна А. К., Глаголева А. А., Кочергіна В. А., Рибінського В. П., Скабаллановича М. М., Чемени М. Ф., Георгія (Ярошевського), Гладкова Б. І., Победоносцева К. П., Теодоровича Н. І., Троїцького І. Г., Богдашевського Д. І., Світлова П. Я., Флоринського Н. І., Ястребова М. Ф., Нікольського М. К., Певницького В. Ф., Булгакова А. І., Стелецького М. С., Щуцького М. М., Нилуса С. А., Алабовського М. П., Ганницького І., Дерябіна В. А., Євгенія (Шерешилова), Златоверховникова М. Д., Кіллена І. М., Кудрявцева П. П., Рождественського А. А., Скворцова В. М., Яроцького В. Г., Антонія (Храповицького), Платона (Городецького), Дмитрія (Муретова), Іоанікія (Єфремова), Королькова І. М., Машкевича Д. Ф., Соколова Д. П., Титова Ф. І.

Більшу цінність цієї бібліотеки становлять довідники з церковного законодавства та з ведення діловодства. Церковне і цивільне законодавство другої половини XIX – початку XX ст. включало в себе інструкції для ведення документації заводів, монастирів, збірники законів для присяжних засідателів, інструкції з розбору пригоду монастирях та в справах консисторії для суду над священиками зокрема: «Правила о назначении денежных выдач по ведомству Святейшего Синода» (Санкт-Петербург, 1865), Вруцевич М. С. «Руководство для консисторий, духовных следователей и

духовенства. Закон о подсудимости и производстве следствий по проступкам священно-церковно-служителей с объяснениями по решениям Правительствующего Сената и указам Святейшего Синода» (Тула, 1887), Алексеев «Систематический сборник действующих постановлений по счетоводству и отчетности мест и властей ведомства Святейшего Синода» (Санкт-Петербург, 1880), Барсов Г. «Сборник действующих и руководственных и церковно-гражданских постановлений по ведомству православного исповедания» (Санкт-Петербург, 1885), «Инструкция благочинному монастырей» (Москва, 1880), «Инструкция церковным старостам» (Санкт-Петербург, 1905), Луканин А. М. «Руководство к производству дознаний и следствий по проступкам и преступлениям священно-церковнослужителей против должности, благочиния и благоповедения, а также о событиях браков и рождения» (Пермь, 1880), «Церковно-гражданские постановления о церковном пении» (Харьков, 1878), Радецкий В. «Сборник вопросов, обсуждавшихся на епархиальных съездах духовенства Киевской епархии» (Звенигород, 1892), «Руководственные для православного духовенства указы Святейшего Правительствующего Синода 1721–1878 гг.» (Москва, 1879), «Устав духовных консисторий» (Санкт-Петербург, 1883), Чижевский И. Л. «Общие способы призрения священно-церковно-служителей и их семейств» (Харьков, 1874), Чижевский И. Л. «Церковное хозяйство или правила и постановления касательно благоустройства храмов и церковного имущества, извлеченные из свода законов и указов Святейшего Правительствующего Синода» (Харьков, 1875), Чижевский И. Л. «Церковное писмоводство. Собрание правил, постановлений и форм к правильному ведению оно» (Харьков, 1880), Калашников С. В. «Алфавитный указатель действующих и руководственных канонических постановлений, указов, определений и распоряжений Святейшего Правительствующего Синода 1721–1889 гг. и гражданских законов, относящихся к духовному ведомству православного исповедания» (Харьков, 1890), «Записки по церковному законоведению» (Киев, 1871), Парфеньев К. «Краткий очерк истории церковно-свечного вопроса и законодательства по церковно-свечной торговле в России» (Кишинев, 1895), Анисимов А. «Устав о гербовом сборе с разъяснениями Правительствующего Сената» (Санкт-Петербург, 1890), «Инструкция полицейским урядникам» (Минск, 1878), «Настольная книга для нотариусов и частных лиц при совершении всякого рода актов и договоров» (Москва, 1867), Мышь М. «Городовое положение со всеми относящимися к нему узаконениями, судебными и правительственными разъяснениями» (Санкт-Петербург, 1879), Поляков И. «Положение о государственном квартирном налоге, высочайше утвержденное 14 мая 1893 г.» (Киев, 1893), «О предварительном следствии: руководство для

судебных следователей, лиц прокурорского надзора, судебных врачей и полиции» (Москва, 1869), «Общий устав счетный» (Санкт-Петербург, 1857), «Устав лесной» (Санкт-Петербург, 1893), «Устав строительный измененный по продолжениям 1863–1872 гг.» (Санкт-Петербург, 1874) та інша економічна та довідкова література другої половини XIX – початку XX ст.

У архімандрита Антонія зібралася досить велика бібліотека книг з історії церкви, життійної літератури, біографічні дослідження багатьох священників, некрологів. Також є кілька історичних розвідок про церкви і монастирі, благодійні товариства, зроблені сучасниками архімандрита і подаровані йому з великою повагою, про що свідчать дарчі написи на книгах. Також серед бібліотеки є більше 30 зошитів партитур із церковного співу, записаних акуратним почерком отця Купріяна ще в часи роботи в Катеринополі, датовані 1850 р.

Отже, приватна бібліотека архімандрита Антонія у складі бібліотеки Києво-Печерської лаври відображає його професійну діяльність, свідчить про його широкий світогляд, інтереси, відповідність християнським чеснотам та невтомну працю на користь православної церкви впродовж всього життя. Каталог бібліотеки разом з книгами зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ і буде цікавим для істориків і дослідників історії музики та тих, хто зацікавиться цією історичною постаттю.

Варто додати, що могила архімандрита Антонія біля Різдва-Богородицької церкви на Дальніх печерах і зараз часто з квітами. Добрі справи довго зберігаються у пам'яті людській.

**Книжкові зібрання ченців
у складі бібліотеки Києво-Печерської лаври
як фактор книжкової культури свого часу**

Чернецтво Києво-Печерської лаври в історії України завжди посідало визначне місце, воно було частиною суспільства, яка акумулювала мистецькі та освітні надбання народу. Саме ченці Києво-Печерської лаври – випускники Києво-Могилянської академії – були відомими проповідниками та церковними ієрархами Російської імперії. Колекції ченців Лаври часом перевищували і за кількістю, і за вартістю найбільші книжкові зібрання митрополитів та архімандритів. Дослідження того, яке значення мали книги в середовищі нижчих щаблів чорного духовенства, дає змогу характеризувати освітній і культурний рівень цього прошарку суспільства в різний час.

У складі бібліотеки Києво-Печерської лаври найдавнішою за часом є приватна колекція випускника Києво-Могилянської академії ієромонаха Ієроніма (Ковпецького). Народився він 1685 р., після закінчення академії залишився в Лаврі, був викладачем Києво-Могилянської академії. У 1717 р. прийняв чернечий постриг, у 1720 р. став ієродияконом, у 1721 р. ієромонахом, був блюстителем Ближніх печер Лаври¹⁶¹. Відомо, що в 1726 р. його як знавця європейських мов відправили до Голландії в розпорядження повноважного міністра графа І. Г. Головкина¹⁶², потім призначили викладачем Московської слов'яно-греко-латинської академії. З березня 1728 р. Ієронім вже перебував серед братії Лаври. С. Р. Кагамлик припускає, що це він очолював групу діячів, яка займалася в Лаврі перекладацькою діяльністю. Про це свідчить рукопис бібліотеки Києво-Печерської лаври XVIII ст. під назвою «Книга Адама Зерникова о исхождении Святого Духа от единого отца, переведена под непосредственным смотрением и исправлением тоя же Лавры соборного старца Ближних пещер блюстителя иєромонаха Иєронима Ковпецкого»¹⁶³. Книги з його бібліотеки мають екслібрис «Nec liber Bibliotheca R. P. Ieronimi Kowpesci» (див. Додаток 6). Тільки у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ зберігається 44 стародруки латиною з такими власницькими написами. Серед них твори Сократа, Йосифа Флавія,

¹⁶¹ Титов Ф. И. Краткое описание Киево-Печерской лавры и других святынь Киева. Киев, 1911. С. 75.

¹⁶² Титов Ф. И. Киево-Печерская Лавра как ставропигиальный монастырь. Киев, 1918. С. 380.

¹⁶³ Кагамлик С. Р. Києво-Печерська лавра: світ духовності і культури (XVII–XVIII ст.) : монографія. Київ, 2005. С. 350–351.

Євсевія Памфіла, Ісидора Пелусіота, Климента Олександрійського, Єфрема Сіріна, Іоанна Дамаскіна, Іларія Піктавійського, Іоанна Зонари, Іоанна Златоуста, Діонісія Ареопагіта, Кирила Олександрійського, Василя Великого, римського автора Лео Магнуса та унікальний палеотип Окуменіуса веронського видання 1532 р.

Ще більшою за чисельністю є бібліотека ієромонаха Інокентія (Паскевича). Він народився у 1722 р. у сім'ї білоруського шляхтича, був учителем єврейської мови в Троїце-Сергієвій семінарії, постригся у ченці в 1745 р., був призначений келарем Троїце-Сергієвої лаври в 1753 р. На думку російської дослідниці К. І. Кислової, в семінарії Троїце-Сергієвої лаври викладання єврейської мови почалося в 1744 р. завдяки присутності Інокентія (Паскевича)¹⁶⁴. Відомі дві його проповіді – на день преподобного Сергія «Слово в Троїце-Сергієвій лаврі» 1747 р. та «Слово імператриці Єлизаветі Петрівні» 8 грудня 1750 р. Протягом 1758–1759 рр. отець Інокентій був настоятелем Троїцького Макарівського монастиря, залишив посаду за станом здоров'я. Про останні роки його життя відомостей не знайдено, як і про те, чому бібліотека опинилася в Києво-Печерській лаврі, відомо тільки, що коли він уже не працював, йому зберегли келарську платню – 100 руб. на рік, помер після 1804 р. Те, що він був представником ученого чернецтва й знавцем єврейської мови, видно з його бібліотеки. Усі книги мають напис «Ex libris Innokenty Paskiewicz» (див. Додаток 7). Як бачимо з переліку книг, його бібліотека містить довідники і словники з єврейської, німецької, грецької мов. Але переважають книги латиною – мовою викладання всіх навчальних закладів Європи і Російської імперії того часу. Серед них Номоканон патріарха Фотія, «Риторика» Арістотеля, «Іліада» і «Одіссея» Гомера, праці Гесіода, Ісократ, Ксенофонта, Василя Великого, Адріана Хереборда (Adriani Heereboord), Мартіна Хемніца, Філіппа Меланхтона, Ієроніма Кромайєра, Фелікса Бідембахінуса (Bidembachianus Felice), Роберта Белармінуса, Емануеле Тезауро, Крістіана Еберхарда Вайсманна, (Christiani Eberhardi Weismanni), Еразма Роттердамського, Яна Амоса Коменського, Балтазара Мейснера (Balthasare Meisnero), Марлайани Амброджо (Marliani Ambrogio), Йоганна Йоахіма Ланге (Lange Johann Joachim), Мартіна Бекана (Martinus Becanus), Григорія Ниського, Христофора Милеуса (Christophorus Mylaeus), Антоніо де Гевара (Guevara, Antonio de), Базиліуса Фабера (Basilii Fabri), Іоанна Шапули (Ioannis Scapulae) та ін.

Зразком ученого богослова був ієромонах Софроній (Михалевич). Він також навчався у Києво-Могилянській академії, після закінчення якої читав

¹⁶⁴ Кислова Е. И. Древнееврейский язык в православных учебных заведениях в России XVIII в. (к истории лингвистической компетенции церковной среды) // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. 2013. № 1. С. 35–49.

граматику, синтаксиму. Протягом 1721 р. на прохання ректора Московської академії Феофілакта (Лопатинського) Софронія направили у Москву разом з Іустином (Рудзинським), Ієронімом (Ковпецьким) і Германом (Копцевичем). У 1731–1732 рр. архімандрит Софроній був ректором Московської академії та настоятелем Московського Заіконоспаського монастиря. У 1732 р. згідно з указом імператриці Анни Іоанівни його звільнили з посади ректора й заарештували, призначили проживання у Московському Заіконоспаському монастирі, у 1736 р. перевели до Києва у Видубицький монастир. У 1738–1743 рр. архімандрит Софроній очолював Гамаліївський Різдвогородицький Харлампіївський монастир Чернігівської єпархії. У Києво-Печерській лаврі залишилися його книги з екслібрисом «Sophronij Mihalewicz» (див. Додаток 8). В його невеликій бібліотеці (18 одиниць) переважали твори античних авторів латиною, таких як Светоній Транквіл, Квінт Курцій Руф, Сенека, Лукіан, Клавдій Гален. Є також твори німецьких авторів латиною: «Географія» Філіпа Клаверіуса (Philip Cluverius), «Логіка» Рудольфа Гокленіуса (Rudolph Goclenius), Толкованіє на Євангеліє Феофілакта Болгарського. Частина книг польською мовою. Серед них Словник Григорія Кнапського (Knapius Gregor), переклади Кшиштофа Пікарського «Bohatyr Straszny» та Іоанікія Галятовського «Stary kosciol Zachodni...».

Діяльність вихованців Київської академії з середовища лаврського чернецтва мала найрізноманітніший характер. Крім виконання вже згаданих службових обов'язків ченці Києво-Печерської лаври обіймали різні посади: викладали в навчальних закладах Російської імперії, були представниками Російської православної церкви за кордоном як посольські священники та ієромонахи. Зокрема, Никодим (Рудзинський; 1698–1753) походив зі шляхетної родини м. Стрий. Навчався в Києво-Могилянській академії, постригся в ченці в Києво-Печерській лаврі за архімандрита Іоанікія (Сенютовича). Згідно з ухвалою Синоду його в грудні 1738 р. направили в Коломну екзаменатором «для обучения в оной епархии производящихся в чин священства ставленников». Перебував він там до травня 1744 р., коли був запрошений на посаду викладача риторики Московської слов'яно-греко-латинської академії. З 1747 р. обіймав посаду законовчителя Санкт-Петербурзького шляхетного кадетського корпусу, помер на початку 1753 р. За духовним заповітом Никодима (Рудзинського) його речі і 94 книги бібліотеки були передані Києво-Печерській лаврі¹⁶⁵, де залишаються і нині. Серед них переважають латинські стародруки. Книги мають вкладний напис «Святой чудотворной Киево-Печерской лавре на вечное души своей поминовение даровал шляхетного кадецкого корпуса иеромонах Никодим Рудзинский 1752 сентября дня» (див. Додаток 9). Серед 38 стародруків,

¹⁶⁵ Кагамлик С. Р. Знач. праця. С. 149–153.

що зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ з такими написами є латиною: «Риторика» Арістотеля, «Пророцтва Сібіліни» (Sibyllina Oracula), твори Орігена, Амвросія Медіоланського, Аврелія Августина, Григорія Ниського, Георга Сіглера (Cieglerus, Georgii), Джона Пірсона (Johannis Pearsonii), Томаса Бурнета (Thomas Burnet), «Про право війни і миру» Гуго Гроція, «Розмова з Трифоном іудеєм» Іустина Філософа, а також «Апостол» паризького видання 1540 р., Біблія перекладу Себастіана Каstellіона, «Дидактика» Кристофа Хелвіга (Christoph Helwig), Історія Георга Хорна (Georgio Hornio), роботи картографа Бертіуса Петруса (Petrus Bertius), збірники карт Яна Янсона та ін.

З часом збільшилася кількість друкарень і видань, книги стали не такою великою цінністю, поширилася книжкова культура серед усіх верств суспільства. ХІХ століття – складний і цікавий час, позначений стабільністю. Світська і релігійна освіта були вже розділені за освітньою реформою 1814 р. У молоді з'явилося більше можливостей, щоб отримати знання. У навчальних закладах предмети вже викладалися російською мовою і не було потреби вивчати латину. До духовних закладів молоді люди почали йти за покликанням або за традицією родини. В обителі приходили швидше від нереалізованості в житті, внаслідок певних рис характеру, своїх життєвих драм чи прагнучи морального удосконалення.

Незвичайну життєву історію можна тільки уявити, гортаючи книги з бібліотеки ієромонаха Олександра (Рудиковського Андрія Євстафійовича; 1840–1888). Народився він у сім'ї дворян Київської губернії, закінчив Київський Володимирський кадетський корпус, отримав в 1861 р. звання підпоручика та призначення до 11 стрілецького батальйону. Саме стрілецькі батальйони Київщини брали участь у придушенні Польського повстання 1863 р. В особовій справі сказано, що в 1864 р. він попросив звільнення з військової служби. Пострижений був у чернецтво 1865 р. у домовій церкві при Херсонському архієрейському домі високопреосвященнішим Димитрієм (Муретовим), архієпископом Херсонським і Одеським¹⁶⁶. У 1875 р. прийшов до Києво-Печерської лаври, був спочатку послушником у Странноприймній лікарні. У 1881 р. Духовний собор Лаври призначив його другим рахівником, потім наглядачем Странноприймної лікарні. За старанну роботу в 1885 р. його нагородили наперсним хрестом і призначили управляючим друкарнею, та вже наступного року відсторонили тимчасово, а потім і зовсім від управління друкарнею, бо після апоплексичного удару (інсульту) він був частково паралізованим. Ієромонах Олександр попросив себе постригти у

¹⁶⁶ Дело духовного собора о принятии в Лавру на послушание иеромонаха Херсонского архиерейского дома Александра 1875–1888 гг. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. дела. Спр. 942. Арк. 13.

велику схиму та не дочекався, бо 22 липня 1888 р. помер в Братській лікарні від другого апоплексичного удару у віці 47 років. В його келії залишилося 5 ікон в однакових різблених дерев'яних кіотах, стіл, крісло та 726 книг¹⁶⁷. Усі книги були видані за життя ієромонаха Олександра, недорого на той час, але мають красиві, недешеві оправы, часто з золотим тисненням. Маючи військову освіту, він сам хотів дізнатися більше про чернече життя, службу Божу і богослов'я. Ієромонах виріс у сім'ї дворян і, навчаючись, певно, бачив солідні бібліотеки в родинах своїх товаришів, тому книги в оправах, мають напис або печатку «Ієромонаха Олександра Рудыковського». Саме на прикладі бібліотеки ієромонаха Олександра можна бачити еволюцію книжкових знаків у Києво-Печерській лаврі. На деяких його книжках є тільки напис, на інших – маленька печатка «Ієромонаха Олександра», на деяких – і напис, і тиснення на корінці, на деяких печатка-тиснення (див. Додаток 10). Як бачимо з переліку, всі книги російською мовою, та, враховуючи, що ієромонах без семінарської освіти зібрав у себе всі основні праці отців церкви і нові богословські дослідження на той час, можна зробити висновок, що він був досить ерудованою людиною. Очевидно, чернець Олександр мав схильність до узагальнень, філософії, прагнув самовдосконалення.

Ще про одну життєву історію свідчить приватна бібліотека ченця Іосифа (Кролікова). Народився він 27 січня 1867 р. в родині міщан у Панкратьєвській слободі Москви, рано втратив батьків і виріс у Московському виховному будинку, потім закінчив Московську учительську семінарію, у 1892 р. – бухгалтерські курси Московського навчального округу. За жеребом він мав відслужити у війську, але був визнаний нездатним до служби. З особової справи не зрозуміло, де він працював. У 1897 р. звернувся листом до Духовного собору Лаври про прийняття на послух. Прохання задовільнили і призначили на роботу в Странноприїмному домі. У зв'язку з запитом Московської казенної палати він просив швидше постригти в ченці, однак його перевели в друкарню для читання коректур. У 1905 р. він вже був ченцем і їздив на прощу в Почаїв Волинської губернії. Потім його призначили законовчителем у Лаврську приходську школу та ієродияконом у Больницький монастир на період канікул. Та через півроку він просив звільнити його з роботи в школі. Тоді Іосифа перемістили в Китаївську пустинь. Звідти він їздив на прощув Лубни Полтавської губернії та до мощів Іоасафа Білгородського й Серафима Саровського у Воронежську губернію. У 1915 р., під час війни, знову попросився поїхати в Орловську губернію до родичів, однак у жовтні прийшла звістка від приходського священика станції Роздільна біля Одеси про те, що здійснено обряд поховання ченця, який помер у поїзді. Іосиф

¹⁶⁷ Там само. Арк. 51.

їздив до черниці Феодосії (його сестри) у Речуловський монастир Кишинівської єпархії і помер у дорозі ¹⁶⁸. Книги ієродиякона Іосифа (Кролікова) надійшли до бібліотеки Києво-Печерської лаври за рішенням Духовного собору. Залишилося їх небагато, бо частину зібрання він продав за життя. Це недорогі книги повчань та богословські твори його сучасників.

Ієромонах Даміан (Буханов, Дмитрій Олексійович; 1850–1910) походив з міщан слободи Чижевської Воронежського повіту. Прийшов до Лаври в 1874 р. У 28 років його призначили на посаду писаря на Либідському подвор'ї Києво-Печерської лаври, згодом був послушником у Петропавлівській Трапезній церкві Києво-Печерської лаври, у 1882 р. його перевели в соборну канцелярію писарем, потім відрядили в Санктпетербурзьке Києво-Лаврське подвор'я. У 1885 р., коли повернувся в Лавру, у віці 35 років прийняв постриг. Відряджали його у Видубицький монастир для служіння, в Києво-Софійський кафедральний собор записчиком, пізніше на Дальні печери, потім на Ближні печери, відзначали у послужному списку, що поведінки він хорошої, до богослужіння придатний. У 1900 р. ієромонаха Даміана призначили духівником на Ближніх печерах, та через три роки архімандрит Антоній перемістив його в Китаївську пустинь ¹⁶⁹. Звідти Даміан просив дозволу Духовного собору з'їздити в Саровську пустинь Тамбовської губернії. Після цього намісник Китаївської пустині доповідав Духовному собору, що Даміан став безсоромним, ходить до жінки, а одного разу вони закрилися з нею у келії, а вона вимагала звідти фаєтон. Після цього випадку йому заборонили носити чернечий одяг, призначили читати Псалтир у Китаївській пустині. У 1908 р. він з'їздив у Єрусалим до храму Гроба Господнього, приїхав із застудженими легенями, довго хворів, помер у Братській лікарні в 1910 р. Після ієромонаха Даміана залишилися трохи більше 100 книг, хоча за його рукописним каталогом мало бути 396. Частину він продав ще за життя, частина після смерті пішла для сплати боргів ¹⁷⁰. Каталог книг, який він написав сам, був грамотним. Спочатку йшла Біблія і богослужбова література, потім твори отців Церкви, починаючи з Іоанна Златоуста, потім богословські твори російських ієрархів, тлумачення, твори з історії, підручники, путівники, довідники з практичної і народної медицини, популярна духовна література того часу.

Звісно, більшість ченців мали добропорядну поведінку. У складі бібліотеки Києво-Печерської лаври виявлено кілька десятків книг із маргіналіями про належність ченцям, ієродияконам, ігуменам, послушникам, але якщо

¹⁶⁸ Дело Иоанна Кроликова // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. дела. Спр. 1338. Арк. 10.

¹⁶⁹ Об иеромонахе Дамиане Буханове // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. дела. Спр. 1197. Арк. 1–3.

¹⁷⁰ Там само. Арк. 9.

примірники з написами поодинокі, або їх лише кілька, то їм не приділено уваги в данному дослідженні. Іноді ченці дарували книги один одному, а не передавали в бібліотеку.

Як уже відзначено вище, читальна зала з'явилася в Лаврі лише в 1909 р. у будинку бібліотеки митрополита Флавіана. Але і раніше ченці мріяли, щоб було таке місце, де можна в тихій культурній обстановці віддатися читанню «для душі корисних книг». А ієромонах Павлін (Тиханович, Філарет Нестерович; 1849–1904) зібрав багатотомну серію «Творения святых отцев в русском переводе, издаваемые при Московской духовной академии» (1843–1917) і подарував її бібліотеці Лаври, але зазначав у заповіті та написах на книжках, що якщо буде створена братська читальня, то слід віддати ці книги туди¹⁷¹.

Отже, тоді, коли світська і релігійна освіта були об'єднані, як у часи Києво-Могилянської академії, то й освітній рівень чернецтва був високим. Дослідниця С. Р. Кагамлик стверджує, що в Києво-Печерській лаврі у другій половині XVII ст. був визначний осередок вихованців Києво-Могилянської академії. Існував він завдяки започаткованій Єлисеєм (Плетенецьким) культурно-освітній роботі. Більше того, становлення Києво-Могилянської академії і педагогічна діяльність в ній були однією з функцій лаврського просвітницького осередку, керованого печерськими архімандритами. З утворенням Святійшого Синоду більшість місць у ньому посіли українці. Так, у 1721 р. з 11 членів 5 були українцями, у 1746 р. з 8 членів – 6, у 1751 р. з 10 членів 9. Культурна гегемонія України у XVII–XVIII ст. створила явище, яке дослідник К. Харлампович назвав «малороссийским влиянием на великорусскую церковную жизнь» або «українізацію великоруської духовної культури на зламі XVII–XVIII ст.»¹⁷².

Тоді, коли світську і духовну освіту розділили за освітньою реформою 1814 р., вищу світську освіту стали надавати університети, а вищу духовну освіту – духовні академії. Талановиті випускники академій досягали вищих щаблів в ієрархії чорного духовенства, а ті, які прагнули самовдосконалення, чи внаслідок особистих драм і проблем, ішли в монастир. Вони багато читали богословської і повчальної літератури, займалися самоосвітою.

Книжкова культура певного історичного періоду включає в себе чотири комплексні складники: друкарське мистецтво, виготовлення оправи, поширення книги в суспільстві, культура читання. Книжкова культура – це вагома частина культурного потенціалу суспільства, що одночасно є «продуктом»

¹⁷¹ Об ієромонахе Павлине (Тихановиче) // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. дела. Спр. 1071.

¹⁷² Харлампович К. В. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. Казань, 1914. С. 509.

цивілізації і рушійною силою культурного розвитку людей, нації. Ченці Києво-Печерської лаври залишили власні зібрання книг, які відображають традиції книжкового збирання XVIII–XIX ст. Особливості оправ, тиснення на них, наявність власницьких, дарчих написів та кількісний склад бібліотек говорить про еволюцію культури читання: на зміну творам отців церкви мовою оригіналу з часом приходять найрізноманітніша повчальна вітчизняна література, більш готова до сприйняття.

Людське життя коротке. Однак пам'ять про себе можна зберегти й через приватні книжкові зібрання, подаровані громадським установам. Каталоги видань, що належали раніше ченцям Києво-Печерської лаври, є в додатках цієї роботи, а книги й досі зберігаються у колекції Києво-Печерської лаври.

Из Книж Кисов Полурския
Лавров Соборнаго Статуца Кисама
ника Архоналии Россиса Новоце
рка 1844 года Марта Чис.

Усердстною сим книжкы Дос
топотытнннннннннннннннннннннннн
В така истиннаго моего почитания
многотытнннннннннннннннннннннннн
Москва
1952
Лавр 21 гон.

ОБСТОЯТЕЛЬНОЕ ОПИСАНИЕ
Торжественнаго Парада
БЛАГОПОЛУЧНАГО ВНЕШЕСТВІЯ
въ царствующей градѣ Москвѣ
и
СВЯЩЕННИШАГО КРОУНОВАНИЯ
ЕЯ АВГУСТЫШАГО
ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА
ВСЕПРЕСВѢТЛИВЫХЪ ЦЕЗАРЯВИИШЫХЪ ВЕЛИКАГОСУДАРИНИ
ИМПЕРАТРИЦЫ
ЕКАТЕРИНЫ ПЕТРОВНЫ
САМОДЕРЖИЦЫ ВСЕРОССИЙСКОЙ.
скае бысть
вншество 28 февраля, коронуваніе 25 апрѣля
1742 годѣ
Выдано при Императорской Академіи наукъ
въ САНКТПЕТЕРБУРГѢ 1744 годѣ.

Отъ неистовою судьбы и непереносимой провѣнчѣи всѣхъ бысть подана
Торж Бож 25. Марта 1741. годѣ ЕЯ
ИМПЕРАТОРСКОЕ ВЕЛИЧЕСТВО, все
человѣчѣеи Государина, въ собор
вѣхъ вѣрѣхъ вѣдѣваемыхъ радосте, въ
царствующей градѣ Санктпетербурѣ
благополучно въ Всероссийскій Императорскій родимейшей
престолѣ вступила, и поволи въчеловѣкъ Своѣ наместне
обозначи союзныма, дабы по обычаю Императорскѣхъ стѣхъ
предковъ и прочѣхъ Христіанскѣхъ Повеленнаго коронуван
я, и силное крѣпосѣваніе, востати въ царствующей
вѣрѣ
1749 годѣ Марта Чис 18

Ею Высочайшею Ея, Царь
кы Статуца, Киса Полурскія
Лавр. Даетъ по такому
и многотытнннннннннннннннннннннннн
Досисеи, въ такѣ стѣх.
ны и вѣрѣхъ и чуждѣхъ
вѣрѣхъ и чуждѣхъ
А. Мар
№ 25
Его Высочайшею
Высочайшею Ея, Царь
кы Статуца, Киса Полурскія
Лавр. Даетъ по такому
и многотытнннннннннннннннннннннннн
Досисеи, въ такѣ стѣх.
ны и вѣрѣхъ и чуждѣхъ
вѣрѣхъ и чуждѣхъ
А. Мар
№ 25
1741

А 2
А 3
Церковная Кнѣз Дрозди
Дрозд Кисовскія Чисовни
-85 (7) 58-
Ваше Высокопреподобіе
Писано въ Москвѣ
1742 года
-85 (7) 58-
Ваше Высокопреподобіе
Писано въ Москвѣ
1742 года
-85 (7) 58-
Ваше Высокопреподобіе
Писано въ Москвѣ
1742 года

**Колекція ієромонаха Києво-Печерської лаври
Досифея (Івашенка)**

У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ у складі бібліотеки Києво-Печерської лаври знаходиться найбільша за чисельністю і найоригінальніша із чернечих особова колекція ієромонаха Досифея (Іващенка). Колекцією її варто назвати через те, що до її складу входили, крім книг, картини, ікони та деякі цінні речі.

Досифей – постать неординарна, хоч був він лише ієромонахом, не належав до вищих щаблів ієрархії чорного духовенства, однак про нього писали в своїх «Щоденниках» Т. Г. Шевченко та В. А. Жуковський, учитель царя Олександра II, відомий поет, чий портрет намалював К. П. Брюлов, щоб викупити Т. Г. Шевченка з кріпацтва ¹⁷³.

Згідно з матеріалами особової справи, Григорій Якович Іващенко народився 25 січня 1775 р. в родині дворян, а саме – сотенного отамана з м. Вороніж Глухівського повіту Чернігівської губернії, і був послушником у Путивльській Молчанській Софронієвій пустині Курської губернії з 1803 до 1806 р. ¹⁷⁴

У 1809 р. у Києво-Печерській лаврі його постригли в ченці з іменем Досифей, наступного року висвятили в ієродиякона, а невдовзі призначили відповідальним за кружечну суму Великої Лаврської церкви. Але в жовтні 1811 р. відбувся цікавий інцидент. Крилашани церкви написали рапорт, начебто Досифей тягав за ризи ієромонаха Димитрія та інших ченців, зупиняв службу, всіляко їх ображав, один раз навіть зупинилася служба, люди забрали гроші і дивувались безладдям у Лаврі. Підписалися під рапортом 10 ченців. Духовний собор постановив усунути отця Досифея з посади і призначив півчим на крилас Великої Успенської церкви. Самого Досифея до розгляду справи не кликали. Дуже дивна обставина як для звинуваченого в таких непростимих для ченця гріхах. Більше того, у 1816 р. він став ієромонахом, у 1817 р. уже був лаврським палатним, у 1821 р. був призначений на нову посаду келаря, пізніше став економом із внутрішніх робіт в Лаврі. У 1822 р. Досифей став соборним старцем, з особистого майна тоді він мав 12 рідкісних ікон по дереву у дерев'яних з позолотою кіотах, 6 ікон на папері, 3 карти, 24 книги, 6 нотних зошитів, 2 липові шафи, 2 скрині, письмовий стіл, 3 крісла, чайний сервіз Санкт-Петербурзького

¹⁷³ Жур П. Шевченків Київ // Дніпро. 1989. № 5. С. 10–25.

¹⁷⁴ Личное дело иеромонаха Досифея // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. дела. Спр. 188. Арк. 3.

імператорського заводу, чайник Корецької фарфорової фабрики, кришталеві чарки с позолотою, інші вишукані речі ¹⁷⁵.

У 1823 р. сталася ще одна дивна подія – ієромонах Досифей взяв почитати свою особову справу з архіву Лаври. Після того Досифей й архіваріуса було суворо попереджено, щоб більше не брали і не видавали справ, тим паче власних ¹⁷⁶. Митрополит Євгеній (Болховітінов), коли підписував протоколи Духовного собору як священноархіандрит Лаври, зацікавився цією справою і попросив письмове пояснення ієромонаха Досифея. І той написав: «Я не знав, чому мене зняли з посади записувача в 1811 р. Я б і до цього часу не знав, якби з Михайлівського монастиря не надійшла вимога послужних списків ченців Лаври, я такі, згідно з посадою своєю, підписував і мав нагоду побачити свій, наповнений несправедливими звинуваченнями. А зараз, оскільки Ви просите пояснення, то я, в свою чергу, прошу очистити мій послужний список». Резолюція митрополита Євгенія від 25 серпня 1825 р. була такою: «Оскільки не було ніякого покарання тоді, справа вирішувалася таємно, то й не варта внесення в послужний список» ¹⁷⁷. Можливо, річ у дворянському походженні й запальній вдачі, які важко суміщалися з чернечим саном.

Існує думка автора, що ієромонах Досифей (Івашенко) був онуком імператриці Єлизавети Петрівни. Відомо, що імператриця Єлизавета Петрівна була одружена з Олексієм Розумовським, від цього шлюбу народилася донька Августа. Вона виховувалася в Глухові в палаці дядька – гетьмана Кирила Розумовського, а потім поїхала на навчання за кордон разом із дітьми Дараганів, Закревських. Це прізвище, хоч і спотворене, пристало до Августи – княжна Тараканова. Виконуючи наказ імператриці Катерини II, граф Олексій Орлов-Чесменський з'явився у Флоренції, де під іменем графині Зелінської жила Августа, гарно залицявся, умовляв вийти за нього заміж. Одного разу він запросив Августу на корабель, де вони мали обвінчатися. Та, коли вони опинилися на кораблі, її заарештували. У січні 1775 р. її привезли до Петропавлівської фортеці, де вона народила хлопчика. В Московському Іванівському монастирі існує легенда, що там проживала 25 років (1785–1810) донька Єлизавети Петрівни – княжна Тараканова під іменем стариці Досифеї.

Олексій Орлов-Чесменський одружився тільки в 1784 р., але невдовзі овдовів з донькою Анною на руках, яка стала єдиною законною спадкоємицею маєтку. Та вона в шістнадцять років без шлюбу стала матір'ю. Відомо

¹⁷⁵ Дело о соборном старце иеромонахе Досифее // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 176. Арк. 52–55.

¹⁷⁶ Личное дело иеромонаха Досифея // ЦДІАК України. Спр. 188. Арк. 105.

¹⁷⁷ Там само. Арк. 111.

тільки, що ніяких розслідувань, скандалів у зв'язку з вагітністю доньки граф не влаштував, але не стало таємницею те, що новонароджену кудись відвезли. У грудні 1808 р. коли Анні було вже 22 роки, граф помер¹⁷⁸. Після похорону та поминок у 1809 р. Анна поїхала в паломництво до Києво-Печерської лаври, де перебував її брат – 34-річний Григорій Іващенко, який став ченцем з іменем Досифей.

Московський Іванівський жіночий монастир, де жила черниця Досифея, в 1812 р. згорів під час навали Наполеона. 600 тисяч рублів на його відбудову витратила Марія Олександрівна Мазуріна.

В особовій справі отця Досифея є копія дарчої грамоти на ім'я Миколая за підписом Анни Орлової-Чесменської за 1818 р. Зверху листа написано «приложить к делу Досифея»¹⁷⁹.

Після смерті соборного старця Києво-Печерської лаври Досифея в 1855 р. був складений детальний опис майна у келії покійного. Список встановив 1350 книг. З них різних – 821, власного твору отця Досифея «Христианские утешения в скорбях житейских» – 529. Книги, що повторювалися, передали в книжкову лавку. Таких, що були по одній, залишилося 315. Духовний собор Лаври постановив зберігати їх окремою колекцією в Лаврській бібліотеці. Окрім книг було 48 ікон, які передали в іконописну майстерню, 22 малюнки та естампи Лаври передали в лаврський готель, 24 портрети митрополитів – в бібліотеку, срібний посуд та меблі прийняв економ¹⁸⁰.

Із книг, переданих у бібліотеку, на 59 примірниках є дарчий напис Марії Мазуріної отцю Досифею з різної нагоди і до різних свят. Крім того є книги, подаровані ієромонаху Досифею відомими сучасниками, такими як Микола Писарев – голова Київської археографічної комісії, Антонін (Капустін) – начальник Руської духовної місії в Єрусалимі, Інокентій (Борисов) – ректор Київської духовної академії, Даниїл Імшенецький – автор книги «Учение святых отцов-подвижников о благодати Божией, спасающей человека», Іакінф (Бічурін) – архимандрит Руської православної місії в Пекіні та ін. (див. Додаток 11).

Ієромонах Досифей сам був автором книги повчань «Христианские утешения в скорбях житейских», що написана у формі 70 листів до різних адресатів. Ієромонах Досифей у передмові говорить, що його переконали особи, яким він писав, видати листи, написані в різні часи різним людям, бо ці листи мають універсальні поради, які будуть усім корисні. Переважно

¹⁷⁸ Елагин Н. В. Жизнь графини Анны Алексеевны Орловой-Чесменской. Санкт-Петербург, 1853. 163 с.

¹⁷⁹ Дело о лаврском соборном старце иеромонахе Досифее // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 188. Арк. 43.

¹⁸⁰ Там само. Арк. 263–297.

на початку листа є ініціали адресата, іноді немає, але ми розуміємо зі змісту листа, що це та людина, з якою вже говорив автор раніше. Більшість листів до графині Анни Олексіївни Орлової-Чесменської і Марії Мазуріної ¹⁸¹.

У перших листах від 1813 р. до Анни Олексіївни автор повчав просить не побиватися за батьком, радить звернутися до отця духовного – Ісуса Христа ¹⁸², а в 1816 р. вітає її з тим, що вона обручилася з небесним нареченим, отримала ангельський образ і стала черницею ¹⁸³, у 1823 р. дякує за новий іконостас Хрестоздвиженської церкви над печерами преподобного Антонія ¹⁸⁴. Та пізніше він радить більше звертатися до Господа з молитвами, відмовляти собі в забаганках, утримуватися від багатих і розкішних столів, скасувати зайві і непотрібні візити до гостей та витратні для себе прийоми, більше приділяти уваги далеким і злиденним своїм селянам, давати гроші на церкву ¹⁸⁵. У наступних листах він радить їй поминати померлих, молитися за них. Перший лист до Марії Олександрівни Мазуріної від 1830 р., отець Досифей втішає її, радить не тримати зла на свекруху за її образи та наклепи, незважаючи ні на що, миритися з нею ¹⁸⁶.

Решта листів до різних адресатів, як називає сам Досифей – друзям по хартії (Хартія про права, вольності, маєтки благородного дворянства Російської імперії 1785 р. – прим. автора). Це поради різного змісту: не побиватися за померлою дитиною, а втішати дружину, молитися більше, вірити в промисел Божий, привітання з поверненням на батьківщину, побажання одужання при хворобі, поради більше звертатися молитвами до Творця. Отже, листувався старець Досифей переважно зі своїми рідними – рідною сестрою по батьку графинею Анною Олексіївною Орловою-Чесменською та племінницею Марією Мазуріною. Мабуть, він вважав своїм обов'язком опікуватися нею. Марія Мазуріна також слала йому листи, книги до дня народження 25 січня. До речі, почерк отця Досифея і Марії Мазуріної дуже схожий.

З бібліотеки отця Досифея, яка в момент передачі в 1855 р. до лаврської бібліотеки становила 315 одиниць, збереглося до нашого часу 223 книжкові одиниці. З них велика частина творів отців церкви: Іоанна Златоуста (Москва, 1842), Василя Великого (Київ, 1826), Єфрема Сиріна (Москва 1847), Аврелія Августина (Київ, 1833), Григорія Боголова (Москва, 1843–1847), «Симфонія

¹⁸¹ Досифей (Иващенко). Христианские утешения в скорбях житейских. Санкт-Петербург, 1847. 205 с.

¹⁸² Там само. С. 4–8.

¹⁸³ Там само. С. 9.

¹⁸⁴ Там само. С. 14.

¹⁸⁵ Там само. С. 70–71.

¹⁸⁶ Там само. С. 23–24.

или согласие на Богодухновенную книгу псалмов царя и пророка Давида» (Москва, 1821), багатотомне видання «Прибавления к изданию творений святых отцев в русском переводе» (Москва, 1843–1891), «Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского» (Москва, 1847), твори Дмитрія Ростовського (Москва, 1849), «Камень веры» Стефана Яворського (Москва, 1843), «Наставления...» Тихона Задонського (Київ, 1822), твори Ігнатія (Брянчанінова) (Санкт-Петербург, 1849) та ін. Загалом, у бібліотеці отця Досифея переважає література повчального характеру: праці російських ієрархів, отців церкви, симфонії, толкованія, повчання. Це можна пояснити тим, що він сам був автором книги повчань. Це зокрема: «Благовейные христианские размышления игумении Смарагды» (Санкт-Петербург, 1847), «Дни богослужения православной католической церкви (Санкт-Петербург, 1840), Богословский М. «Приготовление к исповеди и благовейному причащению» (Санкт-Петербург, 1852), Поспелов С. «Разсуждение о таинстве миропомазанья» (Москва, 1840), Рубцов И. «Разсуждение о таинстве крещения» (Санкт-Петербург, 1850), Евлампий (Пятницкий) «Первая седмица св. Великого Поста...» (Москва, 1850), Кирилл (Богословский-Платонов) «Поучительное слово» (Москва, 1837–1837), Иннокентий (Смирнов) «Сочинения» (С.-Петербург, 1845–1847), Мефодий (Смирнов) «Правило Пасхального круга» (Москва, 1806), Кочетов И. «Начертание христианских обязанностей по учению православной греко-российской церкви» (Санкт-Петербург, 1833), «Беседы на блаженства Евангельские Василия Норова» (Москва, 1843).

В особовій справі отця Досифея немає ніяких відміток, що він кудись їздив за весь час перебування в Києво-Печерській лаврі. Але є багато книг, присвячених подорожам. Це зокрема: Норов А. «Путешествие по Святой Земле» (Санкт-Петербург, 1844), Уманец А. «Поездка на Синай с приобщением отрывков о Египте и Святой Земле» (Санкт-Петербург, 1850), «Письма Святогорца к друзьям своим о Святой горе Афонской» (Санкт-Петербург, 1850), «Записка о нынешнем состоянии Русского Пантелеймонова монастыря на св. горе Афонской / издание слепца Ширеева» (Москва, 1850), Константинов О. «Дорожник его императорского высочества, государя наследника по Закавказскому краю в 1850 г. (Тифлис, 1850), «Путешествие вокруг света Жака Араго» (Санкт-Петербург, 1844–1845), «Походные записки артиллериста Радожицкого» (Москва, 1835) та ін. Річ у тому, що в середині ХІХ ст. такий жанр літератури як описи подорожей святими місцями був дуже поширений.

Чимало книг в бібліотеці ієромонаха Досифея присвячено збереженню здоров'я. Це такі видання як Каспари К. «Полное изложение правил весеннего лечения болезней» (Москва 1839), Никитин А. Н. «О весеннем лечении

болезней, или наставление как весною и летом лечиться травами...» (Санкт-Петербург, 1833), «Искусство здоровые глаза сохранить до глубокой старости» (Санкт-Петербург, 1829) та ін. Це можна пояснити тим, що деякий час він був начальником Больницького монастиря Лаври.

А шикарне подарункове видання великого формату «Обстоятельное описание Торжественных порядков благополучного вшествия в царственный град Москву и священного коронования августейшего императорского величества всепресветлейшая державные государини императрицы Елизаветы Петровны самодержицы Всероссийские еже бытсть вшествие 28 февраля, коронование 25 апреля 1742 года» (Санкт-Петербург, 1744). Цю книгу чернець Досифей подарував бібліотеці Лаври ще будучи Києво-Печерським палатним, про що свідчить напис (шифр XIX – 73). Як видно з каталогу (Додаток 11), більшість книжок (крім одного Псалтира польською) російською мовою становлять популярне та повчальне читиво.

Так, особова бібліотека ієромонаха Києво-Печерської лаври Досифея (Івашенка), стала причиною для більш уважного прочитання твору отця Досифея «Християнские утешения в скорбях житейских» та джерелом знань для формування думки про царське походження цього ченця.

THE AGIAE ΠΙΣ

Handwritten text in Greek script, likely a dedication or preface, dated 1880.

О Г Л А В Л Е Н І Е .

	Стр.
Введение	1
§ 1. Отъездъ изъ Кіева на пароходъ	5
§ 3. Панихида въ Севастополѣ	7
§ 6. Въ Дарданеллахъ. Веснощная на кораблѣ	10
§ 8. Чудный видъ Святой Аѳонской горы	12
§ 9. Аѳонскіе подвижники	14
§ 11. Русскіе и общежительныя обители	19
§ 16. Старцы: Иеронимъ и Макарій	14
§ 22. Общее впечатлѣніе подвижничества на Аѳонѣ	32
§ 24. Побѣда въ монастыри	35
§ 25. Аѳонскіе самозванцы	37
§ 26. Андреевскій скитъ	39
§ 29. Общее впечатлѣніе св. Аѳонской горы	44
§ 32. Отъездъ и прощаніе	46
§ 34. Пароходъ Олегъ и его пассажиры	51
§ 37. Смирна и православное училище	53
§ 39. Воспоминанія древняго Ефеса	56
§ 40. Описаніе красивыхъ видовъ Архипелага	58
§ 42. Католическій монастырь на Востокѣ	61
§ 46. Бейрутъ; бесѣда съ патриархомъ	64
§ 49. Посѣщеніе арабскаго проповѣдника	69
§ 50. Католическая благотворительность	70
§ 52. Отъездъ и буря	72
§ 55. Высадка въ Яфѣ и первая ночь на св. землѣ	76
§ 60. Патриархъ Іерусалимскій, какъ примѣръ христіанскаго смиренія	80

ВОСПОМИНАНІЯ

ДУШЕВНЫХЪ ВПЕЧАТЛѢНІЙ

ПРИ ПОКЛОНЕНІИ СВЯТЫНИ

ВОСТОКЪ.

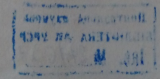
Иероскимоноха д.

СЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ НАСТАВЛЕНІЯ:

- 1) Матери о воспитаніи дѣтей.
- 2) Обь отношеніи матери къ взрослымъ дѣтямъ.
- 3) Старость, какъ отпечатокъ всей жизни человѣческой.

Москва, 1880.

Типографія Л. Ф. Свѣтзаревъ, Остоженка, Саволовскій пер., д. Свѣтзаревъ.

**Ієросхимонах Києво-Печерської лаври
Антоній (Медведєв) і його книги**

У складі бібліотеки Києво-Печерської лаври є різні за тематичним складом та за кількістю приватні зібрання, які відображають життєвий шлях, уподобання та світогляд господарів. Однією з таких чернечих книгозбірень є бібліотека ієросхимонаха * Антонія, відомого учня Опти́нських старців, що був братським духівником ** Києво-Печерської лаври в 1855–1880 рр.

Ієросхимонах Антоній (Медведев, Олександр Степанович; 1807–1880) походив з міщан Орловської губернії. У 1833 р. прийшов до Оптиної пустині, був учнем і келійником відомого старця Леоніда (Наголкіна) і помічником старця Макарія (Іванова). У 1837 р. послушник Олександр перейшов у Тихонову пустинь, де його постригли в ченці з іменем Аліпій. У 1846 р. він приїхав до Києво-Печерської лаври, де його рукоположили в ієродиякона, а потім у ієромонаха. У 1850 р. у віці 43 років його посвятили в ієросхимонаха з іменем Антоній, а в 1855 р. призначили братським духівником. Це стало можливим завдяки добрій школі духовного старчества, притаманній Опти́ній пустині, коли там був послушником Олександр, який оволодів такою методикою роботи ¹⁸⁷.

Старчество в Опти́ній пустині зародилося в кінці 20-х років ХІХ ст. і прославало її в ХІХ ст. Воно надало Опти́ній пустині особливих духовно-світлических рис доброзичливої і поблажливої любові, зробило її привабливою для людей, які прагнули морального вдосконалення.

Почалося становлення Оптиної пустині за часів, коли настоятелем був архімандрит Авраамій. Він був учнем архімандрита Пешноської пустині Макарія (Брюшкова), який листувався з Паїсієм Величковським. Та, власне, повчання Паїсія Величковського, в основі яких є дієве християнство, реалізовані були саме в Опти́ній пустині. Образ діяльного пастирського чернецтва проявлявся в бесідах з людьми, у яких поволі змінювалася мораль. І хоча нескінчений потік богомольців порушував спокій обителі і вона переставала відрізнятися від монастиря, ця школа духовного наставництва ХІХ ст. була

* Ієросхимонах – це чернець, що має право здійснювати таїнства. Цей сан передбачає також взяття на себе обітниць повного відчуження від миру та єднання з Христом, для цього ієросхимонах отримує ще раз нове ім'я.

** Духівник – це особливий священослужитель, в об'язки якого входить духовне наставництво братії в моральному удосконаленні.

¹⁸⁷ Святыя горы и Оптиная пустынь. Санктпетербург, 1852. С. 137–145.

дуже сильною¹⁸⁸. Старець Леонід (Наголкін) говорив: «Конечно, по-настоящему, это дело мирских иереев – возиться с людьми, но так как у них нет времени, то это делаем мы – иноки»¹⁸⁹.

Послушник Олександр Медведєв, будучи келійником отця Леоніда і помічником отця Макарія, багато чому навчився в обох. Леонід походив з купців, великий і представницький, прямий і грубуватий, він відрізнявся духовно-практичною мудрістю. Макарій був начитаний в церковній літературі, мав схильність до самоосвіти. Він почав зближення Оптиної пустині з представниками російської науки та літератури. Відбулося це на ґрунті видання Оптиною пустинню рукописів старця Паїсія Величковського, які зберігалися в бібліотеці обителі. Спочатку була надрукована біографія Паїсія Величковського, потім – його переклади праць святих отців. Протягом кількох років були видані «Слова подвижникии преподобного Исаака Сирина», «Писания преподобных Иоанна и Варсануфия», твори Марка Подвижника, Симеона Нового Богослова, Максима Исповідника, Федора Студита, Авви Фалассія, Житіє Григорія Синаїта та ін.

Олександр Медведєв, перебуваючи в обителі разом із старцями Леонідом і Макарієм 4 роки, багато працював і вчився, та, мабуть, не знайшов того, чого шукав у монастирі, і в 1837 р. пішов у Тихонову пустинь. Те, що він був залучений до книговидання, видно з його власних творів, написаних більше в публіцистичному та ненав'язливо повчальному стилі. У передмові «Душевных впечатлений»¹⁹⁰ видавець говорить, що їх автор не отримав ніякої шкільної освіти, але все одно вмів захоплююче вести розповідь, має спостережливість, оригінальність поглядів і глибоке розуміння життя. За це його рекомендували до призначення духівником на Чорноморський флот, та сам митрополит Філарет (Амфітеатров) викреслив його зі списків. Коли читаєш спогади отця Антонія про подорож святими місцями в 1867 р., вражає те, що його приймав особисто Антіохійський патріарх у Бейруті, намісник Ієрусалимського патріарха Мелетій, сам Ієрусалимський патріарх Кирило II, який і надав можливість служити старцю Антонію в усіх п'яти святих храмах Ієрусалима: Голгофи, Гробу Господнього, Успіння Пресвятої Богородиці, Святої Анни, Воскресіння Господнього, на вибір, у будь-який відведений для християнської служби час. Отець Антоній говорив, що з першого дня перебування в Ієрусалимі до нього почали надходити наполегливі запрошення ієрусалимських монастирів провести в них служби. На думку

¹⁸⁸ Четвериков С. Оптиная пустынь. Париж, 1988. С. 29.

¹⁸⁹ Там само. С. 45.

¹⁹⁰ Воспоминания душевных впечатлений при поклонении святыни на Востоке / иеромонаха А...я. Москва, 1880. VIII, 214 с. URL: [нэб.pф/catalog/000199_000009.../viewer/](http://nэб.pф/catalog/000199_000009.../viewer/) (дата звернення 29. 05. 2018) або шифр V 2/32.

старця, так було через те, що російські паломники, як тільки дізнавалися, що служба йтиме російською мовою, поспішали туди з великими пожертвами. Та пізніше він робить інший висновок: «Любов – це загальний для всіх закон. Всюди віддається перевага доброзичливості та розсудливій прямоті. Це правда, що греки люблять гроші, а ми що, не любимо? Навіщо мені лестити 80-річному наміснику патріарха? Він 60 років перебуває біля Гробу Господнього, пройшов шлях від муляра до патріарха. Це правда, що турки хочуть грошей, а якби в нас були святі місця, ми б не хотіли заробити на них грошей?». Отець Антоній служив на Різдво у Віфлємі у Вертепі – патріарх дозволив так, як і просив отець Антоній. Більше того, патріарх Ієрусалимський прислужував йому. Це доводить смиренність патріарха, а також те, що сам ієромонах Антоній був інтелігентним, поважно ставився до християн інших конфесій, з якими православні ділили храми. На його богослужіннях було багато арабів, вірмен, та й службу він вів професійно і з любов'ю. «Душевные впечатления» отця Антонія є в електронному доступі і надзвичайно цікаві можуть бути для паломника, читача і зараз ¹⁹¹.

Після отця Антонія залишилося близько 2 тис. листів, які зберігаються у різних фондах архівів Росії. В одному з таких листів він пише до відомого курського купця Федора Івановича Антімонова про останні дні життя його рідного брата – еклезіарха * Великої Успенської церкви Києво-Печерської лаври архімандрита Мелетія. Зокрема, отець Антоній згадує: «У п'ятницю хворий після причастя підписав духовний заповіт і тоді ж зажадав попроситися з усіма своїми товаришами, намагався дати кожному з них на пам'ять і благословення якусь річ зі своїх келійних пожитків. І коли стали допускати до нього прощатися, то це мало вигляд, ніби батько якогось великого сімейства прощався зі своїми дітьми. Стоячи на колінах біля хворого, я подавав йому кожну річ у руку, а він віддавав її тому, хто приходив. Більше години тривало це прощання і я було хотів його припинити, щоб не втомити хворого. «Ні! – заперечив він, – хай ідуть! Це – бенкет, посланий мені милістю Бога». Братія стала підходити після вечірні, і всіх він зустрічав радісною і привітною усмішкою, благословляючи кожного. А ієромонахам він цілував руки. Всю його передсмертну хворобу, її навіть не можна назвати хворобою, а ослабленням зв'язку душі з тілом, ні на простирадлі його, ні на білизні, ні навіть на тілі не було ні найменшого сліду якої б то не було нечистоти: він був сама святиня, недоступна тлінню. Три дні, що він лежав у труні, обличчя його приймало все кращий і кращий вигляд. Тридцять років

¹⁹¹ Там само. С. 102.

* Еклезіарх – чернець, що слідкує за правильністю літургійних відправ, веде церковні реєстраційні книги, відповідає за ризницю, начиння, облачення, виготовлення і продаж свічок, охорону.

були ми з ним у найтіснішому дружньому спілкуванні. Відслужили по ньому в церкві соборну панахиду і поховали вашого достойного брата, пам'ятайте про якого не помре: він послужив гідною і святою окрасою Вашого роду. 7 листопада 1865»¹⁹².

Отець Антоній був Оптинським старцем, його методика роботи з людьми сформувалася в Оптинській пустині, та таким самобутньо позитивним, незлобивим він став сам завдяки життєвому досвіду та силі духу. На таких людей колись рівнялися.

Одним з джерел знань про ієросхимонаха Антонія стала його приватна бібліотека у складі колекції Києво-Печерської лаври. З 48 одиниць, що перебувають у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій, 14 можна віднести до толкованій: «Феофана Затворника Толкования IX–XVI глав послания св. апостола Павла кримлянам» (Москва, 1879), Филарет (Дроздов) «Записки, руководствующие к основательному разумению книги Бытия, закладываемые в себе и перевод сия книги на русском наречии: в 3 ч.» (Москва, 1867), Гречулевич В. «Подробный сравнительный обзор Четвероевангелия: в 2 ч.» (Санкт-Петербург, 1859–1866), «Творения Григория Нисского: в 8 ч.» (Москва, 1861), «Писания св. отцев и учителей церкви относящихся к истолкованию православного богослужения: у 3 т.» (Санкт-Петербург, 1855–1857), «Иоанна Златоуста Толкование на второе послание святого апостола Павла к коринфянам» (Москва, 1851), «Федора Студита Творения; перевод при Санктпетербургской духовной академии: у 2 ч.» (Санкт-Петербург, 1867), «Иоанна Златоуста Беседы на деяния апостольские: в 2 ч.» (Санкт-Петербург, 1856–1857), «Иоанна Златоуста Беседы на евангелиста Матфея: в 3 ч.» (Москва, 1864), «Иоанна Златоуста Беседы кантиохийскому народу; перевод при Санктпетербургской духовной академии: в 2 т.» (Санкт-Петербург, 1850–1859), «Иоанна Златоуста Толкование на послание к римлянам» (Москва, 1855), «Иоанна Златоуста Толкование на послание к филиппийцам». (Москва, 1857), «Иоанна Златоуста Толкование на послание святого апостола Павла к эфесянам» (Санкт-Петербург, 1859), «Иоанна Златоуста Толкование на послание святого апостола Павла к колоссянам» (Санкт-Петербург, 1859), «Иоанна Златоуста Беседы на послание святого апостола Павла к фессалоникийцам», «Беседы на первое послание к Тимофею; перевод при Санктпетербургской духовной академии» (Санкт-Петербург, 1859). Цей напрямок богослов'я цікавив господаря більше всього. Майже всі книги мають нотатки, підкреслення олівцем, маргіналії.

14 книг і 1 рукопис з бібліотеки можна віднести до повчальної літератури: «Иоанна Златоуста Письма к разным лицам; пер. при Санктпетербургской

¹⁹² Нилус С. А. Жатва Жизни. Пшеница и плевелы. Из личных воспоминаний и свидетельств. Оптина пустынь, 1908. (Троицкая народная беседа. Кн. 46). С. 26.

духовной академии» (Санкт-Петербург, 1866), Авва Сириянин «Слова подвижнические» (Москва, 1858), Марк Подвижник «Нравственно-подвижнические слова» (Москва, 1858), «История религий и тайных религиозных обществ и народных обычаев Древнего и Нового Мира» (Санкт-Петербург, 1871), Макарий (архиепископ Литовский и Виленский) «Введение в православное богословие» (Санкт-Петербург, 1871), «Слово высокопреосвященнейшего Димитрия, бывшего архиепископа Ярославского и Ростовского ныне Волынского и Житомирского, произнесенное к ярославской пастве в 1874–1876 гг.» (Ярославль, 1877), Филарет (митрополит Московский и Коломенский) «Слова и речи: Т. 1: 1803–1821. Т. 2: 1826–1836» (Москва, 1873–1877), «Учение православно-кафолической веры, изложенное в беседах» (Санкт-Петербург, 1866), Палладий (епископ Еленопольский) «Лавсаник, или Повествование о жизни святых и блаженных отцев; пер. с греч.» (Санкт-Петербург, 1873), «Дни богослужения православной католической восточной церкви: в 2 кн.» (Санкт-Петербург, 1866), Попов Е. «По пастырскому богословию письма: в 3 ч.» (Пермь, 1874), Анатолий (архиепископ Могилёвский и Мстиславский) «Слова и беседы: в 5 ч.» (Санкт-Петербург, 1866), Погодин М. «Простая речь о мудреных вещах» (Москва, 1873). Сюди ж варто віднести рукописний збірник «Предисловия к книжице св. Григория Синайского и к книге блаженного Исихия о чине умного деланья, Надсловие на книгу блаженного отца Нила Сорского и Пристежение, Вход в общее и Евангельское житие об общем житии и о прочих добродетелях от святых отец вкратце собранное в пользу чтущих сия, от жития святого Симеона Нового Богослова, из книги преподобного Никона Черныя горы от бесед преподобного Макария Великого, сказанное святым Исаею и святого Исака Сирина» з написом: «Сия книга есть четыре предисловия, списана по благословению покойного блаженной памяти моего возлюбленного старца наставника, в Бозе учителя иеросхимонаха Льва, для назидания моей убогой души 1843 года апреля дня. Многогрешный монах Алипий»¹⁹³. Для Антонія, як духівника Києво-Печерської лаври, розділ пастырського богослов'я був потрібний для роботи з людьми, щоб у будь-якій життєвій ситуації надати підтримку і знайти потрібні слова для парафіян і братії.

14 книг – це література з історії православної церкви в Російській імперії та з історії християнства: Властов Г. «Священная летопись первых времен мира и человечества как путеводная нить при научных изысканиях с картою: в 4 ч.» (Санкт-Петербург, 1875), «Похождение в землю святуо князя Радивиля Сиротки 1582–1584 / приготовил к печати и объяснил действительный член географического общества П. А. Гильдебрант» (Санкт-Петербург, 1879), Строев П. «Списки иерархов и настоятелей монастырей

¹⁹³ Сборник уставного письма // Институт рукопису НБУВ. Ф. 306. № 282. 90 арк.

российской церкви» (Санкт-Петербург, 1877), Евсевий Памфил «Сочинения: в 2 т.» (Санкт-Петербург, 1858), «История христианской церкви Ивана Чельцова» (Санкт-Петербург, 1861), «Начертание церковной истории от библейских времен до XVIII века в пользу духовного юношества» (Москва, 1857), Зуев Н. И. «Иллюстрированная популярная физическая география: в 3 ч.» (Санкт-Петербург, 1873–1874), «Месяцеслов православной католической церкви с приложением полного индиктиона, тридцати пяти таблиц чтений из Евангелия и Апостола на каждую неделю года и алфавитного указателя имен святых, упоминаемых в месяцеслове / сост. И. Косолапов» (Казань, 1874), Карамзин Н. М. «История Государства Российского: в 12 т.» (Санкт-Петербург, 1852–1853, «Сборник рукописей представленных его императорскому высочеству государю наследнику цесаревичу о Севастопольской обороне севастопольцами: в 3 т.» (Санкт-Петербург, 1872), «Русское духовенство» (Берлин, 1859), «Голос правды, или Слово подолянина к собратиям-католикам, жителям западных губерний российской империи; пер. с пол. соч., под заглавием: «Verba Veritatis, czyli, slovo podolianina» (Киев, 1868; 1870). Література такого напрямку говорить про різнобічні інтереси власника.

Лише 2 рукописи та 3 книги з бібліотеки ієросхимонаха Антонія становлять літературу з аскетички. Рукописи: «Зерцало прикладов различных, к житию человеческого зелу благопотребны о непостижимости Пресвятой Троицы: како Августин епископ Гиппонский, от некоего явившагося ему отрочати научися. Також по сей главе порядочно все исчисляется глав 856. Написаная, тщанием и иждивением Тобольского Знаменского монастыря архимандрита Геннадия, от Рождества же по плоти Божественного слова 1738», «Святого отца нашего Иоанна Лествица с примечаниями к биографии преподобного Иоанна Лествичника книги, 1850» з написом «Сия книга преподобного и богоносного Иоанна Лествица, исправленная Оптиной пустыни иеромонахом Макарием с подлинного перевода великого старца Паисия архимандрита Нямецкого списана для меня иеродияконом Киево-Печерской лавры Иоакимом в 1850 г. иеромонах Алипий 1852 года». Книги: Игнатий (Брянчанинов) «Сочинения: в 4 т.» (Санкт-Петербург, 1865–1867), Петр (Екатеринский) «Указание пути ко спасению (опыт аскетички)» (Москва, 1885), Феофан Затворник «Письма о христианской жизни: в 4 ч.» (Санкт-Петербург, 1880).

Якщо перша частина його бібліотеки говорить про те, що ієросхимонаху Антонію було притаманно вміння аналізувати твори різних авторів, то останні розділи були скоріше загальноосвітнього характеру та відображали захоплення отця Антонія подорожами. Побути в святих місцях та Ієрусалимі було його заповітною мрією впродовж усього життя.

Серед його бібліотеки майже не було київських видань, усі книги московських і Санкт-Петербурзьких видавництв. Характерною ознакою книг з бібліотеки отця Антонія є печатка-тиснення без кольору «Киево-Печерской лавры духовник иеросхимонах Антоний». Цікаво, що серед його колекції не було богослужбових книг. Можливо, він вважав, що вони мають загальний характер і не можуть належати тільки йому.

Ще однією стороною діяльності ієросхимонаха Антонія була наставницька робота. Сучасник отця Антонія чернець Феофан (Доброленський) писав: «В Лаврі було три великі Оптинські старці: Мелетій, Інокентій і Антоній, але якщо перші не були відомі відвідувачам, то ієросхимонаха Антонія знали далеко за межами Києва. Всі вони не мали ніякої освіти, та лише отець Антоній на свої невеликі гроші купував і передплачував книги, журнали, читав їх уважно, знайомився з ученими, багато й охоче зближався зі студентами духовної академії, які знаходили в келії отця Антонія доброзичливий прийом, ночівлю і чернечу вечерю. Він мав приятельські стосунки з багатьма вченими богословами, ієрархами, відомою діячкою, що підтримувала православ'я Волині, Антоніною Дмитрівною Блудовою. Студентам він пояснював суть Оптинського подвижництва»¹⁹⁴. Андрій (Ковалевський), також його сучасник, писав у своїх спогадах про отця Антонія: «Це був іменитий і поважний старець Києва того часу, і хоч він і був лаврським духівником, та приймав усіх охочих богомольців у себе в келії, де вище всіх стояли портрети Паїсія Величковського та Леоніда Оптинського. Він довго говорив і багато слухав інших, приймав усіх як рідних, не шкодував часу. До нього приходили в будь-який час дня і ночі». Андрій (Ковалевський) бачив, як він працює з парафіянами і богомольцями: кого лає, кого настановляє, дівчину просить привести нареченого, щоб поговорити з ним перед тим, як благословити на шлюб, студенту-сироті отець Антоній давав переписувати твори святих отців за гроші. Так привчав до працелюбства, пізніше клопотався прийняти хлопця на навчання за державний кошт. Молодих дівчат-послушниць посилав додому або в будинки до одиноких вдів, щоб вони вийшли заміж. Він не ховався за монастирськими стінами від світського середовища, не боявся грішних людей і не гордував ними. Статків він не залишив, крім книг і деяких ікон»¹⁹⁵.

Старець Антоній, завдяки самоосвіті, а головне, завдяки своїй духовній мудрості, добре розумів розлогі богословські суперечки, внутрішні переживання людей. Особливістю всіх Оптинських старців, в тому числі і отця Антонія

¹⁹⁴ Феофан (Доброленский). Воспоминания о пройденной жизни // Мирный труд. 1909. № 8. С. 85.

¹⁹⁵ Ковалевский А. Ф. Воспоминания о духовнике Киево-Печерской лавры иеросхимонахе Антоние // Душеполезное чтение. 1881. № 3, 4. С. 366.

було те, що вони були ченцями, проживаючи практично серед людей. Святими старцями їх називали не за спосіб життя чи постування, а через те, що випромінювали позитивну енергією любові. Вони не засуджували, а були налаштовані позитивно на будь-які справи. Через це на сповідь до отця Антонія як духівника стікалося в Лавру багато людей. Одним із джерел знань про ієросхимонаха Антонія (Медведева) стала його бібліотека, звісно, разом із власними творами старця Антонія та спогадами сучасників. Книги також є джерелом знань про минулу епоху, знайомство з якими дає змогу краще зрозуміти світогляд суспільства в той час.

ЕМЪ, ВЪ ГОРОДИЦЕ ДѢО, МОЛИТВЪ
 НАШИХЪ НЕ ПРЕЗРИ ВЪ СКОРБЕХЪ:
 НО ѿ ВѢДЪ ИЗБАВИ НАСЪ, ЄДИ-
 НА ЧИСТАЯ И БЛАГОСЛОВЕННАЯ.

Измаилъ 14 Сентября 1880 года Леопольдъ

Розділ II
БІБЛІОТЕКИ
ЛАВРСЬКИХ УСТАНОВ ТА МОНАСТИРІВ

**Історія друкарні Києво-Печерської лаври
та її бібліотеки**

В цій частині дослідження автор поставила за мету з'ясувати призначення книг, що належали саме друкарні Києво-Печерської лаври. Про таку підбірку книг є неодноразова згадка в архівних справах, а в фонді відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій є значна кількість книг з печаткою «Києво-Печерской лавры типография».

Друкарня Києво-Печерської лаври, за свідченнями митрополита Євгенія (Болховітінова), була відкрита в 1616 р., коли надруковано першу з відомих нині книжку «Часослов з Богом Святим, имея й нощную и дневную службу по уставу, иже в Иерусалиме Великой лавры, иже во святых отца нашего Саввы». Друкарню купив архімандрит Єлисей Плетенецький у Стратині в спадкоємців Федора Балабана в 1609 р., але до 1616 р. вона не діяла. Разом з тим можна погодитися з твердженням Ф. І. Титова який писав: «...как в Лаврском архиве, так и у нескольких из лучших наших библиографов, имеются прямые указания на издания Киево-Печерской типографии до 1616 г. Но так как самые эти издания доселе не найдены, и в наших лучших книгохранилищах их нет, то и нельзя решительно полагаться на вышеупомянутые указания архива и библиографов»¹⁹⁶. Однак інші дослідники не бачать причин не вірити документам архіву Лаври за 1744 р., а саме, – священників шести різних сіл, які писали в описах церковного майна своїх церков про Минею общую 1608 р., Псалтир 1609 р., Тріодь пісню 1615 р. лаврської друкарні¹⁹⁷. Так буває в історії, що втрачені першодруки змінюють дату заснування друкарні.

Нинішній будинок лаврської друкарні побудований у 1720 р., зазнав багато перебудов, зараз має два поверхи з фасаду і три з боку Дніпра. На другому поверсі знаходилася сушильня, хромолітографія, палітурна майстерня, книгопідбірня¹⁹⁸.

Тоді ж царським указом від 5 жовтня 1720 р. Петро I повелів усі книжки,

¹⁹⁶ Титов Ф. Типография Киево-Печерской Лавры. Исторический очерк (1606–1616–1916 гг.) Т. 1. Киев, 1916. С. 70–106.

¹⁹⁷ Троцкий П. Типография Киево-Печерской лавры // Труды Киевской духовной академии. 1865. № 5. С. 74; Кагамлик С. Р. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII–XVIII ст.) Київ, 2005. С. 191–199; Ковальчук Г. І. До питання про початок діяльності друкарні Києво-Печерської лаври (за документами з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) // Рукописна та книжкова спадщина України. 2013. Вип. 17. С. 55–64.

¹⁹⁸ Храмы Киево-Печерской лавры. Київ, 2012. С. 57.

які видавалися в Печерській і Чернігівській друкарнях «именоваться ... во всех книгах ставропигиею всероссийских патриархов, а не константинопольских; а вновь книг никаких кроме церковных прежних изданий, не печатать. А оные церковные старые книги, для совершенного согласия с великороссийскими печатями, с такими же церковными книгами справлять прежде печати с теми великороссийскими печатями, дабы никакой розни и особаго наречия во оных не было»¹⁹⁹.

У 1787 р. імператриця Катерина II, перебуваючи в Києві, указом від 15 березня запровадила при Київській духовній академії «гражданскую типографию» для видання книг як російською, так і іноземними мовами. Міститися вона мала в Києво-Печерській лаврі. У 1788 р. були придбані нові шрифти в Європі. А в 1828 р. для «гражданской типографии» був побудований окремий кам'яний корпус²⁰⁰. Там виходили друком будь-які книжки після дозволу цензурного комітету. В архіві лаврської канцелярії є виписка з синодального указу від 24 грудня 1834 р. про те, що повинно було друкуватися, а що не повинно. Про надзвичайний консерватизм і небажання впускати хоча б у щілину самостійності говорить той факт, що навіть у 1904 р. надійшов указ Святійшого Синоду від 21 грудня за № 12 925, що всі богослужбові книги повинні друкуватися за зразками видань синодальних друкарень. Було також заборонено Києво-Печерській друкарні друкувати книгу «Акафісти і канони», доки не внесуть такі зміни: 1) молитву Іоанна Златоустого перенести на вечір; 2) молитву архієпископа Філофея виключити зовсім; 3) акафісти Богородиці і преподобним отцям Печерським видалити зовсім, а на їх місце поставити службу святим учителям Кирилу і Мефодію, пам'ять про яких має загальноцерковне значення; 4) внести в текст акафіста Пресвятої Богородиці виправлення митрополита Московського Філарета 1860 р.; 5) згадані «Акафісти і канони» друкувати слово в слово типовим місяцесловом при служебнику останнього видання 1900 р. Санкт-Петербурзької синодальної друкарні з окремим дозволом Святійшого Синоду кожен раз. Указом 13 квітня 1903 р. була вказівка Києво-Печерській друкарні, що для видання церковно-богослужбових книг просити кожного разу дозволу Святійшого Синоду з точним посиланням, на основі яких зразків передбачається передрук. Внаслідок клопотання намісника Києво-Печерської лаври Антонія та митрополита Флавіана, Духовного собору Лаври Києво-Печерській друкарні надали право друкувати без окремого дозволу на кожне видання, але посилати кілька екземплярів до Святійшого Синоду²⁰¹.

¹⁹⁹ Кагамлик С. Р. Зазнач. праця. С. 209.

²⁰⁰ Болховітінов Євгеній (митрополит). Вибрані праці з історії Києва / упор., вст. ст. та додатки Тетяни Ананьєвої. Київ, 1995. С. 309, 315.

²⁰¹ Дело о печатании религиозных книг по образцам синодальных типографий // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 тип. Спр. 997. Арк. 3.

Лише революційні події 1905 р. дали поштовх до деяких реформ як у світському, так і в церковному середовищі Російської імперії. Цензура в імперії була скасована після Маніфесту 17 жовтня 1905 р. Саме на цей період припав час найбільш плідної роботи друкарні. Почали видавати популярну літературу, виборчі програми, дешеві книжки для дітей, богословські твори.

Саме через цензурний контроль при друкарні була особлива підбірка книг. Вона складалася з кількох частин. По-перше, це книги синодальних друкарень для зразка, оскільки всі видання друкарні піддавалися перевірці на ідентичність московським і Санкт-Петербурзьким виданням. Тому в друкарні були екземпляри часто друкованих книг основної богослужбової літератури синодальних друкарень. На таких є напис і наліпка «Типогр.» По-друге, це накопичені різні старовинні книги, які друкарня тримала для підтвердження права на повторні видання. На таких книгах стоїть печатка «Киево-Печерской лавры типография». По-третє, перші екземпляри книг після вичитки коректора. На таких є наліпка з написом «Коректурр.»

Оскільки основним призначенням друкарні була все ж видавнича робота, то книги, які накопичувалися, періодично передавалися до монастирської бібліотеки Лаври. В одному з описів майна лаврської друкарні 1755 р. видно, що при друкарні в особливій коморі перебувало багато стародруків, що збереглися під час пожежі 1718 р., наприклад Євангеліє 1697 р., Апостол 1695, Службник 1682 та 1708 рр та багато ін.²⁰² Ці книги «за ненадобностью» з друкарні передавали періодично до бібліотеки. З архівних документів з'ясуємо, що вперше типограф ієромонах Ієронім просив Духовний собор Лаври прийняти книги, «в коих не состоит надобность», з друкарні до бібліотеки в 1770 р. Книги передавалися за списком (79 найменувань – 150 одиниць). Бібліотекар Америкін прийняв книги, вніс їх у реєстр і зобов'язався поставити на пристойне місце. Книги були богослужбові московської і Санкт-Петербурзької синодальних друкарень²⁰³. Розквіту лаврська друкарня зазнала за митрополита Євгенія (Болховітінова), який свої твори друкував у Лаврі, багатораз поправляючи, знаходив комісіонерів для продажу лаврської продукції, навіть вичитані ним самим коректурні екземпляри наказував передати до типографського магазину, щоб продати зі знижкою²⁰⁴.

²⁰² Титов Ф. Критико-библиографический обзор новейших трудов по истории русской церкви // Труды Киевской духовной академии. 1911. Т. 1. С. 605–615.

²⁰³ Доношение типографа // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 друк. Спр. 161. Арк. 1–24.

²⁰⁴ Рукавіцина-Гордзієвська С. В. Листування київського митрополита Євгенія (Болховітінова) з начальником друкарні Києво-Печерської лаври Веніаміном (Базилевичем) // Дніпропетровський історико-археологічний збірник / на пошану проф. А. Г. Голєбруха, за ред. О. І. Журби. Дніпропетровськ, 2009. Вип. 3. С. 454–561.

Пізніше, в 1890 р. управляючий друкарнею надав список коректурних книг, які зберігалися в друкарні, до Духовного собору Лаври для передачі їх до бібліотеки. Усього було 569 назв. Духовний собор дозволив передати старі книги, рукописи, коректурні книги з виправленнями до бібліотеки, що й було зроблено ²⁰⁵. 20 травня 1912 р. управляючий друкарнею знову подав рапорт Духовному собору, в якому говорилося, що в коректорській бібліотеці друкарні останнім часом зібралася значна кількість різних богослужбових, молитовних і святоотецьких книг та брошур. Усі книги було детально розсортовано на три частини, з них одна частина потрібна для зразка при повторних виданнях і тому була залишена на місці. Другу частину, куди ввійшли стародруки, під розписку бібліотекаря передали до бібліотеки. А третя частина, яка включала в себе коректурні книги пізнішого часу, передана в книжкову крамницю під розписку завідуючого на пожертву бідним церквам і монастирям. Цього разу вилучили 1462 книжкові одиниці. Перед тим, як передати до бібліотеки, навіть коректурні книги були переплетені в палітурній майстерні ²⁰⁶. Таким чином, друкарня тричі передавала до бібліотеки книги. Хоч і передбачалася християнська свідомість ченців, матеріальна звітність у Лаврі була організована добре й облік був суворий.

Справжніх випробувань зазнала друкарня та її майно з початком революційних подій. 18 жовтня 1917 р. І запасний український козацький полк, перейменований пізніше в Сердюцький імені П. Дорошенка, реквізував для потреб Генерального комітету друкарню, в якій поставив караул, хоч і дозволив продовжувати роботи. Але Комітет військових депутатів обманом заволодів друкарнею. Виникла суперечка, під час якої прийшли до згоди, щоб роботи продовжувалися, комендантом призначили сотника українського полку В. Шуліку ²⁰⁷.

Міністерство народної освіти УНР 5 березня 1918 р. звернулося до настоятеля Києво-Печерської лаври з суворим застереженням не створювати труднощів у друкуванні шкільних підручників видавничому товариству «Звенигора». На це Духовний собор Лаври надав Міністерству народної освіти відповідь, що друкарня реквізована була лише на час війни з Центральними державами, а оскільки з цими державами Україна підписала мир, значить закінчився й термін реквізиції друкарні ²⁰⁸. На що військовий народний комісар 30 березня 1918 р. віддав наказ забрати станки та шрифти

²⁰⁵ О передаче на хранение в библиотеку корректурных книг // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 друк. Спр. 1564. Арк. 69.

²⁰⁶ Там само. Арк. 70–71.

²⁰⁷ О реквизиции типографии и её имущества // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 друк. Спр. 1599а. Арк. 1–2.

²⁰⁸ Там само. Арк. 3–4.

з монастиря, однак 14 травня 1918 р. Лавра добила охоронного листа від Департаменту віросповідань²⁰⁹. Влада в цей час перейшла до уряду гетьмана Павла Скоропадського, і була надія, що монастир залишать у спокої. Однак уже 18 липня 1918 р. Міністерство фінансів УНР просило пропустити трьох представників до друкарських машин Галяндер, аби зробити пробу витягування паперу для друкування грошових знаків. В результаті огляду й перемовин Лавра продала станок за 30 000 руб.²¹⁰

17 грудня 1918 р. Директорія УНР реквізувала друкарню для потреб інформаційного бюро, завідуючим друкарнею призначили Дмитра Стасюлевича. Було також наказано всі лаврські періодичні видання друкувати українською мовою²¹¹. Але 31 грудня 1919 р. друкарню Лаври реквізував Київський губернський відділ соціального забезпечення уряду УРСР. Розпорядником і контролером майна друкарні Губсоцзабез призначив товариша Бороденка. У цей час друкарня не працювала, але за наказами Губсоцзабезу було видано 1 касу шрифту «Терція» товаришу Рибалкіну, американську скородрукарню «Вікторія» товаришу Розану. Подальша доля цього обладнання невідома. Однак з передачею друкарні земельному відділу Губернського комітету робота друкарні налагодилася. Якщо протягом 1917–1918 рр. вийшло 22 найменування релігійної літератури невеликими тиражами – «Свет Печерский», «Пасхальный привет защитникам Родины», «Западнорусская начальная школа», «Что пожертвовала Лавра для нужд отечества», «Проповеднический листок», «Церковно-общественная мысль», «Вісті українського церковного союзу» № 1 і 2, «Христианский календарь» на 1918 г., «Соборное слово христианина», то в 1919 р. вийшло 28 найменувань великими тиражами: «Статут хліборобських спілок», «Інструкція по організації с/х комуні», «О земле» (наклад 100 тис.), «Социализм и земледелие», «Общественная обработка земли» і тощо²¹². Губернський комітет у 1919 р. замовлення давав, але грошей на папір, дрова для парових машин, платню робітникам так і не виділив, тому в жовтні 1919 р. перестали платити робітникам, і Духовний собор оголосив, що друкарня буде обходитися тільки працею братії. Як не благали робітники не залишати їх без шматка хліба – друкарня припинила роботу.

Після 1919 р. почалося масове розкрадання монастиря жителями Інвалідного містечка, яке влада розмістила на території Лаври. Тому Духовний

²⁰⁹ Там само. Арк. 5.

²¹⁰ О продаже машин и станков, вышедших из употребления // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 друк. Спр. 1598. Арк. 9–10.

²¹¹ Там само. Арк. 6.

²¹² Реестр изданий типографии Киево-Печерской лавры в течении 1917–1919 гг. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 друк. Спр. 1600.

собор Києво-Печерської лаври сам звернувся до новоствореної Академії наук із проханням про передачу бібліотек Лаври і митрополита Флавіана до Всенародної бібліотеки України. У свою чергу Академія наук звернулася до уряду з клопотанням про передачу їй і друкарні Києво-Печерської лаври. Академія доводила, що отримання друкарні зі всіма машинами, касами, шрифтами та іншим устаткуванням – це єдиний спосіб налагодити видавничу діяльність Всеукраїнської академії наук. У травні 1922 р. прохання ВУАН було задоволено, передана була друкарня Академії наук лише в кінці 1922 р.²¹³ Але використати її за призначенням не було ніякої змоги, оскільки «поліграфічне устаткування частково було вивезене, частково зруйноване, вікна приміщень вибиті, енергетичні двигуни зіпсовані, а старозавітні слов'янські шрифти, якими була устаткована друкарня, валялися на підлозі великими нерозібраними купами»²¹⁴. Коштів на відбудову друкарні в Академії не було, тому вона змушена була підписати угоду з видавничим товариством «Друкар» про передачу друкарні в оренду. Книги, які були в друкарні, тільки заважали орендарям. Академія наук подавала прохання, «що друкарні ВУАН треба негайно розширити приміщення для персоналу, які обслуговують друкарню, бо через тісноту неможлива нормальна робота друкарні й охорона її майна»²¹⁵, а «макулатура з типографських складів розтягується кожним, хто встиг захопити ключі»²¹⁶. Незабаром виявилось, що видавниче товариство «Друкар» в орендованій друкарні порушувало порядок функціонування радянського підприємства й не робило відрахувань на соціальне страхування робітників. Справа розглядалася в судових інстанціях, і 25 травня 1923 р. на майно друкарні було накладено арешт. 14 червня 1923 р. була підписана угода про розстрочку в сплаті боргу наймачем. Лише в 1924 р. Академія змогла завершити поліграфічну обробку попередньо набраних видань. Серед макулатурного мотлоху колишньої лаврської друкарні співробітники ВУАН виявили аркуші набраної книги Ф. І. Тітова «Типография Киево-Печерской лавры», яку назвали «Матеріали до історії книжної справи на Україні в XVI–XVIII ст.», і зробили 200 примірників²¹⁷. Решту книг було розброшуровано,

²¹³ Грановський Б. Становлення видавничої діяльності УАН"ВУАН (1918"1928) // Україна в минулому. 1996. Вип. IX. С. 140–152.

²¹⁴ Виписка из протокола заседания историко-филологического комитета УАН 13 июня 1930 г. об издательстве АН УССР // ІР НБУВ. Ф.1. № 26582. Арк. 2.

²¹⁵ Лаврський музей культів та побуту. Акт огляду електричної мережі // ІР НБУВ. Ф. 90. № 23. Арк. 1.

²¹⁶ Докладная записка Академии наук по вопросу типографии 20-е гг. XX в. // ІР НБУВ. Ф. 1. № 26571. Арк. 1-2.

²¹⁷ Грановський Б. Становлення видавничої діяльності УАН-ВУАН (1918–1928) // Україна в минулому. 1996. Вип. IX. С. 140–152.

щоб не можна було використати за призначенням, і продано на макулатуру. Віруючі тих часів могли спостерігати, як у листи Євангелія в магазинах споживчої кооперації загортали оселедці і хамсу ²¹⁸.

Завідувач бібліотеками Лаври, Микільського, Видубицького монастирів та друкарнею Києво-Печерської лаври Федір Морозов позносив книги з різних місць, в тому числі друкарні, до приміщення бібліотеки митрополита Флавіана ²¹⁹. Коли в 1925 р. було проведено перевірку Академією бібліотек Лаври, то виявилось, що, крім книжок, записаних у друкованих каталогах, є ще близько 4000 книг без будь-яких актів. Тоді ж уповноважений Академії Федір Морозов був знятий із посади ²²⁰. Однак саме він допоміг збереженню книжок, що були при друкарні.

Оскільки сама друкарня Києво-Печерської лаври зазнала сплюндрування, каталогу книг що мали бути в друкарні до нашого часу не знайдено, і зовсім небагато є таких, на яких стоїть печатка «*Киево-Печерской лавры типография*» (див. Додаток № 12). Це переважно видання двох синодальних друкарень Москви і Санкт-Петербурга. Варто зазначити, що твори св. Димитрія Ростовського (Туптало, Данило Савич; 1651–1709) вперше були надруковані в Києві в друкарні Києво-Печерської лаври в 1697–1709 рр. ще за життя автора, але пізніше їх можна було видавати лише за зразками синодальних друкарень. Це ж стосувалося і «*Житія Феодосія Печерського*», Києво-Печерських патериків та інших видань.

Лаврська друкарня з літографією і словолитнею при ній за кількістю вкладеного капіталу була одним із найбільших відомств Лаври. Її обслуговували у 1912 р. 35 осіб братії, 43 наймані майстри і до 50 учнів. На обладнання щороку витрачалося від 75 до 98 тис. руб., і цей капітал давав 45 % прибутку. Отже, друкарня була не тільки просвітницьким центром, алей комерційним ²²¹. Добре працювала при друкарні й «служба маркетингу». Уже в перший рік видання «*Киевских епархиальных ведомостей*» передплатникам безкоштовним додатком надійшов каталог видань друкарні, і часто в окремих випусках подавалися оголошення про вихід нових видань. Через те адміністрація Лаври не була зацікавлена в тому, щоб отримувати покарання за неузгоджені зі Святійшим Синодом книги.

²¹⁸ Никодимов І. М. Спогад про Києво-Печерську лавру (1918–1943 рр.) Київ, 2005. С. 81.

²¹⁹ Щеглов Г. Э. Хранитель. Жизненный путь Федора Михайловича Морозова. Минск, 2012. С. 225.

²²⁰ Протоколы № 1–92 заседаний совета Всенародной библиотеки при Всеукраинской академии наук 1923–1925 гг. // Архів НБУВ. Оп. 1. № 62. Арк. 172.

²²¹ О Лаврской типографии // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 черн. Спр. 375. Арк. 2.

Наразі у відділах бібліотечних зібрань та історичних колекцій та стародрукованих та рідкісних видань Інституту книгознавства НБУВ атрибутовано 102 книжки з печаткою «Киево-Печерской лавры типография». Всі примірники представлені в інформаційному ресурсі відділу.

**Бібліотека лікарні
при Микільській Больницькій церкві
та книги ченців Больницького монастиря**

Троїцький Больницький монастир був розташований ліворуч від Троїцької Надбрамної церкви, і хоч був підвідомчим Києво-Печерській лаврі, але до 1786 р. мав власні земельні угіддя, кріпаків, мануфактури²²². Лавра призначала ігуменів, а у внутрішньому впорядкуванні монастир зберігав автономію. Згідно з указом 1786 р. Троїцький монастир був перетворений на лікарняний зі штатом 20 ченців у складі Києво-Печерської лаври. У 1891 р. начальник Больницького монастиря мав у своєму підпорядкуванні (під зальним керівництвом Лаври) братію, послушників, двох ігуменів (для братської і странноприймної лікарні), церковне майно, власні кошти з пожертвувань богомольців²²³. Власне, з усіх підвідомчих Лаврі монастирів після реформи 1786 р., залишилися тільки Троїцький Больницький для обслуговування лікарні та Китаївська пустинь для утримання богадільні²²⁴.

Братська лікарня розміщувалася в кам'яному двоповерховому корпусі, побудованому в 1845 р. за проектом архітектора П. І. Спарро, ним же розширеному в 1860 р. Розрахована лікарня була на 32 ліжка і кімнат для персоналу з числа братії Больницького монастиря та одного світського лікаря. Лівим торцем будівля з'єднувалася з Микільською Больницькою церквою. У 1862 р. на другому поверсі була добудована й освячена тепла церква Божої Матері «Всіх скорбящих радості», призначена тільки для хворих (корпус № 26). У 1882 р. в лікарні було 7 кімнат на 35 ліжок. Лікар отримував від Лаври платню. Начальником лікарні був ієромонах Віссаріон, для догляду за хворими – 19 ченців і послушників, в аптеці працювало 3. У 1891 р. кількість штатних ченців збільшилася до 32²²⁵.

Крім лікарні для братії була ще Странноприймна лікарня для богомольців, які захворіли під час подорожі (корпус № 68). Протягом року в ній лікувалося

²²² Сповідні розписи Пресвятої Трійці (Троїцької) надбрамної Києво-Печерської лаври (Троїцького больницького монастиря) // ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 1015. Спр. 32(1760); 40(1764); 45(1765); 49(1766).

²²³ О назначении митрополита Киевского и Галицкого Иоаникия. Отчет хозяйственный на 19 ноября 1891 г. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1110. Арк. 28.

²²⁴ Хоменко К. В. Запровадження штатів 1786 р. у Києво-Печерському монастирі // Лаврський альманах. Вип. 3. С. 67–74.

²²⁵ О назначении высокопреосвященнейшего Платона архиепископа Херсонского и Одесского митрополитом Киевским и Галицким Отчет хозяйственный 4 февраля 1882 г. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1109. Арк. 35.

близько 500 чоловік за звітом 1860 р. Один лікар вів прийом у обох лікарнях, а доглядали за хворими, сповідували ченці і послушники Больницького монастиря ²²⁶.

У складі бібліотеки Києво-Печерської лаври зберігаються книги з Микільської Больницької церкви, Братської лікарні, Странноприймної лікарні та кілька особових книжних зібрань ченців Больницького монастиря. Вони невеликі за чисельністю і не містять стародруків чи унікальних видань. Однак, якщо вважати, що бібліотеки, як і архівні документи, – це джерело знань про предмет дослідження, то проаналізувавши їх тематичний склад, можна виявити читацькі уподобання братії, особливості функціонування лікарні і навіть методи лікування хворих.

Особливою рисою ченців цього монастиря було доброзичливе ставлення до хворих, скромність, безкорисливість, а головне – любов до ближнього. Мав монастир і свої традиції лікування, які брали початок від Київської Русі і не переривалися, а навпаки, поглиблювалися й удосконалювалися. Вони були засновані як на застосуванні лікарських трав та інших народних методів, так і на психологічних змінах, які мали відбуватися в людині для одужання. Ось чому навіть у Києво-Печерській лаврі, яка була зразком духовного самовдосконалення впродовж віків, посилали в Больницький монастир лише тих ченців і послушників, які зберігали почуття лагідності, смирення, терпіння, любові до людей за будь-яких обставин.

Якщо для усієї лаврської братії в 1882 р. був один штатний духівник і по одному на Ближніх і Дальніх печерах, то в Больницькому монастирі духівниками були 9 ієромонахів: Піор, Аліпій, Мельхіседек, Венедикт, Дорофей, Варлаам, Вонифатій, Орест і Олександр ²²⁷. Ченці не шкодували часу щоб допомогти хворим подолати погані думки та наміри, заспокоїти переживання, якими була спричинена хвороба. Для такого глибокого впливу самим сповідникам потрібно було бути дуже інтелігентними, досвідченими, ерудованими людьми. Можна припустити, що книги в лікарні були завжди, але бібліотека організована не раніше часу коли начальником був ієромонах Досифей (Іващенко), а це близько 1844–1846 рр.

Ознакою належності книг до Больницької церкви і лікарні є печатки *«Бібліотеки Києво-Печерской лавры»*, чи *«Києво-Печерской лавры Братской и Странноприимной больницы»*, чи напис *«Принадлежит библиотеке Николаевской Больничной церкви»*. Із трохи більше сотні книжкових одиниць з такими ознаками 4 тематично відносяться до Священного

²²⁶ Весь Киев : адресная и справочная книга / С. М. Богуславский. Киев, 1907. С. 134.

²²⁷ О назначении высокопреосвященнейшего Платона архиепископа Херсонского и Одесского митрополитом Киевским и Галицким Отчет хозяйственный 4 февраля 1882 г. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1109. Арк. 126–133.

Писання: Біблія (Санкт-Петербург, 1816), Біблія (Санкт-Петербург, 1823), Біблія (Санкт-Петербург, 1863), Старий Завіт (Санкт-Петербург, 1868–1875).

39 одиниць слід назвати богослужбовою літературою. Це Службеник (Київ, 1629), Псалтир (Київ, 1843), «Книга житий святих на місяць януарий (Київ, 1878), «Книга Житий сятих на три місяця третья еже есть март, апрелий, май» (Київ, 1711), «Богослужбные каноны на греческом, славянском и русском языках / изд. Евг. Ловягин» (Санкт-Петербург, 1855–1856), «Чин бываемый на одяние рясы и камилавки, последование малого образа, еже есть мантия великого ангельского образа из Требника Петра Могилы» (Київ, [Б. р.]), «Службы, жития и чудеса отца нашего Николая, архиепископа Мирликийского чудотворца» (Київ, 1874), Ирмологій (Київ, 1769), «Акафист святой великомученице Варваре» (Київ, 1807), «Чинопоследование соединяемым из иноверным» (Київ, 1865), «История богослужбных песнопений православной кафолической восточной церкви» (Київ, 1881), «Миняя общая» (Київ, 1796), «Миняя общая» (Москва, 1689–1693), «Историческое догматическое и таинственное изъяснение на литургии, в котором показуется от кого, когда и на какой конец уставлена литургия; как совершалась она во времена апостольские и в первые три столетия до времени Василия Великого и Святого Златоуста, когда, кем и по какому случаю установлены в совершении ея молитвы, эктении, песни и обряды и прочая» (Москва, 1803), Ирмологій (Київ, 1863), «Последование благодарственного и молебного пения в день Рождества Спасителя нашего Иисуса Христа, воспоминание избавления церкви и державы Российския от нашествия галлов и с ним дванадцати язык» (Київ, 1816), «Последование молебных пений» (Київ, 1802); «Последование молебных пений» (Київ, 1843), «Последование молебных пений» (Київ, 1877), «Служба благодарственная в Троице Святой славимому на воспоминание заключенного мира между империей Российскойю и короною Свейскою и на перенесение мощей святого благоверного великого князя Александра Невского» [Б. м., Б. р.], «Новая Скрижаль или дополнение к прежде изданной Скрижали с таинственными объяснениями о церкви: о разделении ея, о утварях, и о всех службах в ней совершаемых на 4 части разделенное» (Санкт-Петербург, 1823), «Последование на преславный день Господа нашего Иисуса Христа» (Київ, [Б. р.]), Ирмологій (Київ, 1753), «Страсная Седмица» (Москва, 1841), «Апокрисис Христофора Филарета» (Київ, 1870), Смолодович Д. «Литургика или наука о богослужении православной восточной кафолической церкви» (Київ, 1860), «Егда же получившего доброго причащения животворящих таинственных дарований воспоминание благодарные вельми» [Б. м., б. р.], Серединський Т. «О богослужбном благочинии западной церкви» (Санкт-

Петербург, 1859), «Памятник веры, представляющий благочестивому взору христианина празднества православного церковного установления святым угодникам Божиим с краткими их жизнеописаниями с присовокуплением изображенных на каждый день текстов Священного Писания, благочестивых размышлений и духовных стихотворений, руководствующих к непрестанному упражнению богомысли» (Москва, 1825), «Месяца септембрия служба преподобным отцам печерским» [Б. м., б. р.], Служебник (Київ, 1822), «Трифодион сиест Трипеснец» (Київ, 1743), «Книга житий святых на сентябрь, октябрь, ноябрь» (Москва, 1827), «Книга житий святых на июнь, июль, август» (Москва, 1827), «Книга житий святых на месяц Октобрий» (Київ, 1865), «Книга житий святых на месяц апрелий» (Київ, 1864), «Книга житий святых на месяц февварий» [Б. м., б. р.], «Патерик Печерский, сиест Отечник» (Київ, 1796), «Книга житий святых. Септебрий, октобрий, ноembrie, desembrie, ianuarij, fevralij, mart, aprelij, may, iunij, iulij, avgust» (Москва, 1759).

21 книгу можно віднести до повчального богослов'я й аскетички. Це Апостол (Київ, 1768), Дмитрій Ростовський «Сочинения: в 5 ч.» (Москва, 1805–1807), Дмитрій Ростовський «Сочинения» (Москва, 1824–1825), «Маргарит богоугодных трудов вселенского великого учителя во святых отца нашего Иоанна Златоустого Константинограда патриарха, учительные и вразумительные его словеса христианскому народу во изрядную пользу и спасение» (Москва, 1803), Никифор (Феотоки) «Ответы на вопросы старообрядцев» (Москва, 1839), «Преподобных отцев Варсануфия Великого и Иоанна Руководство к духовной жизни в ответах и вопрошениях учеников» (Москва, 1852), «Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского» (Москва, 1847), Иоанн Лествичник «Лествица возводящая на небо» (Київ, 1823), Тихон Задонський «Сочинения» (Санкт-Петербург, 1825), Макарий (Булгаков) «Введение в православное богословие» (Санкт-Петербург, 1852), Його ж «Православно-догматическое богословие: в 2 т.» (Санкт-Петербург, 1856), Сильвестр (Малеванський) «Опыт православно-догматического богословия (с историческим изложением догматов)» (Київ, 1884), Григорьев П. «Письма в Бозе почивающего затворника Задонского Богородицкого монастыря Георгия с присовокуплением краткого известия о жизни его, составленные из записок, живших при нем келейных: в 3 ч.» (Москва, 1844), Євгеній (Болховітінов) «Собрание поучительных слов в разные времена и в разных епархиях проповеданные: в 4 ч.» (Київ, 1843), Філарет (Дроздов) «Слова и речи: в 2 ч.» (Москва, 1848), «Величие Пресвятыя Богородицы приснодевы Марии» (Москва, 1845), Яковлев Ф. «Апостолы» (Москва, 1849), Богословський М. «Священная история Ветхого Завета: в 2 т.» (Санкт-Петербург, 1857), «Наставления народу в рассуждении его здоровья сочиненное Г. Тиссотом, доктором и проф. медицины, членом Лондонского

королевского общества, Базельской физико-медицинской академии и Бернского экономического общества; пер. с фран. Николай Озерцовский» (Санкт-Петербург, 1781), «Житие иже во святых отца нашего Стефана, архиепископа Суроожского» (Київ, 1854), [Муравьев А.М.] Житія святых: в 12 т. (Санкт-Петербург, 1855–1859).

37 книг становлять історичну та оповідну літературу: Філарет (Гумілевський) «Обзор русской духовной литературы 862–1720 гг.» (Харків, 1859), його ж «Исторический обзор песнопевцев и песнопения греческой церкви» (Санкт-Петербург, 1860), Державін Г. Р. «Сочинения» (Санкт-Петербург, 1845), «Пешеходца Василия Григоровича-Барского-Плаки-Албова, уроженца Киевского, монаха Антиохийского, путешественника по святым местам» (Санкт-Петербург, 1778), Вернет Горацій «История Наполеона» (Санкт-Петербург, 1842), Муравьев А. М. «Путешествие по святым местам в 1830 году» (Санкт-Петербург, 1835), «Путешествие во Святую Землю и другие места Востока / из паломнического дневника Василия Логвиновича» (Київ, 1873), «Указатель святынь и священных достопамятностей Киева как в самом городе, так и в его окрестностях для поклонников посещающих святые места киевские» (Київ, 1853), Клеванов А. «Повесть о славном царствовании и плачевной кончине государя императора Александра II» (Київ, 1882), Норов Авраам «Путешествие по Святой Земле в 1835 г.: в 2 ч.» (Санкт-Петербург, 1844), «Письма Святогорца к друзьям своим о святой горе Афонской» (Санкт-Петербург, 1850), Казанський П. «История православного монашества на Востоке: в 2 ч.» (Москва, 1854–1857), Макарий (Булгаков) «История христианства в России до равноапостольного князя Владимира как введение в историю русской церкви» (Санкт-Петербург, 1846), Орлов Я. «Памятник событий в церкви и отечестве содержащий в себе историю церковных праздников, жития святых, исторических изображений, состояния греко-российской церкви и духовенства, деяния всех российских государей: в 3 ч.» (Санкт-Петербург, 1816), Берлинський М. «Краткое описание Киева содержащее историческую перечень сего города, так же показание достопамятностей и древностей оногo» (Санкт-Петербург, 1820), «Прибавление к римским письмам» (Санкт-Петербург, 1847), «Жизнь графа Сперанского: в 2 ч.» (Санкт-Петербург, 1861), Коробейников Т. «Путешествие во Иерусалим к Синайской горе в 1583 г.» (Санкт-Петербург, 1826), «Святая Почаевская Успенская лавра» (Почаїв, [Б. р.]), «Живописное обозрение достопамятных предметов из наук, искусств, художеств, промышленности и общежитие с присовокуплением живописного путешествия по земному шару и жизнеописаний знаменитых людей» (Москва, 1840), Євгеній (Болховітінов) «Описание Киево-Софійского собора и киевской иерархии с присовокуплением разных граммат и выписок объясняющих

оное, также планов и фасадов Константинопольской и Киевской Софийской церкви и Ярославова надгробия» (Київ, 1825), «Краткое историческое и хронологическое описание жизни и деяний великих князей российских, царей, императоров и их пресветлейших супругов и детей; их правления, силы и славы, различных войн и междуусобных раздоров до введения монархического самодержавия, бунтов и проч. От Р. Х. с 862 года до ныне благополучно царствующего великого государя императора Александра I самодержца всероссийского, с достопамятными примечаниями о высоком их родословии, союзах, потомстве и времени жизни, царствовании, кончины и месте погребения с изображением гравированных портретов: в 3 ч.» (Москва, 1807), Крилов І. А. «Басни» (Санкт-Петербург, 1834), «Софийский временник или Русская летопись с 862 по 1534 год: в 2 ч.» (Москва, 1820–1821), Муравьев А. М. «Грузия и Армения: в 3 ч.» (Санкт-Петербург, 1848).

Серед бібліотеки Микільської Больницької церкви звертає на себе увагу велика кількість богослужбових книг і таких, що пояснюють службу Божу. Також велика кількість книг повчального змісту (див. Додаток 13). Та, враховуючи, що їх асортимент на той час був набагато більший, то очевидно, що хтось відбирав їх за певним принципом.

Дивним можна вважати з першого погляду присутність одного дуже зачитаного примірника «Жизнь графа Сперанского» авторства барона М. А. Корфа. Це книжка виключно світська. Однак, коли ознайомитися з її змістом, то стає зрозуміло, що вона глибоко повчальна. У ній говориться, що від бідності священик с. Черкутино Володимирської губернії віддав свого сина Михайла Сперанського до Володимирської семінарії. Але за старанність і порядність його направили навчатися у старші класи до Олександро-Невської семінарії, після закінчення якої він став учителем філософії й одночасно секретарем князя Б. О. Куракіна. Після зняття з посади князя працелюбний М. М. Сперанський залишився статс-секретарем Міністра внутрішніх справ В. П. Кочубея. Після подорожі в 1808 р. до Франції М. М. Сперанський почав розробку реформ у Росії. Але з початком Вітчизняної війни 1812 р. весь негатив зв'язків із Францією вилився на нього. У засланні в Пермі він був оточений зневагою і злиднями, а звинувачення у крадіжці великої суми грошей з державної скарбниці виявилися повною неправдою. Лише в 1816 р. указом імператора Олександра I М. М. Сперанського було повернено на державну службу і призначено Пензенським цивільним губернатором. Перше, що він зробив – не підписав рішення суду про шмагання батогоми кількох сотень учасників повстання. Справу переглянули, і виявилось, що вимоги повсталих були обгрунтовані. Було вжито заходи для виправлення ситуації. Різками відшмагали тільки трьох погромників. За кілька років він здобув собі повагу і любов у краї.

У 1819 р. М. Сперанського призначили генерал-губернатором Сибіру. Тут він провів «Сибирское уложение». У 1821 р. його повернули до столиці. За Миколи I він очолював Друге відділення імператорської канцелярії, був учасником суду над декабристами. Пізніше М. М. Сперанському доручили перегляд законодавства імперії. У книзі використано спогади про нього багатьох вельмож, простих працок, майстрових людей, які говорили, що М. М. Сперанський був завжди схильний до «добра и человеколюбия». Слід думати, що ця книга була популярною серед братії, а можливо, і хворих, та використовувалася як повчальна.

Цікаво, що серед книг лікарні практично не було медичних книг, а в бібліотеці Києво-Печерської лаври були. І серед книжок начальника Больницького монастиря Досифея (Іващенко) були такі, однак він їх не передавав до бібліотеки Микільської Больницької церкви, про що свідчить відсутність печатки, а можливо, і давав, та з часом їх повернули назад.

Ієромонах Досифей (Іващенко) був начальником Больницького монастиря лише два роки, а потім його перевели на Дальні печери. Більше підходив до такої роботи ієросхимонах Миколай (Цариковський Василь Григорович; 1829–1899), який прожив 56 років у Лаврі, з них 12 був духівником братії. Батько його – священник Григорій та мати Ганна віддали сина до Києво-Подільського приходського духовного училища. Вибув він у 1843 р. з 2-го класу, можливо, через малі здібності, а можливо, через скруту, бо померли батьки. Рідний дядько, чернець Києво-Печерської лаври отець Ізраїль, забрав його з училища під свій нагляд. Так з 1843 р. з 14-річного віку Василь Цариковський почав жити в Лаврі. Сім років пробув Василь на послуху в друкарні під начальством, наглядом і охороною отця Ізраїля, який передав небожу звичку читання. Після смерті отця Ізраїля та завдяки своїй скромності хлопець протягом 18 років був послушником. Одного разу намісник Лаври спитав, чому його не постригли в рясофор, на що той відповів, що не знає, з таким виглядом начебто говорили не про нього. У 1860 р. його постригли в ченці з іменем Руфин. У 1878 р. він був призначений кружечним у Великій Лаврській церкві. У 1883 р. на ієромонаха Руфима одягли велику схиму з іменем Миколай, а в 1887 р. його призначили на посаду штатного лаврського духівника²²⁸. Він щодня був присутнім на богослужінні в Микільській церкві, приходив завжди до служби завчасно, боячись подати поганий приклад для братії. Отець Миколай часто допомагав тим кого сповідував, надавав їм лікарську допомогу. Проживши 56 років при Больницькому монастирі, він щодня навідував палати німечних і уважно

²²⁸ Адриан (ієромонах). Жизнеописание иєросхимонаха Николая, духовника Киево-Печерской Успенской лавры. Киев, 1900. С. 18.

їх слухав. У нього був цілий зошит з різними переписаними рецептами для лікування хвороб без допомоги лікаря. Але головним була молитва, прощення та віра хворих у власне одужання ²²⁹.

В отця Миколая було велике зібрання книг релігійно-повчального змісту та духовних журналів. Років за сім до своєї смерті, у зв'язку з хворобою, він всі книги пожертвував лаврській бібліотеці. За останні роки життя в отця Миколая знову накопичилася значна бібліотека. Іноді батюшка читав сам, іноді запрошував когось читати, а сам слухав ²³⁰. Читати, говорив він, книги релігійного змісту потрібно без поспіху, потроху, обдумувати прочитане. Батюшка часто висловлював смуток з приводу того, що в обителях, не кажучи про мирян, всі захоплюються читанням книг світського змісту та газет, отець говорив про корисність читання книг духовного змісту та шкоді, непристойності для християнина, а тим паче послужника, читання світської літератури. Отець Миколай часто повторював, що не треба слідкувати за тим, як інші живуть і що роблять, а слідкувати за собою. Він не виходив за межі Лаври, завжди був терплячим і привітним. Отець Миколай був духівником митрополитів Іоанікія (Руднева) та Платона (Городецького) й останнім сповідником другого. Сам він помер 4-го квітня 1899 р. на сімдесятому році життя. Настоятель Лаври Антоній (Петрушевський) зобов'язав ченців скласти біографію цього старця, надавши всі офіційні відомості про нього ²³¹.

У бібліотеці ієросхимонаха Миколая найбільше було творів Феофана Затворника. Це «Толкования посланий святого апостола Павла» (Москва, 1872–1890) й окремі видання. Пояснити це можна тим, що в працях Феофана Затворника розлогі роздуми про хворобу, про зв'язок хвороби зі способом життя, про причини сухот, холери, служіння хворим, сприйняття хвороби і хворих, про те, що всякому, хто в тебе просить, треба подати, не думаючи про те, чи має той, хто просить, таку потребу, чи ні, і навіть якщо той, хто просить, не хоче працювати, все одно не варто цим виправдовувати свою скупість. Якщо хтось до тебе прийшов, то не можна відмовляти. А про хвороби отець Миколай часто повторював слова святителя Тихона Задонського: «Болящому яка молитва? Вдячність та примирення». Мав отець Миколай і повне зібрання творів святителя Димитрія Ростовського (Москва, 1805–1807). Звертає на себе увагу підбірка творів з догматичного богослов'я: Макарий (Булгаков) «Православно-догматическое богословие: в 2 т.» (Санкт-Петербург, 1883), Филарет (Гумилевский) «Православно-догматическое богословие: в 2 ч.» (Санкт-Петербург, 1882), Городков А. «Догматическое богословие по сочинениям Филарета митрополита

²²⁹ Там само. С. 35.

²³⁰ Там само. С. 44.

²³¹ Там само. С. 79.

Московского» (Казань, 1887), Дьяченко Г. М. «Уроки и примеры христианской веры, надежды и любви: сборник для любителей духовно-назидательного чтения» (Москва, 1892), Сильвестр (Малеванский) «Опыт православно-догматического богословия с историческим изложением догматов» (Київ, 1884), Феофан Затворник «Начертание христианского нравоучения» (Москва, 1891), та його ж «Святоотеческие наставления о молитве и трезвении или внимания в сердце к Богу и истолкование молитвы Господней словами святых отцев» (Москва, 1881).

Оскільки він був духівником і для братії, то в його бібліотеці є твори про призначення чернецтва в суспільстві: Ігнатий (Брянчанинов) «Избранные речения и повести святых иноков из их жизни» (Санкт-Петербург, 1880), Петр (Екатеринский) «О монашестве» (Москва, 1885), та його ж «Указание пути ко спасению (опыт аскетике)» (Москва, 1885). Отець Миколай сповідував багатьох священників Києва, ченців, мирян²³². Отець Миколай мав схильність до прекрасного, облагородження середовища навколо себе, про що свідчить приватна бібліотека. Всі книги в однакових красивих власницьких оправках з золотим тисненням на корінці його ініціалів «І. Н. Ц.»

У складі бібліотеки Києво-Печерської лаври зберігся каталог і книги больничного ченця Памби (Рябенка). Сам Памба (Рябенко Парамон Корнійович) був козаком с. Рахманова Яцковицької волості, Стародубського повіту Чернігівської губернії. У 28 років він прийшов до Лаври послушником, у 38 років став ченцем. Типограф Гурій писав, що послух він проходив надзвичайно старанно. Памба й далі працював би в друкарні, але Духовний собор Лаври, бачачи його незлобивість і терпимість, направив у Братську лікарню, де той пробув до смерті в 1890 р. З 59 його книг, які залишилися, 17 були з основ християнства (Євангелія, Біблія, молитовники, Псалтирі), 13 книг отців церкви (Іоанна Златоуста, Тихона Задонського, Єфрема Сиріна, Василя Великого, Іоанна Касіянина, Іоанна Тобольського, Веніаміна Новгородського, Варсонофія і Іоанна, Іоанна Лествичника, Сергія Радонезького, Дмитрія Ростовського), 12 акафістів та служб, решта 17 книг повчального та пояснювального змісту про необхідність поминання померлих, як відповідати на найбільш уживані питання сповіді, пояснення змісту богослужіння, про небесну ієрархію та кілька релігійних журналів²³³. Можна припустити, що одним з основних методів лікування в Києво-Печерській лаврі було покаєння, очищення за допомогою молитви, участь у літургії, читання акафістів та

²³² Флоринский И. Н. Памяти высокопреосвященного Платона, митрополита Киевского († октября 1 дня 1891 г.). Москва, 1896. С. 11.

²³³ Личное дело монаха Памбы (Парамона Рябенка) 1881–1905 гг. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1068. Арк. 3–15.

Святого Письма. Саме під час молитви людина обдумувала моральні цінності в своєму житті, ставала більш позитивно налаштованою, відволікала від хвороби, бо ніякий зовнішній вплив не може замінити особистого спрямування людини. Саме почуття лагідності, смирення, любові до людей сприяли одужанню. Цими методами користувалися в Больницькому монастирі Києво-Печерської лаври ще в ХІХ ст. Дослідження приватних бібліотек ченців з цього монастиря, їх особові справи та книги з бібліотеки Микільської больницької церкви привели автора до такого висновку.

И паче послѣди кинждо лихъ умогъ. Послѣди же на сродѣ
катавляе, умогъ тройжи: В оскрѣненїа днѣ: И по нмѣхъ
Х ѣтотъ воистре: вѣкъ трижды.

правому Кнѣзю

В оскрѣненїе твое Хрѣте иже, агган поимъ на
мѣстѣхъ. И нмѣхъ на землѣхъ шодокъ,
чннѣмъ ещѣмъ тебе славити.
Таже оударѣнтъ во вѣдъ кампанѣ и чѣжкѣ, и кампанѣ
добрано. И бшѣше въ притворѣ, и стѣнѣхъ со бѣлѣмъ,
и со оубадохъ, анѣмъ на западѣ, икоже оубазае прѣже.
Таже настоитѣль вѣмѣмъ оу дѣкона кажда въ правѣн рѣдѣ.

примадлежитъ

Ся Книга

Центральная усадьба
БИБЛИОТЕКА АН УРСР
ИВ. № 2773

В оскрѣненїе празднества гдѣ бѣ и сѣса нашего иже
Хрѣта. Еже оубо и пасхѣ именемъ: иже еврейскомъ
бесѣдою преведенїе чолквется. Той бо естъ днѣ,
въ онѣже бѣ въ началѣ мїра ш небытїа приведе. Въ той
днѣ инадеиствѣ люди, иквогѣ черное море провѣдѣ, ш
фараоновѣхъ исухнѣмъ рѣкѣ. Въ той пачѣ съ нѣе сошедѣ,
и оубо.

1886 года

*Ся книга проимана олжна
бѣ Канцлѣрїа Суховнаго
Совѣра 1881 года Май.*

№ 20: *Statutum Lauri Augusti.*

STATUT
WIELKIEGO XIĘSTWA
LITEWSKIEGO,
Náprzod, za Náiasnieyszego Hofpodára
KROLA JEGO MOSCI
Z Y G M U N T A III.
w Krakowie w Roku 1598.
Drugi raz w Wilnie, w Roku 1619. z pokazaniem zgody
y roznice Statutow Koronnych y W. X. L.
Trzeci raz, za Náiasnieyszego K. J. M.
WŁADYSŁAWA IV.
w Warszawie, w Roku 1648. z przydaniem Kon-
stytucyi od Roku 1550. do 1647.
Czwarty raz, za Náiasnieyszego
KROLA JEGO MOSCI
JANA TRZECIEGO
w Wilnie w Roku 1698.
Z przylozeniem pod Artykuly Konstytucyi Sey-
mowych od Seymu Roku 1550. aż do Seymu Ro-
ku 1690. Obojemu Narodom służących,
(Textu samego niewzym niestrużając)
Teraz zaś piąty raz, za szczęśliwie
panującego Náiasnieyszego
KROLA JEGO MOSCI
AUGUSTA TRZECIEGO
P R Z E D R U K O W A N Y,
w Wilnie, w Drukarni J. K. M. Akademickiej Societaria JESU,
Roku Pańskiego 1744.

АРХИВ. № 1.

СВОДЪ
ЗАКОНОВЪ
РОССІЙСКОЙ ИМПЕРІИ,
ПОВЕЛѢНІЕМЪ
ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА
НИКОЛАЯ ПАВЛОВИЧА
СОСТАВЛЕННЫЙ.

Законы о Состояніяхъ.

**Книги з інших установ Лаври
у складі бібліотеки**

Указом Святейшого Синоду 1826 р. «О недержании в церквах гражданских книг и недопустимости хранения в церквах книг неслужебных» всі підвідомчі на той час Лаврі монастирі: Ближні печери, Дальні печери, Микільський Больницький монастир, Китаївська пустинь, Голосіївська пустинь та Успенський собор передавали періодично книги до бібліотеки Києво-Печерської лаври. Тоді ж у Духовний собор Лаври надійшли звіти з усіх церков. У Китаївській пустині ніяких світських книг не виявилося, на Ближніх печерах також, на Дальніх печерах було 7, в Успенському соборі – лише 3-томник повчань митрополита Санкт-Петербурзького Амвросія (Подобєдова). Згідно з розпорядженням Духовного собору з цих 8 книг передали до бібліотеки Лаври 6, бо одна виявилася не світською, а повчання митрополита були з дарчим написом, тому їх залишили на місці ²³⁴.

У 1887 р. була чергова така передача вже не лише світських, але й богослужбових книг, якщо їх більше, ніж один екземпляр. З Дальніх печер передали 89 книг: усі богослужбові та нотні, у розділі «Історія» кілька книг житій святих. З Ближніх печер передали 75 книг, з них 61 богослужбова, 4 книги повчань і в розділі «Історія» 6 книг житій святих. З Китаївської пустині надійшло 66 книг, з них 43 – богослужбова література, 5 – повчань, 11 – богослов'я, 6 – література, історія. З Голосіївської пустині надійшло 11 одиниць – усі богослужбові. Найбільше книг принесли з Микільської Больницької церкви – 106, із них богослужбових – 79 книг, толкованія і проповіді – 15, житій святих – 6, іноземними мовами – 5 ²³⁵.

До бібліотеки в невідомий час надходили книги з архіву Києво-Печерської лаври. Це зокрема: «Свод законов Российской империи, повелением государя императора Николая Павловича составленный. Законы о состояниях» (Санкт-Петербург, 1835). 407 с. Печатка «Архив № 1» (шифр КПЛ 1704); «Инструкция как при размежевании во всем государстве земель межевщикам и прочим до кого сие принадлежит поступать». 1754. 40, 5 л. Напис «Киево-Печерской лавры архивная № 8» (шифр IX 5/23); «Указы блаженныя и вечнодостойныя памяти великой государыни императрицы Екатерины Алексеевны и государя

²³⁴ Указ О недержании в церквах гражданских книг 1826 г. // ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 заг. Спр. 1673. Арк. 2.

²³⁵ Каталоги книг, поступивших в библиотеку Киево-Печерской лавры // ІР НБУВ. Ф. 397. Спр. 77.

императора Петра Второго состоявшиеся с 1725 генваря с 28 числа по 1730 год» (Санкт-Петербург, 1743). 220, 299, 18 с. ил. Напис «Киево-Печерской лавры архивная» (шифр X 4/22); «Statut Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Naprzod, za Naiasnieyszego Hospodara Krola Jego Mosci Zygmunta III. W Krakowie w roku 1588. Drugi raz u Wilnie, u roku 1619 z pokazaniem zgody y roznice statutow koronnych y W. X. L. Trzeci raz, za Naiasnieyszego K. J. M. Wladyslawa IV. W Warszawie, w roku 1648 z przydaniem Konstytucyi od roku 1550 do 1647 Czwarty raz, za Naiasniyszego krola Jego mosci Jana Trzeciego w Wilnie w roku 1698 z przylozeniem pod Artykulu Konstytucyi seymowych od seymu roku 1550 az do Seymu roku 1690. Oboygu Narodom sluzacych (textu samego niwczym nie naruszaiac) Teraz zas piaty raz, za szczeniawie panuiacego Naiasnieyszego krola jego mosci Augusta Trzeciego przedrukowany». W Wilnie: w Drukarni J. K. M. Akademickiey Societatis Jesu, 1744. [42], 422, 30, [11], 54 s. Напис «Киево-Печерской лавры архивная» (шифр XV s).

В бібліотеку до створення каталогів надійшла книга з канцелярії «Указ правительствующему Сенату по почтовой службе «Расписание почтовых мест на округи и классы; Общий штат почтового управления по губерниям» 1830. 59 арк. з написом «Сия книга храниться должна в канцелярии Духовного собора с 1831 года майа» (шифр XV 3/2).

До установ Києво-Печерської лаври слід додати ще Лаврську двокласну приходську школу на Звіринецькому подвор'ї. Заснована вона була в 1864 р. напередодні шкільної реформи. Розміщувалася у двох дерев'яних будинках, в одному з яких – школа, в другому – майстерня і кімнати для вчителів. Завідуючим та учителем Закону Божого призначали з ченців Лаври, а 2 вчителі були світськими особами, які наймалися на роботу і отримували платню в Лаврі. Кількість учнів коливалася, але не перевищувала 150. Обовязковою вимогою при звітах церковно-приходських училищ до Київської духовної консисторії були відомості про бібліотеку. Наявним книгам і підручникам складався список²³⁶. Щороку книги приймалися і переважалися за описом від одного вчителя до іншого. Ознакою належності книг до школи була печатка «Лаврской двухкласной цер. пр. школы библиотека». Однак у фондї Києво-Печерської лаври немає жодної книги з такою печаткою. Кілька таких примірників є в Науковій бібліотеці Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника. Це некрологи «Антоний (Амфитеатров) архиепископ Казанский и Свяжский» (Казань, 1880). Ймовірно, в 20-ті роки ХХ ст. книги, що залишилися непотрібними в радянській школі, принесли до монастиря.

Великою втратою для колекції Києво-Печерської лаври є вивезення за

²³⁶ О назначении митрополита Киевского и Галицкого Иоаникия. Отчет хозяйственный // ЦДАК України. Ф. 128. Оп. 2 мон. Спр. 1110. Арк. 52.

кордон унікальних стародруків, які були передані Всеукраїнському музейному городку на території Києво-Печерської лаври, зокрема до Музею письма та друку, який був розташований у двох залах Флавіанівської бібліотеки. Організував музей і завідував ним Павло Миколайович Попов. Там зберігалися дуже цінні рукописи, стародруки, гравюри та кліше лаврської друкарні, царські грамоти монастирю і тощо²³⁷. У вступному слові до «Систематичного каталогу бібліотеки Києво-Печерської лаври: в 2 т.», виданому в 1908–1912 рр., наголошувалося на надзвичайній цінності бібліотеки і з гордістю перераховувалися стародруки першої половини XVII ст.: Анфологійон (Київ, 1619), Авва Дорофей «Поучения» (Київ, 1628), Служебник (Київ, 1629), Тріодь цвітна (Київ 1631), Життя святих (Київ, 1689). Саме вони й були взяті для експозиції музею з монастирської бібліотеки Лаври, додали ще Учительне Євангеліє крилоської друкарні 1606 р. з бібліотеки Михайлівського Золотоверхого монастиря.

Коли в 1935 р. бібліотека з Лаври перевозилася до Подільської філії бібліотеки, експозицію музею не чіпали, задовольнившись розписками. З початком війни, влітку 1941 р., книжкові скарби музеїв закували для вивезення в евакуацію. Частина вивезли, частина потрапила під бомбардування і була відвезена назад у Лавру. У 1943 р., передбачаючи відступ, нацисти цінні книжкові фонди з Історичної бібліотеки вивезли до Німеччини.

З евакуації книги повернулися до наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Так пояснюється присутність там 8 рідкісних стародруків з бібліотеки Лаври: «Лекарство на ospalий умисел человечесий» (Острог, 1607), «Анфологійон» (Київ, 1619), «Перломногоценное» (Могилів, 1699), «Вінець Христов» Антонія Радивиловського (Київ, 1668), «Діоптра или Зеркало живота в мире человеческом» (Кутейн, 1654), «Лексикон славеноросский» (Кутейн, 1653), «Евхологійон или Требник» (Київ, 1681), «Алфавіт духовний» Дмитрія Ростовського (Київ, 1710). На них всіх є інвентарні номери та печатки Всеукраїнського Музейного городка.

Однак пограбовані німцями книги до Німеччини так і не потрапили. Після тривалого часу вони знайшлися в Академічній бібліотеці Латвійського університету²³⁸.

²³⁷ Воспоминания Н. В. Линки «Всеукраинский музейный городок» // ВР РДБ. Ф. 218. Картон 1403. Спр. 10. Машинопис. Дата оновлення: 2016. URL: www.alexanderyakovlev.org/almanah/inside/doc/1021762

²³⁸ Вента Коцере. Украинские старопечатные издания в фондах Академической библиотеки Латвийского университета [Презентація] // Треті міжнародні книгознавчі читання «Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці». Наукова бібліотека Одеського Національного університету імені І. І. Мечникова. Одеса, 2016. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/2425>

Висновки

Бібліотека Києво-Печерської лаври – це велике сукупне зібрання, яке збиралося впродовж кількох століть та увібрало в себе приватні бібліотеки митрополитів, архімандритів, ченців, підвідомчих Лаврі установ та монастирів. Усі вони формувалися автономно, згідно зі своїми інтересами чи призначенням. Бібліотека Києво-Печерської лаври була однією з найбільших богословських бібліотек держави, причому формувалася без будь-якої підтримки державних чи позадержавних установ. Фонди цієї бібліотеки – це частина нашої історії, вони є одним з джерел вивчення книжкової культури України та історії України загалом. Книга – це основа, на якій побудовані християнські традиції. Саме Священим Писанням і визначалась сутність християнської віри, етичне, естетичне і соціально-політичне вчення. На авторитеті богодухновенних книг XVI–XVIII ст. побудована літургійна, учительна і навчальна література. У XIX ст., з поділом освіти на світську і духовну, основоположне значення книг та документів монастиря в національній культурі зрозуміли науковці. Тому почалося дослідження бібліотеки та архіву Києво-Печерської лаври Київською археографічною комісією (1843–1918), науковими товариствами і представниками церкви.

Зміна політичної ситуації у 1917 р. призвела до руйнування інституту Церкви як такого. Одночасно, у 1918 р. була заснована Всенародна бібліотека України. Уже на першому засіданні Тимчасового комітету ВБУ порушувалося питання про термінову необхідність купівлі чи передачі старовинних фондів монастирів. У лютому 1919 р. В. І. Вернадський, переглядаючи фонди Києво-Печерської лаври, був стурбований можливою втратою цього зібрання²³⁹. В обставинах, коли Лавра не могла забезпечити охорону свого майна від Інвалідного містечка, розміщеного на її території, Духовний собор Києво-Печерської лаври звернувся до новоствореної Всеукраїнської академії наук із проханням про передачу бібліотеки Лаври й бібліотеки митрополита Флавіана до Всенародної бібліотеки України. Академія відрядила для прийому майна Я. І. Стешенка, який на підставі мандату 16 серпня 1921 р. прийняв від представника Київського губернського комітету охорони пам'яток старовини і мистецтва Ф. І. Морозова бібліотеки Лаври і митрополита Флавіана за друкованими каталогами із залишенням їх на місці без права вивезення. Архів Лаври було передано 21 жовтня 1921 р. на таких самих умовах²⁴⁰.

²³⁹ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941. Київ, 1998. С. 70.

²⁴⁰ Матеріали про передачу фундаментальної та Флавіанівської бібліотек бувшої

1926 рік став вирішальним у долі Києво-Печерської лаври тому, що на Всеукраїнській передсоборній нараді («обновленческой»), що проходила з 11 до 15 листопада 1924 р. в Харкові, було прийнято рішення про необхідність переходу Києво-Печерської лаври у відання Всеукраїнського Священного Синоду («обновленческого»). Митрополит Харківський Інокентій (Пустинський) подав у березні 1925 р. прохання до Народного комісаріату внутрішніх справ України про відкриття богословської школи в Києві²⁴¹. На що отримав відповідь, що НКВС України не заперечує – за умови, що буде викреслено з надісланого положення пункт про присудження школою наукових звань кандидата, магістра і доктора богослов'я і не буде найменування школи «Вища українська богословська школа в м. Києві»²⁴². У жовтні 1925 р. Рада Української вищої богословської школи в Києві в особі митрополита Інокентія (Пустинського) звернулася до Всенародної бібліотеки України з проханням надати право користуватися бібліотекою Київської духовної академії, Києво-Печерської лаври і митрополита Флавіана її викладачам і студентам, брати книги додому в необмеженій кількості без визначення терміну. Всенародна бібліотека на це клопотання дала відмову тому, що за такими правилами не користувалися книгами науковці²⁴³. Тоді митрополит Інокентій звернувся з таким проханням до Народного комісаріату освіти в Харкові. Там вирішили уточнити чи діє в Києві богословська школа і хто коли давав дозвіл на відкриття²⁴⁴. Тоді ж виявилось, що нічого з положень не викреслено, як дозволяв НКВС України, та те, що богословська школа до цього часу не діє і богословські курси також. Тому на клопотання про дозвіл виготовлення печатки школи також відмовлено²⁴⁵. Натомість ці некоректні домагання митрополита Інокентія прискорили процес перетворення Лаври в Всеукраїнський Музейний городок. Народний комісаріат освіти подав до Народного комісаріату внутрішніх справ проект постанови «Про перетворення Лаври в Музейний городок» і отримав позитивну відповідь.

Складні стосунки склалися у Всенародної бібліотеки з Музейним городком і зокрема її директором П. П. Курінним. Він прагнув залишити всі культурні і матеріальні цінності Києво-Печерської лаври на території Музейного городка,

КПЛ у відання та користування ВУАН 16 липня 1921 р. – 2 квітня 1925 р. // ІР НБУВ. Ф. 52. № 27–34. Арк. 3.

²⁴¹ Переписка ректора Киевской богословской школы Инокентия Пустынского с Наркомпросом 1926 г. // ЦДАВОВ. Ф. 5. Оп. 2. Спр. 996. Арк. 40.

²⁴² Там само. С. 30.

²⁴³ Там само. Арк. 21.

²⁴⁴ Там само. Арк. 23.

²⁴⁵ Там само. С. 32–33.

і тому Всенародна бібліотека України не мала можливості ні користуватися, ні досліджувати, ні забрати належні їй фонди. Так було, доки П. П. Курінного не зняли з посади у 1933 р.

У 1934 р. Народний комісаріат освіти УСРР став вимагати від Академії наук забрати релігійні книжки з Музейного городка ²⁴⁶. Всі монастирські зібрання мали сконцентруватися в будинку братського корпусу колишньої Духовної академії, якій було надано статус філії ВБУ (вул. Григорія Сковороди 2). Завдяки допомозі студентів з Київського інституту народної освіти бібліотеку Лаври перевезли до Братського корпусу в серпні–вересні 1935 р. У 1936 р. в структурі Всенародної бібліотеки України було 3 філії. Це будинки Софійського собору, Володимирського собору та Братського корпусу ²⁴⁷. Лаврської філії вже не було.

З 1991 р. у зв'язку з закриттям Подільської філії та відродженням Києво-Могилянської академії фонд Києво-Печерської лаври перевезли до будинку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського по вул. Володимирській, 62.

Наразі Києво-Печерська лавра оголошена ЮНЕСКО об'єктом Всесвітньої культурної спадщини в Україні. Бібліотека Києво-Печерської лаври є духовним складником цього унікального монастиря. Вона зберігається окремою колекцією у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ у такому складі, в якому була передана ВБУ у серпні 1921 р. Книги, внесені до друкованих каталогів, становлять 7801 найменування у кількості 11 683 одиниці. Ще частина фонду розпорошена по відділах стародруків та рідкісних видань, музичних фондів та образотворчих мистецтв. Загалом книжкова спадщина Лаври у фондах НБУВ нараховує понад 25 тис. одиниць зберігання. Скановані каталоги 1908–1912 рр. є на сайті відділу в розділі «Електронні ресурси». На книги, не внесені до друкованих каталогів, є електронний каталог на сайті відділу та алфавітний картковий в читальній залі. Бібліотека Антонія (Храповицького) представлена каталогом на сайті відділу в розділі «Електронні ресурси». До бібліотеки Антонія (Петрушевського) є власноручний каталог господаря, що зберігається в Інституті рукопису НБУВ, а сканована і звірена копія – у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій, так само як і каталоги митрополитів Платона (Городецького) та Іоанікія (Руднева).

²⁴⁶ Розпорядження Народного комісаріату освіти 17. VIII. 1934 р. // ІР НБУВ. Оп. 133. № 2794. Арк. 1.

²⁴⁷ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941. Київ, 1998. С. 262.

Бібліотека Києво-Печерської лаври запропонована до внесення до Реєстру національно-культурного надбання України, тому не підлягає розпорощенню чи вивезенню. Відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ працює над створенням сучасних ресурсів, що розкривають наповнення колекцій, які відображають шлях історичного розвитку України в галузі друкарства.

Використані джерела

Центральний державний історичний архів України в місті Києві

Ф. 128 Архів Києво-Печерської лаври

1. Ф. 128. Оп. 1 заг. Спр. 406. О Лаврской библиотеке. Ч. I. 205 арк., Ч. 2. 377 арк., Ч. III. 344 арк., Ч. IV. 662 арк.
2. Ф. 128. Оп. 1 заг. Спр. 751. О библиотеке Флавиана. 251 арк.
3. Ф. 128. Оп. 1 заг. Спр. 1673. О недержании в церквах гражданских книг. 11 арк.
4. Ф. 128. Оп. 1 заг. Спр. 2668. О передаче рукописных и старопечатных книг из библиотеки Лавры в Киевскую духовную академию. 38 арк.
5. Ф. 128. Оп. 3 заг. Спр. 761. Дело о продаже участка Лыбедской дачи. 5 арк.
6. Ф. 128. Оп. 3 заг. Спр. 766. Письма митрополита Антония белогвардейским генералам. 2 арк.
7. Ф. 128. Оп. 3 заг. Спр. 819. Реестр исходящих документов общины Киево-Печерской лавры. 9 арк.
8. Ф. 128. Оп. 1 черн. Спр. 151. Личное дело наместника Лавры архимандрита Антония 1850–1912. 79 арк.
9. Ф. 128. Оп. 1 черн. Спр. 347. Личное дело митрополита Флавиана. 126 арк.
10. Ф. 128. Оп. 1 черн. Спр. 358. Об определении к лаврской библиотеке библиотекарей и прочей до библиотеки касающейся. 8 арк.
11. Ф. 128. Оп. 1 черн. Спр. 375. О Лаврской типографии. 14 арк.
12. Ф. 128. Оп. 1 черн. Спр. 378. О Лаврской типографии. 2 арк.
13. Ф. 128. Оп. 1 черн. Спр. 391. Дело о назначении Харьковского и Охтырского архиепископа Киевским митрополитом и священноархимандритом Лавры. 19 арк.
14. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 188. Личное дело иеромонаха Досифея. 327 арк.
15. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 942. Дело Духовного собора о принятии в Лавру на послушание иеромонаха Херсонского архиерейского дома Александра 1875–1888 гг. 73 арк.
16. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 1068. Личное дело монаха Памбы (Парамона Рябенка). 17 арк.
17. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 1071. Об иеромонахе Павлине (Тихановиче). 13 арк.
18. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 1109. О митрополите Платоне. 146 арк.
19. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 1110. О митрополите Иоаникии. 125 арк.
20. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 1111. О митрополите Феогносте. 199 арк.
21. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 1197. Об иеромонахе Дамиане Буханове. 19 арк.
22. Ф. 128. Оп. 2 черн. Спр. 1338. Дело Иоанна Кроликова. 49 арк.
23. Ф. 128. Оп. 1 благочин. Спр. 3360. В Духовный собор Лавры рапорт библиотекаря игумена Михаила. 24 арк.
24. Ф. 128. Оп. 1 тип. Спр. 161. Доношение типографа за 1770 г. 15 арк.
25. Ф. 128. Оп. 1 тип. Спр. 162. Об отдаче имеющихся при типографии разных старинных книг в Лаврскую библиотеку в 1770 г. 12 арк.
26. Ф. 128. Оп. 1 тип. Спр. 1564. О передаче на хранение в библиотеку корректурных книг за 1890–1914 гг. 118 арк.

27. Ф. 128. Оп. 1 тип. Спр. 1598. О продаже машин и станков, вышедших из употребления при эвакуации типографии в 1915–1919 гг. 11 арк.

28. Ф. 128. Оп. 1 тип. Спр. 1599а. О реквизиции типографии и её имущества в революционное время. 77 арк.

29. Ф. 128. Оп. 1 тип. Спр. 1600. Реестр изданий типографии Киево-Печерской лавры в течении 1917–1919 гг. 14 арк.

30. Ф. 128. Оп. 2 тип. Спр. 997. Дело о печатании религиозных книг по образцам синодальных типографий. 5 арк.

Ф. 182 Архів київських митрополитів

31. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 257. Реестр исходящей документации канцелярии Киевского митрополита за 1905 г. 265 арк.

32. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 258. Реестр исходящей документации канцелярии Киевского митрополита за 1906 г. 290 арк.

33. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 262. Реестр исходящей документации канцелярии Киевского митрополита за 1907 г. 272 арк.

34. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 310. Копия акта об упразднении Директорией православного собора. 2 арк.

35. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 303. Письма митрополита Антония. 2 арк.

36. Ф. 182. Оп. 1. Спр. 316. Предложения митрополита Антония собору Лавры. 11 арк.

37. Ф. 182. Оп. 2. Спр. 52. Резолюции митрополита Антония, не внесенные в опись 1919 г. 15 арк.

Державний архів міста Києва

38. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 7. Царский указ Синоду о содержании архиерейских домов и монастырей в Малой России 1786 г. 8 арк.

Центральний державний архів вищих органів влади

39. Ф. 5. Оп. 2. Спр. 996. Переписка Богословської школи з Наркомосом у 1926 р. 56 арк.

40. Ф. 166. Оп. 1. Спр. 705. Народний комісаріат освіти. Протоколи засідань художньої, шкільної, музейно-виставкової і бібліотечної комісії. Положення про історичний музей релігійного культу в Києві. 104 арк.

Центральний державний історичний архів Литви

41. Ф. 1210. 136 справ. 1828–1914 рр.

Архів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

42. Оп. 1. № 62. Протоколи № 1–92 засіданий совета Всенародной библиотеки при Украинской академии наук (13 апреля 1923 г. – 22 декабря 1925 г.). 222 арк.

43. Оп. 1. № 339. Отчет о работе Подольского филиала за период с 1 октября 1929 г. по 1 января 1931 г. Протокол от 3 октября 1930 г. по реализации приказа сектора науки Наркомпроса о перемещении книжных фондов из монастырских помещений и переписка об охране и возвращении книг (1 января 1930 г. – 1 ноября 1930 г.). 91 арк.

44. Оп. 1. № 346. Распоряжения по библиотеке за 1931 г. 60 арк.

45. Оп. 1. № 371. Филиалы библиотеки. Переписка с президиумом Академии наук

УССР, філіалами бібліотеки и др. по вопросам комплектования, охраны фондов и организации работы филиалов библиотеки (3 марта 1931 – 25 декабря 1931). 22 арк.

46. Оп. 1. № 391. Переписка с Наркоматом просвещения, сектором науки, планировки и финансирования Всеукраинской академии наук и др организаций по вопросам комплектования учета и утверждение штата библиотеки (9 февраля – 3 декабря 1932). 65 арк.

47. Оп. 1. № 445. Переписка с сектором науки Наркомпроса УССР с филиалами библиотеки по вопросам комплектования, охраны фондов и организации работы Михайловского и Лаврского филиалов библиотеки (16.01.1933–20.10.1933). 56 арк.

Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

48. Ф. 1. № 26582. Виписка из протокола № 17 от 13 июня 1930 г. сессионного заседания историко-филологического комитета УАН об издательстве АН УССР и командировке Грунина и Сенявского. 2 арк.

49. Ф. 1. № 26571. Докладная записка Академии наук по вопросу о типографии 20-е годы XX в. 2 арк.

50. Ф. 33. № 2794. Розпорядження Народного комісаріату освіти УРСР до Всенародної бібліотеки України від 31.08.1930 щодо монастирських фондів. 1 арк.

51. Ф. 52. № 27–34. Матеріали про передачу фундаментальної та Флавіанівської бібліотек бувшої КПЛ у відання та користування ВУАН 13 квітня 1923 р. – 22 грудня 1925 р. Виписки з протоколів засідань управи. 25 арк.

52. Ф. 90. № 23. Лаврський музей культур та побуту. Акт огляду електричної мережі. 3 арк.

53. Ф. 160. № 338. Справа про бібліотеку Києво-Печерської лаври 1888–1896 рр. 136 арк.

54. Ф. 160. № 592. Книга записи прихода и расхода кружечной суммы митрополитов Владимира и Антония 1915–1919 гг. 36 арк.

54. Ф. 160. № 2954. Систематический каталог библиотеки наместника Киево-Печерской лавры архимандрита Антония 1896–1909 гг. 124, IV с.

56. Ф. 160. № 3384. Список книг в бібліотеці Києво-Печерської лаври від архімандрита Антонія 1908–1909 рр. 40 арк.

57. Ф. 160. № 3384–3385. Опис рукописів після смерті митрополита Платона, що надійшли до Лаврської бібліотеки. 215 арк., 235 арк.

58. Ф. 160. № 3389. Опис книг типографії, що надійшли до Лаврської бібліотеки. 39 арк.

59. Ф. 175. № 327. Антоний (Храповицкий). Приглашения. 11 арк.

60. Ф. 306. № 73. Документы, относящиеся к истории Киево-Печерской лавры. 59 арк.

61. Ф. 397. № 77. Каталоги книг, поступивших в библиотеку Киево-Печерской лавры. 49 арк.

62. Ф. 397. № 30–31. Библиотека митрополита Киевского Иоанникия (систематический). г. Киев. Сост. 25 июля 1900 г. 88 арк., 54 арк.

63. Ф. 397. № 32. Каталог библиотеки покойного митрополита Киевского Платона составлен 20 июня 1903 г. 156 арк.

Використана література

1. Авксентий (Галинский). Начальные упражнения в проповедании слова Божия под руководством наставников. Санкт-Петербург: Типография Снегирева и К°, 1837. 53 с.
2. Адриан (иеромонах). Жизнеописание иеросхимонаха Николая, духовника Киево-Печерской Успенской лавры. Киев: Типография Киево-Печерской Успенской лавры, 1900. II, 127 с.
3. Амвросий (Орнатский, Андрей Антипович; 1778–1827). История российской иерархии. Москва: в Синодальной типографии, 1812. Ч. IV. 887, V с.
4. Антипович К. Місто музеїв. Музеї на передовій позиції культурного фронту // Соціалістичний Київ: Журнал Київської міської ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. 1935. №9. С. 33–36.
5. Антоний (Медведев). Воспоминания душевных впечатлений при поклонении святых на Востоке / иеромонаха А. . . я. Москва: Типография Л. Ф. Снегирева, 1880. VIII, 214 с. URL: [нэб.рф/catalog/000199_000009.../viewer/](http://nab.ru/catalog/000199_000009.../viewer/) (дата звернення 29. 05. 2018).
6. Антоний (Медведев). Посмертные записки иеросхимонаха Киево-Печерской лавры отца Антония. Русский вестник. 1881. Т. 153. № 5. С. 359–413; № 6. С. 713–746; Т. 156. № 11. С. 124–150.
7. Антоний (Медведев). Терпеливая страдальица девица Василиса / сост. иеросхимонах Антоний, духовник Киево-Печерской лавры. Москва: Типография Э. Лиснера и Ю. Роман, 1882. 44 с.
8. Антоний (Медведев). Праведная кончина инока. URL: <http://www.boleem.com/main/podgotovka?id=252/> (дата звернення 02. 06. 2018).
9. Антоний (Петрушевский). Краткая статистическая заметка о моей службе в должности наместника св. Киево-Печерской лавры. Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1911. 31 с.
10. Антоний (Храповицкий). Слово пред отпеванием тела митрополита Флавиана, произнесенное синодальным членом, Антонием, архиепископом Харьковским и Ахтырским // Киевские епархиальные ведомости. 1915. № 46–47–48. Ч. неоф. С. 1088–1094.
11. Антоний (Храповицкий). Психологические данные в пользу свободы воли и нравственной ответственности. Санкт-Петербург: Типография Ф. Елеонского и К°, 1888. 140 с.
12. Антоний (Храповицкий). Полное собрание сочинений: в 3 т. Казань: Типография Императорского университета, 1900.
13. Антоний (Храповицкий). В защиту наших академий (два письма в редакцию). Казань: Типография Императорского университета, 1896. 40 с.
14. Антоний (Храповицкий). 1-я, 2-я, 3-я, 4-я докладные записки Святейшему Правительственному Синоду. Почаев: Типография Почаевской лавры, б. г. 20 с., 20 с., 26 с., 11 с.
15. Антоний (архиепископ). Отчет по высочайше назначенной ревизии Киевской духовной академии в марте и апреле 1908 года. Почаев: Типография Почаево-Успенской лавры, 1909. 72 с.

16. Антоний (Храповицкий). Возможна ли нравственная жизнь без христианской религии? (по поводу «Критики догматического богословия» Л. Н. Толстого). Казань: Типография Императорского университета, 1897. 36 с.
17. Антоний (Храповицкий). Догмат искупления. Сремски Карловцы, 1926. 60 с.
18. Архангельский Н. В. Новооткрытыя Зверинецкия пещеры в Киеве (древняя обитель св. Михаила). Киев: [Б. в.], 1915. 40 с.
19. Библиотека митрополита Флавіана: (каталог колекції з фондів відділу стародрукованих, рідкісних та цінних книг) / упоряд. О. Марченко; ред. С. Смілянець, Н. Хівренко; вступ. ст. Н. Удод; Нац. іст. б-ка України. Київ, 2011. 49 с.
20. Білокін С. Словник музейників України (1917–1943). Дата оновлення: 31.08.2015. URL: www.s-bilokin.name/Personalia/MuseumWorkers.html. (дата звернення 18.02.2018).
21. Бондар Н. П. Стародруки XVI ст. з монастирських збірок у фондах НБУВ // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2013. Вип. 37. С. 333–354.
22. Бондар Н. П. Видання Івана Федорова та Петра Мстиславця з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження, попримірниковий опис. Київ, 2012. 312 с.: іл.
23. Болховітінов Євгеній (митрополит). Вибрані праці з історії Києва / упор., вст. ст. та додатки Тетяни Ананьєвої. Київ: Либідь-ІСА, 1995. 488 с.
24. Відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ 50 років тому за спогадами Марії Сергіївни Рубльової. Дата оновлення 12.02.2015. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/2076> (дата звернення 02.06.2018).
25. Вынужденный ответ на изданную архиепископом Волынским Антонием брошюру «Отчет по высочайше назначенной ревизии в Киевской духовной академии в марте и апреле 1908 г.» Киев: Типография И. Н. Кушнерева, 1910. 144 с.
26. Георгий (Щавельский). Воспоминания: в 2 т. Нью-Йорк, 1954. Т. 1. 414 с.; Т. 2. 412 с. (2-е видання – Москва: Крутицкое подворье, 1996. 688 с.).
27. Гнатенко Л. А. Слов'янська кирилична рукописна книга XII–XIII ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог. Кодиколого-палеографічне та графіко-орфографічне дослідження. Палеографічний альбом; редкол.: Л. А. Дубровіна (голова) та ін. Київ, 2012. 154 с.: 52 іл.
28. Гнатенко Л. Слов'янська кирилична рукописна книга XIV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог. Кодиколого-орфографічне дослідження. Палеографічний альбом. Київ: 2007. 264 с.: іл.
29. Гнатенко Л. Слов'янська кирилична рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог. Київ, 2003. 198 с.; 158 іл.
30. Голованов С. Собираатель украинской церкви (к 145 годовщине от дня рождения Андрея Шептицкого // Релігія в Україні: Дата оновлення: 29.07.2010. URL: <http://www.religion.in.ua/main/history/5406-sobiratel-ukrainskoj-cerkvi.html> (дата звернення: 26.05.2018).
31. Голубев С. Т. Рукописи Киево-Выдубицкого монастыря // Киевские епархиальные ведомости. 1875. № 16. С. 529–531.
32. Грановський Б. Становлення видавничої діяльності УАН–ВУАН (1918–1928) // Україна в минулому. 1996. Вип. IX. С. 140–152.

33. Гришин А. Д. Відомості про співробітників Заповідника (20–30-і роки) // Лаврський альманах. 2002. Вип. 7. С. 42–49.
34. Гришин А. Д. Огляд матеріалів з історії Києво-Печерського монастиря (1917–1930 і 1941–1961) // Лаврський альманах. 2003. Вип. 9. С. 8–19.
35. Дениско Л. М. Релігійні православні періодичні видання XIX – початку XX століття у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : Кат.; ред.: О. С. Онищенко; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2001. 199 с.
36. Досифей (Ивашенко). Христианские утешения в скорбях житейских Киево-Печерской лавры соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка. С.-Петербург: Типография Карла Крайа, 1847. 205 с.
37. Дневник А. В. Храповицкого 1782–1793 / биографическая статья и объяснительный указатель Николая Барсукова. Санктпетербург: [Б. и.], 1874. 610 с.
38. Долгоруков И. М. Славны бубны за горами или путешествие мое кое-куда 1810 года. – Москва : в университетской типографии (Катков и К), 1870. – [2], VII, [1], 355, [1] с. Дата оновлення: 24.11.2016. URL: http://history-fiction.ru/books/all_1/section_10_1/book_4392/ (дата звернення 25.07.2018)
39. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського 1918–1941. Київ, 1998. 336 с.
40. Дубровський В. Історико-культурні заповідники та пам'ятки України. Харків, 1930. 75 с.
41. Евгений (Болховитинов). Описание Киево-Печерской лавры с присокуплением разных граммат и выписок, объясняющих оное, также планов Лавры и обеих пещер. Киев: в Типографии Киево-Печерской лавры, 1826. 131, 191, [7] с.; карт.
42. Євгенія (Шерешилова) Поховання 1897 р. // Звід пам'яток історії та культури. Дата оновлення: 22.05.2015. URL: <http://pamyatky.kiev.ua/streets/lavra/dalni-pecheri-1112-st/pohovannya-uevgeniya-shereshilova-1897> (дата звернення 28.05.2018).
43. Евлогий (Георгиевский). Путь моей жизни: воспоминания митрополита, изложенные по его рассказам Т. Манухиной. Москва: Московский рабочий, 1994. 620 с.: електрон. версія книги. URL: church.ua/files/2014/07/Евлогий-Георгиевский.-Путь-моей-жизни.pdf
44. Елагин Н. В. Жизнь графини Анны Алексеевны Орловой-Чесменской. С.-Петербург: Типография Морского кадетского корпуса, 1853. 163 с.
45. Іванова О. А., Гальченко О. М., Гнатенко Л. А. Слов'янська кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: наук. кат. : палеогр. альбом ; редкол.: Л. А. Дубровіна (голова) та ін. Київ, 2010. 791 с.: іл.
46. История городов и сел Украинской ССР: В 26 т. Киев / АН УССР. Ин-т истории; гл. редкол.: Тронько П. Т. (пред.) и др. Киев: Гл. ред. Укр. сов. энцикл. АН УССР, 1979. 595 с.
47. Жур Петро. Шевченків Київ // Дніпро. 1989. № 5. С. 10–25.
48. Журналы и протоколы заседаний высочайше учрежденного передсоборного присутствия. Т. 1–4. Санктпетербург: Синодальная типография, 1906–1907.
49. Звід пам'яток історії та культури України: Енцикл. вид.: у 28 т. / Редкол.:

- В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. Кн. 1. Ч. 1. Київ: А–Л. 608 с.
50. Зданевич Б. Каталог інкунабул / упор. Г. І. Ломонос-Рівна. Київ: Наукова думка, 1974. 249 с.
51. Зеньковський В. Пять месяцев у власти: воспоминания. Москва: Крутицкое Патриаршее поворье, 1995: електрон. версія книги. URL: <https://predanie.ru/zenkovskiy-vasiliy-protoierey/book/218603-pyat-mesyacev-u-vlasti> (дата звернення: 02.06.2018).
52. История литературы Урала кон. XIV–XVIII вв. / глав. ред. В. В. Блажес, Е. К. Созина. Москва: Языки славянской культуры, 2012. 608 с.
53. История русов или Малой России / сочинение Георгия Конисского архиепископа Белорусского. Москва: в Университетской типографии, 1846. 318 с.
54. Історія Русів / пер. І. Драча; вступ. ст. В. Шевчука. Київ: Рад. письменник, 1991. 318 с.
55. Кагамлик С. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII–XVIII ст.): монографія. Київ: Друкарня Києво-Печерського культурного заповідника, 2005. 551 с.
56. Kalnofoyski Athanasius. ТЕРАТОУРГНМА lubo cuda... Kijow: Z drukarni Kijowopieczarskiey, 1638. 356 s.
57. Каталог бібліотеки митрополита Антонія (Храповицького). Дата оновлення: 08.05.2015. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/1914> (дата звернення: 02.06.2018).
58. Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины / НАН Украины, Центр. науч. б-ка им. В. И. Вернадского, Ин-т укр. археографии; сост. М. А. Шамрай и др.; отв. ред. В. М. Ничик. Киев: Наукова думка, 1995. 545, [5] с., [8] л. ил.
59. Кислова Е. И. Древнееврейский язык в православных учебных заведениях в России XVIII в. (к истории лингвистической компетенции церковной среды) // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. 2013. № 1. С. 35–49.
60. Ковалевский А. Ф. Воспоминания о духовнике Киево-Печерской лавры иеросхимонахе Антоние // Душеполезное чтение. 1881. № 3, 4. С. 337–368, 447–452.
61. Ковальчук Г. І. До питання про початок діяльності друкарні Києво-Печерської лаври (за документами з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) // Рукописна та книжкова спадщина України. 2013. Вип. 17. С. 55–64.
62. Корф М. А. Жизнь графа Сперанского: в 2 т. Санктпетербург: в Типографии II отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1861. 283, 388 с.
63. Кот С. І. Курінний Петро Петрович // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон–Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2008. 568 с.: іл. Дата оновлення: 26.05.2018. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kurinnii_P (дата звернення: 26.05.2018).
64. Крайній К. К. Київське церковно-історичне та археологічне товариство // Лаврський альманах. Вип. 4. (Спецвипуск) Київ, 2001. 95 с.
65. Крыжановский Г. Рукописные Евангелия киевских книгохранилищ. Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889. 393 с.
66. Милякова Л. Б. Арест петлюровской Директорией митрополита Киевского

Антония (Храповицкого) и архиепископа Волынского Евлогия (Георгиевского) в декабре 1918 г. // Ежегодная XV богословская конференция 2005 г.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет. Москва, 2005. С. 348–353: электронна версія збірника матер. URL: http://pstgu.ru/scientific/periodicals/conference/archives/articles/XV_1

67. Наследие митрополита Антония Храповицкого и его роль в церковной, общественной и культурной жизни в конце XIX – начале XX века: в Свято-Троицкой семинарии Русской православной церкви за границей. Джорданвилль, 2006. Дата оновлення: 09.10.2006. URL: russianorthodoxchurch.ws/synod/2006/10colloquiumend.html (дата звернення: 28.05.2018).

68. Никодимов І. М. Спогад про Києво-Печерську лавру (1918–1943 рр.) Київ: Києво-Печерська Успенська лавра, 2005. 224 с. Рос. мовою.

69. Никон (Рклицкий). Жизнеописание Блаженнейшего Антония, митрополита Киевского и Галицкого: в 10 т. Нью-Йорк, 1958–1960.

70. О комиссии, назначенной советом Киевской духовной академии, для приема рукописей и старопечатных книг // Киевские епархиальные ведомости. 1875. № 5, 8. С. 206, 290–295.

71. Описание движимого и недвижимого имущества, принадлежавшего Киево-Печерскому монастырю, составленная при передаче этого монастыря архимандриту Никифору Туру // Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов. Ч. 1. Т. 1. С. 375–388.

72. Отзыв доцента В. Д. Юдина на кандидатскую диссертацию студента IV курса Академии диакона Александра Крали по кафедре Истории русской церкви на тему «Деятельность митрополита Антония (Храповицкого) в должности ректора Духовных академий» // Богословский вестник. 2004. № 4. С. 562–570.

73. Пальмов Н. Памяти аримандрита Антония (Петрушевского), бывшего наместника Киево-Печерской лавры // Астраханские епархиальные ведомости. 1912. № 31. С. 829–836.

74. Н. П. [Николай Пальмов] Преосвященный Евгений, бывший епископом Могилевским и Мстиславским (биографический очерк). Могилев на Днестре, 1906. 26 с.

75. Переписка высокопреосвященного Антония, архиепископа Харьковского с представителями епископальной церкви в Америке. Харьков: Епархиальная типография, 1918. 88 с.

76. Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в г. Киеве. Вып. 2. Москва: Университетская типография, 1896. 294 с.

77. Позняк С. Особливості місіонерської діяльності російської православної церкви в Галичині в роки І світової війни // Проблеми слов'язнознавства. 2003. Вип. 53. С. 68–75.

78. Проценко Л. Поховання Мелетія Носкова. URL <http://pamyatky.kiev.ua/streets/lavra/blizhni-pecheri-1120-st/pohovannya-meletiya-noskova-1851> (дата звернення: 25.05.2018).

79. Путеводитель по святым местам Киево-Печерской лавры. Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1889. 192 с.

80. «Путник» – автобиографическое сочинение святителя Иоанна (Максимовича);

вступ. ст. Серафима (Шлыкова). Дата оновлення: 03.08.2012. URL: <https://www.sedmitza.ru/data/2013/03/08/1235482128/Putnik1.pdf> (дата звернення: 25.05.2018).

81. Ралдугіна Т. П. Щоденник П. Ф. Курінного: свідчення сучасника Української революції. Дата оновлення: 12.03.2010. URL: <http://vuzlib.com/content/view/1821/52/> (дата звернення: 12.02.2018).

82. Рилкова Л., Говденко М. Пекарня, келія, книжкова крамниця (Ковнірівський корпус 17–18 ст.) // Звід пам'яток історії та культури. Дата оновлення: 2013. URL: <http://pamyatky.kiev.ua/streets/lavra/verhnya-teritoriya-lavri-1120-st> (дата звернення: 02.06.2018).

83. Рукавіцина-Гордзівська Є. В. Київський митрополит Євгеній (Є. О. Болховітінов): Біобібліографія. Бібліотека. Архів / наук. ред. Г. І. Ковальчук; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 856 с.

84. Святые горы и Оптина Пустынь. Санктпетербург: в Типографии III отделения собст. Е. И. В. канцелярии, 1852. 151 с.

85. Смолич И. К. Русское Монашество: Возникновение. Развитие. Сущность (988–1917). Москва: Церковно-научный центр «Православная Энциклопедия», 1997. 608 с.

86. Стародуб А. В. Резолюции митрополита Антония (Храповицкого) за 1918 год как источник по истории русской православной церкви // Церковные ведомости: духовное наследие катакомбной церкви и русской православной церкви за границей: духовно-просветительское миссионерское издание: електронна версія. Дата оновлення: 24.12.2017. URL: <http://catacomb.org.ua/modules> (дата звернення: 28.05.2018).

87. Сухова Н. Ю. Письма итрополита Антония (Храповицкого) к епископу Борису (Плотникову) (1886–1900 гг.) // Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия 2: История. История Русской Православной Церкви. 2015. Вып. 5(66). С. 67–89.

88. Charipova, Liudmila. Latin books and the Eastern Orthodox clerical elite in Kiev, 1632–1780. Manchester University Press, 2006. 259 p.

89. 150 років з дня народження митрополита Антонія (Храповицького). Дата оновлення: 17. 03. 2013. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/648> (дата звернення: 28.05.2018).

90. 50-летний юбилей священства архимандрита – наместника Киево-Печерской лавры о. Антония. Киев: Типография Императорского университета св. Владимира, 1900. 33 с.

91. Телуха С. С. Суспільно-політичні погляди митрополита Антонія (Храповицького) щодо революційних подій 1917–1920 рр. // Грані (науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах). 2009. № 4 (66). С. 22–25.

92. Титов Ф. И. Краткое описание Киево-Печерской лавры и других святынь Киева. Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1911. 370 с.

93. Титов Ф. И. Киево-Печерская Лавра как ставропигиальный монастырь. Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1918. 457 с.

94. Титов Ф. И. Критико-библиографический обзор новейших трудов по истории русской церкви // Труды Киевской духовной академии. 1911. Т.1. С. 605–615.

95. Титов Ф. И. Типография Киево-Печерской Лавры. Исторический очерк (1606–1616–1916 гг.) Киев: Типография Киево-Печерской Успенской лавры, 1916. 572 с.

96. Указатель святынь и священных достопамятностей как в самом городе так и в окрестностях Киева. Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1869. 236 с.

97. Удод Н. Книжкова колекція митрополита Флавіана – історичне минуле і сьогодення // Історичний журнал. 2009. № 4. С. 59–70.
98. Ульяновский В. Выдубицкий чуда архангела Михаила монастырь: история в лицах, памятниках архитектуры и церковного искусства. Киев: Издательский дом «Музей Шереметьевых», 2009. 623 с.
99. Фазан В. Просвітницько-громадська діяльність Києво-Печерської лаври та Могилянської академії XVII–XVIII ст. // Педагогічні науки. 2012. № 3 (56). С. 96–102.
100. Феофан (Доброленский). Воспоминания о пройденной жизни // Мирный труд. 1909. № 8. С. 76–86.
101. Флоринский И. Н. Памяти высокопреосвященного Платона, митрополита Киевского († октября 1 дня 1891 г.) Москва: Университетская типография, 1896. 12 с.
102. Фоменко Д., Цинковська І., Юхимець Г. Мідні гравірувальні дошки українських друкарень XVII–XIX ст. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Каталог / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; редкол. О. Онищенко (гол.); вступ. ст. Цинковська І., Юхимець Г. Київ: Академперіодика, 2014. 359 с.
103. Харлампович К. В. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. Казань: Издание книжного магазина М. А. Голубева, 1914. 986 с.
104. Четвериков С. Оптина пустынь. Париж: Утса-Press, 1988. 251 с.
105. Эккартсзаузен К. Г. Взгляд на будущее или Сказания о девятнадцатом столетии. Санктпетербург: в Типографии Плавильщикова, 1813. 173, IX с.
106. Чуба Г. Українські учительні Євангелія : дослідження, каталог, описи. Київ; Львів : Видавництво «Свічадо», 2011. 223 с.
107. Шамрай М. Маргіналії в стародруках кириличного шрифту 15–17 ст. з фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2005. 332 с.: іл.
108. Щеглов Г. Э. Хранитель. Жизненный путь Федора Михайловича Морозова. Минск: ВРАТА, 2012. 366 с., [73] л. ил.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Книги Петра Могили в складі бібліотеки Києво-Печерської лаври

1. Elucidatio in omnes Psalmos iuxta veritatem vulgatae et Ecclesiae usitatae aeditionis latinae, quae et ipsa integra illibataque ex aduerso opponitur: Psalmis singulis singula argumeta ante se monstrantibus, totam Psalmi virtutem atque materiam quasi per modum epitomae summatiam complectentia: post elucidationem vero adiunctis prolixioribus Annotationibus, quæ Commentariorum locum habent. Aduincta est Elucidatio canticorum, quæ Ecclesiasticus usus appellat Ferialia. Subsequuntur Annotationes ex Hebraeo at Chaldaeo, in quibus quicquid ex veritate Hebraica occurrit difficultatis, tractatus & exponitur per Fratrem Franciscum Titelmannum Hasfellen sem, ordinis Fratrum Minorum, sanctarum scripturarum apud Louanienses Prælectorem. – Parisiis: Apud Ioannem Roigny sub Basilico & quatuor elementis: & Lugduni sub scuto Coloniensi, apud Ioannem et Franciscum Frellos fraters, 1540. 728 p. 8°. Напис: «Piotr Mohila Arhiepiscop Metropolit Kijowski» (Л. Шаріпова № 18, с. 189¹; М. Шамрай; 296, с. 74²). Шифр VI 2/1 (Pall. 1217)

2. Cassianus Ioannes (360–435). Ioannis Cassiani Presbyteri Quem alij Eremitam, alii Abbatem nuncupant, Opera Omnia: Nouissime recognita, repurgata, & notis amplissimis illustrata. Quibus accessere alia eiusdem argumenti opuscula, quorum Elenchum sequens pagina exhibebit. – Duaci: Ex Typographia Baltazaris Belleri sub Circino Aure, 1616. 448 p. 8°. Напис: «Piotr Mohila Arhiepiscopus Metropolita Kijowiensis 1639 Maii 30» (Л. Шаріпова № 13, с. 187). Шифр II 7/109

3. Katechism Rzyski to jest nauka chrzescijanska za roskazaniem concilium Trydentskiego, y Papiezá Piusá V, wydána połacinie. A teraz nowona Polskie pytania y odpowiedzi przelozona za roskazaniem iego msci X. Stanislawá Karnkowskiego, arcybiskupa Gnieznienskigo, et y iego nakladem wydrukowana. – W Kaliszu: W Drukarniey Jana Wolraba, 1603. – [11], 450, [28] s. 8°. Написи: «Petrus Mohila Arhiepiscop Metropolit Kijowshina 1639 maii 30», «Ex Bibliotheca collegii Mohilani Kijowiensis» (Л. Шаріпова № 14, с. 187). Шифр III 5/46

¹ Charipova, Liudmila. Latin books and the Eastern Orthodox clerical elite in Kiev, 1632–1780. Manchester University Press, 2006. 259 p.

² Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины / НАН Украины, Центр. науч. б-ка им. В. И. Вернадского, Ин-т укр. археографии; сост. М. А. Шамрай и др.; отв. ред. В. М. Ничик. Киев: Наукова думка, 1995. 545, [5] с., [8] л. ил.

4. Summa de Exemplis et Rerum Similitudinibus locupletissima. Verbi Dei concionatoribus, cunctis que literarum studiosis maximo usui futura. F. Ioanne a S. Geminiano ordinis Praedicatorum auctore Nunc demum post omnes alias editiones, diligenti cura s Magistro Aegidio Grauatio Rocchensi Eremitano, ab innumeris pene erroribus castigata & aucta. – Antverpiae: In Aedibus Petri Belleri, sub scuto Burgundiæ, 1547. – 519, [28] p. 8°. Напис: «Петро Мохила Архиепископ Метрополит Кижовиенци, Халиченци Росцие» (Л. Шаріпова № 3, с. 182). Шифр V 7/101.

5. Epiphanius Cypri (310–403). D. Epiphani, episcopi Constantiae Cypri, Contra octoaginta haereses opus, Panarium, sive Arcula, aut Capsula Medica appellatum, continens libros tres, & tomos siue sectiones ex toto septem. Iano Cornario medico physico interprete. Una cum alijs eiusdem D. Epiphani operibus, patrim nunc demum ultra superiorem editionem adiectis, partim etiam multo quam antea emendatioribus: quorum Catalogum uersa pagina offendet. – Basileae: Opera ac impensis partim Ioannis Oporini, partim Ioannis Heruagij, Anno Salutis humanæ M.D.LX. (1560) Mense Martio. – [12], 590, [16] p. 2°. Напис: «Петру с Мохила Архиепископ Метрополита Кижовиенци» (Л. Шаріпова № 4, с. 182). Шифр XII 2/7

6. Opera: D. Basilii Magni Caesariaeca iam recens per Wolfgangum Musculum partim locis aliquot castigata, partim luculentis accessionibus aucta. Quorum Catalogus insequitur Præstationem: in II volumes. – Basileae: Per Ioan Oporinum, et Haeredes Ioannis Heruagij, 1565. – 484, 491 p. 2°. Написи: «Петрус Мохила Архиепископ Метрополита Кижовиенци 1639», «Ex Bibliotheca Mohiliani Kijowiensis, Nobitatum Pecariensis» (Л. Шаріпова № 16, с. 188). Шифр X 2/2

7. Drexelius, Hieremias (1581–1638). Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia : duobus nunc voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis aucta. Illustrata, indicibus moralibus locorum S. Scripturæ, capitalium mysteriorum fidei, rerum, & concionum quouis anni tempore habendarum. Congestis et compositis methodo prorsus alijs auctoribus inusitata : sed theologis, parochis, catechistis, concionatoribus, pietati fouendæ, impietati amouendæ, firmandæ fidei, extirpandæ heresi, magis accommoda. Congestis et Compositis Methodo prorsus, aliis Auctoribus inusitata: sed Theologis Parochis, Catechistis, Concionatoribus, Pietati foued, Impietati amouendæ, firmandæ fidei extirpand Heresi magis accommoda. Studio ac labore R. P. Petri de Vos Sciedamensis S. T. L. Eremit Augustiani. – Antverpiae: Sumptibus et prelo, viduæ, et Hredum Ioannis Cnobbari, 1643. – [86], 906, [29] p. 2°. Напис: «Петрус Мохила Архиепископ Метрополита Кижовиенци Халиченци et totius Russia» (Л. Шаріпова № 16, с. 188). Шифр X 1/21

8. Archetypi homiliarum in Acta Apostolorum per D. Lucam descripta: delineati a Rodolpho Gualthero, ministro Ecclesiae Tigurinæ: Nunc. Primus. Ex

eius Autographo in unum volume redati, et adjecto Indice copiosissimo summo studio in lucem editi a Rodolpho Simlero, doctore Medico, Tigurino. – Tiguri: Apud Iohannem Wolphium, 1601. – 124 p. 8°. Напис: «Petrus Mohila Archiepiscopus Metropolita Kijewiensis MDCI (1639). Maji 30» (Л. Шаріпова № 17 с. 188). Шифр XXII 1/5

9. Житія святих: в 12 частинах, 6 книгах. – Венеція, 1622. 4°. – Грецькою мовою. Написи: «Петро Могила Архиепископ Митрополит Киевский 1641», «Сия книга есть монастыря Печерского Киевского». Шифр III 3/14

Додаток 2

Книги архимандрита Іоаникія (Сенютовича)

1. Index in Sacra Biblia locupletissimus, ex Latina Immanuelis Tremellii et Francisci Junii versione, quoad vetus et Theodori Bezae, quoad Novum Testamentum, juxta postremam editionem, collectus: In duas partes tributus: quarum prior Locos communes s. theologiae et nomina appellativa, in quibus aliquif notatu dignum occurrit: posterior, nomina propria personarum, regionum, urbium, montium, fluviorum, & c. cum brevi eorundem declaratione & historia ex ipso textu Biblico, ordine alphabetico, complectitur. Authore Paulo Tossano D. – Hanoviae: Typis Wechelianis, apud Danielelem & Daudem Aubrios, & Clementem Schleichium, 1624. – 333 s. 2°. Напис: «В Бозе превелебнейшему господину, отцу Иоаникию Сенютовичу ігумену Свято-Михайловского Киевского монастыря сею книгу дарствую. Старец Роман Схимник 1711 г. июня 4». Шифр IV 2/12

2. Le Blanc, Thomas (1599–1669). Psalmorum Davidicorum analysis in qua aperte cernitur singulis in psalmis ordinem esse admirabilem: adiungitur commetarius amplissimus, in quo Non tantum sensus Literales; sed omnes etiam Mystisi exponantur: atque ad eorum illustrationem plurima et selecta scripturae testimonia, Sanctorum Patrum sententiae, veterum Philosophorum et oratorum dicta, principum symbola, aliaque afferuntur; Tomus primus [-sextus] / Auctore R. P. le Blanc Ss Theolog. Doctore, in Academia Remensi & Musfipontana, atque in Collegio Divionensi Scripturae sacrae professore. – Coloniae Agrippinae: Apud Ioannem Wilhelmum Friessem, 1695–1698. 2°. Напис: «Ex libris Ioanicij Szeniuta vicarij», «S. Magna Thaumaturga Laura Kijovopeczariensis Ioanikij Sieniutowicz. Anno 1718. Decebr. 22». Шифр IV 2/16

Tomus primus. – 1697. – [50] p., 1570 bl., [18] p.;

Tomus tertius. – 1697. – [14] p., 1748 bl., [11] p.;

Tomus quintus. – 1695. – [10] p., 1706 bl., [8] p.

3. Commentaria in psalmos Davidicos, auctoris incogniti, nunc vero cogniti, R.P. Michaelis Auguani, Bonon. Ord. Carmelitarum, praepos. Generalis, S. Theologiae Magistri, & Doctoris Parisiensis, in duos tomos divisa: cum additionibus noviter desumptis ex commetariis manuscriptis eiusdem auctoris. – Edition nona. – Lugduni: Sumpt Daniellis Ballay, Typographi, in vico magno iuxta magnam Nosocomium, 1673. – [6] p., 1176 vectes; [2] p., 1078 vectes, [24] p. 2°. Напис: «Past modum Ioanikij Sieniutowicz Abbatis Pieczariensis». Шифр IV 2/18

4. Cornelius a Lapide (1567–1637). Commentaria in Ecclesiasticum auctore R. P. Cornelio Cornelii A Lapide, e Societate Iesu olim in Louaniensi, post in Romano Collegio Sacrarum literarum professore. – Editio ultima aucta et correctata. – Antverpiae: Apud Hieronymum Verdussen, 1687. – [6], 1040, [80] p. 2°. Напис:

«Eijsdem Archimandrita Ioanikij Sieniutowicz anno 1718». Шифр VI 2/10

5. Cornelius a Lapide (1567–1637). *Commentarius in quatuor Evangelia*, auctore R. P. Cornelio Cornelii A Lapide e Societate Iesu, olim in Louaniensi, postea in Romano Collegio Sacrarum Litterarum Professore: in duo volumina. – Antverpiae: Apud Henricum & Cornelium Verdussen, 1695. T. I – [6], 620, [52], [4], 557, [42] p. 2°. Напис: «Ioanihus Sieniutowicz Archimandryta eijsdem 1718». Шифр VI 2/10

6. Cornelius a Lapide (1567–1637). R. P. Cornelii Cornelii A Lapide e Societate Iesu S. Scripturae, olim in Lovaniei, postea Romae Professoris *Commentarius in Josue, Judicum, Ruth, IV Libros Regum et II Paralipomenon*. – Antverpiae: Apud Viduam & Hæredes Hieronymi Verdussen, 1687. – [4], 359, [2], 400, [27] p. 2°. Напис: «Eijdem archimandryta Joanikij Seiniutowicz». Шифр VI 2/10

7. Cornelius a Lapide (1567–1637). R. P. Cornelii Cornelii A Lapide e Societate Iesu S. Scripturae, olim Lovanii, postea Romae Professoris *Commentari in Proverbia Salomonis indicibus necessariis illustrate*. – Antverpiae: Apud Henricum & Cornelium Verdussen, 1697. – [8], 903, [84] p. 2°. Напис: «Eijdem Archimandrita Ioanikij Seniutowicz anno 1718». Шифр VI 2/10

8. Cornelius a Lapide (1567–1637). R. P. Cornelio Cornelii A Lapide e Societate Iesu S. Scripturae, olim Louanii, postea Romae Professoris *Commentarius in Esdram, Nehemiam, Tobiam, Iudith, Esther, et Machabaeos. Cum triplici indice*. – Antverpiae: Apud Henricum & Cornelium Verdussen, 1693. – [4], 314, [34] p. 2°. Напис: «Eijdem Archimandrita Ioanikij Seniutowicz anno 1718». Шифр VI 2/10 all. 2

9. Cornelius a Lapide (1567–1637). *Commentaria in quatuor prophetas maiores*. Auctore R.P. Cornelio Cornelii a Lapide, e Societate Iesu, olim in Louaniensi, post in Romano Collegio sacrarum litterarum professore. Postrema editio aucta et recognita. – Antverpiae: Apud Viduam & Haeredes Hieronymi Verdussen, 1689. – [38], 1414, [90] p. 2°. Напис: «Eijdem Archimandrita Ioanikij Sieniutowicz anno 1718». Шифр VI 2/10

10. Cornelius a Lapide (1567–1637). *Commentaria in Pentateuchum Mosis*, auctore R. P. Cornelio Cornelii A Lapide a Societate Iesu, Olim in Louaniensi, post in Romano Collegio Sacrarum literarum professore. – Ultima editio aucta & recognita. – Antverpiae: Apud Henricum et Cornelii Verdussen, 1697. – [8], 1060, [44] p. 2°. Напис: «Eisdem Archimandrita Ioanikij Sieniutowicz anno 1718». Шифр VI 2/10

11. Cornelius a Lapide (1567–1637). R. P. Cornelii Cornelii A Lapide e Societate Iesu, S. Scripturae Olim Lovanii, postea Romae professoris, *Commentarius in acta apostolorum indicibus necessariis illustratus*. Antverpiae: Apud Henricum & Cornelium Verdussen, 1648. – [6], 366, [26], 570, [34], 356, [30] p. 2°. Напис:

«Ex libris Ioanikij Sieniutowicz abbatis Pieczariensis». Шифр VII 2/1

12. Cornelius a Lapide (1567–1637). *Commentaria in omnes divi Pavli epistolas*. Auctore R.P. Cornelio Corneli a Lapide, e Societate Iesu, olim in Louaniensi, post in Romano Collegio Sacrarum Litterarum Professore. Ultima editio aucta et recognita. – Antverpiae: Apud Jacobum Meursium, 1656. – [38], 976, [108] p. 2°. Напис: «Ар. Joahisiosio Sieniutovior Abbate eildem».

13. Cornelius a Lapide (1567–1637). *Commentaria in omnes divi Pavli epistolas*. Auctore R.P. Cornelio Corneli a Lapide, e Societate Iesu, olim in Louaniensi, post in Romano Collegio Sacrarum Litterarum Professore. Ultima editio aucta et recognita. – Antverpiae: Apud Henricum & Cornelium Verdussen, 1692. – [8], 976, [90] p. 2°. Напис: «Ex libris Ioanikij Sieniutowicz abbatis Pieczariensis».

14. Busenbaum, Hermann (1600–1688). *Hermanni Busenbaum Soc. Iesu et SS. Theol. Lic. Medulla Theologiae moralis, facili ac perspicua methodo resolvens Casus Conscientiae, ex variis probatisque, autoribus concinnata omnibus Paenitentibus aque ac Confessariis perquam utilis*. – Coloniae: Apud Joh. Christian Laurer, 1694. – [22], 770, [65] p. 16°. Напис: «Ex libris Ioanicij Sieniutowicz abbatis Santa magna Laura Thrumaturga Kijovo Peczariensis 1724». Шифр VIII 7/8

15. Drexelius, Hieremias (1581–1638). P. R. Hieremiae Drexelii, e Societate Iesu. *Operum. A R. P. Petros De Vos, Sacrae theologiae licentiate, ordinis Eremitarum Augustinianorum*. – Lugduni: Sumptibus Ioannis-Antonii-Huguetan, 1675. 2°. Напис: «Ex libris Ioanikij Sieniutowicz abbatis Pieczariensis». Шифр X 1/23

T. 1. – [72], 906, [25] p.

T. 3. – [92], 1005, [21] p.

16. Mliodzianowski, Tomasz (1622–1686). *Kazania i Homilye Na Niedziele Doroczne, Takze Swieta Uroczystsze Dla wiekszey chwaly Boga, krola krolow: nayisnieyszey na zawsze Krolowy Polskiy, Bogarodzicy Panny, czci od xziedza Tomasza Mlodzianowskiego, Soc. Iesu napisane, zebrane: na cztery tomy rozlozone*. – W drukarni Collegium Poznanskiego Societ. Iesu, 1681. 2°. Напис: «Ex libris Ioanicij Sieniuta». Шифр XII 3/13

T. 1, 2. – [4], 457, [12], [4], 516, [14] s.

T. 3, 4. – [4], 533, [10], [1], 618, [16] s.

17. Лексикон трехязычный сиречь речений славянских, эллиногреческих и латинских сокровище из различных древних и новых книг собранное и по славянскому алфавиту в чине разположенное. – Москва: [Синодальная типография], 1709.–206, 189 л. 4°. Напис: «Его милости господина отца нашего Архимандрита Иваникия Сенютовича сия книга куплена на потребу святой и чудотворной Лавры Киево Печерской месяца марта». Шифр XXIV 4/23

18. Comenius, John Amos (1592–1670). *Reserata Janua Linguarum*. [S.d.]

- [680] p. 8°. Напис: «Ex libris Ioanicij Sieniuta». Шифр XXIV 5/52
19. Pauli Aeginetae medici Opera, Joanne Guinterio Andernaco Medico peritissimo Interprete, eiusdem Guinterij, & Iani Cornarij annotationes, item Iacobi Goupyli, & Iacobi Dalechampij scholia in eadem opera cum indice copiosissimo, ac locupletissimo. – Lugduni: Apud Gulielmum Rovillum, 1589. – [32], 923, [49] p. 8°. Напис: «Ex libris Iosaphi Sieniutowicz examiner МКМД». Шифр XXIV 6/102
20. Библия. – Острог: Друкарня К. Острозького, друкар І. Федоров, 1581. – [8], 276, 180, 30, 56, 78 арк. 4°. Напис: «Сия книга иером. Иоаникия Сенюты, наместника Свято-Софийского м. игумена Свято-Михайловского Золотоверхого монастыря 1703. Архимандрита Свято-Печерского Киевского 1711 г.» Шифр Кир. 4476

Додаток 3

Книги з бібліотеки Іоанна (Максимовича)

1. Boonaert Oliver (1570–1655). R. P. Oliverii Bonartii Societ. Iesu Theology In Ecclesiasticum commentarius Cum Indicibus locupletissimis. – Antverpiae: Apud Joannem Meursium, 1634. – [10], 818, [84] p. 2°. Напис: «Ex libris Ioan Maximowicz, Archiepiscopi Czernihoviensis Novogradensis». Шифр IV 2/17

2. Rutka, Teofil (1622–1700). Choragiew zgody y pokoiv to iest Duch Swiety od Syna pochodzacy Wyznaniem Cerkwie Wschodniey z Ksiag słowieskich wyietym, utwierdzony, Cerkiew wschodnia do siebie zapraszaiaacy, drukiem Swiatu pokazany. – W Lublinie, w drukarni Collegii Societatis Iesu, 1691. – [12], 230. 8°. Напис: «Ex libris Ioan Maximowicz, Archiepiscopi Czernihoviensis». Шифр V 7/84

3. Hesperus, Georgius (1609–1686). Psalmi LXXV. Priores Davidis Regis quos Georgius Hesperus e Societate Iesu. Argumentis, Commentariis, Sanctorum Patrum Symbolis, & variis Annotationibus instruxit. Permissu superiorum. – Monachii: Typis & Impensis Ioannis Jaecklini, Electoralis, & episcopalis Frisingensis ac Ratisbonensis typographi & Bibliolae, 1673. – [11], 730, [13], 115, [4] p. 2°. Напис: «Ex libris Ioan Maximowicz, Archiepiscopi Czernihoviensis». Шифр VI 2/6

4. Cornelius a Lapide (1567–1637). R. P. Cornelii Cornelii A Lapide e Societate Iesu S. Sripturae olim Iovani, postea Romae professoris, Commentarius in Ieremiam prophetam, threnos et Baruch. – Antverpiae: Apud Viduam & Haeredes, Hieronymi Verdussen, 1688. – [38], 1414 p. 2°. Напис: «Ex libris Ioan Maximowicz, Archiepiscopi Czernihoviensis». Шифр VI 2/10

5. Hieronimus Stridonius (345–420). Divo Hieronymo Stridoniensi adscriptorum commentariorum Tomus octavus: in quo haec continentur: Commentarij in Job, Commentarij in Prouerbia Salomonis, Homiiae quatuor Origenis in Canticum canticorum, Commentari in omnes Pauli Apostoli Epistolas. Omnia and fidem vetustissimorum multis mendis sublatis correcta sunt, Opera ac diligentia Mariani Victorii Reatini episcopi Amerini. – Parisiis: Apud Sebastianum Niuellium, sub Ciconiis, via Iacobæa, 1602. – 731 p. 2°. Напис: «Ex libris Ioan Maximowicz, Archiepiscopi Czernihoviensis Novogradensis & Severis». Шифр VII 1/7

6. Cornelius a Lapide (1567–1637). Commentaria in omnes D. Pauli epistolas. Auctore Cornelio Cornelii A Lapide, e Societate Iesu. In Louaniensi Academia Sacrae Scripturae professore. Ultima edition, aucta & recognita. – Antverpiae: Apud Martinum Nutium et Fratres, 1621. T. 1 – [11], 1056, [107] p. 2°. Напис: «Ex libris Ioanis Maximowicz». Шифр VII 2/1

7. A. R. P. Bartilomaei de Barberiis a Castro-vetro provinciae capuccinorum Lombardiæ definatoris & S. Theologiæ lectoris Glossa seu summa ex omnibus

s. Bonaventure expositionibus in Sacram Scripturam exacte collecta, & in facilem usum studionis ac concionatoribus secundum ordinem biblicum concinnata.– Lugduni: Apud Anissonios, & Joan Posuel, 1684. T. 1. – [20], 607 p.; T. 2. – [1], 436, [74] p. 2°. Напис: «Ex libris Ioanis Maximowicz». Шифр IX 2/8

Додаток 4

Книги архимандрита Мелетія (Носкова)

1. Никифор (Феотоки, Николай; 1731–1800). Толкование воскресных Евангелий с нравоучительными беседами / сочинено на эллино-греческом языке преосвященным Никифором, бывшим архиепископом Астраханским и Ставропольским; переведено в Казанской академии: в 2 т. – Москва: В Синодальной типографии, 1819. – 584 с. 8°. Напис: «Черниговской духовной семинарии ректора и первоклассного Елецкого Успенского монастыря архимандрита Мелетия. Июля 31 дня 1820 г.». Шифр V 4/129

2. Tompa, Ladislao. Institutiones de Sacris Christianorum Ritibus Auctore Ladislao Tompa SS. Theol. Doctore, ejusde que in Reg. Universit. Hungar. Profes. Emerito insignis coll. Posson. Canonico. Pars 2 de sacramentis. – Posenii: Typis Francisci Aug. Patzko, 1785–1788. – XXIV, 332, [12], 486 p. 8°. Напис: «Archimandrita Meletii». Шифр XI 6/30

3. Экономид К. (1780–1857). Слова, говоренные в Одессе на греческом языке в 1821 и 1822 при погребении Константина, патриарха Григория и при других случаях пресвитером Константином Экономидом. – Санктпетербург: В Типографии Департамента народного просвещения, 1829. – 154 с. 4°. Напис: «Полтавской семинарии доктора Люблинского монастыря архимандрита Мелетия 1830 г.». Шифр XI 6/51

4. Филарет (Амфитеатров, Федор Георгиевич; 1779–1857). Поучительные слова, говоренные в разные времена. – Санктпетербург: При Святейшем Синоде, 1820. – [8], 410 с. 4°. Напис: «Черниговской духовной семинарии, доктора первоклассного Елецкого Успенского монастыря архимандрита Мелетия». Шифр XI 6/59

5. Берлинский, Максим Федорович (1764–1848). Краткое описание Киева, содержащее исторический перечень сего города, так же показание достопамятностей и древностей оного / собранные надворным советником Максимом Берлинским. – Санктпетербург: в Типографии Департамента народного просвещения, 1820. – 204 с.; карта. 4°. Напис: «Его высокопреподобию отцу архимандриту ректору Черниговской семинарии Мелетию почтеннейший Максим Берлинский» (Перебуває в Національній історичній бібліотеці України. Шифр 9 (С 21К) ГБ 493)

6. Памятники российской словесности XII века; изданные с объяснением вариантами и образцами почерков К. Калайдовичем. – Москва: В Типографии Семена Селивановского, 1821. – XLI, 258 с.; ил. 4°. Напис: «Черниговской духовной семинарии ректора первоклассного Елецкого Успенского монастыря архимандрита Мелетия 1822 г. марта 15 дня». Шифр XII 4/25

7. Стойкович, Афанасий Иванович (1773–1832). Начальные основания умозрительной и опытной физики: в 2 ч.– Харьков: в Университетской типографии, 1809.–450 с. 4°. Напис: «Киевския академии префекта философии учителя архимандрита Мелетия мая 15 дня 1816 г.» Шифр XVIII 5/66
8. Стойкович, Афанасий Иванович (1773–1832). Начальные основания физической астрономии. – Харьков: в Университетской типографии, 1813. – [4], IV, 252 с. 8°. Напис: «Киевской академии префекта философии учителя архимандрита Мелетия марта 15 дня 1816 г.» Шифр XVIII 5/56
9. Schad, Johann Baptist (1758–1834). Deutsche chrestomathie prosaischer treil. – Charkow: Godruckt in der Universitdts-Buchdruckerey, 1813. – XXI, 382 с. 8°. Напис: «Archimandrita Meletija». Шифр XXIV 4/16
10. Шлецер, Август-Людвиг (1735–1809). Представление всеобщей истории, сочиненное Августом Людвигом Шлецером, проф. из Гетинга; пер. с нем. – Санктпетербург, 1809. – [10], 227 с. 8°. Напис: «Академии префекта иеромонаха Мелетия 1814 г.» Шифр XX 6/25

Додаток 5

Книги з бібліотеки митрополита Флавіана (Городецького)

1. Балинский, Иван Михайлович, отецрусской психиатрии повоспоминаниям его учеников: академика И. П. Мержеевского, дир. Больницы Всех Скорбящих в СПб. А. Е. Черемшанского и проф. Университета св. Владимира в Киеве И. А. Сикорского. – Киев: Тип. Т-ва И. Н. Кушнерев и К°, 1902. – 58 с.; порт. Шифр КПЛ 4299
2. Барсков Я. Л. Памятники первых лет русского старообрядчества / Я. Л. Барсков. – С.-Петербург: Типография М. А. Александрова, 1912. – XVI, 426 с. Шифр КПЛ 4222
3. Беседа Православного начетчика с «свободными христианами». – С.-Петербург: Типография «Колокол», 1912. – 17 с. Шифр КПЛ 327
4. Благовестник: сборник поучений на все воскресные и праздничные дни. – Москва: Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1913. – 192 с. Шифр КПЛ 560
5. Богословский вестник, издаваемый Московской духовной академией. – Сергиев Посад, 1892–1918.
1914. – Октябрь–Ноябрь: К столетнему юбилею Императорской Московской духовной академи 1814–1914.
6. Вениамин (епископ). Духовно-нравственные сочинения / епископ Вениамин, бывший инспектор Казанской духовной академии. – Кострома: Губернская типография, 1908. – 282 с. Шифр КПЛ 498
7. Витте, Сергей Юльевич (1849–1915). Записка по крестьянскому делу. – С.-Петербург: Типография В. Ф. Киршбаума, 1904. – 106 с. Шифр КПЛ 749
8. Для клира и народа: православный сборник церковных песнопений. – С.-Петербург: Типография «Колокол», 1914. – 235, 168 с. Шифр КПЛ 2451
9. Древняя российская вивлиолика, или Собрание древностей российских, до российския истории и генеалогии касающихся, издаваемая ежемесячно Николаем Новиковым. – Санктпетербург, 1774.
Ч. VI, Октябрь. – 370 с. Шифр КПЛ 4297
10. Краткое извлечение из отчета ректора Холмской духовной семинарии. – Варшава: Типография Варшавского учебного округа, 1897–1905.
За 1897–1898 уч. г. – 20 с. Шифр КПЛ 3362
За 1898–1899 уч. г. – 24 с. Шифр КПЛ 3367
За 1899–1900 уч. г. – 12 с. Шифр КПЛ 4113
За 1903–1904 уч. г. – 28 с. Шифр КПЛ 4129
За 1904–1905 уч. г. – 31 с. Шифр КПЛ 3368

11. Крыловский А. С. Систематический каталог книг Киевской духовной академии. – Киев: Типография И. И. Гобунова, 1890–1915.
Т. 3. – 1908. – 220 с. Шифр КПЛ 550
12. Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии», и «Собрания исторического» / издана Временною комиссиею для разбора древних актов. – Киев: Типография К. Н. Милевского, 1878. [4], XVIII, 81, 468, [4]. Шифр XX 2/66
13. Либрович, Сигизмунд Феликсович (1855–911). На книжном посту: воспоминания, записки, документы. – Петроград и Москва: Издание Т-ва М. . Вольф, 1916. – 496, III с.; 1 портр. Шифр КПЛ 4298
14. Обобщенное и систематическое извлечение из проектов преобразования духовной школы, выработанных и представленных в учебный комитет при Святейшем Синоде, правлениями 47 духовных семинарий. – С.-Петербург: Синодальная типография, 1906. – 43 с. Шифр КПЛ 4207
15. Отчет о состоянии Таврического епархиального женского училища в учебно-воспитательном отношении за 1899–1900-й учебный год. – Симферополь: Епархиальная типография, 1900. – 19 с. Шифр КПЛ 4281
16. Палладий (Пьянков, Павел Георгиевич; 1816–882). Проповеди / епископ Палладий. – Пермь: Тип. Н-ков Каменского, 1912. Вып. 2. – 167 с. Шифр КПЛ 3
17. Перечень докладов, помещенных в трудах местных комитетов / сост. С. Ю. Лопатин – С.-Петербург: Типография В. Ф. Киршбаума, 1903. – 192 с. Шифр КПЛ 4204
18. Программа свода церковно-исторических и бытовых данных, на которых основывается решение вопроса о содержании духовенства православно-христианской церкви. – Самара: Типография Н. В. Жданова, 1909. – 83 с. Шифр КПЛ 3945
19. Пребывание императорских величеств государя императора и государыни императрицы с августейшей семьей в Севастополе в 1911 г. Шифр КПЛ 4283
20. Сборник летописей, относящихся к истории Южной и Западной Руси, изданный Комиссиею для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. – Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1888. – LIX, 322 с. Шифр XX 2/60
21. Сборник цифровых материалов для изучения крестьянских переселений: Сибирское переселение, 1906 г. – Челябинск: Типография Бреслиной, 1906. – 631 с. Шифр КПЛ 4197
22. Свод Трудов местных комитетов по 49 губерниям Европейской России. – С.-Петербург: Типография В. Ф. Киршбаума, 1903–1904.

- Сельскохозяйственная техника / сост. В. В. Бирюкович. – 1903. – 264 с.
Шифр КПЛ 4210
- Землевладение / сост. И. В. Сосновский. – 1904. – 242 с. Шифр КПЛ 4209
- Просвещение / сост. Н. Л. Петерсон. – 1904. – 212 с. Шифр КПЛ 4205
- Финансовая политика и таможенное покровительство / сост. Б. Ф. Брандт.
– 1904. – 176 с. Шифр КПЛ 4206
23. Сеятель: ежемесячный бесплатный художественный журнал с платным приложением к нему 1000 иллюстрированных назидательных листков под общим названием «Крупицы пищи духовной». – 1913. – № 1–12.
24. Систематический каталог книг Московской епархиальной библиотеки.
– Москва: Типография А. И. Снегиревой, 1913.
- Т. 1: Богословие. – 1913. – 403 с. Шифр КПЛ 4212
25. Сквозников А. Т. О вознаграждении народом своих пастырей. – С.-Петербург: Типография «Колокол», 1913. – 16 с. (Народно-миссионерская библиотека В. М. Скворцова) Шифр КПЛ 1819
26. Скворцов, Василий Михайлович (1859–1932). Церковный свет и государственный разум: опыт церковно-исторической хрестоматии. – С.-Петербург: Типография «Колокол», 1912. – 162, 34 с. Шифр КПЛ 1133
27. Скворцов, Василий Михайлович (1859–1932). Миссионерский посох = Православное миссионерство: церковно-гражданские узаконения и распоряжения. – С.-Петербург: Типография «Колокол», 1912. – 519 с. Шифр КПЛ 225
28. Соловьев, Владимир Сергеевич (1853–1900). Смысл мировой истории: богословско-философский комментарий В. С. Соловьева на Пасхальное Евангелие. – Вышний Волочек: Типография В. С. Соколовой, 1908. – 38 с. Шифр КПЛ 2507
29. Список высшим чинам государственного и епархиального управлений. – [С.-Петербург]: Государственная типография, 1910. – 287 с.; Указатель ЛШ с. Шифр КПЛ 1100
30. Труды местных комитетов о нуждах сельскохозяйственной промышленности. – С.-Петербург: Типография Исидора Гольдберга-Типография В. Киршбаума, 1903.
- Т. LV: Иркутская губерния. – 296 с. Шифр КПЛ 4201
- Т. XIII: Казанская губерния. – 241 с. Шифр КПЛ 4203
- Т. XV: Киевская губерния. – 1139 с. Шифр КПЛ 4192
- Т. XXXV: Самарская губерния. – 622 с. Шифр КПЛ 4198
- Т. XXXVIII: Симбирская губерния. – 540 с. Шифр КПЛ 4202
- Т. XXXIX: Смоленская губерния. – 198 с. Шифр КПЛ 4208
- Т. XXIX: Пензенская губерния. – 232 с. Шифр КПЛ 4200
- Т. XLI: Тамбовская губерния. – 471 с. Шифр КПЛ 4199

31. Труды Новгородского церковно-археологического общества. – Новгород: Губернская типография, 1914. – 198 с.; Журналы собраний Новгородского церковно-археологического общества 52 с. Шифр КПЛ 3346
32. Холмский календарь на 1908 г. / ред. Е. В. Ливотова. – Холм: Типо-литография Ванштейнов, 1907. – 184 с. Шифр КПЛ 4282
33. Царственная книга, то есть летописец царствования царя Иоанна Васильевича, от 7042 года до 7061, напечатан с письменного, который сыскан в Москве в Патриаршей библиотеке. – С.-Петербург: Императорская академия наук, 1769. – 347 с. Шифр Гр. 4893
34. Чтения в Историческом обществе Нестора-Летописца: в 24 кн. – Киев: Типография Т. Г. Корчак-Новицкого, 1879–1913.
Кн. 11. – 1896. – 319 с. Шифр КПЛ 4196
35. Jagic, Vatroslav (1838–1923). Archiv für slavische philologie: 1–42 bd. – Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1875–1926.
Vol. 28. – 1906. – 646 p. Шифр КПЛ 4237
36. La Sainte Bible: [26 volumes – complet]. – Paris, 1871–1890.
Vol. 24: Thesaurus biblicus / P. H. Mertz. – Parisiis, 1880. – 676 p. Шифр КПЛ 4195
37. L’empire des tsars au point actuel de la science / M. J.-H. Schnitzler. – Paris – Strasburg, 1862.
Т. 1: Le territoire, tableau naturel. – 1862. – 606 p. Шифр КПЛ 4189
38. La Terre-Sainte et les Lieux illustres par les apotres vues pittoresques, d’apres turner, harding et autres celebres artister Historie, moeurs Actuelles dedie a monseigneur L’eveque de chortres, par M.M. l’abre. Gr. du Diocese de Versaille, et A. Egron, l’un des collaborateurs aux Annales des Voyages. – Paris: Audor, libraire-editeur, rue du paon 8, ecole de medecine, 1837. – 245 p. Шифр КПЛ 4191
39. Relazione della direzione generale del tesoro per L’anno 1883. Ministero del Tesoro. – Roma: Tipografia Eredi Botta. 1884. – 325 p. Шифр КПЛ 4279
40. Romey, Charles (1804–1874), Alfred Jacobs (1827–1862). La Russie ancienne et moderne d’apres les chroniques nationaux et les meilleurs historiens. – Paris: Furne, libraire-editeur, 1855. – 571 p.; ill. Шифр КПЛ 4271
41. Peronne J. M. Memoriale praedicatorum sive synopsis biblica, theologica, moralis, historica et oratoria commentariorum R. P. Cornelii a Lapide in scripturam sacram complectens analysim omnium berum quae in hisce commentariis enucleantur: en 2 tome. – Parisiis: Apud Ludovicum Vives, bibliopolam editorem, 1864.
Т. 2. – 1864. – 609 p. Шифр КПЛ 4280
42. Tamarati, Michel (1858–1911). Leglise georgienne des origines juqu’a nos jours. – Rome: m. Bretschneider, 1910. – 710 p. Шифр КПЛ 4190

Додаток 6

Каталог бібліотеки ієромонаха Ієроніма (Ковпецького)

1. [Biblia. V. T. et N. T. Graece]. Divinae scripturae, veteris ac Novi Testamenti, omnia, innumeris locis nunc demum et optimorum librorum collation... [Praef.: Ph. Melanchthon]. – Basileae [Basel]: per Ioannem Hervagium, III 1545. – 2°, [8], 969, [7] p. 2°. Шифр III 2/3 (Pall. 1243)
2. Venerabilis Bedae presbytery anglo-saxonis viri sua tate doctissimi, opera quotquot reperi potuerunt omnia: in VIII volumes. – Coloniae Agrippinae [Cologne]: Sumptibus Anton. Hierati et Ioan, 1612. 2°. Шифр VI j
3. Clemens Alexandrinus (150–215). Clementis Alexandrini Opera graece et latine quae extant. Friderico Sylburgio. – Coloniae: Apud Jeremiam Schrey & Henricum Joh. Meyerum, 1688. – [28], 856, [80], 79 p. 2°. Шифр VI 1/7
4. Epiphanius Cypri (310–403). Sancti Patris Nostri Epiphani Constantiae sive Salaminis in Cypro, episcopi, Opera omnia. – Coloniae: Sumptibus Jeremiae Scherey & Heine oh. Meieri, 1682. – [60], 1108 p. 2°. Шифр VI 1/12
5. Eusebius Pamphilus (267–338). Eusebii Pamphili Caesareae Palaestinae, episcopi praeparatio Evangelica (2 volumes). – Coloniae: Sumptibus Mauritii Georgii Weidmanni, 1688. – [16], 856, [24], 548, 195 p. 2°. Шифр VI 1/13
6. Eusebius Pamphilus (267–338). De Traeparatione Evangelica. Trans. Lat. Georgius Trapezuntius. – Venezia, [Bartholomaeus de Zanis], 10. XI.1500. – 68 s. 2. Шифр VI 1/15 (IA 132)
7. Gregory I, pope (ca. 540–604). Divi Gregorii papæ huius nominis primi, cognomento Magni, omnia quæ extant, Opera, nunc iterum accuratiore diligentia a nendis multis repurgata. Quorum omnium e-lenchum in calce vitæ ipsius, authoris habes. – Parisii: Apud Carolam Guillard, viduam Claudii Cheuadij Cheuallanij, sub soleaureo et Gulielmum Desboys, sub cruce alba, in via ad diuum Lacobum, 1551. – [102], 214, 327 s. 2°. Шифр VI 1/16
8. Sancti Gregorii papæ primi cognomento magni Milleloquium morale, in quo continentur quidquid sanctissimus / auctore R. P. Jacobo Hommey, Augustiniano, Communitatis Bituricensis. – Editio Novissima. – Lugduni: Apud Joannem-Baptistam de ville, in via Mercatoria, sub Signo Scientiæ, 1683. – [16], 825 p. 2°. Шифр VII 1/2
9. Gregorii Nazianzeni (329–390). Sancti patris nostrii Gregorii Nazianzeni theologi, Opera: in IV volumes. – Coloniae: Sumptibus Mavritii Georgii Weidmanni, 1690. 2° VII 1/3
 - T. 1. – [138], 916, [40] p.
 - T. 2. – [4], 1543, [43] p.
10. Oecumenius (X s). Expositiones antiquae ac valde utiles breuitatem una

cum perspicuitate habentes mirabilem, ex diuersis sanctorum partum commentariis ab Oecumenio et Aretha collectae in hosce noui testamenti tractatus. Oecumenio quidem In Acta Apostolorum. In septem epistolas quae Catholicae dicuntur. In Pauli omnes. Arethae uero In Ioannis Apocalypsim. [Graeca]. – Verona: apud Stephanum et fratres Sabios, II 1532. – [24], 1014, [4] p. 2°. Шифр VII 2/7 (Pall. 1244)

11. Liturgiarum orientalium collectio, in qua continentur iacobitarum syrorum liturgiae, ex multis codicibus Syriacis latine convers, tum liturgiae nestorianorum tres, ex manuscriptis codicibus partier latine conversæ, tum liturgiae nestorianorum tres, ex manuscriptis codicibus partier Latine conversae Cum comentario fusiori ad paecipuas, notis necessariis ad reliquas. Opera et studio Evsepii Renaudotti Parisini. Opera studio Evsepii Renaudotii Parisini: 2 tomus. – Parisiis: Apud Joannem Baptistam Coignard, 1716. 4°. Шифр VII 5/70

T. 1. – CXXVIII, 545 p.

T. 2. – XXIV, 648, [4] p.

12. Ioannis Chrysostomi (345–407). Sancti patris nostri Ioannis Chrysostomi archiepiscopi Constantinopolitani. Opera omnia: in 12 volumes. – Moguntiae: Sumptibus Ioannis Davidis Zunneri Bibliopolæ Francofurt, 1697. 2° IX 1/1

13. Francois Combefis (160–1679). Ss. Patrum Amphilochoi Iconiensis, Methodii Patarensis, et Andreae Cretensis Opera omnia, quæ reperiri potuerunt. Nunc primum, magnam partem tenebris eruta, latine reddita, ac recognita, notisque illustrata, opera et studio R. P. F. Francisci Combefis, Orginis Prædicatorum Congregationis S. Ludouici, Theologi. – Parisiis: Apud Simeonem Piget, Via Iacobæa ad insigne Fontis, 1644. – [18], 474, [22], 390, [12] p. 2°. Шифр IX 2/10

14. Athanasius of Alexandria (296–373). Sancti patris nostri Athanasii archiepiscopi Alexandriae Opera quae reperiuntur omnia. Cum indicibus necessariis. – Parisiis: Sumptibus Michaelis Sonni, Claudii Morelli & Sebastiani Cramoisy via Iacobæa, 1627. 2°. Шифр IX 2/20

T. 2 – [8], 698, 138, 141 p.

15. Iohannes Damascenus (676–749). Sancti patris nostri Joannis Damasceni, monachi, et presbyteri Hierosolymitani, Opera omnia quae exstant et ejus nomine circumferuntur: in 2 tomus. – Parisiis: Apud Joannem-Baptistam Delespine, 1719. 2°. Шифр X 1/1

T. 1. – 34, XCVIII, XXXVI, [4], 710 p.

T. 2. – 925 p.

16. Divi Irenaei, graeci scriptoris eruditissimi, episcopi Lugdunensis, libri quinque Aduersus portentosas, hæreses Valentini & aliorum, accuratius quam antehac emendati, additis Græcis quæ reperiri potuerunt: Opera & diligentia Nicolai Gallasii, S. Theologi professoris. – [S. l.]: Apud Joannem le Preux, & Ioanne Parum, 1570. – [20], 408, [22] p. 2°. Шифр X S

17. Leon I, pape (390–461). Leo Magnus, Romanus Pontifex, Maximus Taurinensis, P. Chrysol. Ravennas, Fulgentius, Ruspensis, Valerian. Cemeliensis, Amedeus Lausanensis, Asterius Amasenus, Heptas Praesulum Christiana sapientia et facundia clarissimorum. Theophilus Raynaudus, societatis Jesu theologus. – Parisiis: Sumptibus Joannis Dv. Puis, via Jacobæ, sub signo Coronæ Auræ, 1662. – 864, [33] p. 2°. Шифр X 1/6

18. Methodius of Olympus (250–311). S. P. N. Methodii episcopi et Martyris. Convivium virginum Nunc primum editum, & latinitate donatum a Petro Possino Soc. Iesu Theologo Ac. S.D.N. Alexandro VII. Dicatum. – Parisiis: E typographia Regia, 1657. – [18], 190, [8] p. 2°. Шифр X 1/8

19. Origenes Adamantius (ca. 185–254). Origenis Adamantii Magni Illius et vetusti scripturarum interpretis et secundi. Ecclesiæ post Apostolos Magistri, Opera quae quidem proferri potverunt Omnia. – Parisiis: Cum privilegio Regis, 1619. – 102, 567, 559, 62 p. 2°. Шифр X 1/9

20. Photius Constantinopolitanus (810–891). Photii Myriobiblon sive bibliotheca librorum quos legit et censuit Photius patriarcha Constantinopolitanus. Graece edidit David Hoeschelius Augustanus notis illustravit. Latine veroreddidit et Shdlis auxit Andreas Schottus Antve rpianus. – Rothomagi: Sumpt. Ioan. & Davidis Berthelim, 1653. – 1624 col., 102, 23 s. 2°. Шифр X 1/14

21. Theodoret of Cyrus (393–457). Beati Theodoreti episcopi Cypri. Operum: in 5 tomos. Curu et shudio Jacobi Sirmondi Socielatis Jesn presbyteri. – Luteliae Parisiorum: Sumptibus Sebastiani Cramoisy Architypographi Regii, 1642. 2°. Шифр X 1/17

T. 1. – [30], 1090 p.

T. 2. – 8, 946 p.

T. 3. – [6], 1041, [3] p.

T. 4. – 4, [12], 722, [78] p.

T. 5. – [14], 726, [1] p.

22. Basil of Caesarea (330–379). Sancti patris nosri Basilii Magni Caesareae Cappadociae archiepiscopi Opera. – Parisiis: Sumptibus Aegidii Morelli, 1638. – [4], 632, 144, [75] p. 2°. X 2/5

23. Clemens, Titus Flavius Alexandrinus (160–217). Ex Bibliotheca Medicea. – Florentiae [Firenze]: Laurentinus Torrentinus, 1550. – 42, [2], 347 p. 2°. Шифр X 2/9 (Pall. 1220)

24. Cyprianus Carthaginiensis (?–258). D. Caecilii. Cypriani Carthaginiensis episcopi, totius Africae Primatis ac gloriosissimi Martyris Opera. – Parisiis: Apud Sebastianum Nivellium via Jacobæ, sub Ciconiis, 1574. – [111], 607, [2] p. 2°. Шифр X 2/12

25. Cyril of Alexandria (376–444). S. P. N. Cyrilli Alexandriae archiepiscopi Opera: in 6 tomos tributa. – Lutetiae: Regiis typis, 1638. 2°. Шифр X 2/16

- T. 1. – [26], 963 p.
 T. 2. – [8], 920, [33] p.
 T. 3. – [2], 870 p.
 T. 4. – [2], 1123, [53] p.
 T. 5. – [8], 417, 213, 58, [2], 804, [25] p.
 T. 6. – [2], 252, 398, 35, 69, [14] p.
26. Dionysii Areopagitæ (?–ca. 96). Sancti Dionysii Areopagitæ Operum omnium quae extant, et commentariorum quibus illustrantur / Omnia studio et opera eiusdem Balthasaris Corderii, Societatis Iesu doctoris theologiae: [in 2 tomus]. – Lutetiae Parisiorum: Apud Dionysium Moreau, via Iacobæ, ad insigne Samandræ, e regione Ecclesiæ Sancti Benedicti, 1644. 2°. Шифр X 2/20
 T. 1. – XL, [4], 874 p.
 T. 2. – [16], 674 p.
27. Opus Concionum tripartitum Matthiae Fabri s. theol. Licentiati parochi Neoforensis Et Palatinatus Superioris per Dioecesin Aichstadianam Visitatoris, nunc Societatis Iesu: ... [in 3 tomus]. – Antverpiae: Apud Hieronymum Verdussen, 1650. 2° X 3/26
 T. 1. – [10], 870, [18] p.
 T. 2. – [8], 1091, [14] p.
 T. 3. – [10], 870, [18] p.
28. Ephraem Syrus (306–373). Sancti Patris Ephraem Syri scriptoris ecclesiae antiquissimi et dignissimi Opera omnia. – Antverpiae: Apud Ioannem Keerbergium, 1619. – [12], 619, 36 p. 2°. Шифр XII 2/1
29. Hilarius Pictavensis (315–367). Sancti Hilarii Pictavorum episcopi, quotquot extant Opera. – Parisiis: Cum privilegio regis, 1631. – [38], 1132 col., 35 p. 2°. Шифр XII 2/15
30. Ecclesiae Graecae monumenta. Luteciae Patrissiorum: in IV volumes / partier editore & interprete Johanne Baptista Cotelerii Socio Sorbonico atque litterarum Graecarum lectore regio. – Luteciae Parisiorum: Apud Franciscum Muguet Regis & Illustrissimi Archiepiscopi Parisiensis typographum, 1627–1642. 2°. Шифр XII 5/3
 T. 1. – 1627. – [8] s., 827 col.;
 T. 2. – 1631. – [4] s., 690 col., [30] p.;
 T. 3. – 1636. – [10] s., 678 col., [29] p.;
 T. 4. – 1642. – [11] s., 552 p.
31. Ioannis Zonarae (1074–1130). Ioannis Zonarae, monachi in canones ss. Apostolorum et sacrorum conciliorum, tam Occumenicorum quam provincialium, Commentarii, a viris doctissimis Latinitate donati & annotationibus illustrati. – Lutetiae Parisiorum: Typis Regiis, 1618. – [24], 1044, 69 p. 2°. Шифр XIII 1/22
32. Conciliorum Omnium, tam generalium quam particularium, quae iam inde

a Synodo Basileensi usque ad Cocilium uniuersale Tridentinum habita, nobis hac vice ad excudendum oblata fuerunt: [in 3 tomus]. – Coloniae Agrippinae: Ex Officina Ioannis Quentel, 1551. 2°. Шифр XIII 3/15

Т. 3. – [40], 1018 р.

33. R. P. Matthia a corona leodiensi Carmelita, Sacrae Theologiae, doctore Parisiensi. De Dignitate et potestate spirituali episcoporum circa leges, et alia Miscellanea, & c. – Leodici Eburonum: Apud Guilielmum Henricum Streeel, Suæ Serenissimæ Celsitudinis Typographum, 1671. – [26], 522, [12] р. 2°. Шифр XIII 3/23

34. Історія тих, що були патріархами в Єрусалимі в 12 книгах укладена блаженнішим ... патріархом Єрусалимським Досифеєм, прикрашена блаженнішим ... патріархом Єрусалимським Хрисанфом, видана в рік його восьмого року архієрейства під час панування ... Іоанна Стефана воєводи Кантакузіна в Бухаресті, 1715. – [1], 1247 р. 2°. – Грецькою мовою. Шифр XV 1/2

35. Isidore of Pelusium (370–449). Sancti Isidori Pelusiotae de interpretatione diuina Scripture. Epistolarum Libri IV. – [Heidelberg]: Ex officina Commeliniana, 1605. – [16], 357, 112, 144 р. 2°. Шифр XV 2/23

36. Photii Constantinopolitani (?–896). Photii, sanctissimi patriarchae Constantinopolitani epistolae. Per reverendum virum Richardum Montacutium Norvicensem nuper Episcopum, Latine redditae, et Notis subinde illustratae. – Londini: Ex Officina Rogeri Danielis, ad ædem hederaceam in Aula Lovelliana prope Coemiterium D. Pauli, 1651. – [8], 393, [9] р. 2°. Шифр XV 2/27

37. Theophylacti archiepiscopi Bulgarie (1055–1107). Commentarii In quatuor Evangelia. Opus nunc primum Graece et latine editum. Theologis omnibus, Ecclesiastis et Concionatoribus perutile et necessarium. Idipsum praelectione facta notulis et variis lectionibus illustravit qui Editioni praesuit R. P. addito duplici Graeco latinoque indice. – Lutetiae Parisiorum: Apud Carolum Morellum, via Iacoba, ad insigne Fontis, 1635. – [12], 858, [12] р. 2°. Шифр XV 2/34

38. Theophylacti archiepiscopi Bulgariae (1055–1107). In D. Pauli epistolas Commentarii: studio & cura reverendissimi patris, domini Augustini Lindselli, episcopi Herefordensis, ex antiquis Manuscriptis Codicibus descripti, et castigati, et nunc primum Graece editi. Cum latina Philippi Montani versione, ad Græcorum Exemplarium sidem restituta. – Londini: E Typographeo Regio, 1636. – [6], 1041 р. 2°. Шифр XV 2/35

39. Philo Judaeus (25 B.C. – 50). Philonis Iudaei in libros Mosis De mundi opificio, Historicos, De legibus. Eiusdem libri singulares ex bibliotheca regia. – Parisiis: Ex officina Adriani Turnebi typographi Regij, Regiis typis, 1552. – [11], 736, [44] р. 2°. Шифр XV 3/20

40. Josephus Flavius (37–100). Flavii Josephi Hierosolymitani sacerdotis

Opera quæ extant omnia, antiquitatum judaicarum libri XX. Sigismundo Gelenio interprete. De Bello judaico libri VII, interprete, Rufino Aquilejensi. Liber de vita sua cum interpretatione Gelenii. Adversus apionem libri II cum versione antiqua a Gelenio emendata, & de Maccabæis, feu de Imperio rationis liber cum paraphrasi Erasmi Roterodami. Accedit Index locupletissimus. Juxta editionem Græco-Latinam Genevensis ad manuscriptos Palatinæ bibliothecæ Codices castigatam, quæ nunc a pluribus mendis expurgata, & præterea Prolegomenis & appendice auctior redditur. – Coloniae: Sumptibus Mauritii Georgii Weidmanni, 1691. – [74], 68, 1102, [32] p. 2°. Шифр XV 3/34

41. Nicephoro Calliste Xanthopoulos (1256–1335). Nicephori Callisti filii Xanthopuli Ecclesiasticae historiae libri XVIII In duos Tomos distincti, ac Graæce nunc primum editi. Adiecta est Latina interpretatio Ioannis Langi, a R. P. Frontone Ducaeo Societatis Iesu theologo cum Græcis collata et recognita. – Lutetiae Parisiorum: Sumptibus Sebastiani & Gabrielis Cramoisy, via Iacobæa, sub Ciconiis, 1630. – [1], 888, [31] p. 2°. Шифр XVII 2/2

42. Evsepii Pamphili, Ruffini, Socratis, Theodoriti, Sozomeni, Theodori, Euagrij, & Dorothei Ecclesiastica Historia, sex prope seculorum res gestas complectens: Latine iam olim a doctissimis viris partim scripta, partim e Græco a clarissimis viris, Voulsgango Musculo, Ioachimo Cameratio & Iohanne Christophersono Britanno, eleganter conuersa: Et nunc ex side Cræcorum codicum, sic ut nouum opus videri possit, per Ioan. Iacobum Grynaeum locis obscuris innumeris illustrata, dubijs explicata, mutilis restituta: Chronographia insuper Abrahami Bucholceri, ad Annum Epochæ Christianæ 1598. & lectionis sacræ historiæ luculenta Methodo exornata. – Basileae: Per Sebastianum Henricpetri, 1611. – [80], 807, 23 p. 2°. Шифр XVII 2/6

43. Carolus a Sancto Paulo ep. Geographia sacra, cum notis et animadversionibus Lucae Holstenii. – Amstelædami: Excudit Franciscus Halma, 1704. – [10], 332, 72 p. 2°. Шифр XXII 1/22

44. Geographia sacra ex veteri et novo testamento desumta, et in tabulas quatuor concinnata: I. Totius orbis, in Bibliis Sacris cogniti, partes continet : II. Terram Promissam, sive Judæam in suas tribus divisam : III. & IV. Jesu Christi, et Apostolorum Petri et Pauli Patriam, Mansiones, et Itinera, et Pauli Navigationem Jerosolymis Roman usque. Additæ sunt descriptio terræ Chanaan, sive terræ promissæ, Jesu Christi, et apostolorum Petri et Pauli vitæ. Tum & in omnes eas Tabulas, & Descriptiones, animadversiones et index Geographicus / auctore Nic. Sanson, Abavillæo & Christianiss. Galliarum Regis Geographo. Accesserunt in Indicem Geographicum Notæ Joannis Clerici, cujus etiam præfixa est Præsatio. – Amstelædami: Apud Rud. & Gerh. Wetstenios hff., 1711. – [1], 192 p.; ill. 2°. Шифр XXII 1/23

Додаток 7

Каталог бібліотеки ієромонаха Інокентія (Паскевича)

1. Heinrich Opitz (1642–1712). *Henrici opitii D.S.P.P. Novus Lexicon hebraeo-chaldaeo-biblicum, in quo I. Voces omnes tum primitivæ seu radices, eæque saepe deperditæ ex chald Syr. Samar-Arab. Aethiop. Lingg. sideliter restitutæ: tum derivatæ... II. Formæ omnes & regulares & irregulares ultra.* – Hamburgi: Apud Samuelem Heilium, 1726. – [12], 63, 1127 p. 4°. Шифр II 6/122

2. Stockius Christianus (prof. publ. in Acad. Ien.). *Clavis linguae Sanctae Veteris Testamenti aditum aperiens, vocum radices iuxta ordinem alphabeticum monstrans, quæ deperditæ visæ sunt, ex lingua chaldaica, syriaca, samaritana, arabica et aethiopica restituens.* – Ienae: Apud Ioh. Felicem Bielckium, 1739. – [7], 1098, [46], 133 p. 4°. Шифр II 6/123

3. Новий заповіт; 2 передмови: Іоанна Аймана та Августа Германа Франка. – [Дрезден]: Друкарня Сирітського дому, 1710. – [72], 1106 p. 16°. – Грецькою та старогрецькою мовами. Шифр II 7/7

4. Theophylacti archiepiscopi Bulgariae (1055–1107). *Theophylactus Archiepiscopi Bulgariae In omnes D. Pauli epistolas enarrationes, diligenter recognitæ. Christophoro Porsena Romano interprete.* – Coloniae: Eucharius Cervicornus excudebat, imp. Godefridi Hittorpii, Pr. Call. III 1528. – [24], 937, [1] p. 8°. Шифр II 7/27 (Pall. 1216)

5. *Commentarius in Apocalypsin S. Ioannis Apostoli Et Evangelistæ: perspicua et Francofurti & synoptica declaratione mysteriorum, communiumq.* – Typis Wolfgangi Richteri, impensis Iohannis Spiessii, 1601. – [8], 492 p. 16°. Шифр II 7/67

6. Martin Chemnitz; Polycarp Leyser; Philipp Melanchthon. *Locorum theologicorum reverendi et clarissimi viri.* – Francofurti: Ex Officina Paltheniana, sumptibus Ioannis Spiessi, 1599. 8°. Шифр II 7/145

Pars 1. – [30], 648, [18] p.

Pars 2. – [30], 811, [22] p.

Pars 3. – 16, 616, [22] p.

7. SS. Patrum qui temporibus Apostolicis floruerunt Barnabae, Clementis, Hermae, Ignatii, Polycarpi, Opera edita et inedita, vera, & supposititia; unat cum Clementis, Ignatii, Polycarpi, Actis atque Martyriis I. B. Catelerius Societatis Sorbonicae theologus ex MSS. Codicibus eruit, ac correxit, versionibusque et notis illustravit. Recensuit et Notulas aliquot ad spersit Joannes Cleficus. – Antverpiae: Huguetanorum sumptibus, 1700. – 2° Шифр III 1/11

8. Buddeus, Johannes Franciscus (1667–1729). *Io. Francisci Buddei Institutiones theologiae dogmaticae variis observationibus illustratae.* – Francofurti et Lipsiae, 1741. – [10], 1320, [20] p. 4°. Шифр III 5/43

9. Kromayer, Hieronimus (1610-1670). *Theologia positive-polemica, in qua controversiae lutheranis pontificii, calvinianis, remonstrantibus, Socinianis. Anabaptistis, wiegelianis, Judæis et sentiis intercedentes ... tractantur, et certaminum historiae ... inseruntur.* – Francofurti ad Moenum: sumptibus Friderici knochii Typis Johannis Andrea, 1683. – [7], 943, [4], 462, [47], [24] p. 4°. Шифр III 5/63

10. Hoornbeek, Johannes, (1617–1666). *Institutiones theologicæ. Ex optimis auctoribus concinnatæ: Opera end studio Johannis Hoornbeek, ss. litterarum in Ecclesia, et Academia Lugduno-Batava doctoris.* – Lugduni-Batavorum: Ex officina Francisci Moyardi, 1658. – [44], 728 p. 16°. Шифр II 7/156

11. Bidembach, Felix (1564–1612). *Promptualii, exequialis, pars prior et posterior, in qua continentur centuriae II dispositio.* – Lubecaæ: Typis & sumptibus Samuelis Jauchii, 1618. – [12], 440, [12], [1], [8], 472, [10] p. 4°. Шифр III 5/69

12. Mintert, Peter (1660–1737). *Petri Mintert Lexicon graeco-latinum in novum D. N. Jesu Christi Testamentum.* – Francofurti ad Moenum: Impensis Wolffganci Christophori Multzii, 1728. – [1029] p. 4°. Шифр III 5/1

13. Gerhard, Johann (1582–1637). *Johannis Gerhardi, D. Bellarminus Orthodoxias testis hoc est Catholica et Evangelica veritas in praecipuis quibusdam articulis cum Romano-Catholicis Ecclesiae nostrae controversis ex ipsomet Bellarmino ostensa Ac publice quondam proposita: jam nunc vero denuo placidæ ventilationi submissa. Præside Joh. Ernesto Gerharo, ss. Theol. D. end prof. publ.* – Jenae: Typicas sumtibus Sengenwaldianis, 1658. – [8], 736 p. 8°. Шифр V 6/147

14. Basilius Magnus (330–379). *Basili Magni, Caesareae Cappadociae, quondam archiepiscopi. Opera quae latine extant omnia / accedunt notae rr. pp. Frontonis Ducae et Andreae Schotti, Societ Jesh Theologor.* – Coloniae Agrippinae: Sumptibus Antonij Hierat, bibliopolæ sub signo Gryphi, 1617. – [38], 796, [20] p. 2°. Шифр VI 1/2

15. Photius I, patriarche de Constantinople (810?–891?). *Nomocanon Photii patriarchae Constantinopolitani: cum commentariis Theodori Balsamonis Patriarch Antiocheni.* – Lutetiae Parisiorum: Apud Abrahamum Pacard, 1615. – [16], 183, 287 p. 8°. Шифр IX 5/24

16. Renati Des-Cartes principia philosophiae ultima edition cum optima collata, diligenter recognita et mendis expurgata. – Amstelodami: Ex typographia Blaviana, 1685. – [38], 222, [16], 248, 92, [4] p. 8°. Шифр IX 5/48

17. Указы блаженные и вечнодостоинныя памяти высокой государыни императрицы Екатерины Алексеевны и государя императора Петра Первого о стояще с 1725 генваря с 28 числа по 1730 г. напечатаны по указу всепресветлейшей державнейшей великой государыни императрицы Елизаветы Петровны самодержицы всероссийской. – Санктпетербург: При

Императорской академии наук, 1743. – 220, 299, 18 с.; ил. 4°. Шифр X 4/22

18. Aristotelis de arte Rhetorica libri tres Graece et latine editi cura Christophori Schraderi. – Editio tertia. – Helmaestadi: Typis & sumptibus Henningi Mulleri, 1672. – [16], 253, [11], [16], 597, [22] p. 4°. Шифр X 5/9

19. Thesauro, Emanuele (1592–1677). Emanuelis Thesauri Comitum, majorumque insignium equitis, Idea argutae et ingeniosae dictionis, ex principiis Aristotelicis sic eruta ut in universum Arti Oratoriae, & imprimis Lapidariae atque symbolicae inserviat. Accessere ab Autore adjecti Tractatus duo alter de argutis concionatorum enthymematis, alter de Emblematis. Omnia nunc primum ex Italico Latine conversa. – Francofurti & Lipsiae: Sumptibus Joan. Melchioris Systermani, 1648. – [21], 734, [16] p. 4°. Шифр X 5/9 all. 2

20. Heereboord, Adrianus (1614–1661). Adriani Heereboord, professoris in Academia Patria Philosophi ordinarii. Meletemata philosophica Maximam partem, metaphysica. – Lugduni Batavorum: Ex officina Francisci Moyardi, 1654. – [4], 362 p. 4°. Шифр X 5/10

21. Heereboord, Adrianus (1614–1661). Adriani Heereboord, professoris in Academia Patria Philosophi. Philosophia, naturalis, moralis, rationalis. – Lugduni Batavorum: Ex officina Francisci Moyardi, 1654. – [6], 68, 136 p. 4°. Шифр X 5/10 all. 2

22. Weismann, Christian Eberhard (1677–1747). Introductio in Memorabilia Ecclesiastica Historiae Sacrae novi testamenti maxime vero seculorum primorum et Novissimorum ad juvandam notitiam Regni dei et satanae Cordisque humani salutarem plana & facili methodo in gratiam Studiosae juventutis concinnata. – Stuttgartiae: Sumptibus Mezlerio-Roesslinianis, 1718–1719. – 14, 1072, 27, [2], 1340, [20] p. 4°. Шифр X 5/35

23. Октоїх. – Венеція: Друкарня Миколая Сороса, 1740. – 200 p. 8°. – Грецькою мовою. Шифр VIII 7/144

24. Deliciae Graecae, ex antiquissimis et optimis autoribus, Demosthene, Isocrate, Herodoto, Thucydide, Xenophonte, Cebete, Platone, Aristotele, Theophrasto, Lusia in usum scholarum collectae. – Magdeburgi: Sumptibus B. Christophori Seidelli Vid. & G. E. Scheidhaueri, 1732. – [6], 292 p. 8°. Шифр XIV 5/42

25. Roterdamas Erasms (1469–1536). Desiderii Erasmi Roterodami Colloquia, cum notis selectis variorum addito Indice novo. – Delphis Lugduni Batavorum: Apud Adrianum Beman, Samuelem Luchtman, 1729. – [12], 784, [21] p. 8°. Шифр XIV 5/57

26. Meisner, Balthasar (1587–1626). Balthasare Meisnero ss. Theol. Doct. & in Acad. Witteb. profess. Ordin. Philosophia sobriae. – Wittebergae, 1613–1614. 8°. Шифр XIV 6/45

Pars I: Pia consideratio quaestionum philosophicarum, in controversis theologicis, quas Calviniani moverunt orthodoxis, sub inde occurrentium. – Wittebergae: E Typographeo Johannis Richeteri, 1614. – [27], 1203, 61 p.

Pars 2: Problemata lexica et logica, in controversiis papisticis subinde occurrentia, succincte discutiuntur. – Wittebergae: Sumptibus Bechtholdi Raaben Bibliopola, 1613. – 1076, 75 p.

27. Dispositio in partes orationis rhetoricae, et brevis textus enarratio, Evangeliorum, ut vocant, quae diebus dominicis et Festis Sanctorum, usitate pro concione in Ecelesia dei explicantur: Tradita Rostochij per. Simonem Pauli suerinensem secunda pars, complectens Evangelia, a Dominica Trinitatis usq ad Dominicam I. Aduentus, et de Feltis Sanctorum. – Rostochii: Excudebat Jacobus Lucius Transyluanus, 1567. – [16], 1037 p. 16°. Шифр XIV 7/42

28. Comenii, Johannis Amos (1592–1670). Ioh. Amos Comenii Orbis sensualium picti: in 2 pars. – Noribergae: Sumptibus Martini Endteri, 1740. – [16], 315, 109, 449, [61] p. 8°. Шифр XIV 6/69

29. Ambrogio Marliani (1562–1632). Theatrum politicum, in quo quid agendum sit a principe, & quid cavendum, accurate prscribitur, auctore Ambrosio Marliano, papiense Canon. Reg. Later. Sac. Theologiæ professore Juxta Exemplar Dantiscanum editio tertia emendatior coeteris. – Coloniae: Prostat apud Martinum Endterum, 1719. – [8], 456, [22] p. 8°. Шифр XIV 7/90

30. Lange, Joachim (1670–1744). D. Joachimi Langii, ordinis theolog. in Acad. frider. senioris, et semin. theol. direct. Gloria Christi et christianismi apocalypticoprophetica, nec non antisociniana et antijudaica: exhibens tomo priore Commentarium apocalypticum, in clavem prophetica omnium vaticiniorum, quae cum typis in v. t. ad mysterium ultimorum temporum pertinent: tomo posteriore Commentationem Elencticam, primum in catechesin socinianorum racovianam: deinde in virulentum scriptum r. Isaaci, munimen fidei dictum accedit ad uberioem Gloriam V Christi illustrationem appendix de Gratia dei universali in universali redemptione et merito christi fundata. – Amstelodami et Lipsiae: In officina Rombergiana, 1740. – 668, [6], 606, [6], 156 p. 2°. Шифр XV 3/16

31. Homeri, omnia quae qui dem extant opera, graece, adiecta versione latina ad verbum, ex duersis doctissimorum uirorum translationibus concinnata, & difficiliorum thematum explicatione marginibus hincinde ubi opus ui debatur adpersa, ut græcæ lingue tyronibus, uel citra uiua præceptoris uocem, cognoscere iam atq conferre doctissima Poetæ huius scripta liceat. – Basileæ: Per Nicolaum Bryling & Bartholomæum Calybaeum, 1551. 4°. Шифр XV 4/9

T. 1: Iliados. – [12], 292 p.

T. 2: Odyssea. – [48], 317 p.

32. Bellarmino, Roberto (1542–1621). Disputationum Roberti Bellarmini Politiani, s.r.e. cardinalis, de controversiis christiana fidei, Aduersus huius temporis Hæreticos. – Parisiis: Ex Officinis Tri-Adelphorum Bibliopolarum, via Iacobææ, & in monte D. Hilarij, 1608. 4°. Шифр XVI 2/7

Tomus tertius. – 1223, [56] p.

Quatuor tomis comprehensæ. – 899, 30 p.

33. Antibellarminus hoc est, confutatio eorum, quæ adversus christianam fidem, pro tuenda Pontificia sua religione, tomis disputauit quatuor Robertus Bellarminus Iesuita, Cardinalis, Samuele Hubero D. Helvetio Bernate : opus : in quo libris sex tota Romana Babylon, scortationum & abominationum mater, quam Bellarminus Pocillator & Proditor eius in lucem produxit, ex imis euertitur fundamentis. – Goslariae: Ex officina typographica Ioannis Viogdii, 1607. – 446, 4, 360, 310, 412, 148, 172 col., 33 p. 2°. Шифр XVI 2/22

34. Martinus Becanus (1563–1624). R. P. Martini Becani, Societatis Iesu doctoris theologi, et in Academiis, imperiali viennensi, arciepiscopali Moguntina, episcopali Wirceburgensi, s.s. theologiæ professoris, Opera omnia aliquot tractatibus posthumis aucta : et duobus tomis comprehensa : cui in hac Editione novissima accessit tractatus utilissimus, & sacrarum literarum studiosis fere necessarius, qui inscribitur, analogia veteris et novi testamenti Eodem auctore una cum Indicibus operum omnium. – Moguntiae: Impensis Ioan-Godefridi Schonwetteri, Typis Nicolai Heil, 1669. – 1581, [23], 92 p. 2°. Шифр XVI 2/14

35. Nicephorus Gregoras (1295–1360). Nicephori Gregoræ, romanæ, hoc est Byzantinæ historiæ libri XI: quibus res a Græcis Imperatorib per annos CXLV, a Theodoro Lascari priore, usque ad Andronici Palæologi posterioris obitum gestæ, describuntur, & Nicetæ Acominati Chonitæ Paralipomenon supplentur: Nunc demum liberalitate Magnisici & Generosi uiri, d. Antonii Fuggeri, & c. & Hieronymi Wolfii labore, Græce Latineque editi, cum Indice copioso. – Basileae: Per Ioannem Oporinum, Anno Salutis, 1562. – 533, [38] p. 2°. Шифр XVII 1/13

36. Mylaeus, Christophorus (?–1570). Theatrum Scribendæ historiæ Universitatis rerum, Christophoro Mylæo auctore. Complectitur hæc prima historiæ Universitatis pars, res ex universa Naturæ Philosophia liberali cognitione dignissimas. Quæ ordine commodis partitionibus seruato, ex contrarijs in eodem genere eregione positis, quam breuissime tractantur. Igitur ad legendos huius doctrinæ scriptores persacilis atq; expedita Methodus utiliter est præparata: ad quam eandem quæcund; eius generis sunt, conuenienter referri poterunt. – Basileae: Apud Ioannem Oporinum, 1557. – 66 s. 2°. Шифр XVII 1/13 all. 2

37. Guevara, Antonio de (1480–1545). Horologium Principum, sive de vita M. Aurelii imp. Libri III ab illustri viro Dn. Antonio de Guevara, episcopo Accitano, D. Caroli V. Imp. Consiliario & Historico compositi, illustrissimi ac Celsissimi Principis, Dn. Friderici Wilhelmi Ducis Saxoniae, & c. jussu ex lingua Castellana, adhibitis Gallicis & Italicis versionibus, in Latinam linguam traducti, et Myriade, cui nunc Chiliades Aliquot accesserunt, lectissimarum sententiarum exornati atque illustrati, additis indicibus necessariis, & Notatione locorum, ex quibus marginum illustramenta, quæ pro Notis esse queunt, depromta sunt. Opera et

studio Johannis Wanckelii. – Editio Quarta. – Lipsiae: Typis & sumptibus Henningi Grosii, [1615]. – [3] k., 695, [1] s., [13] k. 2°. Шифр XVII 2/17

38. Kurtzer Bericht derer verordnungen Welche nach Sceligstem Absterben Furstin und Frauen Magdalenen Sibyllen, Herzogin zu Sachsen (Magdalena Sibylle von Preusen, durch Heirat mit Johann Georg I. Kurfürstin von Sachsen (geb. 31. Dezember 1586 in Königsberg; gest. 12. Februar 1659 in Dresden) «Ehren-Gedächtnus... welches die Durchlauchtigste Fürstin Frau Sophia Eleonora, gebohrne Herzogin aus Churfürstlichem Stamm zu Sachsen... auffsetzen und in Truck fertigen lassen». – [115] s. 2°. Шифр XVII 1/26

39. Faber, Basilius (ca. 1520–ca. 1576). Basilii Fabri Sorani Thesaurus eruditionis scholasticae omnium usui et disciplinis omnibus accommodatus post celeberrimorum virorum Buchneri, Cellarii, Graevii, Operas et adnotationes et multiplices andreae Stybelii curas iterum recensitus, emendatus, locupletatus a Io. Matthia Gesnero. Accessit primum hac editione verborum et formularum interpretatio Gallica: in 2 tomos. – Lipsiae: Prostat, 1735. – 1792, 1308 bollards; 299 rudentis. 2°. Шифр XVIII 1/22

40. Scapulae, Ioannis (ca. 1540–ca. 1600). Lexicon Graecolatinum novum in quo ex Primitiuorum & Simplicium fontibus Derivata atque Composita Ordine non minus Naturali, quam Alphabetico, breuiter & dilucide deducuntur Ioannis Scapulae opera et studio. – Basileae: Per Sebastianum Henricpetri, 1628. – [6] p., 1856 col., [64], 36 l.; 188 col. 2°. Шифр XVIII 1/25

41. Lucubrationes illustrissimi ac reverendissimi Theophanis Prokopowicz, quae (praeter unam narrationem) iam orationes, iam poemata, iam epistolas in se comprehendunt. – Nunc primus in unum corpus collectae et in publicam lucem editae. – Vratislaviae: Apud Io. Jacobum Korn, 1743. – 166 p. 8°. Шифр XIV 5/91

42. Vollständiges Deutsches Wörter-Buch Vel Lexicon Germanico-Latinum Cum Praefationibus Et Autoris Et Iohannis Ulrici König: T. 1–2. – Breslau: Berlegts Johann Jacob Rorn, 1734. – [36], 1086, 1134, [2] p. 4°. Шифр XVIII 4/51

43. Heinrich Volck von Wertheim auf neue Manier abgefaster und allzeit fertiger Brief-Steller in sich haltend So wohl eine gründl. Anleitung Briefe zu schreiben, als auch einen reichen Vorrath auf mancherley Fälle gerichteter und wohlausgearbeiteter Briefe, nebst einem Anhang von des berühmten Herrn Le Pays und Hrn. Benj. Neukirchs Galanten Briefen, einem kurtzgefasten Deutsch- und Französischen Titular-Buche, Einem hinlänglichen Unterricht, so wohl von allerley mündlichen Complimenten, als auch von denen vornehmsten Kaufmanns-Jäger- und Bergwercks-Terminis, Nahmen der Länder, Städte und Personen in Deutscher und Französischer Sprache, einem Französisch-Lateinisch- und Deutschen Lexico, welches bey der heut zu Tage nöthigen Rechtschreibekunst. – Chemnis:

Ioh. Christoph und Joh. David Stöseln, 1741. – [14], 477, p. 8°. Шифр XXI 5/22

44. Heinrich Volck von Wertheim gants deutliche Anweisung zur Schreibe-Kunst, welhe bestenet inder Calligrapha, oder Schönschreibe-Kunst; welhe bestenet inder Calligraphia, oder Schönschreibe-Kunst, Orthographia, oder Rechtschreibe-Kunst; Tachygraphia, oder Geschwindschreibe-Kunst; Stylographia, oder Verbindungschreibe-Kunst; Aus welchen vier Stücken eigenthlich das gantse Band der Scheibe-Kunst nach seinem Unterricht und Gebrauch bestenet. – Chemnis: Ioh. Christoph und Joh. David Stöseln, 1741. – 335 p. 8°. Шифр XXI 5/22 all. 2

45. Buddeius, Joannes Franciscus (1667–1729). Io. Francisci Buddei Theol. D. et p. p. Ecclesia apostolica, sive de statu Ecclesiae Christianae sub apostolic commentatio historicodogmatica; quae et introductionis loco in epistolas Pauli ceterorumque apostolorum esse queat. – Jenae: Sumtibus Viduae Meyerianae, 1729. – [30], 838, [58] p. 8°. Шифр XXI 5/53

46. Compendium historiae ecclesiasticae decreto serenissimi principis Ernesti, saxon, jul. eliviae et mont. ducis, & c. in usum gimnasii Gothani, Ex facris literis & optimis, qui extant, autoribus, Libris duobus compositum, & ab Orbe condito ad nostra usque tempora deductum, Ea cum cura atque distinctione, ut tam incipientibus quam provectoribus, commodum esse possit: in 3 pars. – Gothae: Sumtu Joan. Andr. Reyheri, 1735. – [16], 430, [1], 818, [202], [16], 356, [8] p. 8°. Шифр XXI 5/133

47. Lange, Joachim (1670–1744). D. Ioachimi Langii, s. theol. in reg. frid. prof. ord. acad. h. t. iterum profectoris. Historia ecclesiastica, a mundo condito usque ad seculum a Christo nato praesens, seu decimum octavum, deducta, et necessariis imreriorum ac rei litterariae synchronismis instructa. – Editio II. – Halae Magdeburgicae: Impensis orphanotrophei, 1731. – [38], 971, 43 p. 8°. Шифр XXI 5/136

48. Augusti Breissers Antichiliasmus oder Grzehlung und Brufung des betrieblichen. Fraums Deter so genannter, Shiliasten. – Lubect: Berlegts Peter Voct Mann, 1691. – [30], 446, [20], 128, 352, [4], 15, 483, 19 p. 8°. XXI 5/41

49. Millenarii S. Immota Veritas & Immunitas a Consequentiis Temporariis & Instantiis Secularibus. Das ist Bohlmeinende Beantmortung der in Lubect 1691. – Franctfurt und Leipzig, 1692. – 352, [4], 483, 19 p. 8°. Шифр XXI 5/41 all. 2

50. Hesiodi Ascraei quae extant, Cum Notis, ex probatissimis quibusdam autoribus, brevissimis, selectissimisque, Accedit insuper pasoris, Index, auctior, multo hac novissima editione, & multo correctior / opera et studio Cornelii Schrevelli. – Lipsiae: Sumptibus Augusti Martini, 1730. – [16], 384 p. 8°. Шифр XXI 6/8

51. Apanta Isocratis scripta, quae quidem nunc extant, omnia, Græcolatina,

postremo recognita: Hieronymo Wolfio octingensi interprete. Cum Rerum & verborum accurato indice. – Basileae: Typis Conradi Waldkirchii, 1602. – [16], 927, [57] p. 8°. Шифр XXI 6/9

52. Xenophontis Memorabilium Socratis Dictorum. Libri IV. Iterum recensvit emendavit illustravit et indicem adiecit Io. Aug. Ernesti. – Lipsiae: Apud Casparum Fritsch, 1742. – [19], 210, 34 p. 8°. Шифр XXI 6/12

53. Tesauro, Emanuele (1592–1675). Elogia patriarcharum, et Christi Jesu dei hominis. Emanuelis Thesauri Patritii Taurinens: Et Aloysii Juglaris e Societate Jesu. Quibus ob præstantiam & Antiquitatem abjunctum est testamentum XII Filiorum Jacob Longissimo tempore Judæorum invidia ab usu Christianorum subtractum & absconditum, abhinc vero annis cccxxii Latinitate donatum ab episcopo Lincolinensi Robertto II. – Francofurti: Sumptibus Joannis Melchioris Bencard, 1684. – [6], 216, 163 p. 8°. Шифр XXI 6/26

54. Немецкая грамматика собранная от разных авторов и в пользу Санктпетербургской гимназии вторым тиснением. – В Санктпетербурге: при Академии наук, 1734. – 387 с. 8°. Шифр XXIV 4/5

55. Clavis Homerica, sive lexicon vocabulorum omnium, quæ in Iliade Homeri, nec non potissima Odysseae parte continetur. Accedit brevis appendix de dialectis. Opus primum in Anglia concinnatum, deinde auctum & sæpius editum; Nunc tandem summo studio corectius recusum. – Goudae: Typis Gulielmi vander Hoeve, 1649. – [2], 403, [88] p. 16°. Шифр XXIV 7/123

Додаток 8

Каталог бібліотеки ієромонаха Софронія (Михалевича)

1. Joannicy Galatowski (1620–1688). Stary koscioł Zachodni nowemu Kosciółowi Rzymskiemu, pochodzenie Ducha S. od oycy same[go] nie od syna pokazuie, y Trybunał napisany przez Nikołaia Cichowiusza y nauczaiacy Ducha S. Pochodzic od Syna za prawdziwy Trybunał miec zakazuie, y Stara Wiare napisana od Pawła Boywy y nauczaiaca takze od Syna Pochodzic Ducha Swietego nazywac Nowa Wiara y zmyszlona goskazuie. – Nowogrodok: z Typographiey Archiepiskopskiey, 1678. – [14], 88, [2], 105 s. 4°. Шифр V 6/152

2. Курций Руф, Квинт (I в.) Книга Квинта Курция О делах, содеянных Александра Великого царя Македонского; переведённые повелением царского величества с латинского языка на российский лета 1709-го и напечатана в Москве 1711 году в декабре месяце. – Москва: 1711. [6], 476, [12] с. 4°. Шифр XIII 5/3

3. Quintus Curtius Rufus (I c.). Q. Curtii Rufi Historiæ Alexandri. Magni libri superstites ex accurata recognitione Nicolai Blancardi Philosophiæ et Historiarum professoris ordinarii accedunt eiusdem cura lectissimi commentarii. – Lugduni Batavorum: Apud Davidem Lopez et Franciscum Moiardum, 1649. – [28], 1088 p. 8°. Шифр XIV 5/47

4. Caji Suetonii Tranquilli (70–126). Caji Suetonii Tranquilli Opera et in illa commentarius Samuelis Pitisci, quo Antiquitates Romanae, tum ab interpretibus doctissimis...: in 2 t. – Trajecti ad Phenem: Apud Franciscum Halman Acad. Typog, 1690. 8°. Шифр XIV 5/53

T. 1. – [46], 931 p.

T. 2. – [7], 924 p.

5. Bohatyр Straszny, z Włoskiego na Łacinski, z Łacinskiego na Polski iezyk. Przetłumaczony przez Krzysztofa z Piekar Piekarskiego, Woyskiego Woiewodztwa Brzeskiego. A Teraz Nowo z przydatkiem Regestru zebranego y Tytułow przy rozmowach, dla lepszego Dyskursow wyrozumienia, dokladnie, z dostateczno danych w Druku omełek posram przedrukowany. – Nakładem Krzyfztofa Domanskiego. – W Krakowie: W drukarni Micolaiia Alexandra Schedła, I. K. M. Typogr, Roku Panskiego, 1695. – [1], 164 s. 4°. Шифр XIV 5/69

6. Séneca, Lucio Anneo (4–65). Annaei Senecae Tum Rhetoris tum philosophi, Opera omnia ab Andrea Schotto ad veterum exemplarium sidem castigata, Græcis etiam hiatibus expletis: in 2 tomus. – Geneae: Suptibus Samuelis Chouët, 1665. – [16], 807, [24], [23], 377–910, [38] p. 8°. Шифр XIV 6/33

7. Rudolph Goclenius (1547–1628). Probrematum Logicorum Rodolphi Goclenii professoris Academici in Schola Marpurgensi: in 5 pars. – Marpurgi: Typis Pauli

Egenolphi, 1662. – 304, [7], 192, [7], 257, [6], 198, [5], [1], 158, [1], 116 p. 8°. Шифр XIV 6/39

8. Theophylacti archiepiscopi Bulgarie (1055–1107). In quatuor Euangelia enarrationes, denuo recognitae. Ioanne Oecolampadio interprete. – [Basel]: Andreas Cratander, II 1524], 1525. – [9], 217 f. 2°. Шифр XV 2/31 (Pall. 1218a–1)

9. Oratio de argumento historiarum, et fructu petendo ex earum lectione, recitata a M. Christophoro Pecelio Plauensi, decano et professore in academia Witebergensi, die Bartholemaei apostoli anno 1568. – [Wittenberg]: Lorenz Schwenck, 1568. – 746, [32] p. 2°. Шифр XVII 2/16

10. Knapius, Gregors (1564–1639). Thesaurus polonolatinograecus seu promptuarium linguae latinae et graecae in tres Tomos diuisum. Polonorum, Roxolanorum, Sclauonum, Boëmorum usui accommodatum. Quod tamen Indicis Latinopolonici adiecti, beneficio, alijs etiam nationibus usui magno esse poterit; tum ad verba & phrases Latinas obscuriores, quæ hic explicantur, intelligendas: tum ad verborum simplicium & coniuكتورum Græcorum & Latinorum copiam facillime comparandam, eorumq; delectum; tum deniq; ad variam eruditionem, quæ passim inspergitur, colligendam. Quid in eo præstitum sit, in Prooemio leges. Hic illud affirmare licet: In hoc opus congestaesse, quæcundz ad Latinarum et Græcarum simplicium vocum nomenclaturam, et ad coniuكتورarum phrasim pertinentia, continent Thesauri Græci et Latini, item Calepini, Nizolii, Lexica, Dictionaria, Nomenclatores, libri denidz Synonymorum, Copiæ verborum, ac Phrasium Græci et Latini. Opera Gregorii Cnapii e Societate Iesu. – Cracoviae: Typis et Sumptu Francisci Caesarij, 1643. – [18], 1464 p. 2°. Написи: «Ex libris Sophoronij Michalewich»; «Hic liber R. P. Nicodemi Rudzinski». Шифр XVIII 1/21

11. Samosatenus Lucianus (ca. 120–ca. 180). Operum ; cum Gilbrti Cognati et Ioannis Sambuci ; Annotationibus: quas ad calcem uniuscuiusque Dialogi adiectas, correctiores & locupletiores reperies: in 2 tomus. – Basileae: [per Henricum Petri], 1563. – 982, [42] p. 8°. Шифр XXI 6/11

T. 1: Quid in eo contineatur sequens pagiona indicabit. Cum Indicibus rerum memorabilium – [16], 807, [24] p.

T. 2: Cum Andreae Schotti ad veterum exemplarium sidem castigatione: Cuius libros pagina sequens exhibet. – [23], 377910, [32] p.

12. Claudius Galenus (130–210). Epitomes Omnium Galeni Pergameni operum, universam illius viri doctrinam, & methodu, quam accuratissime continetis, sectio secunda. Per Andream Lacunam secobiensem, doctorem medicum, atq; ex sacro militum sancti Petri apud urbem collegio, auratum equitem, summa side atq; studio collecta. Cautumestpontificia, caesarea, & Christianissimi Regis, Augustissimiq; Senatus Veneti autoritate & decreto, ne quis impune hocopus aut cudat, aut ab alio excusum, quam a Hieronimo Scoto, exponat venale. – Venetiis: Apud Hieronymum Scotum, 1548. – [8], 540, 57 p. 8°. Шифр XXIV 5/22 (Pall. 1240)

13. Philippi Gluverii (1580–1622). Introductionis in Universam Geographiam tam veterem quam Novam Libri IV. Tabulis æneis illustrati. Accessit P. Bertii Breviarium orbis Terrarum. – Amstelodami: Ex Officina Elzeviriana, 1672. – [12], [75] p. 16°. Шифр XXIV 7/87

Додаток 9

Каталог бібліотеки ієромонаха Никодима (Рудзинського)

1. Библия. – Москва: Печатный двор, 1663. – [3], 9, 516 л., ил. 2°. Шифр Кир. 3027
2. Gregorius Nyssenus (335–394). D. Gregorii Episcopi Nysseni. Commentarius duplex in psalorum inscriptiones. Nunc primum Graece et Latine ex Bavarica Bibliotheca in lucem depromptus a Iacobo Gretsero Societatis Jesu Theologo. – Ingolstadii: Ex Typographia Adami Sartorii, 1600. – [12], 430 p. 4°. Шифр II 3/16
3. Biblia Sacra ex Sebastiani Castellionis interpretatione, ejusque postrema Recognitione. – Londini: Excudebat Jacob. Bettenham. 1726. – Т. 1–4. 8°. Шифр II 7/1
4. Concordantiæ Bibliorum id est, Dictiones omnes quae in vulgata editione latina librorum veteris et novi testamenti leguntur, ordine degestæ, & ita distinctæ, maximæ et absolutissimæ (quas offert haec edition) concordantiæ dici posint. Opus sacrarum literarum studiosis, non minus utile quam necessarium. Nunc tandem post omnes, quæ hactenus prodierunt editions, a multis mendis repurgatum, necessariis distinctionibus illustratum, vocum multarum numero locupletatum, aliisque subsidiis ornatum, quæ subiecta ad Theologiæ studiosos admonitio demonstrat. – Hanoviae: Typis Wechelianis, sumptibus Danielis & Davidis Aubriorum, nec non Clementis Schleichii, 1618. – [8], 986 p. 2°. Шифр III 1/3
5. Ignatius de Loyola (1491–1556). S. Ignatii Epistolae genuinae, juxta exemplar medicum denuo recensitae, una cum veteri latina versione, annotationibus D. Joannis Pearsoni, ... et Thomae Smithi, ... illustratae. Accedunt acta genuina Martyrii S. Ignatii, epistola S. Polycarpi ad Philippenses et Smyrnenis ecclesiae epistola de s. Policorpi Martyrio, cum veteribus Latinis Versionibus, end Annotationibus Thomae Smithi. – Oxonii: E Theatro Sheldoniano, 1709. [14], 75, [3], 117, [3] p. 4°. Шифр III 5/3
6. Origenus Adamantius (185–254). Origenis Philocalia de obscuris s. scripturae locis, a ss. pp. Basilio Magno & Gregorio Theologo, ex varijs Origenis Commentariis excerpta. Quid insuper in hoc opere contineantur, sequens pag. Indicabit. Omnia nunc primum Cræce edita, ex Bibliotheca Regia, opera & studio Io. Tarini Andegavi, qui & Latina fecit & notis illustravit. – Parisiis: Sumptibus Petri de Forge, via Iacobæa, sub signis Columnarum, 1619. – [24], 633 p. 4°. Шифр III 5/24
7. Origenus Adamantius (185–254). Origenis contra Celsum libri octo. Ejusdem philocalia. Gulielmus Spencerus, Cantabrigiensis, Collegii Trinitatis Socius, utriusque operis versionem recognovit, & Annotationes adjecit. Cum Indice Rerum et

Verborum Locupletissimo. – Cantabrigiae : Excudebat Joan. Field, celeberrimæ Academix Typographus. Impensis Gulielmi Morden, bibliopolæ, 1658. – [11], 428, [6], 110, [2], 98, [38] p. 4°. Шифр III 5/25

8. Teodoretus Cyrensis (393–ca. 466). Beati Theodoretii, Episcopi Cyrensis, De selectis Scripturae divinae Quaestionibus ambiguis, Joanne Pico, Praeside classium inquisitoriarum senatus Parisiensis interprete. – Parisiis: Ex officina Jacobi Puteani, e regione collegii Cameracensis, sub insignis Samaritanæ, 1558. – [3], 206 p. 4°. – Грецькою мовою. Шифр III 5/29

9. Sibyllina Oracula. Ex veteribus codicibus emendata, ac restituta Et commentariis diversorum illustrata, Operæ & Studio Servatii Gallæi: Accedunt etiam Oracula Magica Zoroastris, Jovis, Apollinis, et c. Astrampsychi Oneiro-Criticum, &c. Graece & Latine, cum Notis Variorum. – Amstelodami: Published by Apud Henricum & Viduan Theodori Boom, 1689. – [28], 791, [27], 127 p. 4°. Шифр III 5/41

10. Pearson, John (1613–1686). Johannis Pearsonii episcopi Cestriensis Expositio Symboli Apostolici juxta editionem anglicanam quintam. In linguam latinam translate, cum nova praefatione Paul Ernest. Jablonski. ss. Theol. D. – Francofurti ad Viadrum: Apud johannem Gdofredum Conrade, 1741. – [16], 700, [43] p. 4°. Шифр III 5/52

11. Cieglerus, Georgii (1551–1633). De incertitudine rerum humanarum. Duscursus, Theologicus, Ethicus, Historicus. Psal. 25. Integritas et rectum custodient me. Riga Livonum: Ex officina tipographica Nicolai Mollini, 1598. – [194] s. 4°. Шифр IV 5/9

12. Ambrosius (ca. 340–397). Divi Ambrosii Mediolanensis episcopi, Opera sacrae scripturae contextum, ad Faciliorem lectorum intelligentiam, ex ipsa facti Doctoris lectione, & ex LXX. Interpretum, quos potissimum sequitur, translatione erutum, complectentia. – Parisiis: Cum Privilegio Regis., 1586: 2°. Шифр IV 1/2

T. I. – [8], 1446 p.

T. II. – 1090 p.

T. IV. – 1196, [137] p.

13. Aurelii Augustini (354–430). Opera D. Aurelii Augustini Hipponensis episcopi et doctoris praecipui, tomis decem comprehensa: Per Theologos Louanienses Ex Manuscriptis Codicibus multo labore Emendata, et ab innumeris erroribus vindicata: Illustrata Præterea Eruditis Censuris Et Locupletata Multis homiliis et aliquot epistolis eiusdem B. Augustini, antea non editis. Cum Indice tripartito. – Antverpiae: Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regii, 1577. – [24] p., 214 col., [289] p. 2°. Шифр IV 1/6

14. Spicilegium ss. Partum, ut et Haereticorum, seculi post Christum, natum I, II, & III Quorum vel interga monumenta, vel fragmenta, partim ex aliorum Patrum libris jam impressis contulit, partim ex MSS primum edidit, ac singular

tam Præstatione, quam Notis subjunctis illustravit Joannes Ernestus Grabius. - Editio altera, priori auctior et emendatior. - Oxoniae: E Theatro Sheldoniano, 1714. - [20], 256, [28], 375 p. 8°. Шифр V 6/4

15. Justin Martyr (?-165). Sancti Justini Philosophi & Martyris Apologia secunda pro christianis, oratio cohortatoria, oratio ad graecos, et de monarchia. - Edita ad H. Hutchin A. M. Ex Aede Christi. - Oxoniae: E Theatro Sheldoniano, 1700-1703. 8°. Шифр V 6/32

T. 1. - [27], 176, 59 p.;

T. 2. - [22], 143, 56 p.

16. Liturgia, seu liber precum communium, et administratonis sacramentorum aliorum que rituum atque ceremoniarum Ecclesiae, juxta usum ecclesiae anglicanae: una cum psalterio seu psalmis Davidis. - Londini: Excudebat E. Jone : impensis D. Brown, T. Benskin, J. Walthoe, & F. Cogan, 1703. - 399 p. 8°. Шифр V 7/177

17. Eusebius Pamphili (263-340). Evsepii Pamphili Caesareae Palaestinae episcopi Praeparatio Evangelica. Franciscus Vigerus Rothomagensis, Societ. Iesu presbyter ex MMSS. CODD. Et laudatis ab ipsomet Eusebio Scriptoribus recensuit, Latine vertit, Notis illustravit. - Editio nova. - Coloniae: Sumptibus Maurittii Georgii Weidmanni, 1688. - [13], 856, [102] p. 2°. Шифр VI 1/14

18. Sancti Gregorii Magni Pap primi Opera, Sixti V. pont. Max. Iussu, Diligentissime emendata, atque aucta, et in tomos sex distributa. Additis prterea in hac editione rebus aliquot lectu ac scitu dignis, quæ in Romana edition desiderantur. - Parissis: Cum Privilegio Regis, 1619. 2°. Шифр VI 1/17

Vol. 1 - [5], 1224 p.

Vol. 3. - [3], 601 p.

Vol. 4. - [1], 555 p.

Vol. 5. - [1], 531, 130 p.

19. Thoma Burnetio (ca. 1635-1715). S. T. P. Archaeologiae philosophic: sive doctrina antiqua de Rerum Originibus. - Londini: Typis s. Aris Impensis J. Hooke, ad Insigne Aurat-Iridis, invico unigo dicto Flectstreet, 1728. - XVI, 543 p. 8°. Шифр VIII 5/40

20. Hottinger, Johann Heinrich (1620-1667). Dissertationum theologico-philologicarum fasciculus: accredit Mantissa doctrina Hebraorum de Essentia Dei - Heidelbergae: Ex Typographeio Samuelis Broun, 1660. - [4], 377, [10] p. 4°. Шифр IX 5/43

21. Justini Philosophi (ca. 100-165). Justini Philosophi & Martyris apologiae duae et Dialogus cum Tryphone Judaeo. Cum notis & emendationibus Styani Thirlbii. - Londini: Impensis Richardi Sare, 1722. - [44], 468 p. 2°. Шифр X 1/5

22. Joachim Perion (1499-1559). Ioachimi Perionii benedictini Cormoeriaceni sanctorum virorum, qui Patriarch ab Ecclesia appellantur, rebus gestis ac uitis,

liber, ad D. Robertum Lenoncurium Cardinalem, Medio matricum Pontisicem, canobiique B. Pauli apud Cormariacum praefectum. – Lutetiae: Ex officina Michaelis Vascosani, uia Jacoba ad insigne Fontis, 1555. – 131 s. 4°. Шифр X 5/33

23. Пращица противо вопросов расколнических. – Санктпетербург: в Троицком Александро-Невском монастыре, 1726. – [1], 410, [3], 36 л. 4°. Шифр X 5/54

24. Aristotelis de rhetorica seu arte dicendi libri tres, Græcolat. Contextu Græco, ad exemplaria selectiora emendato; Latino, paraphrasi, ubi opus, inter texto; vtroque, etiam in particulas distincto. Margini interiori, adscriptis locis authoris, ex ipso citatis, vel ek parallelou similibus; exteriori, adposita analytica methodo: cuius tabulæ synopticæ, in sua loca distributæ. – Londini: Typis Eduardi Griffini, 1619. [8], 239, [9] p.; ill. 4°. Шифр X 5/6

25. Basilii Magni (329–379). Sancti Patris Nostri Basilii Magni Caesareae Cappadociae archiepiscopi, Opera Omnia, quae reperiri potuerunt. Nunc primum Græce & Latine coniunctim adita, in duos romos distribute, & doctissimorum virorum industria cum manuscriptis Codicibus, p̄cipue Bibliothecæ Christianissimi Regis, collata: cum in Græco textu, tum in Latina versione correctæ & illustrate, ac ducentis quatuordecim Epistolis aucta: in 3 t. – Parisiis: Sumptibus Clavdii Morelli, via Jacoba sub insigne Fontis, 1618. 2°. Шифр X 2/4

T. 1. – [24], 1127, [31] p.

T. 2. – [1], 1209, [52] p.

T. 3. – [4], 234, [4], 96, 40, [18] p.

26. Apostolorum et sanctorum conciliorum decreta. Hinc sarcienda ecclesiae. – Parisiis: Per Conradum Neobarium, Regium typographum, 1540. – 115 p. 8°. Шифр XI 7/138

27. Nobilitate. [44], 863 p. 16°. XIV 7/96

28. Iustini Philosophi (ca. 100–165). Sancti Patris Nostri Iustini Philosophi et Martyris Opera. Item athenagorae atheniensis, Theophili Antiocheni, Tatiani Assyrij, & Hermiæ Philosophi tractatus aliquot, quos sequens pagina indicabit. – Parisiis: Apud Sebastianum Cramoisy, Typographum Regium, via Iacobæв sub Ciconiis, 1630. – [26], 539, 56, [56], 197, [3] p. 2°. Шифр XV 2/24

29. Hugo Grotius (1583–1645). Hugonis Grotii de Jure Belli et Pacis libri tres, cum annotatis ipsius autoris & clarissimi Gronovii, tum noviter accuratis Commentariis per petuis Joh. Tesmari Jcti Celeberrimi. Opus ut multorum annorum ita Academiis, Aulis, Dicasteriis, diu multumque desideratum; Theologis, Jure-Consultis, Philosophis, Oratoribus, omnibusque adeo solidæ eruditios studiosis perquam utile & necessarium; quippe in quo textus Grotianus Fideliter exhibetur, obscuriora perspicue illustrantur, dubia rationibus & auctoritatibus tam veterum quam recentium Scriptorum solide confirmantur, paradoxa modeste diluuntur, omissa sedulo suppleuntur, aliorumque

interpretationes solícite perpenduntur & inter se conferuntur Ad calcem operis accessere ulrici obrecht, Jcti Excellentissimi, Observationes ad eosdem Libros, cum indicibus plenissimis. – Francofurti ad Moenum: Sumptibus Joan. Davidis Zunneri, Typis Joannis Baueri, 1696. – [18], 1242, [56] p. 2°. Шифр XV 3/13

30. Helwig, Christoph (1581–1617). Christophori Helvici, V. C. Theatrum Historicum et chronologicum, ae qualibus denariorum, quin quagenariorum et centenariorum interyalis; cum assignatione. Imperiorum, regnorum, dynastiarum, regum, aliorumque virorum celebrium, prophetarum, theologorum, lureconsultorum, Medicorum, Philosophorum, oratorum, historicorum, poëtarum, Hæreticorum, rabbinorum, conciliorum, synodorum, academiarum & c. itemque usitatarum epocharum, ita digestum, ut universatemporum et historiarum series a primo mundi exordio ad annum M.DC.LXII quasi in speculo vederi posit nunc continuatum et revisum a Iohan: Balthasar. Schuppio, Eloquentiæ & historiarum professore in Academia Marpurgensi. Opus ad omnium Facultatum studia accommodatum. – Oxoniae: Excudebat H. Hall, Impensis Ioseph: Godwin, Ioh. Adams et Edvard: Forrest, 1662. – [24], 193, [19] p. 2°. Шифр XV 4/51

31. Экстракт Савариева Лексикона о комерции по требованию государственной камерц-коллегии ; с фран. на рос. язык переведен секретарем Академии наук Сергеем Волковым, чрез старание действ. тайного советника ея импер. величества действующего камера ордена святого Александра кавалера гос. комерц-коллегии президента и Ладожского канала главного директора князя Бориса Григорьевича Юсупова и иждивением оной коллегии. – Санкт-Петербург: при Императорской Академи наук, 1747. – [12], 937, 57 с. 4°. Шифр XVI 4/24

32. Suicer, Johann Kaspar (1620–1684). Joh. Caspari Suiceri SS. Lingg. in Schola Tigurina Professoris publici Thesaurus ecclesiasticus e patribus Graecis ordine alphabetico concinnatus : in 2 tomus. – Amstelaedami: Apud Henr. Wetstenium, 1728. 2°. Шифр XVII 2/9

Т. 1. – 1602 col., 63 p.

Т. 2. – [10] p., 1476 col.

33. Thesaurus polono-latino-graecus seu promptuarium linguae latine et Graecae, in tres Tomos diuisum Polonorum, Roxolanorum, Sclauonum, Voëmorum usui accommodatum. Quod tamen Indicis latinopolonici adiecti, beneficio, alijs etiam nationibus usui magno esse poterit; tum ad verba & phrases latinas obscuriores, quæ hic explicantur, intelligendas: tum ad verborum simplicium & coniectorum Græcorum & Latinorum copiam facillime comparandam, eorumq; delectum; tum deniq; ad variam eruditionem, quæ passim inspergitur, colligendam / Opera Gregorii Сnapii e Societate Iesu. – Cracoviae: Typis et sumptu Francisci Cæsarij, 1643. – 1644 p. 2°. Шифр XVIII 1/21

34. Accuratissima orbis delineatio; sive Geographia vetus, Sacra et profana. Exhibens, Quicquid Imperiorum, Regnorum, Principatuum, Rerumpublicarum, ab initio rerum, ad præsentem usque mundi statum suit. Præmissa est introductio ad geographiam Antiquam: qua orbis vetus, gentium migrationes, Populorum Origines, & quicquid Historias illustrare potest, breviter resertur / autore Georgio Hornio, historiarum in acad. Lugduno-Batava professore. – Hagae Comitum: apud Petrum De Hondt, 1740. – 30 s.; [53] col. 1°. Шифр XIX 18

35. Ordis terrarum ex mente Pomponii Melae de linsatus / a P. Bertio Pierre. – Lutetiae Parisiorum, 1628. – 38 s. 4°. Шифр XIX 22

36. Description de tous les cantons, villes, bourgs, villages, et autres particularitez du pays des svisses, avec une brieve forme de leur Republique. Descriptio cantonum, urbium, Pagorum, et aliorum Memorabilium quae in Heluetia reperiuntur : una cum breui forma rei Heluetiorum Publica. – A Paris: Chez Michel Vanlochom, ruë S. Iacques, a la Rose blanche, 1635. – 63 s.; 59 ill. 4°. Напис: «Huius libri possessor Nicodemus Rudzinski Religiosus Kievo Pieczariensis laura». Шифр XIX 22 al. 2

37. Janssonius, Joannes (1588–1664). Ioh. Jonstoni, med. Doctoris. Idea universae medicinae practicae Libris XII absolute. Editio novissima, prioribus auctior & emendatior. – Francofurti: Typis Ioannis Gothosredi Kempsser, 1664. – [16], 700 p. 8°. Шифр XXIV 5/18

38. [Atlas Novus, sive Theatrum Orbis Terrarum] [Карты]. [In quo Magnæ Britanniae, idest Regnorum Angliæ & Scotiæ, necnon & Hiberniæ]/J. Janssonium. – Amstelodami : Janssonium J., [1660]. –1 атл. [220] арк. 8°. КПЛ 3726

Додаток 10

Каталог бібліотеки Олександра (Рудиковського)

1. Добротолюбие, или словеса и главизны священного трезвения, собранные от писания святых и богодухновенных отцев, в нем же нравственным по деянию, и умозрению любомудрием ум очищается, просвещается и совершен бывает; переведено с еллино-греческого языка: в 4 ч. – Издание шестое. – Москва: В Синодальной типографии, 1857. – [6], 133, [6], 147, [1], 125, [2], 279 л. 4°. Шифр I 4/40
2. Иоанн Златоуст (347–407). Беседы на псалмы: в 2 т. / святого отца нашего Иоанна архиепископа Константинограда Златоустого ; пер. с греч. при С.-Петербургской духовной академии. – С.-Петербург: Типография Департамента уделов, 1860. – 575, III с. 4°. Шифр II 4/29
3. Акафисты и каноны. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1872. – [2], 258 л. 4°. Шифр IV 4/52
4. Служба и акафист святому благоверному князю Александру Невскому во иноцах Алексею. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1869. – 145 с. 4°. Шифр IV 4/82
5. Макарий (Булгаков, Михаил Петрович; 1816–1882). Руководство к изучению христианского православно-догматического богословия / М.А.Л. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1869. – 382, X с. 8°. Шифр V 1/4
6. Попов, Евгений Алексеевич (1824–1828). О святом причащении (домашние наставления пастыря готовящимся ко святому причащению с приложением молитвенных возношений к Богу во дни причастия) / протоиерея Евгения Попова. – Пермь, 1873. – 128, 30, [1] с. 8°. Шифр V 1/19
7. Краинский, В. О католицизме по католическим источникам. – Киев: Типография Е. Я. Федорова, 1873. – 226, VII с. 8°. Шифр V 1/75
8. Арндт, Иоганн (1555–1621). Об истинном христианстве с присовокуплением райского ветрограда, исполненного христианских добродетелей / сочинение Иоанна Арндта: в 5 ч. – Издание Кораблева и Сирякова. – С.-Петербург: Типография А. И. Поповицкого и Ф. Елеонского, 1875. – III, VI, 249, [2], II, 371, IV, [1], V, 82, III, 482, VIII с. 4°. Шифр V 1/109
9. Солярский, Павел Федорович (1803–1890). Записки по нравственному богословию: в 3 т. / протоиерея П. Солярского. – С.-Петербург: В Типографии департамента уделов, 1860. – 312, IV, 416, VI, 584, VIII с. 4°. Шифр V 1/138
10. Феофан Затворник (Говоров, Георгий Васильевич; 1815–1894). Путь

ко спасению (краткий очерк аскетике). Заключительное прибавление к письмам о христианской жизни / сочинение епископа Феофана. – С-Петербург: Типография духовного журнала «Странник», 1869. – 112, 121, 164 с. 4°. Шифр V 1/146

11. Макарий (Иванов, Михаил Николаевич; 1788–1860). Собрание писем / блаженный памяти оптинского старца иеросхимонаха Макария. – Москва: Типография В. Готье, 1862. – [6], 399 с. 4°. Шифр V 1/165

12. Петр (Екатеринский, Федор Алексеевич; 1820–1889). Указание пути ко спасению (опыт аскетике) / труд епископа Петра. – Москва: Типография В. Готье, 1872. – 496, VII с. 4°. Шифр V 2/13

13. Выписки из писаний отцов подвижников и других душеспасительных сочинений содержащие наставления о духовной жизни. – Москва: Типография П. А. Глушкова, 1874. – III, [1], 351 с. 8°. Шифр V 2/22

14. Эмин, Федор Александрович (1735–1779). Путь ко спасению или благочестивые размышления о покаянии и о непрестанном приготвлении себя к смерти / сочинение Федора Эмина. – Москва: В университетской типографии, 1845. – XXVI, 258, [1] с. 8°. Шифр V 2/52

15. Кончина праведника. – Издание Русского Свято-Андреевского общежительного скита на Афоне. – Одесса: В типографии П. Францова, 1865. – 23 с. 8°. Шифр V 2/71

16. Варфоломей (Левитский, Василий; ?–1873). Черты деятельного благочестия по учению святых отцов православной церкви / А. В. – Издание Русского на Афоне Пантелеймонова монастыря. – Санкт-Петербург: Типография духовного журнала «Странник», 1869. – [5], 277 с. 8°. Шифр V 2/141

17. Акафист святой великомученице Екатерине. – Санкт-Петербург: В Синодальной типографии, 1864. – 36 с. 8°. Шифр V 2/152

18. Богослужбные каноны на славянском и русском языках ; пер. на рус. проф. СПб. дух. академии Евграфом Ловягиным. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1873. – IV, 296 с. 8°. Шифр V 2/170

19. Минея. Месяц Ноембрий. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1867. – [1], 271, 12 л. 4°. Шифр V 2/172

20. Покаянные каноны и молитвы, взятые из Псалтири на славянском тексте и русском переводе / издание и перевод диякона Антония Ставрова. – Санктпетербург: Синодальная типография, 1869. – 42 с. 8°. Шифр V 2/187

21. Молитва ежедневная схииеромонаха Парфения Киевского. – Санктпетербург: В Типографии братьев Круг, 1861. – 12 с. 8°. Шифр V 2/187 ал. 2

22. Смолодович, Даниил Максимович (1809–1882). Литургика или наука о богослужении преславной восточной католической церкви / проф. к. д.

сем. свящ. Даниила Смолодовича. – Киев: Университетская типография, 1860. – XVIII, [2], 367 с. 8°. Шифр V 3/81

23. Евсевий (Орлинский, Ефим Поликарпович; 1806–1883). О православной вере поучения, предложенные по порядку пространного катехизиса православной церкви / Евсевия, архиепископа Могилевского : в 3 кн. – Санкт-Петербург: В Типографии духовного журнала «Странник», 1863. – III, 394, 554, IV, 528 с. 4°. Шифр V 4/7

24. Феофан Затворник (Говоров, Георгий Васильевич; 1815–1894). О покаянии, причащении св. христовых таин и исправлении жизни слова преосвященного Феофана во св. Четыредесятницу и приготовительные к ней недели. – Санкт-Петербург: Типография Дома призрения малолетних бедных, 1868. – II, [2], 304 с. 8°. Шифр V 4/19

25. Возстани сияя: собрание святоотеческих писаний, направленных к пробуждению человека от сна греховного для бодрствования о Христе. – Санктпетербург: В типографии духовного журнала «Странник», 1868. – VI, 200 с. 8°. Шифр V 4/19 ал. 2

26. Филарет (Гумилевский, Дмитрий Григорьевич; 1805–1866). Беседы о страданиях Господа нашего Иисуса Христа: в 2 ч. / говоренные Филаретом, архиепископом Харьковским и Ахтырским. – Санктпетербург: В Типографии Императорской академии наук, 1859. – VI, 220, [4], 230, II с. ил. 4°. Шифр V 4/29

27. Иерузалем, Иоганн Фридрих Вильгельм (1709–1789). Руководство к познанию спасителя миру, открытое в поучительных словах именитого проповедника Иерузалема / пер. с нем. преосвященным. Аароном, епископом бывшим Архангельским и Холмогорским. – Москва: В Типографии А. Евреинова, 1845. – IX, 320, [1] с. 8°. Шифр V 4/62

28. Иоанн (Соколов, Владимир Сергеевич; 1818–1869). Беседы, поучения и речи Иоанна, епископа Смоленского, сказаныя смоленской пастве. – Смоленск: В Типографии губернского правления, 1871. – V, 228, [2] с. 8°. Шифр V 4/96

29. Последование сие молебных пений. – Москва: Синодальная типография, 1857. – [1], 140 л. 4°. Шифр VI 5/27

30. Избранные слова святых отцев в честь и славу Пресвятой Богородицы с приложением подобия иконы Божией Матери Одигитрии, написанной св. евангелистом Лукой. – Издание Русского на Афоне Пантелеймонова монастыря. – Санкт-Петербург: В Типографии А. Траншеля, 1868. – 146 с. 4°. Шифр V 5/87

31. Димитрий Ростовский (Туптало, Данило Савич; 1651–1709). Алфавит духовный. – Синодальная типография, 1862. – [2], 149 л. 8°. Шифр V 6/19

32. Феофан Затворник (Говоров, Георгий Васильевич; 1815–1894). Письма

о христианской жизни: в 4 т. – Санкт-Петербург: В Типографии штаба военно-учебных заведений, 1860–1862. – [4], 281, 558, [1], 609, IV, 372, III с. 8°. Шифр V 7/127

33. Кирилл (Наумов, Василий Николаевич; 1823–1866). Минуты уединенных размышлений христианина / Кирилла, епископа Мелитопольского, настоятеля Восточной миссии в Иерусалиме. – Издание второе, Кораблева и Сирякова. – Санкт-Петербург: Типография Николая Тихменева, 1859. – IV, 428 с. 8°. Шифр V 7/131

34. Акафист святителю и чудотворцу Митрофану. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1864. – [1], 41 л. 4°. Шифр VII 5/26

35. Требник дополнительный. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1868. – [2], 89 л. 4°. Шифр VII 5/55

36. Сильченков, Николай Касьянович (1818–1869). Практическое руководство при отправлении приходских треб (бывшая вспомогательная книга) / составил священник Н. Сильченков. – Воронеж: Типография В. И. Исаева, 1878. – III, [2], 267, III с. 8°. Шифр VIII 1/50

37. Боголюбский, Михаил Симонович (1826–1902). Православный священник при постели больных и умирающих. – Москва: в Типографии Александра Семена, 1862. – 196, II р. 8°. Шифр VIII 1/53

38. Часослов. – Киев: Типография Киево-Печерской Успенской лавры, 1866. – [1], 5, 160 л. 8°. Шифр VIII 6/61

39. Акафист святым апостолам и евангелисту Иоанну Богослову. – Москва: В Синодальной типографии, 1871. – [1], 28 л. 16°. Шифр VIII 7/111

40. Акафисты. – Киев: В Типографии Киево-Печерской лавры, 1886. – [1], 40, 31, 31, 25, 27, 41, 29, 30, 29, 51, 36, 35, 23, 61 л. 16°. Шифр VIII 7/119

41. Часослов. – Санктпетербург: В Синодальной типографии, 1867. – [8], 312 с. 16°. Шифр VIII 7/123

42. Божественная литургия иже во святых отца нашего Иоана Златоустого. – Киев: Типография Киево-Печерской Успенской лавры, 1867. – [4], 196 с. 16°. Шифр VIII 7/126

43. Чин священныя и Божественныя литургии преждеосвященных иже во святых отца нашего Григория Двоеслова. – Киев: В Типографии Киево-Печерской лавры, 1863. – [2], 102 с. 16°. Шифр VIII 7/128

44. Молитвы утренние и на сон грядущий. – Киев: В Типографии Киево-Печерской лавры, 1870. – 17 с. 8°. Шифр VIII 7/140

45. Попов, Евгений Алексеевич (1824–1828). Исповедь отроков и всех вообще (руководство священникам) / протоиерея Евгения Попова. – Пермь: Типография губернского правления, 1874. – 101 с. 8°. Шифр VIII 7/140 ал. 2

46. Игнатий (Малышев, Иван Васильевич; 1811–1897). Краткие жизнеописания русских святых / составленные архимандритом Игнатием.

- Санктпетербург: Типография И.И. Глазунова, 1875. – X, [1], II, II, II, III, II, [1], 89, 100, 70, 87, 132, 137, 74, 83 с. 4°. Шифр XI 1/73
47. Чередыев К. Огласительные поучения о человеке : слова и речи, сказанные в Тверском кафедральном соборе протоиереем К. Чередыевым. – Тверь: в Типографии А. Новикова, 1862. – VI, 264 с. 8°. Шифр XI 4/42
48. Иннокентий (Попов-Вениаминов, Иван; 1797–1879). Указание пути в царствие небесное. – Киев: В Типографии Киево-Печерской лавры, 1856. – 61 л. 8°. Шифр XI 6/69
49. Божественная литургия иже во святых отца нашего Василия Великого. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1869. – 72 л. 16°. Шифр XI 7/1
50. Последование утренней, вечерни и полунощницы, с месяцесловом всего лета. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1869. – [2], 188 л. 16°. Шифр XI 7/27
51. Требник. – Санктпетербург: В Синодальной типографии, 1866. – [3], 598 с. 8°. Шифр XI 7/76
52. Иннокентий (Борисов, Иван Алексеевич; 1800–1857). Сочинения: в 6 т. / Иннокентия, архиепископа Херсонского и Таврического. – Санктпетербург–Москва: Типография М. О. Вольфа, 1871–1872. 8°. Шифр XI 7/112
53. Житие старца Серафима, Саровской обители иеромонаха пустынножителя и затворника с приложением его наставлений и келейного молитвенного правила. – Санктпетербург–Москва: В Типографии департамента уделов, 1863. – VI, 352, 56 с. 8°. Шифр XVI 3/43
54. Соловьев, Сергей Михайлович (1820–1879). Учебная книга русской истории. – Москва: в Типографии В. Грачева и комп., 1863. – 563, [2] с. 8°. Шифр XVI 5/43
55. Леве, Август Августович (?–1893). Курс арифметики и собрание арифметических задач : в 2 ч. – Санктпетербург: В Типографии братьев Круг, 1867. – 210, 196, [4] с. 8°. Шифр XVIII 5/38
56. Реклам К. Популярная гигиена: книга о разумном образе жизни для сохранения в народе здоровья и рабочей силы / Карла Реклама, проф. медицины в Лейпциге ; пер. с нем. под ред. Н. С. Кутейникова. – С.-Петербург: Типография и литография А. Каспари, 1871. – 502, [2] с. 8°. Шифр XVIII 5/101
57. О чудотворно явленной Тихвинской иконе Божией Матери и о замечательных с нея списках, с подробным изложением некоторых чудотворений, совершившихся пред ними со дня явления первой иконы до настоящего времени (приложено литографическое изображение Тихвинской иконы Божией Матери). – Санктпетербург: Типография Дома призрения малолетних бедных, 1864. – [8], 153 с. ил. 8°. Шифр XXI 3/175

58. Дрейпер, Джон Уильям (1811–1882). История умственного развития Европы / Джона Вильяма Дрэпера профессора химии и физики в Нью-Йоркском университете; пер. с англ. – С.-Петербург: В Типографии О. И. Бакста, 1866. – VI, 364 с. 4°. Шифр XXII 5/33

59. Сионский песнопевец или сладкогласные и божественные песни яже поем обходяще во всесвященном храме Воскресения сущая святая поклоняемые места. – Царьград: Печатница Ц. Вестника и содружие, 1861. – 112 с. 8°. Шифр XXIV 2/6

60. Архангельский И. Поучения к простому народу. – Издание третье без перемены Саратовской Сретенской церкви священника Иоанна Архангельского. – Саратов: Типография Саратовского справочного листка, 1874. – IV, 102, 137, 104 с. 4°. Шифр XXIV 2/17

61. Свобода речи, терпимость и наши законы о печати. – Санктпетербург: в Типографии Н. Неклюдова, 1870. – VII, 197, [2] с. 8°. Шифр XXIV 2/44

62. Палладий (Пьянков, Павел Егорович; 1816–1882). Толкования на псалмы / сост. по текстам еврей. и греч. и латинскому (вульгате) по учению отцев и учителей св. церкви и дополненное различными замечаниями Палладием, епископом Сарапульским. – Москва: Типография В. Готье, 1872. – XXII, 574 с. 4°. Шифр КПЛ 714

Каталог бібліотеки ієромонаха Досифея (Иващенко)

1. Беседы из сочинений святого Иоанна Златоустого, содержащие толкование учения Христова, заключающегося в пятой, шестой и седьмой главе Евангелия от Матвея; переведены с латинского в Киевской академии богословия учителем иеромонахом Иринеем; переписаны богословия студентом Кириллом Бохановским, 1796. – 52 арк. Напис: «Из книг Киево-Печерския лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр IP НБУВ Ф. 306 № 12

2. Жизнеописание игумена Филарета, настоятеля Глинской Богородицкой общежительной пустыни. – 79 арк. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры соборного старца начальника иеромонаха Досифея Иващенко 1844 года марта дня». Шифр IP НБУВ Ф. 306 № 397

3. Симфония или Согласие на Богодухновенную книгу псалмов царя и пророка Давида. – Москва: Синодальная типография, 1821. – 148 с. 2°. Напис: «Подношу сию книгу многоуважаемому отцу Досифею от искреннего моего усердия с желанием получить от Господа всех благ небесных и с поздравлением в день Ангела 25 генваря 1847 года. Немошная и многогрешная Мария Мазурина». Шифр I 3/26

4. Толкования на Псалтирь / истолкованы тщанием и трудами Святейшего Правительствующего Синода члена преосвященнейшего Иринея, архиепископа Псковского, Лифляндского и Курляндского и ордена святого Александра Невского кавалера: в 2 ч. – Москва: Синодальная типография, 1806. – Ч. 1. – 392 л.; Ч. 2. – 334 л. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр I 4/34

5. *Naypowaznieysze i Naydawnieysze Kosciola Bozego Nabozenstwo zamykajaca w sobie naydoskonaskonalszy, bo z samego ducha s. podany sposob wzywania Pana Boga, I wszelakiey modlitwy tak o oddalenie zlego jako y dostapienie wszegodobra tudziez pokuty, zalu za grzechy, ofiarowania, dziekczynienia, wyslawiania dziwnych Boskich власности, cieszenia sie w utrapieniach & c. To jest psalterz Dawidow Argumentami objasniony.* – W Wilnie: w Drukarni J. K. M. u XX. Bazylianow, Roku Panskiego 1764. – [8], 334 s. 16°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта дня». Шифр II 7/25

6. Ловягин, Евграф Иванович (1822–1909). О заслугах святого Афанасия Великого для церкви в борьбе с арианством / сочинение бакалавра С.-Петербургской духовной академии магистра Евграфа Ловягина. – Санкт-

петербург: Типография Е. Фишера, 1850. – 210 с. 8°. Напис: «Усердствую сию книжку всепречестнейшему нашему отцу Досифею, с поздравлением высокаторжественного праздника Рождества Христа Спасителя нашего. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1850 года, декабря 25 дня». Шифр П 5/44

7. Израиль (Луканин, Яков Лукич; 1801–1864). Обзорение ложных религий: языческой, новоиудейской и магометанской / архимандрита Израиля, Харьковской семинарии ректора и богословских наук профессора. – Харьков: Университетская типография, 1849. – XII, 143 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 114». Шифр П 5/107

8. Портьюс (епископ Лондонский). Краткое изложение главных доводов и свидетельств, неоспоримо утверждающих истину и Божественное происхождение христианского откровения. – Санктпетербург: Типография Н. Греча, 1834. – 182 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры соборного старца начальника иеромонаха Досифея Иващенко 1844 г.» Шифр П 5/133

9. Очерки жизни Московского архиепископа Августина. – Москва: Тип. Губернского правления, 1841. – 133 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры соборного старца начальника иеромонаха Досифея Иващенко 1844 г. марта дня № 150». Шифр П 5/133 Ал.2

10. Маяк. – 1842. – Т. 3 Кн. 5–6. Напис: «Досифея Иващенко».

11. Малов, Алексей Иванович (1787–1855). Краткий священный словарь. – Санктпетербург: Типография Императорской академии, 1835. – 396 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца Досифея Иващенко 1840 г. Марта 10 дня № 63». Шифр П 2/55

12. Григорий Богослов (329–389). Творения иже во святых отца нашего Григория Богослова, архиепископа Константинопольского : в 5 т. – Москва: Типография Августа Семена при Императорской Медико-хирургической академии, 1843–1847. 8°. (Творения святых отцев в русском переводе при Московской духовной академии). Напис: «Почтеннейшему отцу Досифею Иващенко усердно приношу сии книги в день рождения 25 января 1845 г. от почитающей Марии Мазуриной». Шифр П 2/66

13. Иоанн Златоуст (347–407). Толкование на послание святого апостола Павла к галатам / святого отца нашего Иоанна Златоустого архиепископа Константинопольского. – Москва: в Синодальной типографии, 1842. – 186 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр П 3/25

14. Иоанн Златоуст (347–407). Беседы к антиохийскому народу; переведенные с греческого при Санктпетербургской духовной академии. – Санктпетербург: В Типографии Е. Фишера, 1849.

Т. 2. – 620 с. 8. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр КПЛ 3223

15. Прибавления к изданию творений святых отцев. – Москва: в Типографии Августа Семена, 1843–1891. 8°. – (Творения святых отцев в русском переводе при Московской духовной академии). Напис: «Из книг Киево-Печерския лавры соборного старца Начальника иеромонаха Досифея Иващенко 1844 года марта дня № 1–6»; «Усердствую сию книгу Всечестнейшему отцу Досифею в день вашего рождения, с желанием при чтении оной книги получить пользу душевную. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1849 г. Генваря 25 дня».

Год первый. – 1843. – 452, III с.

Год второй. – 1844. – 452, IV с.

Год третий. – 1845. – 561, IV с.

Год четвертый. – 1846. – 520, III с.

Год пятый. – 1847. – 523, III с.

Год шестой. – 1848. – 378, IV с.

Год седьмой. – 1848. – 292, III с.

16. Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского. – Издание Козельской Введенской Оптиной пустыни. – Москва: Университетская типография, 1847. – XIX, 318, II, [2] с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко № 74». Шифр П 4/65

17. Димитрий Ростовский (Туптало, Данило Савич; 1651–1709) Сочинения / Св. Димитрий, митрополит Ростовский. – Москва: В Типографии В. Готье, 1849. – 303, [2] с. 8°. Напис: «Усердствую вам сию книгу всепречестнейший отец Досифей с желанием при чтении оной получить душевное утешение. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1849 г. Ноября 23 дня». Шифр П 5/35

18. Диалогизм сиест Беседы о догматах православной церкви. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1825. – 74 л. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г.» Шифр П 7/148

19. Димитрий Ростовский (Туптало Данило Саввич; 1651–1709). Сочинения / святого Димитрия митрополита Ростовского. – Москва: В Синодальной типографии, 1807. 4°. Шифр III 4/5

Ч. 4: Содержащая летопись сего святителя, сказующую деяния от начала миробытия до Рождества Христова, с присовокуплением Синопсиса или краткого описания от начала славянского народа. – 1807. – 240, 231, 115 с. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры иеродиякона Досифея Иващенко, 1812 года Сентября 23 дня».

20. Муравьев, Андрей Николаевич (1806–1874). Правда вселенской церкви о римской и прочих патриарших кафедрах. – Санктпетербург: Типография К. Крайа, 1846. – 264 с. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 109». Шифр III 4/36

21. Камень веры православной церкви святых сынов на утверждение и духовное созидание, претыкающимся же об камень претыкания и соблазна, на востание и исправление : в 3-х ч. – Москва: В Синодальной типографии, 1843. – Ч. 1. – 364 с., Ч. 2. – 479 с., Ч. 3. – 482 с. 4°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1845 октября 1 дня». Шифр III 4/37

22. Тихон Задонский (Соколов, Тимофей Савельевич; 1724–1783). Наставления о собственных всякого христианина должностях / сочинение преосвященного Тихона, епископа бывшего Воронежского. – Киев: Перепечатано в Киево-Печерской типографии, 1822. – 133 л. 4°. Напис: «Сия книга принадлежит причетнику Щекавицкой церкви Гавриилу Федорову Галушкину, подарена иеромонахом Киево-Печерской лавры Досифеем соборным старцем в 1848 г.» Шифр III 5/34

23. Платон (Левшин, Петр Георгиевич; 1737–1812). Православное учение или сокращенная христианская богословия для употребления его императорского высочества пресветлейшего всероссийского наследника благоверного князя Павла Петровича / сочиненная его императорского высочества учителем иеромонахом, что ныне синодальный член, митрополит Московский и Калужский, и Свято-Троицкой Сергиевой лавры архимандритом Платоном. – Киев: Печатано в Типографии Киево-Печерской лавры, 1791. – 129 л. 4. Шифр III 5/34 Ал. 2

24. Царские и патриаршие грамоты о учреждении Святейшаго Синода с приложением православного исповедания восточно-католической церкви. – Санктпетербург: в Синодальной типографии, 1838. – 72 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта». Шифр III 6/19

25. Имшенецкий Д. Учения святых отцев подвижников о благодати Божией, спасающей человека / студента Даниила Имшенецкого. – Киев: в Университетской типографии, 1853. – 108 с. 4°. Напис: «Его высокопреподобию Киево-Печерской лавры соборному старцу высокопочтеннейшему отцу Досифею в знак уважения 1854 г.» Шифр III 6/23

26. Псалтырь с толкованием. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1814. – 338 л. 2° Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры иеромонаха Досифея Иващенко 1816 года октября 9 дня». Шифр IV 2/2

27. Чин избрания и рукоположения архиерейского. – Киев: Типография

Киево-Печерской лавры, 1825. – 39 л. 8°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1845 октября 1 октября». Шифр IV 5/67

28. Чин священнослужения и обрядов, наблюдаемый в Большом Успенском соборе и чин мироварения во святой и великий понедельник Страсной Недели. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1814. – 20, 13 л. 8°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1845 г. октября 1 дня». Шифр IV 5/75

29. Поспелов С. Разсуждение о таинстве миропомазания / сочинение Московской духовной академии студента Семена Поспелова. – Москва: в Типографии Августа Семена, 1840. – 65 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр V 1/26

30. Рубцов И. Разсуждение о таинстве крещения / профессора Тверской духовной семинарии священника магистра Иоанна Рубцова. – Санктпетербург: в Типографии Фишера, 1850. – 95 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б.М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр V 1/27

31. Григорьев П. Письма в Бозе почивающего затворника Задонского Богородицкого монастыря Георгия с присовокуплением краткого известия о жизни его / составленные из записок, живших при нем келейных, собранные Козельской Введенской Оптиной пустыни иноком Петром Григоровым с приложением портрета и почерка руки Затворника: в 3 ч. – Москва: В Университетской типографии, 1844. – X, 448, IV, 648, 359 с. 8°. Напис: «Почтеннейшему отцу Досифею усерднейшее приношение в день вашего Ангела 25 января 1846 г. от почитающей вас Марии Мазуриной. Шифр V 1/152

32. Краткое начертание жизни старца Саровской пустыни, схимонаха и пустынноика Марка. – Москва: в Университетской типографии, 1839. – 73, III с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1844 года марта дня». Шифр V 2/18

33. Дебольский, Григорий Сергеевич (1808–1881). Необходимость и важность христианского поведения и послушания православной церкви. – Санктпетербург: Печатано во Французской типографии, 1849. – 109 с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу Всепречестнейшему отцу Досифею, в день праздника Рождества Господа нашего Иисуса Христа с желанием при чтении получить утешение. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1849. Декабря 25 дня». Шифр V 2/25

34. Часы благоговения для споспешествования истинному христианству и домашнему Богопочтению ; пер. с нем. : в 8 ч. – Санктпетербург: В типографии К. Неймана и комп., 1837–1845. 8°. Напис: «Прошу принять

сию книгу почтенного отца Досифея и не оставить молитвенным воспоминанием многогрешную Марию Мазурину. Москва 1847 г.» Шифр V 2/45

Ч. 2: Беседы христианского семейства. – 1837. – 381 с.

Ч. 4: Беседы христианского семейства. – 1836. – 329 с.

Ч. 5: Бог в натуре. – 1838. – 403 с.

Ч. 6: Бог в натуре. – 1838. – 413 с.

Ч. 8: Христианин и вечность. – 1845. – 283 с.

35. Игнатий (Брянчанинов, Дмитрий Александрович; 1807–1867). Чаша Христова / сочинение архимандрита Игнатия, настоятеля Сергиевой пустыни. – Санктпетербург: в Типографии Карла Крайа, 1849. – 16 с. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр V 2/61

36. Смарагда (Норова; 1812–1832). Благочестивые христианские размышления. – Санктпетербург: в Типографии К.И. Жернакова, 1847. – 230, [2] с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу Всепречестнейшему отцу Досифею в день вашего рождения с желанием в новое лето вашей жизни получить от Бога спасения душевного и радости духовной продолжающейся на многие лета. Многогрешная Мария Мазуринна. Москва 1848, января 25 дня». Шифр V 2/86

37. Палладий (360–420; епископ Елеонопольский). Лавсаник, или Повествование о жизни святых и блаженных отцов ; пер. с греч. – Санктпетербург: в Типографии Е. Фишера, 1850. – 310 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б.М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр V 2/94

38. Учебный часослов. Хипротоний освящения антиминов, благословения колыва и соборник двенадцати месяцев. – 51 л. 4°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 года июня 4 дня». Шифр V 2/161

39. Анастасий (Братановский-Романенко, Андрей Семенович; 1761–1806). Показатель в какие дни какой должно читать святой апостол для занимающихся чтением Священного Писания / трудами Воронежского уездного духовного училища учителя Толшевского Преображенского монастыря настоятеля игумена Анастасия. – Москва: в Типографии С. Селивановского, 1823. – 155 с. 8. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха, Досифея Иващенко». Шифр Гр. 2446

40. О богослужении православной церкви. – Киев: в Университетской типографии, 1847. – 185 с. – [2], 185 с. 8°. Напис «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 119». Шифр V 3/15

41. Дни богослужения православных кафедральной восточной церкви: в 6 ч. – Издание книгопродавца Василия Полякова. – Санкт-Петербург: В типографии Императорской Академии наук, 1840. 8°. Напис: «Из книг библиотеки Досифея Иващенко 1846 г.» Шифр V 3/18

Ч. 1: Праздники Господни и Пресвятыя Богородицы. – 184, VI с.

Ч. 2: Праздники святых, праздники месные и гражданские. – 345, IX с.

Ч. 3: Дни седмицы. – 119 с.

Ч. 4: Дни постные. – 97 с.

Ч. 5: Недели Великопостной триоди. – 137, [2] с.

Ч. 6: Недели Цветной триоди и недели вне Триоди. – 138 с.

42. О древней Киевской церкви святой Ирины, созданной великим князем киевским Ярославом Владимировичем (Из XII-й книжки Журнала Министерства народного просвещения 1836) – Санкт-Петербург: в Типографии Императорской академии наук, 1836. – 36 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры – начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 55». Шифр V 3/95

43. Доброхотов, Василий Иванович (1814–1857). Памятники древности во Владимире Кляземском: соборы кафедральный Успенский и бывший придворным В.К. Всеволода – Дмитриевский / сочинение В. Доброхотова. – Москва: В Университетской типографии, 1849. – 174 с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу досточтимейшему отцу Досифею в день Праздника Рождества Господа нашего Иисуса Христа, с желанием встретить праздник в добром здравии и спасении душевном. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1849 декабря 25». Шифр V 3/102

44. Русская старина в памятниках церковного и гражданского зодчества / составлена А. Мартыновым текст Н. М. Снегирева, сочинителя Памятников Московской древности. – Москва: В Полицейской типографии, 1848–1850. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры – начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 81». Шифр V 3/121

Год первый. – 1848. – 102 с.

Год второй. – 1850. – 139 с.

45. Анастасий (Братановский-Романенко, Андрей Семенович; 1761–1806). Сочинения / Анастасия, архиепископа Астраханского, бывшего Могилевского и Витебского. – Издание Кораблева и Сирякова. – С.-Петербург: В типографии Ведомостей СПб. городской полиции, 1850. – VIII. 559 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры – начальника Б.М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр V 3/139

46. Амфитеатров, Яков Космич (1802–1848). Беседы об отношении церкви к христианам / Я. Амфитеатров. – Киев: В типографии И. Вальнера, 1847. – 259, II с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу многопочитаемому отцу

Досифею в день праздника Рождества Христова с желанием получить от Бога всех благ небесных и земных. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1847 г. Декабря 25 дня». Шифр V 3/163

47. Богословский, Михаил Измайлович (1807–1884). Приготовление к исповеди и благоговейному причащению святых Христовых таин / слова законоучителя Императорского училища правоведения протоиерея Михаила Богословского. – Санктпетербург: в Типографии штаба отдельного корпуса внутренней стражи, 1852. – II, 124 с. 8°. Напис: «Усердствую сию книжку досточтимейшему отцу Досифею в знак истинного многопочитания. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1852 июня 21 дня». Шифр V 3/170

48. Евлампий (Пятницкий, Петр Никитич; 1794–1862). Первая седмица св. Великого Поста, или краткое поучение на каждый день первой седмицы Великого Поста / Евлампия, епископа Вологодского и Устюгского. – Москва: В Типографии Александра Семена, 1850. – 65 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 112». Шифр V 3/185

49. Феофилакт (Русанов, Федор Гаврилович; 1764–1821). Поучительные слова и речи / сочиненные и проповеданные в разных местах синодальным членом преосвященнейшим Феофилактом, архиепископом Рязанским и Зарайским и орденов св. равноапостольного князя Владимира 2-й степени большого креста и св. Анны 1-й степени кавалером: в 2 ч. – Москва: в Синодальной типографии, 1809. – 170, 262 с. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. Марта дня». Шифр V 4/23

50. Избранные слова Массильйона, епископа Клермонского, говоренные в присутствии Людовика XIV и XV королей французских; пер. Иван Ястребцов: в 4 ч. – Москва: в Синодальной типографии, 1817. – 225, 231, 232, 195 с. 8°. Написи: «Его высокопреподобию, отцу Досифею, 1822 г. В. М.», «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр V 4/117

51. Митрофан (Воронцов, Михаил Лаврентьевич; 1791–1850). Слова и речи на разные случаи, говоренные Московского Богоявленского монастыря настоятелем архимандритом Митрофаном. – Москва: В Типографии Александра Семена, 1850. – 115 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры – начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр V 4/123

52. Никифор (Феотоки, Николай; 1731–1800). Четыре слова огласительные к монахине на день, в который она облеклась в ангельский образ / сочиненные и говоренные 1766 года иеромонахом Никифором Феотокием, бывшем после архиепископом Архангельским и Ставропольским. – Москва: в

Университетской типографии, 1848. – 38 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 45». Шифр V 4/128

53. Глас пастыря или беседы священника со своими прихожанами; пер. с нем. протоиерея Соколова Доримедонта Васильевича : в 2 ч. – Санктпетербург: в Типографии К. И. Жернакова, 1846. – 311, 292, [6] с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу отцу Досифею с желанием доставить утешение прочтением сих бесед Пастыря. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1847 октября дня». Шифр V 4/45

54. Иаков (Вечерков, Иосиф Иванович; 1792–1850). Слова и речи преосвященного Иакова епископа Нижегородского и Арзамасского : в 3 ч. – Санктпетербург: В типографии Ильи Иванова Глазунова и К°, 1847. – 85, II, III, 286 с. 8°. Напис: «Усердствую сию книгу почтеннейшему отцу Досифею в день вашего Ангела с желанием от всей души моей чтобы мир Божий пребывал в сердце вашем и присутствием своим утешал вас. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1846 января 25 дня». Шифр V 4/58

55. Яхонтов, Иоанн Константинович (1888–1889). Катихизические беседы / говоренные в Екатерингофской церкви св. великомученицы Екатерины священником Иоанном Яхонтовым. – Санктпетербург: В типографии экспедиции заготовления государственных бумаг, 1849. – 187 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б.М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 89». Шифр V 4/59

56. Игнатий (Семенов, Матвей Афанасьевич; 1791–1850) Слово в воспоминание воскресенья, кончины и скончавшихся в вере, говоренные Игнатием, архиепископом Донским и Новочеркасским. – С.-Петербург: в Типографии Департамента внешней торговли, 1845. – 352 с. 8°. Напис: «Почтеннейше подношу сию книгу многоуважаемому отцу Досифею от многогрешной Марии Мазуриной. Москва 1846 июня 22 дня». Шифр V 4/67

57. Иисус Христос на Голгофе или семь слов его на кресте. – Казань: в Университетской типографии, 1849. – 126 с. 8°. Напис: «Покорнейше прошу принять сию книгу честнейшего отца Досифея в день вашего Ангела от всегда помнящей вас многогрешной Марии Мазуриной. Москва 1850 генваря 25 дня». Шифр V 4/71

58. Илиодор (Чистяков, Иван Борисович; 1792–1861). Духовное брашно или Собрание поучений / произнесенных Илиодором, архиепископом Курским и Белогородским. – Санктпетербург: В Типографии Е. Фишера, 1847. – 257 с. 4°. Напис: «Усерднейше подношу сию книгу достопочтеннейшему отцу Досифею с желанием при чтении оной провести приятно время и вспомнить многогрешную Марию Мазурина. Москва 1849 Ноября 24 дня». Шифр V 4/72

59. Иннокентий (Борисов, Иван Алексеевич; 1800–1857). Собрание слов, бесед и речей на разные дни и случаи говоренных Киевской академии ректором архимандритом Иннокентием. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1836. 4°.

Т. 1. – 452 с. Напис: «Его преподобию достопочтеннейшему о. Досифею, возлюбленному в Христе брату в знак христианской любви. Сочинитель. 26.05.1836». Шифр V 4/73

60. Иннокентий (Борисов, Иван Алексеевич; 1800–1857). Слова к пастве Вологодской / говоренные преосвященным Иннокентием, епископом ныне Харьковским и Ахтырским. – Киев: В Типографии Киево-Печерской лавры, 1843. – 171 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко № 37». Шифр V 4/75

61. Великий Пост или Беседы на св. Четырдесятницу. – Харьков: Печатано в Университетской типографии, 1847. – 365 с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу многопочитаемому отцу Досифею, желая, чтобы ваши чувства при чтении сих слов возносились к Богу, так сладко и утешительно, как здесь написано. Многогрешная Мария Мазурина 1847 года июня 21 дня Москва». Шифр V 4/78

62. Иннокентий (Смирнов, Иларион Дмитриевич; 1784–1819). Сочинения / Иннокентия, епископа Пензенского и Саратовского : в 3 ч. – С.-Петербург: в Типографии Фишера, 1845–1847. 8°.

Ч. 2. – 265 с. Напис: «Из книг библиотеки начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 г.» Шифр V 4/81

63. Кирилл (Богословский-Платонов, Константин Лукьянович; 1788–1841). Поучительные слова и речи к подольской пастве, говоренные Кириллом, архиепископом Подольским и Брацлавским. – Москва: В Синодальной типографии, 1837. 8°.

Ч. 2. – X, 321 с. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр V 4/103

64. Кирилл (Богословский-Платонов, Константин Лукич; 1788–1841). Поучительные слова к подольской пастве / говоренные Кириллом, архиепископом Подольским и Брацлавским. – Москва: В Синодальной типографии, 1835. – 284 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр V 5/2

65. Кирилл (Богословский-Платонов, Константин Лукьянович; 1788–1841). Поучительные слова к подольской пастве / говоренные архиепископом Подольским и Брацлавским. – Москва: В Синодальной типографии, 1835. – IX, 284 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры Блюстителя пещер

соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 марта дня». Шифр V 5 /9

66. Попов, Евгений Алексеевич (1824–1888). Десять бесед к прихожанам, с приложением нравоучений о житии иже во святых отца нашего Иоанна Златоустаго / сочинение Градо-Кунгурской Спасо-Преображенской церкви священника Евгения Попова. – Москва: В Типографии Александра Семена, 1851. – 85, II с. 8°. Напис: «Подношу сию книжку достопочтеннейшему отцу Досифею в знак истинного моего почитания. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1851 мая 1 дня». Шифр V 5/58

67. Варлаам (Денисов, Василий Порфирьевич; 1804–1873). Беседы и слова, говоренные Нижегородского Макарьевского монастыря архимандритом Варлаамом. – Санктпетербург: В Типографии Якова Трея, 1850. – 311 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр V 5/103

68. Аврелий Августин (354–430). Христианская наука или основания св. герменевтики и церковного красноречия / Творения блаженного Августина епископа Ипонийского. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1833. – [6], 355 с. 8° Напис «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 113». Шифр V 6/9

69. Василий Великий (330–379). Беседы на Шестоднев / святого отца нашего Василия Великого, архиепископа Кесарии Каппадокийския; с греческого на рос. язык переведена. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1826. – [1], 225, 66 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. № 22». Шифр V 6/12

70. Ефрем Сирин (306–373). Цветы из сада / святого Ефрема Сирина. – Москва: в Университетской типографии, 1847. – 91, III с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б.М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 139». Шифр V 6/21

71. Тихон Задонский (Соколов, Тимофей Савельевич; 1724–1783). О истинном христианстве / сочинение преосвященного епископа Воронежского и Елецкого Тихона первого во время пребывания его на обедни той же епархии в Задонском монастыре, содержащее в себе учение о истинной вере, о святом житии, о спасительном покаянии, о сердечном умилении, о болезновании грехов и о пребывании истинных и неотложных христиан; такожде, како истинный христианин может победити грех, смерть, диявола, мир и всякое бедствие: в 5 т. – С.-Петербург: В Императорской типографии, 1803. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры иеромонаха Досифея Иващенко 1816 года октября 9 дня». Шифр V 6/55

72. Филарет (Дроздов, Василий Михайлович; 1782–1867). Разговоры

между и испытующим и уверенным о православии восточной католической церкви с присовокуплением выписки из окружного послания Фотия, патриарха Цареградского, к восточным патриаршим престолом. – Москва: В Синодальной типографии, 1841. – 169 с. 8°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1848 г. Октября 1 дня». Шифр V 6/92

73. Бакстер, Ричард. О вечном покое праведников / сочинение Ричарда Бакстера ; пер. с нем. – Санктпетербург: Лавка Майера на Вознесенском проспекте, 1839. – VIII, 151 с. 8. Напис: «Почтеннейшему другу моему о. Досифею в знак истинного уважения и любви. СПб. 24 декабря 1841». Шифр V 7/23

74. Христианские беседы отца с сыном об истинном просвещении и о пути спасения, изданные С. Дмитровским. – Москва: в Типографии Августа Семена, 1850. – 100 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр V 7/122

75. Правосудие Божие, чудесно открывающее и наказующее и тайные смертоубийства. – Москва: В Типографии Августа Семена, 1829. – 113, IV с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр V 7/138

76. Служба иже во святых отца нашего Алексея митрополита всея России чудотворца. Его же преставление празнуется февраля во 12 день. – Москва: Синодальная типография, 1824. – 68 л. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта дня». Шифр VII 5/33

77. Мефодий (Смирнов, Михаил Алексеевич; 1761–1815). Правило Пасхального круга или Краткое наставление, как разуметь и употреблять церковную нашу пасхалию; вначале которого предложено разсуждение. – Москва: Синодальная типография, 1806. – 48 л. 4°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1845 г. октября 1 дня». Шифр VII 5/69

78. Соколов, Павел Андреевич (?–1846). Слова и речи на разные случаи / говоренные Ярославской семинарии профессором, Демидовского лицея законоучителем Павлом Соколовым. – Ярославль: в Типографии Губернского правления, 1835. – 283 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр VIII 1/3

79. Стурдза, Александр Скарлатович (1791–1854). Письма о должностях священного сана : в 2 т. – Одесса: в Городской типографии, 1840. – 220, 243 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер

соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 марта дня». Шифр VIII 1/51

80. Собрание сочинение студентов Киевской духовной академии. – Киев: В Университетской типографии, 1839. – Т. 1. – 427 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца Досифея Иващенко 1840 г.» Шифр VIII 1/115

81. Дебольский, Григорий Сергеевич (1808–1881). Попечение православной церкви о спасении мира. – С.-Петербург: Типография Департамента внешней торговли, 1843. – 263 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Больничного монастыря соборного ставца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр VIII 1/122

82. О различных способах самоубеждения (Из журнала Министерства народного просвещения 1836 май) – 17 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр VIII 2/62

83. Опыт упражнения воспитанников Киевской духовной академии пятого учебного курса. – Киев: в Типографии академической при Киево-Печерской лавре, 1832. – 417, 421 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко от ректора Киевской духовной академии». Шифр VIII 5/3

84. Опыт упражнения воспитанников Киевской духовной академии пятого учебного курса. – Киев: В Типографии Академической при Киево-Печерской лавре, 1832. – 417 с. 8°. Напис: «Его высокопреподобию достопочтеннейшему эконому Св. Лавры Печерския о. Досифею в знак душевного уважения академии ректор архимандрит Иннокентий. 24 апреля 1833 г.» Шифр VIII 5/13

85. Опыт сочинений воспитанников Московской духовной академии. Издание по случаю испытания при окончании четвертого учебного курса. – Москва: В Синодальной типографии, 1824. – [1], 421 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г.» Шифр VIII 5/14

86. Фенелон, Франсуа де Салиньяк де ла Мот (1651–1715). Творения / Фенелона, архиепископа Кембрийского, знаменитого автора Телемака; содержащая в себе многие важные рассуждения и наставления о благочестии, нравах и внутренней жизни христиан : в 2 ч. – Москва: В Губернской типографии у А. Решетникова, 1799. – 252, 252 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г.» Шифр VIII 6/5

87. Кочетов, Иоаким Семенович (1789–1854). Начертание христианских обязанностей по учению православной грекороссийской церкви / Иоакима

Кочетова. – Санкт-Петербург: В Типографии Императорской Российской академии, 1833. – 164 с. 8. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр VIII 6/8

88. Путь к блаженству по Христову благовествованию. – Москва: В Типографии И. И. Смирнова, 1849. – IV, 215 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр VIII 6/11

89. Духовное уединение; пер. с иностранного Покровского, что в Кудрине, священник Илья Михайлов. – Москва: в Университетской типографии Ридигера и Клаудия, 1799. – [16], 328 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр VIII 6/15

90. Марков А. Страждущий и умирающий искупитель благочестивого размышления и беседы о страданиях Господа нашего Иисуса Христа на каждый день месяца / Аркадий Марков. – Москва: В Типографии Николая Степанова, 1844. – 294, IV с. 8°. Напис: «Из книг библиотеки начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 г.» Шифр VIII 6/32

91. Прокопович, Андрей Семенович (1757–1826). Мысли при чтении посланий святого апостола Павла к солунянам первого и второго, к галатам, к колосянам и к ефессянам / изложенные в Харьковском духовном коллегиуме по воскресным дням в публичном собрании учащихся и разного звания слушателей, ректором коллегиума и богословских наук профессором, протоиереем и кавалером Андреем Прокоповичем. – Санкт-Петербург: в Типографии Иос. Иоаннессова, 1819–1820. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр VIII 6/34

Ч.1. – 1819. – 251 с.

Ч.2. – 1820. – 243 с.

92. Служба преподобного отца нашего Никиты Столпника, Переяславского чудотворца, его же память празнуется месяца майа в 24 день. – 34 л. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 39». Шифр VIII 6/126

93. Фома Кемпийский (1380–1471). О подражании Христу / Четыре книги Фомы Кемпийского с присовокуплением избранных мест из других его творений; пер. с лат. – Санкт-Петербург: В типографии Департамента народного просвещения, 1819. – XVI, 556 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр Гр. 5939

94. Служба Пресвятой Богородице Казанския. – Москва: Синодальная

типография, 1856. – 29 л. 8°. Напис: «Многоуважаемому отцу Досифею, подношу сию книгу с желанием спасения душевного от прочтения сих молитв Божией Матери. Многогрешная Мария Мазурина. Москва. 21 июня 1841 г.» Шифр VIII 7/157

95. Служба преподобному отцу нашему Феодосию, Тотемскому чудотворцу. – Москва: Синодальная типография, 1846. – 58 л. 8. Напис: «Многоуважаемому отцу Досифею, усерднейше подношу сию книгу в знак всегдашнего моего помятования. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1847 г.» Шифр VIII 7/163

96. Инструкция церковным старостам. – [Киев: Типография Киево-Печерской лавры, б. г.] – 14 л. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного иеромонаха Досифея Иващенко № 35». Шифр IX 5/23

97. Устав воинский о должности генералов фельдшеров и всего генералитета, и прочих чинов, которые при войске надлежит быть, и оных воинских делах и поведениях, что каждому чинить должно. Напечатана повелением ея императорского величества. – Санкт-Петербург: При Императорской академии наук, 1795. – 114, 138 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр X 4/24

98. История о разорении святого града Иерусалима, и о взятии Константинополя, столичного града греческой монархии собранные из разных писателей. – Москва: В Скоропечатни В. Кирилова, 1847. – 36 с. 4°. Напис: «Подношу сию книгу почтеннейшему отцу Досифею в знак истинного моего уважения, многогрешная Мария Мазурина, Москва 1848 год». Шифр X 5/31

99. Ярославский литературный сборник. – Ярославль: в Типографии Губернского правления, 1849. – 181 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 133». Шифр XI 1/10

100. Галахов, Алексей Дмитриевич (1807–1892). Полная русская хрестоматия/составил А. Галахов. – Издание третье. – Москва: в Типографии Александра Семена, 1849. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 131». Шифр XI 1/18

Ч. 3. – 111 с.

101. Священная история Ветхого и Нового Завета. – Санкт-Петербург: в Типографии А. А. Плюшара, 1839. – [6], II, 476, II с. 4°. Напис: «Достопочтеннейшему отцу Досифею в знак моего истинного уважения подношу сию книгу многогрешная Мария Мазурина. Москва 1846 г.» Шифр XI 1/52

102. Билейская история в пользу детей. – Санкт-Петербург, 1833–1837. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г.» Шифр XI 2/42

Ч. 1: Содержит историю Ветхого Завета. – Санкт-Петербург: в Типографии Императорской Академии наук, 1833. – 292 с.

Ч. 2: История Новозаветная. – Санкт-Петербург: В Типографии Департамента внешней торговли, 1837. – 300, 162 с.

103. Яковлев, Федор Иванович (?–1853). Надпись на кресте Господа нашего Иисуса Христа / соч. Федора Яковлева. – Москва: в Типографии А. Семена, 1846. – 317 с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу многоуважаемому отцу Досифею в знак непрерывного 11-летнего знакомства от Марии Мазуриной. 1846 года Москва». Шифр XI 2/58

104. Страдания Господа нашего Иисуса Христа в сокровенной и общественной его жизни, в мучениях его пред смертью и в самой смерти т.е. самого его воплощение до предания духа на кресте; пер. с фран. – Москва: В Университетской типографии, 1808. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры иеромонаха Досифея Иващенко 1816 г.» Шифр XI 2/65

Т. 1: в 2 ч. – XLVI, 274, 202 с.

105. Яковлев, Федор Иванович (?–1853). Апостолы / соч. Федора Яковлева. – Москва: в Типографии Александра Семена, 1849. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 2/70

Вып. 1: Содержащий в себе очерки жизни и учения святых апостолов Петра, Андрея и Иакова, брата Ивана Богослова. – 283 с.

106. Муравьев, Андрей Николаевич (1806–1874). Мысли о православии при посещении святыни русской. – Санкт-Петербург: в Типографии III отделения собст. Е. И. В. канцелярии, 1850. – 407 с. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 2/70 Ал. 2

107. Песнопения Пресветлой и преблагословенной владычицы Приснодевы Марии. – Москва: В Университетской типографии, 1841. – 36 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 3/11

108. Давыдов, Иван Иванович (1794–1863). Чтения о словесности : в 2 ч. – Москва: в Университетской типографии, 1837. – VIII, 259, IV, 327 с. 8°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 сентября 22 дня». Шифр XI 3/19

109. Толмачев, Яков Васильевич (1780–1873). Правила словесности, руководствующия от первых начал до высших совершенств красноречия: в 4 ч. / Якова Толмачева. – Санкт-Петербург: В Морской типография, 1815–

1818. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 3/31

Ч. 1. – 1815. – XV, 233 с.

Ч. 3. – 1818. – 265 с.

110. Максимович, Михаил Александрович (1804–1873). История древней русской словесности / Максима Максимовича. – Киев: в Университетской типографии, 1859. – 226 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 марта дня». Шифр XI 3/39

111. Жизнь Пресвятыя Девы Богородицы из книг Четьи-Минеи. – Изданные Авдотьей Глинкой. – Москва: Университетская типография, 1850. – 291, II с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 3/77

112. Краткий церковный устав. – Москва: в Синодальной типографии, 1841. – 52 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко 1845 г. октября дня». Шифр XI 6/3

113. О литургии преждеосвященных даров. – Санкт-Петербург: в Типографии А. Дмитриева, 1850. – 194, II с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 6/15

114. Историческое обозрение богослужбных книг греко-российской церкви. – Киев: в Типографии Киево-Печерской лавры, 1836. – 205 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 6/17

115. Русская ручная пасхалия. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1836. – 64, [1] с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 6/19

116. Авксентий (Галинский, Афанасий; 1782–1844). Начальные упражнения в проповедывании Слова Божия под руководством наставников (памяти наставников, написанные Киевского Николаевского монастыря архимандритом Авксентием). – Санкт-Петербург: в Типографии Л. Снегиревой и К°, 1837. – 53, 23 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 6/38

117. Делекторский, Ксенофонт Иванович (1798/1799–1842). Собрание слов / священника Ксенофонта Делекторского в пользу семейства покойного. – Санкт-Петербург: в Типографии Морского кадетского корпуса, 1847. – IV, 326 с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу многоуважаемому отцу Досифею в знак всегдашнего моего памятования многогрешная Мария Мазурина. Москва, 1847 г. Октября 12 дня». Шифр XI 6/44

118. Филарет (Амфитеатров, Федор Георгиевич; 1779–1857). Беседы / говоренные Святейшего Правительствующего Синода членом Филаретом, митрополитом Киевским и Галицким, Киево-Печерской лавры священноархимандритом и разных орденов кавалером. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1847. – 400 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 6/56

119. Никифор (Феотоки, Николай; 1731–1800). Четыре слова огласительные к монахине на день, в который она облеклась в ангельский образ / сочиненные и говоренные 1766 года иеромонахом Никифором Феотокием, бывшим после архиепископом Астраханским и Ставропольским и кавалером. – Москва: в Синодальной типографии, 1809. – 37 л. 8. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 6/74

120. Устав общежительный монастыря, писанный для Коневской обители. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1824. – 184 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XI 6/114

121. Молитвослов. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1800. – 585 л. 16°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры иеродиякона Досифея Иващенко 1812 г. сентября дня». Шифр XI 7/5

122. Антонин (Капустин, Андрей Иванович; 1817–1894). Круг подвижных праздников церкви. – Киев: в Типографии Феофила Гликсберга, 1850. – 400, [2] с. 8°. Напис: «Его высокопреподобию высокопреподобнейшему и боголюбимейшему отцу соборному старцу святыя Киево-Печерской лавры всепочтеннейшему иеромонаху Досифею усерднейшее приношение иеромонаха Антонина». Шифр XI 7/97

123. Нордов, Василий Иванович (1797–1883). Беседы на блаженства Евангельские / сочинены и произнесены протоиереем Василием Нордовым. – Москва: в Типографии Николая Степанова, 1843. – 153 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1844 г.» Шифр XI 7/98

124. Сочинения студентов Московской духовной академии второго академического курса. – Москва: В Типографии С. Селивановского, 1820. – 96 с. 4. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г.» Шифр XII 4/11

125. Сказание о священномученике Макарии, православном митрополите Киевском, Галицком и всея России. – Киев: В Типографии Киево-Печерской лавры, 1848. – 10 с. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XII 5/2

126. История о взятии Константинополя Мухаметом II восьмым турецким султаном, в лето по Рождеству Христовому 1455. – Москва: В Типографии В. Кирилова, 1847. – 38 с.; ил. 4°. Напис: «Подношу сию книгу почтеннейшему отцу Досифею с чувством глубочайшего уважения многогрешная Мария Мазурина. Москва 1849 января 15 дня». Шифр XII 5/13

127. Верне, Эмиль Жан Орас (1789–1863). История Наполеона; издание украшено 500 рисунками Горация Вернета. – Санкт-Петербург: Типография В. Секмененко-Крамаревский и А. Красовский, 1842. – 637, [3] с.; ил. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XIII 4/49

128. Зябловский, Евдоким Филиппович (1764–1846). Российская статистика: в 2 ч. / Императорского С.-Петербургского университета заслуженного профессора действительного статского советника и кавалера Е. Зябловского. – С.-Петербург: в Типографии Илья Глазунова и К°, 1842. – V, 170, 188 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XIII 5/45

129. Константинов, Осип Ильич (1813–1856). Дорожника императорского высочества, государя наследника по Закавказскому краю в 1850 году с краткими описаниями этнографическими, статистическими и историческими / составил О. Константинов. – Тифлис: В Типографии канцелярии наместника Кавказского, 1850. – 72 с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу достопочтеннейшему отцу Досифею в день вашего рождения с желанием при чтении оной книжки приятно провести время. Многогрешная Мария Мазурина. Москва. 1851 Генваря 25 дня». Шифр XIII 5/48

130. Словарь исторический о святых, прославленных в российской церкви и некоторых подвижниках благочестия местно чтимых. – С.-Петербург: в Типографии II отд. собст. Е.И.В. канцелярии, 1836. – VIII, 303 с. 4°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б.М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр XIV 2/5

131. Филарет (Гумилевский, Дмитрий Григорьевич; 1805–1866). Кирилл и Мефодий, славянские просветители / сочинение действительного члена Императорского общества истории и древностей российских при Московском университете Филарета, епископа Рижского. – Москва: в Университетской типографии, 1846. – 30 с. 4°. Напис: «Усерднейше подношу сию книгу достопочтеннейшему отцу Досифею, в знак истинного моего уважения. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1849 г. сентября 16 дня». Шифр XIV 2/62

132. Житие иже во святых отца нашего Митрофана, в схимонасе Макария, первого епископа Воронежского и новоявленного чудотворца и сказание об обретении и открытии мощей чесных его мощей, и благодатных при

этом знаменях и чудесных исцелениях. – Москва: в Синодальной типографии, 1838. – 60, 68 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры Блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр XIV 3/19

133. Уманец, Александр Алексеевич (1808–1877). Поездка на Синай с приобщением отрывков о Египте и Святой Земле с 3 картами и 10 рисунками : [в 2 ч.]– Санкт-Петербург: В Типографии III отд. соб. Е.И.В. канцелярии, 1850. – 289, 372 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XIV 3/49

134. Записки о нынешнем состоянии русского Пантелеймонова монастыря на св. горе Афонской. – Издание слепца Ширияева в пользу означенного монастыря. – Москва: В Типографии В. Готье, 1850. – 58 с.; ил. 8°. Напис: «Подношу сию книгу достопочтеннейшему отцу Досифею в знак истинного моего уважения в день вашего рождения. Мария Мазурина. Москва 1851 года января 25 дня». Шифр XIV 3/50

135. Муравьев, Андрей Николаевич (1806–1874). Первые четыре века христианства. – Санкт-Петербург: В типографии А. Бородина и К°, 1842. – 467 с. 8°. Напис: «Усердствую сию книгу почтеннейшему отцу Досифею с поздравлением Рождества Христова. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1846. Декабря 25 дня». Шифр XIV 3/87

136. Рижский, Иван Степанович (1755–1811). Наука стихотворства / сочиненная Императорской Российской академии членом коллежским советником и кавалером Иваном Рижским и оной Академией изданная. – Санкт-Петербург: В Типографии В. Плавильщикова, 1811. – [2], 352 с. 8°. Напис: «Из книг начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко № 173». Шифр XIV 4/7

137. Венцель, И. Диэтетика человеческой души или правила сохранять силы и здоровье разума и сердца посредством внимательного попечения о сохранении здоровья телесного. – Москва: в Типографии С. Семиновского, 1803. – XV, 283 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 марта дня». Шифр XIV 5/13

138. Краткое описание жизни преосвященного Иоасафа Горленко, епископа Белгородского. – Киев: в Типографии Киево-Печерской лавры, 1836. – 61 с. 8°. Напис: «Из книг библиотеки Киево-Печерской лавры начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1845 октября 1 дня». Шифр XIV 4/88

139. Тукалевский, Иосиф Афанасьевич. Воспоминания / сочинение И. Тукалевского. – Санкт-Петербург: В Типографии Карла Крайа, 1854. – 109 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XIV 5/93

140. Краснокутский, Александр Григорьевич (1781–1841). Взгляд русского

офицера на Париж во время вступления государя императора и союзных войск в 1814 году / изданный А. Краснокутским, сочинителем ежедневных записок поездки своей в Константинополь. – Санкт-Петербург: В Морской типографии, 1819. – 79 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры Блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр XIV 5/94

141. Крылов, Иван Андреевич (1769–1842). Басни : в 2 ч. – Санктпетербург: В Типографии Александра Смирдина, 1834. 8°

Ч. 1. – 187 с.; 23 ил. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XV 4/12

142. Сказание о чудном посещении Богоматери, бывшему преподобному и богоносному отцу нашему Сергию (взятое из полного жизнеописания преподобного Сергия, составленное учеником его Епифаном. – [Б. м.: Б. и., Б. г.] – 6 л. 8°. Напис: «Подношу сию книгу Почтеннейшему отцу Досифею с поздравлением Праздника Рождества Христова. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1847 г. Декабря 25 дня». Шифр XV 4/46

143. Жития святых. Месяц май, июнь. – Москва: Синодальная типография, 1840. – 328–519, 32, 219 л. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры Блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта дня.» Шифр XVI 1/2

144. Ломоносов, Михаил Васильевич (1711–1765). Реторика. – С.-Петербург: Имп. Акад. наук, 1748. – [10], 315, [2] с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр Гр. 5748

145. Полевой, Ксенофонт Алексеевич (1801–1867). Михаил Васильевич Ломоносов : в 2 т. – Москва: В Типографии Августа Семена при Императорской медико-хирургической академии, 1836. – 337, 342 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры Блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта дня.» Шифр XVI 5/60

146. Домбровский, Василий Федорович (1810–1845). Очерк города Чернигова и его области в древнее и новое время. – Киев: В Университетской типографии, 1846. – 49 с. 8°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 г. июня 4 дня». Шифр XVIII 5/18

147. Консбрух, Георг Вильгельмович (1764–1837). Физиология или наука о естестве человеческом / сочиненная королев. прусс. надворным советником, практ. врачом в Вестфальском Билефельде, Курф. Майн. Акад. наук, Саденгамскогго и Регенсбургского ботанического общества членом Д. Георг. Вилг. Консбрухом; на рос. язык переведена с немец. в С.-Петербургской медико-хирургической академии студентами И. Паскевичем и В. Часковым.

– Санкт-Петербург: В Медицинской типографии, 1804. – IV, 430 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры Блюстителя пещер соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта дня». Шифр XVIII 5/92

148. Медицинский отчет о холерной эпидемии в Киеве 1847 года, составленный ординарными профессорами университета святого Владимира Н. Коздовым, Ф. Цыцуриным и А. Фон-Вальтером. – Киев: В Типографии губернского правления, 1848. – 146 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XVIII 5/95

149. Обстоятельное описание Торжественных порядков благополучного вшествия в царствующий град Москву и священного коронования ея августейшаго императорского величества всепресветлейшей державнейшия государыни императрицы Еливеты Петровны самодержицы Всероссийския еже бысть вшествие 28 февраля, коронование 25 апреля 1742 года. – В Санкт-Петербурге: При Императорской академии наук, 1744. – 168 с.; 49 ил. 1°. Напис: «1749 года месяца мая 13 числа пречестнейший отец Досифей лавры Киево-Печерския палатный книгу сию в Библиотеку надал». Шифр XIX 73

150. Жак Этьен Араго (1790–1855). Воспоминания Слепого / Путешествие вокруг света Жака Араго; пер. П. А. Корсакова и др. – Издание В. Межевича и И. Песоцкого, украшенное пятьюдесятью картинками, рисованными и литографированными в Париже. – С.-Петербург: В Типографии Эдуарда Праца, 1844–1845. 4°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 г. Июня 4 дня». Шифр XX 2/9

Т. 1. – 1844. – 345, [2] с.

Т. 2. – 1845. – 320, [4] с.

151. Никитин, Павел Елисевич. История города Смоленска / – Москва: В Типографии С. Селивановского, 1848. – 316, LXVI, XI, IV с.: ил. 8°. Напис: «Усердствую сию книгу Почтеннейшему отцу Досифею в день вашего Ангела с желанием вам при чтении оной книги провести приятно время. Многогрешная Мария Мазурина. Москва, 1849 г.» Шифр XX 2/13

152. Крамарев, Григорий Никифорович (1817–1868). О влиянии христианской веры на политическое могущество России / сочинение Григория Крамарева. – Киев: В Типографии Феофила Гликсберга, 1849. – 72 с. 8°. Напис: «Его высокопреподобию досточтимому отцу Досифею соборному старцу Киево-Печерской лавры от сочинителя». Шифр XX 3/144

153. Максимович, Михаил Александрович (1804–1873). Откуда идет Русская земля по сказанию Несторовой повести и по другим старинным писаниям русским / сочинение Михаила Максимовича орд. проф. русской словесности в Императорском университете святого Владимира. – Киев:

В Университетской типографии, 1837. – 147с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка 1840 г.» Шифр ХХ 3/146

154. Арсеньев, Константин Иванович (1789–1865). Краткая Всеобщая география / Константина Арсеньева. – 19 изд. – Санкт-Петербург: В Типографии Эдуарда Праца, 1844. – IV, 284 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка». Шифр ХХ 3/174

155. Всеобщая география / сочинение Г. Ф. Бланка ; пер. нем. с четвертого издания : в 3 т. – Санкт-Петербург: В Типографии Ильи Глазунова и К°, 1842. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка». Шифр ХХ 3/175

Т. 1. – 707, XII с.

156. Учебная всеобщая география; изданная Николаем Гречем. – Санкт-Петербург: В Типографии Н. Греча, 1838. – IV, 278, 196, XXXVIII, III с. 8°. Напис: «Из книг библиотеки Начальника соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка 1846 г. июня 4 дня». Шифр ХХ 3/176

157. Скобелев, Иван Никитич (1778–1849). Переписка и рассказы Русского инвалида с портретом автора. – Санктпетербург: в Типографии А. Иогансон, 1841. – XIV, 308 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка». Шифр ХХ 4/112

158. Радожицкий, Илья Тимофеевич (1784–1861). Походные записки артиллериста с 1812 по 1816 год : в 4 ч. / артиллерии подполковника И....Р.... – Москва: в Типографии Лазаревых Института восточных языков, 1833–1836. 8°. Напис: «Любезному моему брату от сестры любящей его и почитающей», «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Ивашенка».

Ч. 1 – 1833. – 296, IV с. Шифр КПЛ 1165

Ч. 2. – 1835. – 348, IV с. Шифр КПЛ 2567

Ч. 3. – 1836. – 359, V с. Шифр КПЛ 615

Ч. 4. – 1836. – 375, IV с. Шифр ХХ 4/113

159. Карамзин, Николай Михайлович (1766–1826). История Государства Российского : в 12 т. – Санкт-Петербург: В Военной типографии Главного штаба Его Императорского величества, 1816–1817. 8°.

Т. 1. – XXXVII, 510 с. Напис: «Любезнейшему моему брату от сестры глубоко его любящей и почитающей. Е. 1823 г. 18 августа». Шифр ХХ 4/119

Т. 3. – 582 с. Напис: «Из книг Киево-Печерския лавры Блюстителя пещер, соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка 1840 года марта дня». Шифр КПЛ 3794

Т. 4. – 496 с. Напис такой самый. Шифр КПЛ 3428

Т. 5. – 592 с. Напис такой самый. Шифр КПЛ 3426

Т. 6. – 486 с. Напис такой самый. Шифр КПЛ 3427

Т. 7. – 344 с. Напис такой самый. Шифр КПЛ 3446

Т. 8. – 399 с. табл. Напис такой самый. КПЛ 3447

160. Зябловский, Евдоким Филиппович (1764–1846). Статистика европейских государств в нынешнем их состоянии / заслуженного профессора Е. Зябловского. – Изданием И. Глазунова. – Санкт-Петербург: В Типографии И. Глазунова и К°, 1837. – IV, 285, [2], 310 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца, иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр ХХ 4/105

161. Кулеш, Пантелеймон Александрович (1819–1897). Михайло Чарнышенко или Малороссия восемьдесят лет назад: в 3 ч. / сочинение П. Кулеша. – Киев: в Университетской типографии, 1843. – 206, 190, 220 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр ХХ 5/32

162. Павлов, Платон Васильевич (1823–1895). Об историческом значении царствования Бориса Годунова / сочинение П. Павлова. – Москва: В Университетской типографии, 1850. – 127 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Больничного монастыря соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр ХХ 5/37

163. Бантыш-Каменский, Дмитрий Николаевич (1788–1850). Словарь достопамятных людей русской земли / составленный Бантыш-Каменским : в 5 ч. – Санкт-Петербург: В Типографии Карла Крайа, 1847. 8°. Напис: «Усердствую сию книгу почтенному отцу Досифею в знак моего всегдашнего памятования об вас. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 16 августа». Шифр ХХ 5/44

Ч. 2: Е–П. – 1847. – 573, 105 с.

Ч. 3: Р–Ф. – 1847. – 627 с.

164. Основание всеобщей истории, составленный по новой методе, сочинение, могущее облегчить преподавание и изучение главных произшествий от сотворения мира до наших времен. – Москва: Типография Лазаревых Института восточных языков. – 1836. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр ХХ 6/22

Ч. 1. – IV, 248, XIV с.

165. Норов, Авраам Сергеевич (1795–1869). Путешествие по Святой Земле в 1835 г. / Санкт-Петербург: В Типографии III отд. Собственной Е. И. В. канцелярии, 1844. 4°. Напис: «Из книг библиотеки Начальника Соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 года Сентября 29 дня». Шифр ХХI 1/23

Ч. 1. – 384 с.; ил.

Ч. 2. – 366 с.; ил.

166. Сергей (Веснин, Семен Авдиевич; 1814–1853). Письма Святогорца к друзьям своим о святой горе Афонской. – Санкт-Петербург: В Типографии Морского кадетского корпуса, 1850. 8°. Шифр XXI 1/34

Ч. 1. – 279 с. Напис: «Усердствую сию книгу почтеннейшему отцу Досифею в день светлого Христова Воскресения. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1850 г. апреля 23 дня».

167. Краткое сказание о жизни блаженной памяти отца Феофана Кирило-Новоезерской пустыни священноархимандрита с присовокуплением нравственно-духовных его сочинений. – Москва: В Типографии Александра Семена, 1853. – 105 с. 4°. Напис: «Усерднейше подношу сию книгу достопочтеннейшему отцу Досифею в день Вашего Ангела с желанием при чтении оной получить благословение Его. Многогрешная Мария Мазурина». Шифр XXI 1/85

168. Бантыш-Каменский, Николай Николаевич (1737–1814). Историческое известие о возникшией в Польше унии, с показанием начала и важнейших в продолжении оной чрез два века приключений паче же о бывшем от римлян и униатов на благочестивых тамошних жителей гонений по высочайшему блаженныя памяти императрицы Екатерины II повелению / из хранящихся в Государственной коллегии иностранных дел в Москве архива актов и разных исторических книг действительным статским советником Николаем Бантыш-Каменским 1795 года собранные. – Москва: в Синодальной типографии, 1805. – 454 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка № 48». Шифр XXI 2/60

169. Бельский М. Сказание о жизни митрополита Ионы, бывшего экзарха Грузии / сост. М. Бельским с присовокуплением пяти слов и с портретом высокопреосвященного. – Санкт-Петербург: В Типографии II отд. Е. И. В. канцелярии, 1852. – [2], VI, [2], 180, [2] с.; 1 л. порт. 8°. Напис: «Подношу сию книгу многопочитаемому отцу Досифею в знак всегдашней моей памяти. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1852 г.» Шифр XXI 2/93

170. Ширинский-Шихматов, Платон Александрович (1790–1853). О жизни и трудах иеромонаха Аникиты, в мире князя Сергея Александровича Шихматова: читано в Императорской российской академии 29 октября 1838 года. – Санкт-Петербург: В Типографии Императорской Академии наук, 1838. – 58 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Ивашенка № 99». Шифр XXI 2/106

171. Описание крестного хождения из Троице-Сергиевой лавры с иконою

преподобного Сергия, изображенною на гробовой его доске в Хотьковом монастыре в селе Радонеже и другие окрестные места по случаю эпидемической болезни. – Москва: В Университетской типографии, 1850. – 16, 7 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXI 2/167

172. Краткое историческое сказание о чудотворных иконах Казанской Седмиозерной (Смоленской) (Грузинской) Раифской и Мирносицкой. – Москва: В Университетской типографии, 1849. – 65 с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу достопочтеннейшему отцу Досифею в знак истинного моего почитания. Многогрешная Мария Мазурина. Москва. 1849 г.» Шифр XXI 2/169

173. Снегирев, Иван Михайлович (1793–1868). Начертание жития митрополита Московского Платона : в 2 ч. / И. С. – Москва: В Типографии Августа Семена, 1831. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840». Шифр XXI 3/69
Ч. 1. – 115, III с.

Ч. 2. – 122, IV с.

174. Игнатий (Семенов, Матвей Афанасьевич; 1791–1850). Краткое сказание о Климецком монастыре. – [Санкт-Петербург]: В Типографии департамента внешней торговли, [1846]. – 22 с. 8°. Напис: «Почтеннейше подношу сию книгу многоуважаемому отцу Досифею от многогрешной Марии Мазуриной. Москва 1846 г.» Шифр XXI 3/129

175. Летописец Соловецкий или Краткое летописание о Соловецком острове. – Издано Соловецкого монастыря архимандритом Паисием с братиею для удовольствия любителей сея обители 1814 года. – Москва: В Типографии С. Селивановского, 1815. – 87 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXI 3/148

176. Описание жизни почившего в Господе Ростовского ставропигиального Яковлевского монастыря гробового иеромонаха Амфилохия, составленное особенно для любителей и почитателей памяти сего благочестивого старца с присовокуплением писем его к разным особам. – Москва: В Синодальной типографии, 1834. – II, 86 с. 8°. Напис: «Его высокопреподобию соборному старцу Киево-Печерской лавры, Достопочтеннейшему иеромонаху отцу Досифею в знак неизменяемой сердечной преданности от иеромонаха Келария 1836 года сентября 15 дня». Шифр XXI 4/46

177. Чернов, Иван. Краткая история построения Нежинского Благовещенского монастыря, называемого Богородичным Назаретом, / напечатанная от именитых и благородных греков. – Москва: В Типографии А. Решетникова, 1815. – 85 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта дня». Шифр XXI 4/62

178. Адриан, иеромонах. Краткое описание Ставропигиального Новоспасского монастыря, почерпнутое из Исторического описания сего монастыря, напечатанного в Москве 1802 года и Истории российской иерархии, напечатанной в Москве 1807, 1811 и 1815 годов/собрал больничный иеромонах Адриан. – Москва: В Синодальной типографии, 1821. – [2], 103, [3] с., [6] л. ил. 8°. Напис: «Из книг блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г.» Шифр XXI 4/67

179. Муравьев, Андрей Николаевич (1806–1874). Святые горы и Оптина пустынь. – Санкт-Петербург: В Типографии III отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1852. – [4], 151 с. 8°. Напис: «Усердствую сию книгу достопочтеннейшему отцу Досифею с желанием при чтении оной приятно провести время. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1859 г. июня 20 дня». Шифр XXI 4/68

180. Покров Пресвятыя Девы Богородицы над Росиею, или Сказание о святых чудотворных иконах Божией Матери в нашем отечестве прославившихся. – Издание Андрея Глазунова с братьями. – Москва: В Университетской типографии, 1843. – 204 с. 8°. Напис: «Усерднейше подношу сию книгу почтеннейшему отцу Досифею с желанием чтобы Покров и заступление Божией Матери всегда пребывало с Вами и охраняли Вас во всех путях жизни Вашей. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 17 января 1847 г.» Шифр XXI 4/86

181. Краткое историческое описание первопрестольной соборной Десятиной церкви в Киеве. – Санкт-Петербург: В Типографии Карла Крайа, 1829. – 33, [1] с., 2 л. ил. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 марта дня». Шифр XXI 4/99

182. Пятый отчет комитета Российского библиотечного общества за 1817 год. – Санкт-Петербург: В Типографии Департамента народного просвещения, 1818. – 225, 158, 18 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 года марта дня». Шифр XXI 4/139

183. Тайная история нового Французского Двора в письмах. – Санкт-Петербург: При Императорской академии наук, 1807. – 180 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца Досифея Иващенко 1840 г. марта дня». Шифр XXI 4/168

184. Крылов, Иван Захарович (1816–1869). История креста, на котором был распят Господь наш Иисус Христос / собрано из достоверных источников Иваном Зах. Крыловым. – Москва: В Типографии В. Готье, 1850. – [6], 161, XI с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXI 5/51

185. Муравьев, Андрей Николаевич (1806–1874). Римские письма : в 2 ч. – Санкт-Петербург: В Типографии III отделения Собственной Е. И. В. канцелярии, 1846. 8°. Шифр XXI 5/120

Ч. 1. – XII, 406 с. Напис: «Почтеннейшему отцу Досифею подношу сию книгу от моего истинного усердия. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1846 г.»

186. Муравьев, Андрей Николаевич (1806–1874). Прибавления к римским письмам. – Санкт-Петербург: В Типографии III отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1847. – [2], 200, [2] с. 8°. Напис: «Подношу сию книгу достопочтеннейшему отцу Досифею в знак всегдашнего моего памятования. Многогрешная Мария Мазурина. Москва 1848 г. апреля 3 дня». Шифр XXI 5/121

187. Путешествие с детьми к Святой Земле ; пер. с фран.: в 3 ч. – Санкт-Петербург: В Типографии К. Жерпакова, 1847–1849. 8°. Шифр XXI 5/128

Ч. 1. – 162 с. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Больничного монастыря соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко».

188. Иакинф (Бичурин, Никита Яковлевич; 1777–1853). Записки о Монголии / сочинено монахом Иакинфом с приложением карты Монголии и разных костюмов. – Санкт-Петербург: В Типографии Карла Крайа, 1828. 8°. Напис: «Почтеннейшему отцу Досифею в знак уважения и душевной расположенности А. И.» Шифр XXI 6/42

Т. 1: Часть 1 и 2. – 230, [1];

Т. 2: Часть 3 и 4. – 339, [1], 1 л. карт.

189. Клопшток, Фридрих Готлиб (1724–1803). Мессия : поэма / сочинение Г-на Клопштока; пер. с нем. – 2-е изд. – Москва: В Университетской типографии, 1820. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г.» Шифр XXI 6/64

Ч. 1. – 353 с.; 1 ил.

Ч. 2. – 366, XXIX с.

Ч. 3. – 492 с.; 1 ил.

190. Памятники, изданные временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском военном Подольском и Волынском генерал-губернаторе. – Киев: Типография Университета святого Владимира, 1845. – 473, [1] с. 8 ил. 4°. Напис: «Его высокопреподобию соборному старцу Киево-Печерской лавры достопочтительному и многоуважаемому отцу Досифею в знак сердечного уважения и преданности. Н. Писарев». Шифр XXII 4/10

191. Каспари К. Полное изложение правил весеннего лечения болезней / соч. доктора К. Каспари; пер. нем. Н. П. – Москва: В Типографии Августа Семена, 1839. – 222 с. 8°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного

старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 года сентября 29 дня». Шифр XXIV 1/26

192. Энциклопедический лексикон, посвященный его величеству государю императору Николаю Павловичу [в 17 т.]. – Санкт-Петербург: В Типографии А. Плюшара, 1835–1841. 4°. Напис: «Из книг библиотеки начальника соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1846 г. сентября дня». Шифр XXIV 2/1

Т. 1: А–Алм. – 1835. – 568 с.; 1 ил.

Т. 7: Бра–Бял. – 1836. – 523 с.; 1 ил.

Т. 17: Дио–Дят. – 1841. – 451 с.

193. Востоков, Александр Христофорович (1781–1864). Сокращенная русская грамматика. – Киев: В Университетской типографии, 1841. – 132 с.; 1 таб. 8°. Напис: «Из книг библиотеки начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1845 г. октября дня». Шифр XXIV 3/40

194. Востоков, Александр Христофорович (1781–1864). Русская грамматика Александра Востокова по начертанию его же Сокращенной грамматики полное изложение. – 6-е изд. – Санкт-Петербург: В Типографии Императорской академии наук, 1844. – 355 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М., соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXIV 3/41

195. Памятник веры, представляющий благочестивому взору христианина празнства православною церквою установленные святым угодникам Божиим, с кратким оных жизнеописанием, с присовокуплением изображенных на каждый день текстов Святых Писаний, благочестивых размышлений и духовных стихотворений, руководствующих к непрестанному упражнению Богомысли. – Москва: В Типографии С. Селивановского, 1825. – 508 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта дня». Шифр XXIV 3/77

196. Достопамятных открытий и полезных изобретениях в науках, художествах, искусствах и других, достойных внимания предметах, расположенных по алфавиту. – Москва: В Типографии С. Селивановского, 1825. – 51 с. 8°. Шифр XXIV 3/77 Ал. 2

197. Энциклопедический и экономический всегдашний календарь содержащий в себе изображение леточисления, естественные признаки перемены погоды и экономические замечания на каждый месяц как поступать хозяевам в отношении к земледелию, скотоводству, садоводству и другим домашним упражнениям. – 95 с. 8°. Шифр XXIV 3/77 Ал. 3

198. Описание монастырей в Российской империи находящихся с присовокуплением исторического известия о существующих ныне в России епархиях и о всех соборных, монастырских ружных и приходских церквах в столичных городах Москвы и С.-Петербурга находящихся с показанием

времени, когда оные учреждены или построены, когда случились в них достопамятные проишествия и в какие числа бывают храмовые праздники в оных. – 6-е изд. – Москва: в Типографии С. Селивановского, 1823. – 208 с. 8°. Шифр XXIV 3/77 Ал. 4

199. Руководство к познанию несходимой пасхалии, математическим порядком расположенное с таблицами. – 157 с. 8°. Шифр XXIV 3/77 Ал. 5

200. Никитин, Александр Никитич (1793–1858). О весеннем лечении болезней или наставление как весною и летом лечиться травами, травяными соками, молоком, сывороткою, холодными и теплыми ваннами, естественными и искусственными минеральными и морскими водами, озерною и морскою грязью / начертанное штабс-лекарем Александром Никитиным. – Санкт-Петербург: в типографии И. Глазунова, 1833. – VII, 223 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXIV 5/25

201. Вестфаль, Карл (1784–1861). Искусство здоровые глаза сохранить до глубокой старости слабое и прочное зрение поправить и опять возстановить / издал на немецком языке практический глазной врач Вестфал ; с нем. языка на рос. перевел студент С. Петербургской Императорской медико-хирургической академии Афиноген Добржанский. – Санкт-Петербург: в типографии Ивана Глазунова, 1829. – [6], XII, 184, [5] с. (немае с. 25–72). 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Больничного монастыря соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXIV 5/31

202. Виллие, Яков Васильевич (1764–1854). Наставление, служащее руководством врачам при наборе рекрут находящихся, сочинена по высочайшему его императорского величества, повелению главным по военной сухопутной медицинской части инспектором и лейб-хирургом Яковом Виллие. – Санкт-Петербург: в Медицинской типографии, 1806. – 36 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXIV 5/32

203. Евгений (Болховитинов, Евфимий Алексеевич; 1767–1832). Церковный календарь или Полный месяцеслов с означением всего что в какие дни в православной греко-российской церкви совершается и с присовокуплением разных статей, до российской иерархии касающихся и исторического словаря российских государей, императоров, царей, цариц, великих князей, княгинь и княжеств. – Москва: в Синодальной типографии, 1803. – 189, 214 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры блюстителя пещер соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко 1840 г. марта дня». Шифр XXIV 5/79

204. Эккартсгаузен, Карл фон (1752–1803). Взгляд на будущее или сказания

одевятнадцатом столетии. – Санкт-Петербург: в Типографии Плавильщикова, 1813. – 173, IX с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры иеродиякона Досифея Иващенко 1816 года октября 9 дня». Шифр XXIV 7/82

205. Москва с топографическим указанием всей ее местности и окрестностей. Подробная справочная книжка для приезжающих и живущих в столице: в 3 ч. (с планом Москвы). – Москва: в Типографии А. Семена, 1848. – 181, 63, 81 с. 16°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры Н. Б. монастыря соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXIV 7/97

206. Гартенбах, Эвальд. Искусство приобретать и сохранять до глубокой старости превосходную память неоднократно с успехом испытанное на законах здравого разсудка / сочинение доктора философии Эвальда Гартенбаха. – Москва: в Типографии Н. Степанова, 1844. – 57 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Больничного монастыря соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр XXVII 6/10

207. Кошанский, Николай Федорович (1785–1831). Общая реторика / Н. Кошанского. – Санкт-Петербург: В Типографии Департамента военных поселений, 1844. – 106 с. 8°. Напис: «Из книг Киево-Печерской лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр КПЛ 641

208. Госснер, Иоганн Евангелиста (1773–1858). Воззвание к человекам о последовании внутреннему влечению духа Христова; пер. с франц. – Санкт-Петербург: в Медицинской типографии, 1820. – [5], 174 с. 8°. «Из книг Киево-Печерския лавры начальника Б. М. соборного старца иеромонаха Досифея Иващенко». Шифр КПЛ 3622

Додаток 12

Каталог книг з бібліотеки при друкарні Києво-Печерської лаври

1. Апостол. – Москва: Синодальная типография, 1864. – [1], 225 л. 2°. Шифр КПЛ 793
2. Начатки христианского учения, или Краткая священная история и катихизис. – Москва: В Синодальной типографии, 1863. – 68 с. 16°. Шифр КПЛ 1521
3. Священное Евангелие. – Москва: Синодальная типография, 1861. – [1], 172 с. 2°. Шифр КПЛ 4050
4. Священное Евангелие. – Москва: Синодальная типография, 1863. – [1], 224 с. 8°. Шифр I 4/10
5. Священное Евангелие Господа нашего Иисуса Христа. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1865. – [1], 154 л. 8°. Шифр КПЛ 3826.
6. Праздники нотного пения. – Москва: Синодальная типография, 1817. – [2], 169 с. 8°. Шифр КПЛ 79
7. Службы на каждый день страстной седмицы. – Москва: Синодальная типография, 1853. – [1], 18, 34, 37, 38, 34, 20, 82 л. 4°. Шифр КПЛ 706
8. Октоих сиречь Осмогласник с 1 по 5 голос. – Москва: Синодальная типография, 1863. – [1], 323 л. 2°. Шифр КПЛ 796
9. Минея праздничная = Анфологион сиест цветослов во всем круже летнем по месяцеслову празднеств, и праздникам Господским и Богородице, и святым угодникам Божиим некоторым особые службы кому. – Москва: Синодальная типография, 1857. – [1], 133, 147, 121 л. 2°. Шифр КПЛ 794
10. Сокращенный обиход нотного пения. – Москва: Синодальная типография, 1863. – [2], 111 л. 4°. Шифр КПЛ 839
11. Ирмологий нотного пения. – Москва: Синодальная типография, 1862. – [2], 300, 18 л. 4. Шифр КПЛ 867
12. Триодь цветная. – Москва: Синодальная типография, 1855. – [1], 352 л. 4°. Шифр КПЛ 957
13. Пение Божественной литургии св. Иоанна Златоустого, придворное простое. – Москва: В Синодальной типографии, 1862. – [1], 19 л. 4°. Шифр КПЛ 1280
14. Краткий церковный устав. – Москва: Синодальная типография, 1853. – [2], 52 с. 4°. Шифр КПЛ 1785
15. Ирмологий. – Москва: Синодальная типография, 1862. – [2], 300, 18 л. 4°. Шифр КПЛ 867
16. Чин как приимати возраст имеющих, иже в иудейския веры, или же в магометан, или о языках и идолопоклонников приходят в единой, святой

- соборной апостольской церкви и истинно к той присоединиться желают. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1858. – 32 с. 4°. КПЛ 2137
17. О служении и чиноположениях православной церкви. – Москва: Синодальная типография, 1863. – 179 с. 8°. Шифр КПЛ 2198
18. Служба в святой и Великий Четверток, Великий Пяток, Великую Субботу. – Б. м.: б. г. – 63, 103, 83 л. 4°. Шифр КПЛ 2333
19. Служба в неделю святого Пентикостии. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1765. – [1], 60 с. 4°. Шифр КПЛ 2455
20. Молебное пение святому великомученику Георгию. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1851. – [2], 32 л. 4°. Шифр КПЛ 2580
21. Соборник сиест Собрание слов нравоучительных и торжественных. – Москва: Синодальная типография, 1850. – [1], 133, 147, 121 л. 2°. Шифр КПЛ 794
22. Последование ко святому причащению и по святому причащению. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1866. – 48 с. 8°. Шифр КПЛ 3961
23. Последование в неделю православия. – Москва: Синодальная типография, 1808. – [1], 13 л. 2°. Шифр КПЛ 1642
24. Каноны Богородицы с малым повечерием. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1865. – [1], 185 л. 4°. Шифр КПЛ 2930
25. Служба в день Вознесения Господня. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1865. – [1], 44 л. 16°. Шифр КПЛ 3020
26. Рэстр 1 о бываемый повсегодно в разных месяцах и числах поминовениях по великих Государях Императорах и Императрицах, по царях и царицах и по высокой их фамилии, с показанием которых по ком именно числах, при прочем церковном священнослужении поминовении по церковному чиноположению оправлять надлежит. – Москва: Синодальная типография, 1856. – [18] л. 8°. Шифр КПЛ 1192
27. Требник. – Москва: Синодальная типография, 1862. – [1], 210 л. 2°. Шифр КПЛ 4033
28. Псалтырь. – Москва: Синодальная типография, 1855, 1860. – [1], 178 л. 4°. Шифры: КПЛ 4036, КПЛ 4034
29. Служебник. – Москва: Синодальная типография, 1794. Кир. 900;
30. Молитвослов. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1865. – [4], 384 л. 16°. Шифр КПЛ 3527
31. Октоих сиречь Осмогласник. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1815. – [1], 396 л. 2°. Шифр КПЛ 4051
32. Триодион сиест Трипеснец. – Москва: Синодальная типография, 1861. – [1], 603 л. 4°. Шифр КПЛ 3757
33. Обиход церковного нотного пения. – Москва: Синодальная типография, 1864. – [1], 280 л. 4°. Шифр КПЛ 3751

34. Последование на день Святой Пасхи и всю Святую седмицу. – Москва: Синодальная типография, 1861, 1864. – [1], 72 л. 4°. Шифры: КПЛ 3551, КПЛ 3570

35. Последование благодарственного и молебного пения Господу Богу, певаемого в день Рождества Спасителя нашего Иисуса Христа и воспоминания избавления церкви и Державы Российской от нашествия галлов и с ними двадцати язык. – Москва: Синодальная типография, 1826. 15 л. 4°. Шифр КПЛ 3381

36. Сокращенный катихизис для обучения юношества православному закону христианскому, изданный при учреждении народных училищ в Российской империи в царствование благочестивейшей государыни императрицы Екатерины Второя. – В Санкт-Петербург: при Святейшем Синоде, 1788. – 48 с. 8°. Шифр КПЛ 3724

37. Сокращенный катихизис для священно и церковнослужителей, как для всегдашнего их знания, так и особливо для изучения при вступлении в церковные должности с прибавлением мест из Слова Божия, правил святых апостолов и святых отцов, духовного регламента, особливо до священства принадлежащих. – Москва: Синодальная типография, 1793. – 55 л. 8°. Шифр КПЛ 2263

38. Чин освящения храма архиереем творимого. – Москва: Синодальная типография, 1855. – 8 с. 8°. Шифр КПЛ 3415

39. Димитрий Ростовский (Туптало, Данило Саввич; 1651–1709). Димитрия митрополита Ростовского Сочинения [в 5 ч.] – Москва: Синодальная типография, 1848–1849. 4°. Шифры: КПЛ 414, 1445, 1444, 1105, 156

40. Григорий Богослов (329–390). Святого отца нашего Григория Назиянзина Богослова, архиепископа Константинограда, поучительные слова. – Москва: Синодальная типография, 1843. [2], 268 л. 4°. Шифр КПЛ 3085

41. Богданов Андрей (1707–1768). Симфония или Конкордация, то есть согласие на сорок четыре Послания св. апостола Павла, также и на все соборные послания и Апокалипсис. – Москва: Синодальная типография, 1821. [3], 191 л. 2°. Шифр I 3/21

42. Ильинский Иван Иванович (?–1737). Симфония, или согласие, на Священное Четвероевангелие и Деяния святых Апостолов. Москва: Синодальная типография, 1821. [2], 179 л. 2°. Шифр I 3/24

43. Парфений (Петров, Пахомий; 1748–1819). Симфония или согласие книг псалмов царя и пророка Давида. – Москва: Синодальная типография, 1825. [3], 74 л. 2°. Шифр I 3/27

44. Парфений (Петров, Пахомий; 1748–1819). Симфония или согласие на 5 книг пророка Моисея: Бытие, Исход, Левит, Числа, Второзаконие. – Москва: Синодальная типография, 1823. [3], 328 л. 2°. Шифр I 3/29

45. Парфений (Петров, Пахомий; 1748–1819). Симфония или согласие на книги Иова, Притчей Соломоных, Екклесиаста, Песнь песней, Песнь премудрости Соломона и Иисуса сына Сирахова. – Москва: Синодальная типография, 1825. [2], 208 л. 2°. Шифр I 3/30
46. Парфений (Петров, Пахомий; 1748–1819). Симфония или согласие на книги святых пророков: Исаии, Иеремии, Варуха. – Москва: Синодальная типография, 1826. – [2], 294 л. 2°. Шифр I 3/31
47. Парфений (Петров, Пахомий; 1748–1819). Симфония или Согласие на книги Святых пророков: Иезекиля, Даниила, Осии, Иоанна, Амоса, Авдия, Ионы, Михея, Наума, Аввакума, Софонии, Аггея, Захарии и Малахии. – Москва: Синодальная типография, 1826. [2], 195 л. 2°. Шифр I 3/32
48. Наставления правильного состязания с раскольниками. – Москва: Синодальная типография, 1859. – 299 л. 4°. Шифр КПЛ 200
49. Филарет (Дроздов, Василий Михайлович; 1782–1867). Разговоры между испытующим и уверенным в православии. – Москва: Синодальная типография, 1833. – 4, 179 с. 4°. Шифры: КПЛ 234, КПЛ 440
50. Филарет (Дроздов, Василий Михайлович; 1782–1867). Пространный христианский катихизис православной кафедральной восточной церкви. – Москва: Синодальная типография, 1861, 1862. – [1], 164 с. 8°. Шифры: КПЛ 263, КПЛ 2790
51. Житие иже во святых отца нашего Митрофана в схимонасе Макария, первого епископа Воронежского и новоявленного чудотворца и сказание об обретении мошей его. – Москва: Синодальная типография, 1863. – 188 с. 8°. Шифр КПЛ 3909
52. Кутневич, Василий Иванович; 1787–1865). Наставление священникам военных заведений касательно обращения воспитанников иудейского вероисповедания в христианскую веру. – Москва: Синодальная типография, 1855. – 25 с. 8°. Шифр КПЛ 288
53. Книга житий святых. – Москва: Синодальная типография, 1864. Месяцы январь–декабрь в 12 книгах
54. Иннокентий (Вениаминов, Иван Евсеевич; 1797–1879). Указание пути в царство небесное: беседы из поучений к новопросвещенным христианам. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1865. – 52 л. 8°. Шифр КПЛ 733
55. Житие и страдание святого великомученика Евстадия Плакиды и подружия его и чад. – Москва: Синодальная типография, 1863. – 28 с. 8°. Шифр КПЛ 975
56. Тихон Задонский (Соколов, Тимофей Савельевич; 1724–1783). Разные размышления и переводы с эллино-греческого языка / Тихона, епископа Воронежского и Елецкого. – Москва: Синодальная типография, 1837. – 101 с. 8°. Шифр КПЛ 1125

57. Амвросий Медиоланский (337–397). О важности и свойствах чина священнического к священнослужителям медиоланской паствы / Амвросия епископа Медиоланского. – Москва: Синодальная типография, 1823. – 34 с. 16°. Шифр КПЛ 1315

58. О церкви и таинствах, служащая к увещанию глаголемых старообрядцев. – Москва: Синодальная типография, 1854. – [3], 56 л. 4°. Шифр КПЛ 1489

59. Сказание об обретении и открытии честных мощей иже во святых отца нашего Митрофана, первого епископа Воронежскаго и о благодатных при том знаменях и чудесах исцеления. – Санкт-Петербург: Типография Святого Синода, 1833. – [1], 70 с. 4°. Шифр КПЛ 1535

60. Стефан (Яворский, Симеон Иванович; 1658–1722). Знамения антихристова пришествия и кончины века от писаний Божественных явлена, апостольскому вопросу: «Что есть знамение Твоего пришествия и кончины века?» согласующая. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1864. – XVI, 130 с. 8°. Шифр КПЛ 1567

61. Макарий Великий (300–391). Преподобного отца нашего Макария Египетскаго, нареченного Великим, духовные преподлезные беседы о совершенстве, христианам приличном, и о снискании которого им стараться надлежит, в которых истинные христиане, яко в некоем кладезе целение от недугов душевных и самое спасение неоскудно почерпнуть могут. – Москва: Синодальная типография, 1851. – XXXIV, 624, VIII л. 4°. Шифр КПЛ 2744

62. Российский букварь для обучения юношества церковному и гражданскому чтению с полным каждого в особенности показанием. – Москва: Синодальная типография, 1862. – 72 с. 8°. Шифр КПЛ 1839

63. Славянский или церковный букварь. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1865. – 80 с. 8°. Шифр КПЛ 3981

64. Начальное учение человеком, хотящим учиться книг Божественного писания. – Москва: Синодальная типография, 1863. – 60, [2] с. 8°. Шифр КПЛ 3978

65. Первое обучение отрокам, нем же буквы и слоги, также краткое толкование законного десятисловия, молитвы Господни, символ веры и девяти блаженств. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1809. – 66 л. 4°. Шифры: КПЛ 3873, КПЛ 1878

66. Сказание об убиении святых стратотерпцев российских князей Бориса и Глеба, в святом крещении нареченных Романом и Давидом и перенесении честных мощей их о чудесах у части. – Москва: Синодальная типография, 1862. – 40 с. 8°. Шифр КПЛ 2050

67. Месяцеслов всех святых, празнуемых православною греко-восточною

церковью с показанием табельных и торжественных дней с присовокуплением алфавита имен всех святых. – Москва: Синодальная типография, 1862. – [1], 75 л. 16°. Шифр КПЛ 2114

68. Житие святого Димитрия, митрополита, Ростовского чудотворца. – Москва: Синодальная типография, 1863. – [1], 88 с. 8°. Шифр КПЛ 2299

69. Амвросий Медиоланский (337–397). О покаянии / Святого отца нашего Амвросия, епископа Медиоланского. – Москва: Синодальная типография, 1842. – [1], 154 л. 8°. Шифр КПЛ 2755

70. Службы, жития, чудеса иже во святых отца нашего Мирликийского чудотворца. – Москва: Синодальная типография, 1861. – [1], 137 л. 4°. Шифр КПЛ 2746

71. Святого мученика Иустина Философа разговор с Трифоном Иудеянином об истине, Христовом законе, писанный к Помпею: пер. с эллино-греч. Ириная, архиепископа Тверского и Кашинского. – Москва: Синодальная типография, 1843. – [4], 203 с. 8°. Шифр КПЛ 2737

72. Никифор (Феотоки, Николай; 1731–1800). Ответы преосвященного Никифора, архиепископа Славенского и Херсонского, бывшего Астраханского, на вопросы старообрядцев. – Москва: Синодальная типография, 1854. – 446 с. 8°. Шифр КПЛ 2556

73. Житие и усение святого равноапостольного Киевского князя Владимира. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1866. – 8 л. 8°. Шифр КПЛ 2470

74. Григорий Богослов (329–390). Поучительные слова / Святого отца нашего Григория Назиянзина Богослова, архиепископа Константинограда. – Б. м. Б. г. Ч. 2. – [2], 294 л. 4°. Шифр КПЛ 181

75. Повесть о смерти блаженного Константина, митрополита Киевского в Чернигове скончавшегося и преставление иже во святых отца нашего Киприана, митрополита Киевского и всей России нового чудотворца. – Москва: Синодальная типография, 1861. – 9 л. 8°. Шифр КПЛ 4223

76. Житие преподобного отца нашего Нифонта, епископа Новгородского и преподобной матери нашей Ефросинии девицы, игуменьи обители Святого Спаса в Полоцке. – Москва: Синодальная типография, 1856. – 23 л. 8°. Шифр КПЛ 4224

77. Владимир (Усатов). Сборник свидетельств о необходимости церковного поминовения усопших / иеромонаха Владимира (Усатова). – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1866. – [1], 93 л. 8°. Шифр КПЛ 3201

78. Ефрем Сирий (306–373). Благоугодные труды преподобного Ефрема Сирина. – Москва: Синодальная типография, 1826. – [1], 479, 115 л. 2°. Шифр КПЛ 4089

79. Тихон Задонский (Соколов, Тимофей Савельевич; 1724–1784)

Наставления Святого отца нашего Тихона, епископа Воронежского и Елецкого. – Москва: Синодальная типография, 1862. – 229 с. 8°. Шифр КПЛ 3860

80. Житие преподобного и Богоносного отца нашего Феодосия, игумена Печерского Киевского, начальника иноков российских, начавши подвизатися по уставу в монастырях. Память его совершается месяца мая в 3 день. – Москва: Синодальная типография, 1856. – 60 с. 8°. Шифр КПЛ 3365

81. Страдание святых мучеников Козьмы и Дамиана, безмездных врачей, в Риме пострадавших. – Москва: Синодальная типография, 1864. – 8 с. 8°. Шифр КПЛ 3955

82. Страдание святых ветхозаветных мучеников Елиазара, священника, семи по плоти братьев, нарицаемых Маккавей и матери их Соломонии и иных многих. – Москва: В Синодальной типографии, 1863. – 19 с. 8°. Шифр КПЛ 3957

83. Иоанн Златоуст (347–407). Беседы. – Москва: Печатный двор, 1664. – [2], 665 л. 2°. Напис: «Принята в келию архимандритскую 1754 года мая ... дня, а отдана нуднешие книги за сию; прислание его в Свято-Троицкую лавру: подписал К. П. Лавры архимандрит Лука», «1769 года февраля 6 дня книга сия его архипастырская отца архимандрита присланная в типографию принята и к старым книгам сообщена».

84. Житие преподобного отца нашего Марка Афинского, жившего на горе Фрацестий, яже в Эфиопии. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1865. – 24 с. 8°. Шифр КПЛ 3982

Книги з бібліотеки Микільського Больницького монастиря

1. Библия. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1863. [2], 602 л. 4°. Шифр I 3/9
2. Библия славяно-русская 1816 года. – Санкт-Петербург: Российское библейское общество, 1816. – [2], 506, 126 л. 8°. Шифр I 5/11
3. Библия славяно-русская. – Санкт-Петербург: Российское библейское общество, 1823. – [1], 506, 126 л. 8°. Шифр I 5/12
4. Библия. Восемь книг Ветхого Завета. Пятикнижие. Иисус Навин. Судьи. Руфь; пер. архим. Макарий (Глухарев) // Православное обозрение. Август 1863 – Декабрь 1864. 426, 75, 68, 10 с. 8°. Шифр I 5/44
5. Псалтырь. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1847. [1], 272 л. 8°. Напис: «Сия книга Псалтырь из числа книг церковных Киево-Печерской Больничной Свято-Николаевской библиотеки». Шифр I 5/58
6. Житие и писание молдавскаго старца Паисия Величковскаго. – Москва: в Университетской типографии, 1847. – XIX, [1], 318, II, [2] с. 4°. Шифр II 4/ 65
7. Димитрий Ростовский (Туптало, Данило Саввич; 1651–1709). Сочинения святого Димитрия митрополита Ростовского. – Москва: в Синодальной типографии, 1804–1807. 4°. Шифр III 4/6
 - Ч. 1. – 1804. – IV, [1], 372 с.
 - Ч. 2. – 1805. – [4], 458 с.
 - Ч. 3. – 1805. – [4], 423 с.
8. Димитрий Ростовский (Туптало, Данило Саввич; 1651–1709). Сочинения святого Димитрия, митрополита Ростовского: [в 4 ч.]. – Москва: Синодальная типография, 1824–1825. 4°. Шифр I 3/39–I 3/41.
 - Ч. 1: Содержащая в себе разные небольшие сего святителя творения, с присовокуплением жития его и келейных записок. – 1824. – V, 443
 - Ч. 2: Содержащая в себе поучения на воскресные дни. – 1824. – [2], 454 с.
 - Ч. 3: Содержащая в себе поучения на разные праздничные дни. – 1824. – [2], 424 с.
 - Ч. 4: Содержащая в себе летопись сего святителя сказующая Деяния она начале миробытия до Рождества Христова, с присовокуплением Синописа или краткого описания о начале славянского народа. – 1825. – 253, 226, 107 с.
9. Преподобных отцев Варсануфия Великого и Иоанна руководство к духовной жизни, в ответах и вопрошениях учеников. – Издание Козельской

Введенской Оптиной пустыни. – Москва: в Университетской типографии, 1852. – XXVII, [1], 592 с. 4°. Шифр III 4/16

10. Тихон Задонский (Соколов, Тимофей Савельевич; 1724–1783). Сочинения преосвященного Тихона, епископа Воронежского и Елецкого: [в 15 т.] – Санкт-Петербург: Типография Ивана Глазунова, 1825–1826. 8°. Шифр II 5/17

Т. 2–3. – 1825. – XII, 275, II, IV, 347 с.

Т. 4–5. – 1826. – 300, [1], [2], II, 221 с.

Т. 6. – 1826. – II, [1], 426, [1] с.

Т. 7. – 1826. – II, [1], 445, [1] с.

Т. 8. – 1826. II, [1], 434, [1] с.

Т. 9–10. – 1826. – II, [1], 223, VI, 314, [1] с.

Т. 11–12. – 1825. – VI, 277, [4], 266, [1] с.

Т. 13–14. – 1825. – II, 185, [1], II, 245 с.

11. Филарет (Гумилевский, Дмитрий Григорьевич; 1805–1866). Обзор русской духовной литературы 862–1720 гг. / сочинение Филарета, архиепископа Харьковского. – Харьков: в Университетской типографии, 1859. – 447, [1] с. 8°. Шифр II 5/27

12. Макарий (Булгаков, Михаил Петрович; 1816–1882). Введение в православное богословие / д. б. Макария, епископа Винницкого, ректора Санктпетербургской духовной академии. – Санкт-Петербург: Типография Григ. Трусова, 1852. – 392, VI с. 4°. Шифр II 5/117

13. Макарий (Булгаков, Михаил Петрович; 1816–1882). Православно-догматическое богословие / д. б. Макария, епископа Винницкого, ректора Санктпетербургской академии: в 2 т. – Санкт-Петербург: Типография Королева и комп. 1856–1857. – 462, IV, 514, VI с. 4°. Шифр V 1/1

14. Чин бываемый на одеяние рясы и камилавки, последование малого образа, еже есть мантия великого ангельского образа из требника Петра Могилы. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, [Б. г.]. 891–994 с. 4°. Шифр III 3/3

15. Службы, житие и чудеса иже во святых отца нашего Николая, архиепископа Мирликийского чудотворца. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1847. – 3, 138 л. 4°. Шифр IV 4/97

16. Акафист святой великомученицы Варваре. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1807. – [5], 87 л. 4°. Шифр IV 5/42

17. Акафист святой великомученице Варваре. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1846. – [5], 87 л. 4°. Шифр IV 5/42 ал. 2

18. Ирмологий. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1769. – 221 л. 8°. Шифр IV 5/79

19. Сильвестр (Малеванский, Стефан Васильевич; 1828–1908). Опыт православно-догматического богословия (с историческим изложением

догматов) / архимандрита Сильвестра, доктора богословия, профессора Киевской духовной академии : [в 5 т.]. – Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1884–1891. 8°. Шифр V 1/31

Т. 1. – 1884. – III, 317 с.

Т. 2. – 1885. – VI, 643 с.

Т. 3. – 1889. – VI, 523 с.

20. Чинопоследование соединяемым из иноверных к православнокафолической восточной церкви. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1865. – [2], 72, [1] с. 8°. Написи: «Никольского Больничного монастыря», «Принадлежит библиотеке Николаевской церкви». Шифр V 2/164

21. Григорьев П. Письма в Бозе почивающего затворника Задонского Богородицкого монастыря Георгия с присовокуплением краткого известия о жизни его / составленные из записок, живших при нем келейных, собранные Козельской Введенской Оптиной пустыни иноком Петром Григоровым с приложением портрета и почерка руки Затворника: в 3 ч. – Москва: В Университетской типографии, 1844. – X, 448, IV, 648, 359 с. 8°. Шифр V 1/152

22. Апокрисис Христофора Филарета в переводе на современный русский язык с предисловиями, приложениями и примечаниями. Издан в память юбилея Киевской духовной академии 28 сентября 1869 г. – Киев: Типография Губернского правления, 1870. – LI, [1], 505, 91 с. 4°. Шифр V 1/58

23. Филарет (Гумилевский, Дмитрий Григорьевич; 1805–1866). Исторический обзор песнопевцев и песнопения греческой церкви. – Санктпетербург: в Типографии Эдуарда Праца, 1860. – IV, 358 с. 4°. Шифр V 3/30

24. История богослужебных песнопений православной, кафолической восточной церкви / сост. прот. Н. И. Флоринский. – Киев: в Типографии Киево-Печерской лавры, 1881. – 203, V с. 8°. Шифр V 3/34.

25. Евгений (Болховитинов, Евфимий Алексеевич; 1767–1837). Собрание поучительных слов в разные времена и в разных епархиях проповеданных, Святейшего Правительствующего Синода и Комиссии духовных училищным членом Евгением, митрополитом Киевским и Галицким, Киево-Печерския лавры священноархимандритом и разных орденов кавалером : [в 4 т.]. – Киев: в Типографии Киево-Печерской лавры, 1834. 8°. Напис: «В церковь Николаевскую Больничную». Шифр V 3/183

Ч. 1. – X, 440 с.

Ч. 2. – X, 447 с.

Ч. 3. – XII, 490 с.

Ч. 4. – VII, 323 с.

26. Минея общая. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1796. – [1], 183 л. 4°. Шифр VI 1/2

27. Минея общая. – Москва: Синодальная типография, [Б.г.] – 258 л. 4°. Шифр VI 3/5

28. Историческое догматическое и таинственное изъяснение на литургии, в котором показуется от кого, когда и на какой конец уставлена литургия; как совершалась она во времена апостольские и в первые три столетия до времени Василия Великого и Святого Златоуста; когда кем и по какому случаю установлены в совершении ея молитвы, эктении, песни и обряды и прочая собранное из Священного Писания, правил и деяний Вселенских и поместных соборов, и из писаний древних святых отцев и новейших достоверных повествователей. – Москва: Синодальная типография, 1803. – [8], 204, 60, 16, [22] с. 4°. Шифр VI 4/9

29. Филарет (Дроздов, Василий Михайлович; 1782–1867). Слова и речи / синодального члена Филарета, митрополита Московского: [в 2 ч.] – Москва: в Типографии Готье и Моничетти, 1848. 4°. Шифр VI 4/30

Ч. 1. – III, 320 с.

Ч. 2. – VI, 349 с.

30. Ирмологий. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1863. [2], 200 л. 8°. Шифр VI 5/3

31. Последование благодарственного и молебного пения в день Рождества Спасителя нашего Иисуса Христа воспоминание избавления церкви и державы Российския от нашествия галов и с ним дванадцати язык. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1816. – 14 л. 8°. Шифр VI 5/18

32. Последование сие молебных пений. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1802. – [2], 156 л. 8°. Шифр VI 5/25

33. Последование молебных пений. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1843. – [2], 171 л. 4°. Шифр VI 5/26

34. Последование молебных пений. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1877. – [2], 182 л. 4°. Шифр VI 5/28

35. Служба благодарственная в Троице Святой славимому на воспоминание заключенного мира между империей Российскойю и короною Свейскою и на перенесение мощей святого благоверного великого князя Александра Невского. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1822. – 25 л. 8°. Шифр VI 5/50

36. Новая Скрижаль или дополнение к преждеизданной Скрижали с таинственными объяснениями о церкви, о разделении ея, о утварях, и о всех службах в ней совершаемых: на 4 части разделенное. – Изд. 5. – Санкт-Петербург: в типографии Императорского воспитательного дома, 1823. – [8], 76, 220, 66, 174 с. 4°. Шифр VII 5/71

37. Ирмологий. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1753. – [1], 214, [2] л. 8°. Шифр VIII 6/72

38. Служба на преславный день Воскресения Господа нашего Иисуса Христа. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, [Б.г.] – 160 л. 8°. Шифр VIII 7/170

39. Величие Пресвятыя Богородицы и присно-девы Марии. – Москва: в Университетской типографии, 1845. – 263 с. 8°. Шифр XI 2/67

40. Яковлев, Федор Иванович (?–1853). Апостолы / соч. Федора Яковлева. – Москва: в Типографии Александра Семена, 1849. 4°. Шифр XI 2/70

Вып. 1: Содержащий в себе очерки жизни и учения святых апостолов Петра, Андрея и Иакова, брата Ивана Богослова. – 283 с.

41. Богословский Михаил Измайлович (1807–1884). Священная История Ветхого Завета / составлена законоучителем Императорского училища правоведения, протоиереем Михаилом Богословским. – Санктпетербург: в Типографии Якова Трея, 1857. 8°. Шифр XI 3/50

Т. 1. – 286, III с.

Т. 2. – 242, 20 с.

42. Страсная седмица. – Изд. 4. – Москва: в Типографии Николая Степанова, 1841. – 245, [1] с. 8°. Шифр XI 6/68

43. Егда же получившаго добраго причащения животворящих таинственных дарований воспой аллилуя, благодари вельми. – [Б. м.: б. и., б. д.] 101–215, 306–308, 7 л. 8°. Шифр XI 7/29

44. Державин Гавриил Романович (1743–1816). Сочинения Державина. Биография писана Н. А. Полевым / издание Д. П. Штукина. – Санкт-Петербург: в Типографии Константина Жернакова, 1845. – [6], XX, 395, IV с. 4°. Шифр XII 4/20

45. Григорович-Барский, Василий Григорьевич (1701–1747). Пешеходца Василия Григоровича-Барского-Плаки-Албова, уроженца Киевского, монаха Антиохийского, путешествие к святым местам, в Европе, Азии и Африке находящимся, предпринятое в 1723, и оконченное в 1747 году, им самим писанное, ныне же на иждивении его светлости, князя Григория Александровича Потемкина, для пользы общества изданное в свет, под смотрением надворного советника, правящего должность директора над новороссийскими училищами, Вольного российского собрания при императорском Московском университете и Вольного экономического общества в Санктпетербурге члена Василия Григорьевича Рубана. – в Санкт-Петербурге: При Императорской Академии наук, 1778. – XII, 796 с. 4°. Шифр XIII 4/10

46. Верне Эмиль Жан Орас (1789–1863). История Наполеона ; издание украшено 500 рисунков Горация Вернета. – Санкт-Петербург: Типография В. Семененко-Крамаревский и А. Красовский, 1842. – 637 с. 4°. Шифр XIII 4/49

47. Книга жития святых : в 12 кн. – Москва: Синодальная типография, 1852. 4°. Шифр XIV 1/6
Апрель – 120, 135 л.
Июнь – 232, 168 л.
Сентябрь – 158, 129 л.
Ноябрь – 203, 188, [2] л.
48. Муравьев Андрей Николаевич (1806–1874). Путешествие ко святым местам в 1830 году : в 2 ч. – Санкт-Петербург: в типографии III отд. Е. И. В. канцелярии, 1835. VI, LXXXIII, 24, 257, VI, 353 с.; ил. 8°. Шифр XIV3/41
49. Путешествие во Святую Землю и другие места Востока / из паломнического дневника Василия Логвиновича. – Киев: в Типографии Р. Добржанского, 1873. – 240 с. 8°. Шифр XIV4/46
50. Наставления народу в разсуждении его здоровья, сочиненное Г. Тиссотом, доктором и проф. медицины, членом Лондонского королевского общества, Базельской физико-медицинской академии и Бернского экономического общества / с фран. на рос. перевели местами свои примечания присовокупил медицины доктор, С.-Петербургской академии наук адъютант и Бернского экономического общества член Николай Озерецковский. – С.-Петербург: При Императорской академии наук, 1781. – 548 с. 8°. Напис: «Для Больницы Киево-Печерской». Шифр XVIII 5/108
51. Указатель святыни и священных достопамятностей Киева как в самом городе, так и в его окрестностях для поклонников, посещающих святыне места киевские. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1853. – 216 с. 8°. Шифр XX 4/13
52. Клеванов, Александр Семенович (1826–1889). Повесть о славном царствовании и плачевной кончине государя императора Александра II. – Киев: в Типографии Киево-Печерской лавры, 1882. – 125, V с. 8°. Шифр XX 5/30
53. Истина. – Кн. 32–37. – 16, 32, 84, 56, 99, 182, 16, 48, 32, 42, [1], 64, [186], 20, 15, 60, 48, 67 с. 8°. Псков: Славянская типография, 1874. Шифр XX 6/1
54. Истина. – Год XVII. Кн. 91–96. – Псков: Типография священника К. Голубева, 1884. – 16, 100, 48, 90, 16, 16, 16, 24, 140, 16, 8, 48, 98, 79, 24, 54, 169–279, 32, 48, 32 с. 8°. Шифр XX 6/1
55. Норов Авраам Сергеевич (1795–1869). Путешествие по Египту и Нубии, в 1834–1835 гг. Авраама Норова, служащее дополнением к Путешествию по Святой Земле. – Санкт-Петербург: В типографии III отд. Собственной Е. И. В. канцелярии, 1844. 4°. Шифр XXI 1/24
Ч. 1. – 384 с.; 1 ил.
Ч. 2. – 366 с.; 1 ил.

56. Сергей (Веснин, Семен Авдиевич; 1814–1853). Письма Святогорца к друзьям своим о святой горе Афонской. – Санкт-Петербург: В Типографии Морского кадетского корпуса, 1850. Шифр XXI 1/34

Ч. 1. – 279 с. 8°.

57. Казанский Петр Симонович (1819–1878). История православного монашества на Востоке / сочинение экстраординарного профессора Московской духовной академии Петра Казанского. – Москва: В Типографии Александра Семена, 1854–1856. 4°. Шифр XXI 2/4

Ч. 1. – 1854. – 283 с.

Ч. 2. – 1856. – 303 с.

58. Макарий (Булгаков, Михаил Петрович; 1816–1882). История христианства в России до равноапостольного князя Владимира как введение в историю русской церкви / сочинение архимандрита Макария, инспектора и профессора богословских наук в С.-Петербургской духовной академии. – Санкт-Петербург: В Типографии военно-учебных заведений, 1846. – XII, 421, III с. 4°. Шифр XXI 3/1

59. Орлов Яков Васильевич (1775–1819). Памятник событий в церкви и отечестве содержащий в себе историю церковных праздников, жития святых, исторических изображений, состояния греко-российской церкви и духовенства, деяния всех российских государей, славные подвиги полководцев, жизнь знаменитых министров и ученых мужей, отличные дела людей всякого состояния, и вообще отечественные достопамятности каждого дни в году, случившиеся от времен Рурика до вступления в Париж с победоносным воинством государя императора Александра Первого / сочиненный Всеобщей и церковной истории профессором коллежским ассессором и кавалером Яковом Орловым. – Санкт-Петербург: в Типографии И. Байкова, 1816. 8°. Шифр XXI 1/2

Ч. 1. – 367 с.

Ч. 2. – 428 с.

Ч. 3. – 317 с.

Ч. 4. – 303 с.

Ч. 5. – 303, XLIII с.

60. Берлинский Максим Федорович (1764–1848). Краткое описание Киева, содержащее историческую перечень сего города, так же показание достопамятностей и древностей оного / собрано надворным советником Максимом Берлинским. – Санкт-Петербург: в Типографии Департамента народного просвещения, 1820. – 204 с.; 1 ил. 8°. Шифр XXI 4/95

61. Житие иже во святых отца нашего Стефана Исповедника, архиепископа Сурожского. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1854. – 6 л. 8°. Шифр XXI 5/115

62. Муравьев Андрей Николаевич (1806–1874). Прибавления к римским письмам. – Санктпетербург: В Типографии III отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1847. – [2], 200, [2] с. 8°. Шифр XXI 5/121
63. Серединский, Тарасий Федорович (1822–1897). О богослужбном благочинии западной церкви / сочинение м. б. иерея Тарасия Серединского. – Санкт-Петербург: в Типографии уделов, 1859. – 207 с. 8°. Напис: «Принадлежит библиотеке Свято-Николаевской церкви». Шифр XXIV 3/101
64. Корф Модест Андреевич (1800–1876). Жизнь графа Сперанского : в 2 т. – Санктпетербург: В Типографии II отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1861. – XVIII, 283, 388 с.; [3] л. ил. 4°. Шифр XXII 4/23
65. Путешествие московского купца Трифона Коробейникова с товарищи во Иерусалим, Египет и к Синайской горе, предпринятое по особливому соизволению Государя Царя и Великаго князя Иоанна Васильевича всея России, в 1583 году, и описанное им Коробейниковым на славенском языке, с котораго ныне, для удобнейшаго понятия, переложено на чистый российский / с присовокуплением объяснений на места, подлежащия сомнению, Иваном Михайловым Трифона Коробейникова Путешествие во Иерусалим к Синайской горе в 1583 г. – Москва: Типография Николая Степанова. При Императорском театре, 1830 г. III–VI, 7–148 с. 8°. Шифр XXIV 7/22
66. Святая Почаевская Успенская лавра. – 17 с. 8°. Шифр XXIV 7/35
67. Живописное обозрение достопамятных предметов из наук, искусств, художеств, промышленности и общежития с присовокуплением живописного путешествия по земному шару и жизнеописаний знаменитых людей. – Москва: Типография Августа Семена, 1840. 4°. КПЛ 427
Ч. 2. – 1840. – 396 с.

Каталог бібліотеки духовника ієросхимонаха Миколая

1. Феофан Затворник (Говоров, Гергий Васильевич; 1815–1894). Толкование послания святого апостола Павла к галатам / епископа Феофана. – Москва: Университетская типография, 1880. – 420 с. 8°. Шифр П 1/76
2. Феофан Затворник (Говоров, Гергий Васильевич; 1815–1894). Толкование первого послания святого апостола Павла к коринфянам / епископа Феофана. – Москва: Университетская типография, 1882. – III, 571 с. 8°. Шифр П 1/78
3. Феофан Затворник (Говоров, Гергий Васильевич; 1815–1894). Толкование второго послания святого апостола Павла к коринфянам / епископа Феофана. – Москва: Университетская типография, 1882. – II, 420 с. 8°. Шифр П 1/79
4. Феофан Затворник (Говоров, Гергий Васильевич; 1815–1894). Толкование второго послания святого апостола Павла к ефесянам / епископа Феофана. – Москва: Университетская типография, 1882. – 448, II с. 8°. Шифр П 1/81
5. Феофан Затворник (Говоров, Гергий Васильевич; 1815–1894). Толкование первых восьми глав послания святого апостола Павла к римлянам / Епископа Феофана. – 2-е изд. Афонского Пантнлемонова монастыря. – Москва: Типография М. Ефимова, 1890. 8°. Шифр П 1/83
Т. 1. – 560, II с.
Т. 2. – 412, [1] с.
6. Феофан Затворник (Говоров, Гергий Васильевич; 1815–1894). Толкование посланий святого апостола Павла к колоссянам и к Филимону / епископа Феофана. – Москва: Университетская типография, 1880. – 296 с. 8°. Шифр П 1/84
7. Михаил (Лузин, Матвей Иванович; 1830–1887). Деяния апостолов на славянском и русском наречии с предисловиями и подробными объяснениями примечаниями епископа Михаила. – 1886–1890. 4°. Шифр П 2/15
Кн. 1. – Москва: в Университетской типографии, 1886. – IV. 602 с.
Кн. 2. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1890. – [2], 464 с.
8. Ефрем Сирий (306–373). Творения иже во святых отца нашего Ефрема Сирина. – 3-е изд. – Москва: Типография М. Н. Лаврова и К°. 1881–1887. – 613 с. 8°. Шифр П 3/45
Ч. 1. – 1881. – 613 с.
Ч. 2. – 1881. – 651, IV с.
Ч. 4. – 1882. – 680 с.

Ч. 5. – 1887. – 709, II, II с.

Ч. 6. – 1887. – 648 с.

9. Макарий (Булгаков, Михаил Петрович; 1816–1882). Введение в православное богословие / Макария митрополита Московского и Коломенского. – 5-е изд. – Санкт-Петербург: Типография 2 отд. соб. Е. И. В. канцелярии, 1884. – 486, X с. 4°. Шифр II 5/119

10. Макарий (Булгаков, Михаил Петрович; 1816–1882). Православно-догматическое богословие / Макария митрополита Московского и Коломенского : [в 2 т.] – С.-Петербург: Типография Р. Голике, 1883. 4°. Шифр III 4/30

Т. 1. – 598, VI с.

Т. 2. – 674, IX с.

11. Филарет (Гумилевский, Дмитрий Григорьевич; 1805–1866). Православное догматическое богословие / сочинение Филарета архиепископа Черниговского. – Санкт-Петербург: Типография Ф. Елеонского и К°, 1882. 8°. Шифр III 6/17

Ч. 1. – 227 с.

Ч. 2. – 326 с.

12. Филарет (Дроздов, Василий Михайлович; 1782–1867). Догматическое богословие по сочинениям Филарета, митрополита Московского / сост. Алексей Городков. – Казань: Типография губернского правления, 1887. – VIII, 301 с. 4°. Шифр III 6/18

13. Руководство к обличительному богословию / составлено преподавателем Могилевской семинарии И. Трусовским. – Могилев на Днепре: Скоропечатня и литография Ш. Фридланда, 1887. – 192 с. 4°. Шифр III 6/18 ал. 2

14. Дьяченко, Григорий Михайлович (1850–1903). Уроки и примеры христианской веры, надежды, любви: сборник для любителей духовно-назидательного чтения. – Москва: Типография Е. Г. Потапова, 1892. 4°. Шифр IV 4/11

Уроки христианской веры. – XXXIII, 688 с.

Уроки христианской надежды. – XVI, 516 с.

Уроки христианской любви. – XIX, 568 с.

15. Сильвестр (Малеванский, Стефан Васильевич; 1828–1908). Опыт православно-догматического богословия (с историческим изложением догматов) / архимандрита Сильвестра, доктора богословия, профессора Киевской духовной академии : [в 5 т.] – Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1881–1891. 8°. Шифр V 1/31

Т. 1. – 1884. – III, 317 с.

Т. 2. – 1881. – VI, 626 с.

Т. 3. – 1885. – VI, 508 с.

Т. 4. – 1889. – VI, 534 с.

Т. 5. – 1891. – VI, 490 с.

16. Феофан Затворник (Говоров, Георгий Васильевич; 1815–1894.) Начертание христианского нравоучения / епископа Феофана. – Издание Афонского русского Пантелеймонова монастыря. – Москва: Типо-литография И. Ефимова, 1891. – II, 506, III с. 8°. Шифр V 1/117

17. Феофан Затворник (Говоров, Георгий Васильевич; 1815–1894.) Святоотеческие наставления о молитве и трезвении или внимании в сердце к Богу и истолкование молитвы Господней словами святых отцев / епископа Феофана. – Москва: в Университетской типографии, 1881. – 509 с. 8°. Шифр V 1/150

18. Григорьев П. Письма в Бозе почивающего затворника Задонского Богородицкого монастыря Георгия с присовокуплением краткого известия о жизни его / составленные из записок, живших при нем келейных, собранные Козельской Введенской Оптиной пустыни иноком Петром Григоровым с приложением портрета и почерка руки Затворника : в 3 ч. – Москва: В Университетской типографии, 1844. – X, 448, IV, 648, 359 с. 8°. Шифр V 1/152

19. Игнатий (Брянчанинов, Дмитрий Александрович; 1807–1867) Избранные изречения святых иноков и повести из жизни их собранные епископом Игнатием (Брянчаниновым). – Санкт-Петербург: Типография Б. Г. Янпольского, 1880. – III, 551, [1] с.; порт. 4°. Шифр V 1/159

20. Петр (Екатериновский, Федор Алексеевич; 1820–1889). О монашестве / сочинение епископа Петра. – 2-е изд. Оптина пустынь. – Москва: Типография М. Г. Волчанинова, 1885. – 163 с. 8°. Шифр V 2/12

21. Невидимая брань (блаженной памяти старца Никодима Святогорца; пер. с греч. епископа Феофана. – Издание Афонского русского Пантелеймонова монастыря. – Москва: в Университетской типографии, 1886. – V, 261 с. 8°. Шифр V 2/12 ал. 2

22. Арсений (Минин, Александр Иванович; 1823–1879). Беседы православного христианина с молоканами о храме / иеромонаха Арсения : в 2 ч. – 2-е изд. – Москва: Типография И. Ефимова, 1884–1886. 8°. Шифр V 3/151

Ч. 1. – 1884. – 284, VIII с.

Ч. 2. – 1886. – 491, XIV с.

23. Феофан Затворник (Говоров, Георгий Васильевич; 1815–1894). О покаянии причащении святых Христовых тайн и исправление жизни: слова преосвященного Феофана во святую Четырдесятницу и приготовительные к ней недели. – 3-е изд. Русского Афонского Пантелеймонова монастыря.

– Москва: Типо-литография И. Ефимова, 1889. – 285 с. 8°. Шифр V 4/21

24. Феофан Затворник (Говоров, Георгий Васильевич; 1815–1894.) Сборник аскетических писаний, извлеченных из патериков обители св. Саввы Освященного, что близ Иерусалима (взяты из второго выпуска писем о христианской жизни, где он составляет прибавление к ним / епископа Феофана. – Издание Афонского русского Пантелеймонова монастыря. – Москва: Типо-литография И. Е. Ефимова, 1891. – 166, [1] с. 8°. Шифр V 4/21 ал. 2

25. Филарет (Гумилевский, Дмитрий Григорьевич; 1805–1866). Русские святые чтимые всею церковью или местно. Опыт описания жизни их / сочинение Филарета, архиепископа Черниговского : [в 12 кн.] – Чернигов: в Типографии Ильинского монастыря, 1863–1865. 8°. Шифр XI 3/91

26. Иоанн Златоуст (347–407). Беседы святого Иоанна Златоустого к антиохийскому народу. – Киев: Типография Киево-Печерской лавры, 1724. – 177 л.; порт. 4°. Шифр XV 2/9

27. Филарет (Дроздов, Василий Михайлович; 1782–1867). Собрание мнений и отзывов Филарета, митрополита Московского и Коломенского, по учебным и церковно-государственным вопросам / под ред. преосвященного Саввы, архиепископа Тверского и Кашинского. – Санкт-Петербург: Синодальная типография, 1885–1887. 4°. Шифр XVII 4/13

Т. 1. – 1885. – IX, 510, XII с.

Т. 2. – 1885. – III, 485, X с.

Т. 3. – 1885. – IV, 600, XV с.

Т. 5. Ч. 1. – 1887. – VI, 498, 39, XIII с.

Дополнительный. – 1887. – VIII, XVI, 697 с.

28. Православный Палестинский сборник. – Издание Императорской православного Палестинского общества. – Санкт-Петербург, 1881–1917. 4°. Шифр XXI 1/45

Т. XV: Вып. 2; сост. Феодосий Олтаржевский. – 1896. – 345 с.

29. Муравьев, Андрей Николаевич (1806–1874). Первые четыре века христианства. – Санкт-Петербург: в Типографии Российской академии, 1840. – 484 с. 4°. Шифр XXI 2/9

Іменний алфавітний покажчик

Авксентій (Галинський)	9, 10
Амвросій (Булгаков)	67
Андрій (Ковалевський)	97
Андрей (Шептицький)	53
Антоній (Амфітеатров)	63, 92, 116, 153
Антоній (Медведєв)	91
Антоній (Петрушевський)	7, 14, 33, 37, 38, 44, 63, 102, 118
Антоній (Радивиловський)	25, 108
Антоній (Смирнітцький)	9
Антоній (Тарасевич)	27
Антоній (Храповицький)	7, 14, 33, 39, 46, 51
Арсеній (Москвін)	31
Арсеній (Радкевич)	11, 146, 151, 154
Афанасій Хальнофотський	8
Балицький П.	16
Беренштейн П.	16
Біляшівський М.	54
Блудова А. Д.	97
Бобринський Г. О.	53
Бондар Н. П.	19
Браиловський Н. А.	55
Буданов І. Н.	12
Варлаам (Ясинський)	27
Вінницький А. В.	41
Володимир (Богоявленський)	33
Герман (Копцевич)	75
Гнатенко Л. А.	18
Гогоцький С.	10
Грушевський М.	56
Гурій (Карпов)	13, 35
Даміан (Буханов)	78
Дениско Л. М.	20
Денікін А. П.	57
Димитрій (Вербицький)	52
Димитрій (Муретов)	76
Димитрій Ростовський	107
Долгоруков І. М.	112

Досифей (Іващенко)	83, 117, 183
Драгомиров А. М.	57
Дурдуківський А.	56
Євгеній (Болховітінов)	8, 9, 10, 11, 31, 84, 101, 103, 167, 173
Євгеній (Шершилов)	63, 64, 65, 66, 67, 169
Євлогій (Вассіановський)	66
Євлогій (Георгієвський)	53, 55, 56
Євсевія (Полієвктова)	65
Єлисей (Плетенецький)	8, 101
Єрмаков Є. В.	38
Єрмоген (Голубєв)	41
Жуковський В. А.	83
Завадський Н.	56
Завитневич В. З.	55
Захарія (Копистенський)	8
Зосима (Валькевич)	9, 29, 30
Іванишев М.	10
Ієронім (Ковпецький)	73, 154
Іконніков В. С.	54, 142, 146, 147
Іларіон (Негребецький)	28, 29
Інокетій (Гізель)	24, 25
Інокентій (Паскевич)	74, 160
Інокентій (Пустинський)	127
Іоанн (Максимович)	26, 27
Іоанікій (Галятовський)	25
Іоанікій (Руднев)	32, 118, 128
Іоанікій (Сенютович)	8, 25, 26
Іосиф (Кроліков)	77, 78
Іосиф (Тризна)	24
Іриней (Фальковський)	112, 115
Кагамлик С. Р.	20, 73, 79
Кістяківський О.	12
Кобєлев О. В.	55
Коляда Г. І.	14, 16, 44
Кондаков Н. П.	55
Коник К. Й.	43
Коробкін З.	10
Крайній К. К.	20

Крижановський М.	10, 18
Куліш П. П.	10
Курінний П. П.	15, 16, 42, 43, 44, 45, 46, 127, 128
Лаврентій (Макаров)	10
Леонід (Наголкін)	91, 92
Липківський В.	56
Магеровський Т.	16
Мазуріна М. О.	85, 86
Макарій (Булгаков)	11
Макарій (Брюшков)	91, 92
Макарій (Іванов)	91
Меженко Ю. О.	14
Мелетій (Антімонов)	93, 97
Мелетій (Носков)	30, 31, 148
Миколай (Цариковський)	117
Миколенко Н. М.	43
Михаїл (Тростянський)	13, 18
Міяковський В. В.	14
Моргілевський І. В.	14
Морозов Ф. М.	14, 41, 126
Муренко С.	16
Мусін-Пушкін О. І.	9
Назарій (Блінов)	54, 56, 142
Никифор (Тур)	8
Никодим (Кротков)	56
Никодим (Рудзинський)	75, 171
Никон (Рклицький)	51
Новицький Я.	16
Олександр (Рудиковський)	76, 177
Ольшевський М.	56
Орлов-Чесменський О.	84
Орлова-Чесменська А. О.	84, 85, 86
Осьмак В. А.	55
Охтирко Ю.	16
Павлін (Тиханович)	79
Павло (Тобольський)	39
Паїсій Величковський	91, 92
Палладій (ієромонах)	12
Памба (Рябненко)	119

Постернак С. П.	42
Петро Могила	8, 20, 23, 140
Петров М. І.	16, 18, 19
Петрушевський Н.	56
Платон (Городецький)	32, 65, 118, 128
Платон (Рождественський)	52
Полулях О. І.	42
Попов П. М.	125
Рафаїл (Заборовський)	27
Розумовський О.	84
Руф (Радецький)	9
Сагарда М. І.	44, 45
Серапіон (Александровський)	9
Сергій (Ляпідевський)	51
Сильвестр Косов	24
Скоропадський П.	54, 105
Соломко П. С.	147, 148, 149, 150
Софроній (Михалевич)	74, 168
Спарро П. І.	111
Стефан (Яворський)	27
Стешенко Я. І.	14, 126
Строганов Г. Д.	12
Сядристий М. С.	13
Тарновський І.	56
Тимофій (Щербацький)	31, 109
Тітов Ф. І.	54, 101, 106
Феодосій (Карбала)	9
Феодосій (Михайловський)	41
Феогност (Лебедев)	33, 54
Феофан (Доброленський)	97
Філарет (Амфітеатров)	75, 97, 129, 145
Філарет (Дроздов)	10, 92
Філофей (Успенський)	31, 97
Флавіан (Городецький)	7, 13, 14, 15, 33, 37, 55, 102, 106, 150
Христофор (Чарнуцький)	26
Шараєвський Н.	56
Шаріпова Л.	23
Шевченко Т. Г.	83
Шміт Ф. І.	14, 55

Наукове видання

Олена Василівна Заєць

**ОСОБОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗБРАННЯ
У СКЛАДІ ІСТОРИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ
У ФОНДАХ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Монографія

Обкладинка *С. Головаха*
Художнє оформлення *Л. Загородня*
Технічний редактор *Н. Маслакова*
Комп'ютерне верстання *Л. Загородня*

Підп. до друку 03.12.18. Формат 70x100 /16. Папір офс.
Ум. друк. арк. 15,45. Обл-вид. арк. 12,78.
Наклад 300 прим. Зам. № 33.
Віддруковано у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.
Проспект Голосіївський, 3, Київ 03039

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

Zaiets O. Personal and institutional collections in composition of the historical library Kyiv-Pechersk lavra in the funds of Vernadsky National library of Ukraine: monography/ Olena Zaiets. – Kyiv, 2018. – 239 p.; ill.

This edition is the result of scientific works on fund of the historical library of the Kyiv-Pechersk lavra, which is keep in the department of historical books collections of the Vernadsky National library of Ukraine. Subject elucidation was the original printing, stamps, book-plates, stickers, that are witnessing about former owners of these books.

Finding out about primary owners of books became a great push to studing of the archived materials of the Kyiv-Pechersk lavra, that is kept in the Central state historical archive of Ukraine in Kyiv. During the research have been find new facts narrative history of monastery. Exactly due to the stored private book collections have been returned from non-existance famous at that time Orthodox representatives, and little known representative homily of Orthodox. The work reveals the characteristic features of the book culture of the clergy from the 18th to the beginning of the 20th century. The work evidence great importance to the library in the history of the Kyiv-Pechersk Lavra and Ukrainian culture, and as a result of the enter on list of the monastery to the objects of the cultural heritage of UNESCO.

UDC 021:2-523.6(477-25)НБУВ”17-19”